n. O. Lossky

LOGICA

eu

OBELISC

1923

PREFAŢĂ

Sistemul logic pe care l-am schițat se bazează pe epistemologia intuiționismului (vezi lucrările mele: „Justificarea intuiționismului” și „Introducere în filosofie,” Partea I) și pe viziunea ideal-realistă asupra lumii (vezi cartea mea „Lumea ca întreg organic”).

Sarcina principală a sistemului meu de logică este de a depăși opoziția dintre iraționalism și raționalism, a posterioriism și apriorism, opoziția dintre experiență și gândire. Potrivit varietății de intuiționism pe care o apăr, toate obiectele, atât reale, cât și ideale, sunt date în contemplare directă, adică în experiență, și conform realismului ideal, tot ceea ce realizează este impregnat de momente ideale, iar unele dintre ele când obiectul intră în orizontul conștiinței din partea logică a judecății și inferenței. Astfel, chiar și cunoștințele primare care afirmă datele percepției senzoriale sunt considerate de mine ca justificate nu numai empiric, ci și logic.

De-a lungul logicii, am propus în special conceptul de sintetic-logic, dezvoltat mai întâi de Kant în epistemologie în logica sa transcendentală, dar neutilizat de el în logica formală pentru teoria inferențelor și pentru depășirea teoriilor analitice, adică teorii bazate pe pe legea identităţii şi a contradicţiei. Chiar și definițiile sunt considerate de mine drept judecăți sintetice; în același mod, când examinez inferențe, încerc să arăt că silogismul este un sistem sintetic, nu analitic.

Negarea opoziției dintre experiență și gândire, precum și sublinierea în toate formațiunile logice a laturii sintetico-logice, care în același timp are semnificație ontologică, duce la o apropiere a formei și materiei și ne eliberează de formalismul extrem în logică; Acest lucru se reflectă în special în doctrina mea despre existența nu numai a inferențelor formal-sintetice, ci și a materialului-sintetic, precum și în doctrina inducției.

Capitolul despre ipoteze a fost prelucrat de mine în așa fel încât să arate că, în ciuda schimbării ipotezelor, în ciuda multiplicității și opoziției lor între ele, știința nu este o construcție convențională, nici simbolică etc. a minții umane, ci un sistem de cunoaștere absolută despre existența autentică în sine, deși nu complet, nu perfect, dar în curs de dezvoltare constantă către idealul infinit al Adevărului Absolut.

1. Epistemologia ca bază a logicii

§ 1. Kant spune că logica, care studiază „doar regulile formale ale oricărei gândiri”, este o știință, aparent complet închisă și completă: „din vremea lui Aristotel, nu a fost obligată să facă un singur pas înapoi,” dar „încă nu am putut face nici măcar un singur pas înainte.”1).

. Dacă te uiți la un manual elementar, îți poți imagina că remarca lui Kant a rămas valabilă până în zilele noastre. De fapt, la cursurile elementare de logică, în prim plan sunt învățături care datează de mai bine de două mii de ani, de exemplu. doctrina structurii unui silogism. Dar dacă Kant ar reînvia și ar urma cursurile filozofice moderne în logică, el și-ar renunța la părerea sa. Influența epistemologiei, care sa extins și la logica formală, a aprofundat această știință și, în același timp, a introdus discordia în ea, creând o luptă între multe teorii eterogene. În confirmare, este suficient să menționăm „Sistemul de logică” al lui Mill și alături de acesta „Investigațiile logice” de Husserl, sau sistemele logice atât de diferite între ele de Lipps, Schuppe și Siegwart 1 2), sau în literatura rusă, la cartea lui A.I. Vvedensky „Logica ca parte a teoriei cunoașterii” și la cartea lui M. I. Karinsky „Clasificarea concluziilor”. Un începător poate deveni copleșit de disperare dacă este introdus cu prea multă grabă în toate aceste lucrări deodată. El nu va putea să înoate din vârtejul curenților care se luptă între ei și să găsească o direcție pentru mișcarea înainte; în același timp, va observa cu groază că vechile cunoștințe, din manualele elementare de logică, sunt zdruncinate în el, întrucât cercetătorii moderni au scos la iveală în vechile învățături de o mie de ani erori și neglijențe neîndoielnice, interzise de logica însăși. , au arătat clar că până și regulile logica formală (de exemplu, un silogism) trebuie prezentate diferit, într-o cantitate diferită și într-o formă diferită decât este acceptată de tradiție.

1) Kant, Critica rațiunii pure, trad. N. Lossky (ed. a II-a 1915, p. 9).

2) Lippe, Fundamentele logicii, trad. N. Lossky: Schuppe, Brkernitniss-Iheoretische Logik, precum și Logik und Erkenntnisstheorie; Sigwart Logik.

Este remarcabil că Kant trebuie considerat adevăratul vinovat al stării revoluționare a logicii moderne și, în plus, cartea sa („Critica rațiunii pure”), în prefața căreia el numește logica formală „complet închisă și completă”. ştiinţă. Acesta este un exemplu viu al modului în

care un mare gânditor de multe ori însuși nu cunoaște toate semințele dezvoltării ulterioare ascunse în descoperirile sale.

Având în vedere războiul tuturor împotriva a tot ceea ce domnește în logica modernă, cum ar trebui prezentat conținutul acestei științe? - Desigur, nu ar trebui să trecem peste dezacordurile dintre diferitele direcții, ci, dimpotrivă, să evidențiem clar una dintre direcții, comparând-o cu altele și contrastându-le astfel încât munca de analiză critică și alegere între ele să fie mai ușoară pentru cititorul. În același timp, desigur, este imposibil să ții pasul cu toate direcțiile existente. O astfel de încercare ar duce la o încălcare a coerenței prezentării sistemului general al logicii. În această carte voi avea în vedere un sistem de logică bazat pe epistemologia intuiționismului 1), și îl voi compara în principal cu logica clasică tradițională și, în plus, cu alte două direcții, și anume cu logica bazată pe epistemologia individualistei. empirism și cu o logică bazată pe critica lui Kant. Un exemplu de logică empirică va fi lucrarea atemporală a lui Mill „Sistem de logică”, iar un exemplu de kantianism va fi cartea Prof. A. I. Vvedensky „Logica ca parte a teoriei cunoașterii”. Desigur, aceasta presupune că cititorul este deja familiarizat cu un curs elementar de logică.

§ 2. Definirea conceptului de logică nu este ușoară. Indicația că subiectul studiului logicii este cunoașterea nu distinge încă logica de o serie de alte științe. Într-adevăr, cunoașterea este subiectul de studiu al mai multor științe; în psihologie, pe lângă departamentele dedicate studiului voinței și sentimentelor, există și un departament dedicat studiului cunoașterii; Mai mult, baza filozofiei se bazează în prezent pe o nouă știință, epistemologia (teoria cunoașterii sau teoria cunoașterii), care s-a înființat abia din vremea lui Kant, dar în scurt timp a ajuns la un grad înalt de dezvoltare și este acum considerată de aproape toată lumea ca un punct de plecare necesar al oricărei cercetări filozofice; Subiectul de studiu al acestei științe, după cum se vede chiar din numele ei, este și cunoașterea. În cele din urmă, chiar și fiziologia, deoarece studiază structura organelor de simț și activitatea centrilor nervoși, studiază procesele care sunt importante pentru activitatea cognitivă.

Dacă cunoașterea este supusă studiului mai multor științe eterogene, atunci aceasta înseamnă că activitatea cognitivă este complexă, că

1) Vezi lucrările mele „Justificarea intuiționismului”, și „Introducere în filosofie”, partea 1.

are aspecte profund diferite, al căror studiu este distribuit între diverse științe, la fel cum studiul proceselor materiale este efectuat nu numai de fizică, ci și de chimie.

De aici este clar că oricine dorește să distingă logica de psihologia cunoașterii și a epistemologiei și să dea o definiție precisă a acestor

științe trebuie mai întâi să se familiarizeze cu compoziția cunoașterii și a activității cognitive: abia atunci va fi posibil să dea socoteală. despre ce aspect al cunoașterii este studiat de fiecare dintre științele enumerate.

§ 3. În acest scop, să începem analiza cunoaşterii. Toată cunoașterea are loc în conștiința cuiva. Când un chimist stabilește propoziția „fierul chimic pur are o greutate specifică de 7,8", această cunoaștere este ceva conștient de el. Familiarizându-ne cu geometria, recunoaștem că „o linie dreaptă este cea mai scurtă distanță dintre două puncte", iar această cunoaștere este ceva de care suntem conștienți. În fine, dacă ne întoarcem la cele mai simple cazuri de cunoaștere bazate pe percepția senzorială, în ele va apărea același lucru. Ieșind în grădină în mai, spun „liliacul a înflorit", iar această cunoaștere este ceva conștient din partea mea. Deci, cunoașterea se realizează în conștiință și, prin urmare, pentru a studia compoziția ei, ar trebui analizată și compoziția conștiinței.

Conștiința se caracterizează prin faptul că există întotdeauna două laturi ale ei: cineva conștient și ceva conștient (de exemplu, cunoașterea). Să numim prima parte subiect al conștiinței, iar pe a doua conținut al conștiinței. Există o legătură (relație) între subiectul conștiinței și conținutul conștiinței, a cărei natură o vom lua în considerare mai târziu, iar acum să acordăm atenție următoarei circumstanțe: un astfel de conținut al conștiinței precum cunoașterea este într-o relație nu numai cu subiectul cunoaștere, dar și cu altceva: orice cunoaștere este cunoaștere despre ceva. Cunoașterea despre care se exprimă (în exemplele date era fier, linie dreaptă, liliac) se numește subiect de cunoaștere sau obiect. Așadar, cunoașterea se află, parcă, la mijloc între subiectul cunoaștere și obiectul cognoscibil. Aparține subiectului, dar trebuie să fie de acord cu obiectul; de fapt, cunoștințele adevărate despre un subiect trebuie cumva să corespundă subiectului, mai mult sau mai puțin să-l exprime.

Astfel, pentru a obține informații exacte despre structura conștiinței cognitive, este necesar să se examineze relația dintre subiect și obiect, relația dintre cunoaștere și subiect și, în final, relația dintre cunoaștere și obiect.

2. Relația dintre subiect și obiect.

§ 4. Să considerăm mai întâi relaţia dintre subiectul cunoscător şi obiectul cognoscibil. Întrebare despre natură

Această relație este rezolvată extrem de diferit de reprezentanții diferitelor școli filozofice. Să ne familiarizăm mai întâi cu modul în care această relație apare celei mai primitive minți umane, înainte de orice cercetare filozofică. Nu este greu să găsim exemple ale acestor idei primitive: ele erau caracteristice fiecăruia dintre noi înainte de a studia filosofia și își păstrează influența pe tot parcursul vieții,

cel puțin în acele momente în care omul uită de teoriile filozofice și revine la o viziune naturală asupra lumii.

Dobândirea cunoștințelor adevărate despre un subiect pare unei astfel de minți a fi o chestiune foarte simplă: în acest scop este suficient să percepi lucrul prin vedere, auz, atingere etc. Dacă un mesteacăn crește într-o poiană a pădurii, atunci, trecând prin ea, merită să-i acordăm atenție și va intra în orizontul conștiinței mele personal, în original: culoarea verde observată a frunzelor, culoarea albă a scoarței, zgomotul ramurilor nu îmi sunt senzații, ci proprietățile mesteacănului însuși, care locuiește în el acolo la o distanță de trei brațe de mine, crede reprezentantul acestui punct de vedere natural. Ieșind din poiană și încetând să mai vadă mesteacănul, se gândește că acolo în poiană a rămas cu aceeași culoare verde, zgomot etc., cu care tocmai fusese prezentat observației sale în orizontul conștiinței sale. Această viziune despre cunoaștere, adevăr și relația dintre subiect și obiect se numește realism naiv. Se numește realism deoarece consideră conținutul percepției senzoriale nu ca fiind experiențe subiective, ci ca fiind realitatea însăși (realitatea). Poate fi numit naiv pentru că controlează mintea primitivă în mod instinctiv, inconștient, fără nicio dezvoltare teoretică. De fapt, un reprezentant al realismului naiv este incapabil să-și descrie nici măcar ideea despre adevăr și subiectul cunoașterii în modul în care tocmai am făcut-o. Faptul că interlocutorul nostru este un realist naiv poate fi ghicit doar pe baza afirmațiilor sale despre anumite lucruri.

Posibilitatea unei astfel de gândiri inconștiente este ușor de ilustrat cu următorul exemplu. O persoană care judecă „acest copac a fost spart de vânt”, „acest râpă este săpat de pâraie de apă de ploaie”, etc., folosește, fără îndoială, conceptul de cauzalitate pentru a explica fenomene, dar este foarte posibil să nu fi avut niciodată viața sa s-a gândit la legea relației cauzale a fenomenelor în formă abstractă.

Apropiindu-ne de o minte atât de primitivă, în acest caz mintea unui realist naiv, ne-am propus să dezvoltăm conceptele ascunse în punctul ei de vedere asupra lumii. Este posibil ca acestea să se dovedească a fi nu mai puțin sănătoase și valoroase decât conceptul de cauzalitate ascuns în afirmații specifice „un copac este spart de vânt” etc. În acest caz, o formulare abstractă precisă a acestor concepte va face posibil să le apărăm și să le justifice și va duce la renașterea elementelor sonore

Coms de o viziune primitivă asupra lumii, pierdută de conștiința filosofică culturală numai prin neînțelegere. Adesea, cultura aduce cu ea nu numai eliberarea de naivitate, ci și o tristă pierdere a naturaleței, înlocuirea ei cu artificialitate proastă. Atunci sarcina nivelurilor și mai înalte ale culturii este să revină la primitiv și conștient, adică nu naiv, să reînvie aspectele sale valoroase.

Să trecem la acest tratament al realismului naiv și să dezvăluim conceptele deosebite ascunse în el. În primul rând, ce este adevărul? —— În spiritul realismului naiv, la această întrebare se poate răspunde că adevărul se realizează în conștiință prin posesia unui obiect în original. Cu alte cuvinte, aici presupunem proximitatea maximă între adevăr și subiect: nu corespondență, nu copiere etc., ci coincidență, identitatea conținutului adevărului și subiectului.

Dându-și seama cum este posibil ca un obiect să intre în orizontul conștiinței în original, este necesar să ajungem la următoarea distincție de concepte. Un obiect din lumea exterioară, de ex. un arbore poate fi observat în original doar dacă, aflându-se în conștiința subiectului, rămâne totuși în afara subiectului însuși, ca persoană, ca individ: de fapt, un arbore vizibil, tangibil etc. este doar un obiect. de observatie cu subiectul, dar deloc starea psihica a subiectului. Doar fenomene precum sentimentele sau dorințele subiectului, de exemplu. durerea sa este atât în conștiința sa, ca obiect de observație, cât și ca parte a vieții sale personale, individuale, ca experiență. Sub forma unei formule scurte, această distincție de concepte poate fi exprimată astfel: un obiect precum un arbore observat este imanent conștiinței subiectului, dar rămâne transcendent subiectului conștiinței; iar un astfel de obiect precum tristețea subiectului este imanent atât conștiinței subiectului, cât și subiectului însuși1).

Aceeași idee poate fi exprimată și în următoarele cuvinte: arborele observat face parte din lumea transsubiectivă (adică lumea exterioară subiectului), dar acest lucru nu interferează

1) Cuvântul „immanens” înseamnă „rămâne în interiorul ceva”, iar cuvântul Aranscendensu „trece undeva sau prin ceva4”. Din aceasta rezultă clar că termenii imanent și transcendental au un sens relativ, iar sensul lor devine clar doar atunci când știm în raport cu care ceva este transcendental sau imanent. Hanp., se poate vorbi în metafizică despre imanența sau transcendența lui Dumnezeu în raport cu lumea; se poate vorbi în epistemologie despre imanenţa sau transcendenţa oricărui obiect în raport cu experienţa senzorială. Aici discutăm problema imanenței sau transcendenței obiectelor în raport cu conștiința, precum și în raport cu subiectele.

în același timp, el trebuie să intre în orizontul conștiinței subiectului.

Deci, există două laturi ale conștiinței: subiectul și obiectul. Împreună formează un singur întreg al conștiinței, prin urmare, există o legătură între ei, există o relație. Ce fel de atitudine este aceasta? — Evident, aceasta nu este o relație spațială de contiguitate, proximitate etc., nici nu este o relație temporală de coexistență sau succesiune; aceasta este o relație specifică, ireductibilă, pur spirituală, de „posedare în conștiință”, care este direct percepută de

noi când spunem „Am un astfel de obiect în orizontul conștiinței”. Datorită acestei relații, există un tip atât de special de unitate a subiectului și obiectelor, datorită căruia este posibil ca și un obiect al lumii exterioare să poată fi prezentat în original pentru contemplarea subiectului. Să numim așadar o astfel de relație cuvântul coordonare (combinare) subiect și obiect. Pentru a observa că acest tip de coordonare determină posibilitatea adevărului, să-l numim mai precis coordonare epistemologică. Observarea directă a unui obiect de către subiect care ia naștere datorită acestei coordonări se va numi intuiție (sau în contemplația rusă).

Dezvoltând o serie de concepte subliniate mai sus, ne eliberăm de fapt de realismul naiv și creăm o nouă teorie epistemologică, care poate fi numită intuiționism1). Realismul este inerent acestei teorii la fel ca realismul naiv, dar esența lui, desigur, nu se limitează la prevederile de mai sus, care răspund doar la întrebarea relației dintre subiect și obiect. O explicație a neînțelegerilor cauzate de această teorie, precum și o expunere a altor aspecte esențiale ale acesteia (în special doctrina ei privind structura subiectului cunoașterii) vor fi efectuate mai jos, iar acum este necesar să revenim la realismul naiv. și fiți conștienți de ce, de îndată ce filosofia începe să construiască o teorie a adevărului, ea abandonează realismul naiv și trece nu la intuiționism, ci la alte tipuri de teorii epistemologice, care duc fatal la pierderea completă a realismului.

§ 5. Doctrina intuiţionismului despre relaţia dintre subiect şi obiect poate fi exprimată schematic astfel:

Linia curbă marchează sfera conștiinței; E (ego) — subiect (I); ABC—obiect; linie care leagă E și ABC, coordonare subiect-obiect.

1) Prezentarea sa în eseurile mele „Justificarea intuiționismului”, „Introducere în filosofie”, partea I, „Introducere în teoria cunoașterii” și în articolul

Dar cum este posibil ca un obiect din lumea exterioară să se facă cunoscut subiectului? Primele încercări de a rezolva această problemă sunt îndreptate fatal pe o cale în care trebuie să renunțăm la realismul naiv și, de asemenea, să considerăm intuiționismul ca fiind o teorie incorectă. De fapt, în primul rând îmi vine în minte că un obiect al lumii exterioare trebuie, ca să spunem așa, să ne atingă corpul - să-l influențeze cauzal și numai atunci poate apărea cunoștințele despre obiect. Astfel, razele de lumină aruncate de suprafața unui copac cad pe retina ochiului, provocând modificări chimice în acesta, care la rândul lor provoacă un curent nervos direcționat către cortexul cerebral, și anume către centrii vizuali, iar aceste procese fiziologice aparent provoacă (sau o parte a motivului) pentru apariția stării noastre mentale - senzația de lumină și culori. În același mod, vibrațiile particulelor de aer cauzate de mișcarea ramurilor copacilor ne scutură timpanul și provoacă un curent

nervos care se răspândește în centrul auditiv și servește drept cauză (sau parte a cauzei) senzației de sunet (zgomot). de ramuri), etc. În acest fel nu cunoaștem obiectul lumii exterioare în sine, ci acele stări (senzații) care apar în corpul și viața noastră mentală sub influența obiectului.

Schematic acest proces poate fi exprimat astfel:

Linia curbă este sfera conștiinței; E—subiect, ABC—obiect; săgeți — efectele cauzale ale unui obiect asupra corpului și asupra vieții mentale a subiectului; „Ru-senzații recunoscute de subiect; linia care leagă E și β y este coordonarea subiectului și a imaginii.

Conform acestei învățături, după cum se poate observa din diagramă, cunoașterea nu este posesia originalului în conștiință: în conștiință există doar o imagine a unui obiect, formată din senzațiile provocate de acesta, iar obiectul însuși rămâne în afara limitele conștiinței. În astfel de condiții, se poate visa cel mult doar că există, dacă este posibil, o copie exactă a obiectului în conștiință.

Conform acestei învățături, imaginea unui obiect este compusă din stările mentale ale subiectului provocate în el de obiect. Prin urmare, susținătorul acestei teorii consideră că în mintea observatorului există

„Percepția vieții mentale a altcuiva”, jurnalul JIorocu, 1914, precum și în colecția articolelor mele „Probleme de bază de epistemologie”. Fundamentele metafizice ale posibilității intuiției sunt expuse în eseul meu „The World as an Organic Whole”, 1918.

se creează un arbore psihic (imaginea mentală a unui arbore), care ar trebui, dacă este posibil, să fie o copie a arborelui material.

Pe baza raționamentului de mai sus, direcția epistemologică care se numește în mod obișnuit empirism în istoria filozofiei se dezvoltă foarte rapid. Empirismul există în variații foarte diverse; ce tip de empirism se dezvoltă pe baza schemei de mai sus va fi discutat mai jos 1).

O trăsătură caracteristică a acestui empirism este tendința de a explica fenomenele cunoașterii cu ajutorul conceptului de influență cauzală, concept împrumutat din domeniul științelor naturii. Această metodă de dezvoltare a epistemologiei poate fi numită naturalism în epistemologie. El nu vede originalitatea cunoașterii și mai ales adevărul și nu recunoaște o relație atât de pur spirituală precum coordonarea epistemologică a subiectului și obiectului lumii exterioare; el crede că pentru apariția adevărului sunt suficiente relațiile care există între două corpuri care se ciocnesc în spațiu.

§ 6. Pentru a înţelege mai limpede esenţa intuiţionismului şi varietatea empirismului evidenţiată mai sus, să exprimăm câteva dintre trăsăturile lor, punându-le în contrast unele cu altele.

Să presupunem că mai mulți subiecți (doi sau chiar douăzeci) observă același obiect al lumii exterioare, de exemplu, un copac. Acest caz poate fi descris din punct de vedere al empirismului cu următoarea diagramă:

Din punctul de vedere al intuiționismului, acest caz este descris într-un mod radical diferit:

Să enumerăm diferențele semnificative dintre aceste două teorii.

ɪ) Cuvântul empirism (din grecescul ε | ιπεφ⅛ - experiență) ar trebui numit orice direcție epistemologică care susține că fundamentala

1. Compoziția conștiinței în reprezentarea celor două diagrame date este profund diferită. Conform empirismului, atunci când douăzeci de subiecți (douăzeci de sine diferite) observă același copac, atunci există pe fața lui: douăzeci de eu, un arbore material și douăzeci de arbori mentale (douăzeci de imagini - αι βι, α2•β2 etc.) . Potrivit intuiționismului, există douăzeci de eu-uri și un arbore material, contemplate în original (nu există arbori psihici). Astfel, conform intuiţionismului, o parte a sferei de conştiinţă a mai multor subiecţi se dovedeşte a fi comună, coincidentă1).

2. Potrivit empirismului, relația dintre obiectul lumii exterioare și subiect este influența cauzală a obiectului, provocând noi stări în subiect, de unde subordonarea subiectului față de obiect. Potrivit intuiționismului, între subiect și obiect există o relație de coordonare: întrucât vorbim despre cunoaștere, și nu despre orice alt proces care precedă sau urmărește cunoașterea, aici nu este vorba de influența unul asupra celuilalt, ci de combinație, datorită care subiectul este contemplatorul, iar obiectul este contemplat. Aceasta este o relație pur teoretică a subiectului cu obiectul.

3. Dar următoarea diferență în doctrina compoziției conștiinței este deosebit de importantă. Potrivit intuiționismului, un obiect conștient poate face parte din lumea transsubiectivă, prin urmare, nu o ființă mentală, ci o ființă materială; cu alte cuvinte, obiectul conștient nu trebuie să aparțină sferei individualității subiectului; el poate fi un element al individualității altcuiva sau poate aparține sferei supra-individuului. Dimpotrivă, conform empirismului, toată conștiința este compusă doar din experiențele mentale individuale ale subiectului: conform acestei învățături, chiar și lumea exterioară este observabilă nu în propria ei existență, ci prin imagini compuse în mintea noastră din senzații ca stări mentale individuale.

Dacă prin cuvântul empirism înțelegem orice direcție epistemologică care afirmă că cunoașterea este construită pe baza observațiilor

Noua sursă de cunoaștere este experiența. Evident, cele mai importante diferențe dintre diferitele tipuri de empirism se datorează a ceea ce diferiți reprezentanți ai acestei direcții înțeleg prin cuvântul „experiență” (experiență senzorială, experiență non-senzorială etc.). Aici vorbim despre empirism, care crede că cunoașterea experiențială a lumii exterioare este creată de efectele cauzale ale lucrurilor externe asupra corpului și sufletului subiectului cunoscător.

1) Despre coincidența unei părți din conținutul mai multor conștiințe individuale și necesitatea acestei coincidențe pentru existența umanității, vezi Schuppe, Grundriss der Erkenntnisstheorie und Logik, 30 cc., vezi și prezentarea mea a epistemologiei lui LUynne în articolul „ Immanent Philosophy In LUynne (în cartea mea „Fundamental Questions of Epistemology”); vezi și Fichte, Tatsachen des Bewusstseins, 1813, Nachgelassene Werke, I vol., pp., 517.

Denia, atunci ambele teorii considerate pot fi numite empirism. Dar pentru a indica diferența dintre ele, ar trebui să numim teoria doar considerată empirism individualist și intuiționism empirism universalist1).

4. Reducând întreaga compoziție a conștiinței la procese mentale, empirismul individualist este nevoit să derive proprietățile adevărului din legile vieții mentale stabilite de psihologie. Această metodă de dezvoltare a epistemologiei se numește psihologism. În epistemologia modernă, este considerată eronată, deoarece multe proprietăți evidente ale adevărului nu pot fi deduse din legile vieții mentale. Intuiționismul aparține numărului de tendințe antipsihologice; el găsește latura non-psihologică în conștiință și din aceasta deduce proprietățile adevărului.

5. Diferența enunțată în doctrina alcătuirii conștiinței poate fi exprimată și astfel: conform intuiționismului, conținutul imanent în conștiință poate rămâne transcendent subiectului conștiinței, în timp ce empirismul individualist consideră că tot ceea ce imanent în conștiință trebuie la nivelul în același timp să fie imanenți în subiectul conștiinței.

6. Adevărul, conform intuiţionismului, se realizează prin posesia în conştiinţă a obiectului însuşi în original. Potrivit empirismului individualist, adevărul despre un obiect din lumea exterioară se realizează prin deținerea în conștiință a unei imagini a obiectului care corespunde mai mult sau mai puțin obiectului (teoria adevărului ca reflectare a obiectului). Cel mai mare acord între imagine și obiect s-ar obține dacă imaginea ar fi o copie exactă a obiectului (teoria adevărului ca copie a obiectului). Să vedem dacă acest lucru este posibil.

§ 7. Dacă imaginea unui obiect este rezultatul influenței cauzale a obiectului asupra corpului și asupra vieții psihice a subiectului, atunci nu se poate pune problema obținerii unei copii exacte. Însuși faptul că obiectul lumii exterioare din exemplul luat în considerare este material (un copac), iar imaginea lui este un fenomen mental, sugerează că aici nu poate exista o corespondență exactă. Chiar și un proces atât de simplu precum presarea unui sigiliu pe ceară de sigilare nu dă o amprentă absolut precisă: proprietățile acțiunii sunt determinate chiar și aici de proprietățile ambilor factori care interacționează, adică nu numai sigiliul, ci și ceara de sigilare. Mai mult, atunci când vorbim despre interacțiunea complexă dintre un obiect extern și un subiect, trebuie să presupunem că proprietățile imaginii unui obiect depind nu numai de

1I Din cuvântul universum - univers.

obiectul în sine, dar și asupra structurii corpului subiectului și a vieții sale mentale. Mai mult, o serie de considerații pot fi date în favoarea faptului că imaginea mentală a unui obiect depinde și mai mult de structura organelor de simț ale subiectului și a sistemului său nervos decât de proprietățile obiectului însuși.

1. De fapt, stimulii care sunt profund diferiți unul de celălalt dau aceleași senzații dacă acționează asupra aceluiași organ de simț. Astfel, un fascicul de lumină care acționează asupra ochiului dă senzația de lumină, dar apăsarea unui deget pe globul ocular dă și senzația de cerc de lumină.

2. Dimpotrivă, aceeași iritare, acționând asupra diferitelor organe de simț, dă senzații diferite. Astfel, presiunea cu un deget pe globul ocular dă o senzație de lumină, dar pe mână - doar o senzație tactilă.

3. Doi observatori percep adesea același obiect diferit. Astfel, persoanele cu structură normală a ochilor percep frunzele de cireș și fructele coapte ca OKpaajeHHbie în două culori diferite (verde și roșu), în timp ce persoanele care suferă de daltonism văd frunzele și fructele de cireș ca o singură culoare.

Faptele enumerate duc la convingerea că CULORI, SUNETE, mirosuri etc. nu constituie copii ale proprietăților lumii transsubiective veritabile și există doar în mintea subiectului. Cu toate acestea, empirismul individualist nu îndrăznește de obicei să recunoască imediat toate ideile ca subiective; el mai speră că, de exemplu, reprezentarea spațiului și a mișcării sunt copii exacte ale proprietăților lumii exterioare (cum ar fi, de exemplu, învățătura lui Locke). Conform acestei învățături, afirmația fizicii că 435 de vibrații complete ale diapazonului pe secundă corespund tonului muzical Iaz trebuie înțeleasă astfel: în afara minciunii subiectului, au loc 435 de mișcări oscilatorii spațiale ale picioarelor diapazonului pe secundă. , care servesc drept cauză (sau mai bine zis, parte a cauzei) apariţiei în minte subiect al sunetului Iaz.

Cu toate acestea, această soluție fără inimă la această problemă nu poate dura mult. Argumentele date în favoarea subiectivității culorilor, sunetelor, mirosurilor pot fi repetate și în raport cu imaginea spațiului și a mișcării. Așadar, oricine le-a considerat suficiente pentru subiectivitatea culorilor, sunetelor etc., este obligat să meargă mai departe și să admită că spațiul și mișcarea ne sunt cunoscute și numai ca imagini existente în mintea noastră (doar ca ideile noastre), dar acolo Nu știm dacă există ceva în afara minții noastre similar cu spațiul și mișcarea pe care ni le imaginăm.

Deci, empirismul individualist este forțat să ajungă la concluzia că nu poate fi cunoscută o singură proprietate a lumii exterioare. Pe

În acest stadiu al dezvoltării sale poate fi exprimat prin următoarea schemă:

X

U

Z

Proprietățile obiectului în lumea exterioară - x y z rămân necunoscute; subiectul nu cunoaşte decât senzaţiile a β γ provocate de acestea în el.

Acum nu putem decât să sperăm la următoarea corespondență minimă între senzațiile subiectului și proprietățile obiectelor externe: poate, fiecărei proprietăți speciale a unui obiect îi corespunde o senzație specială, întotdeauna aceeași a fiecărui subiect care cunoaște; de exemplu, proprietatea x corespunde senzației a, proprietatea y senzației β etc. Atunci s-ar putea spune că fiecare proprietate a lumii exterioare este înlocuită în mintea subiecților cu același simbol. Cu toate acestea, nu se poate spera la o astfel de corespondență dacă senzațiile sunt determinate nu atât de stimuli externi, cât de structura organelor senzoriale ale subiectului. Într-adevăr, o persoană daltonică vede o culoare, iar o persoană cu vedere normală vede două culori.

Acum, tot ce rămâne este să visezi că aceluiași subiect îi corespunde o anumită senzație aceluiași X. Cu toate acestea, această cerință minimă este aparent imposibilă: corpul subiectului, sistemul nervos și organele de simț se schimbă și, prin urmare, este posibil și faptul că acum subiectul reacționează la stimularea x cu senzația a, iar într-un minut va reacționa la ea cu senzația β. Și de fapt, de exemplu, cu otrăvirea cu santonină, obiectele puternic luminate apar galbene.

Astfel, pe baza schemei sale de apariție a cunoașterii, empirismul individualist este forțat să ajungă la concluzia că subiectul își

cunoaște doar propriile impresii și nu poate cunoaște prin ele o singură proprietate a lumii exterioare.

Mai mult, din aceasta trebuie să concluzionăm că nici chiar faptul existenței lumii exterioare nu poate fi dovedit cu certitudine. Expresia clasică a acestui rezultat al empirismului individualist este dată de filosofia lui Hume, care se pronunță fără teamă în favoarea solipsismului1): „În ceea ce privește acele impresii a căror sursă sunt simțurile” (ochiul, urechea etc.), „ ultima lor cauză, după părerea mea

l) Solipsismul (din latinescul soins ípse - „Eu singur”) este doctrina conform căreia lumea cunoscută în mod sigur este doar lumea eului meu.

opinia, este complet inexplicabilă pentru mintea umană și nu vom putea niciodată să decidem cu certitudine dacă aceste impresii apar direct din obiect, dacă sunt generate de puterea creatoare a spiritului sau dacă își datorează originea Creatorului. a existenţei noastre" 1).

Într-adevăr, conform empirismului individualist, nu observăm în mod direct lumea exterioară însăși; prin urmare, existența sa nu putea fi dovedită decât prin inferență. Dar, conform teoriilor aceluiași empirism, esența oricărei concluzii nu constă în descoperirea a ceva fundamental nou, ci doar în transferul mental al datelor din experiența trecută într-un mediu nou (de exemplu, înainte de a observa că apa răcită îngheață; acum, după ce am observat că se răcește, apa, mă aștept să înghețe din nou). Dar dacă datele directe ale experienței sunt întotdeauna doar stările mele mentale, atunci rezultă că indiferent cum le combin, indiferent ce concluzii aș construi, nu voi primi niciodată de la ele cunoștințe despre lumea exterioară, transsubiectivă.

Uneori, susținătorii empirismului individualist se referă, pentru a evita scepticismul humean, la legea cauzalității. Ei spun că fiecare fenomen trebuie să aibă o cauză și, deoarece pentru unele fenomene, de exemplu, pentru senzații, nu putem găsi cauza în noi înșine, atunci trebuie să o căutăm în afara noastră, adică. admite existența lumii exterioare. Ca răspuns la aceasta, trebuie reținut următoarele. Legea cauzalității se rezumă la certitudinea că pentru orice fenomen dat este posibil să se găsească un set de alte fenomene, a căror prezență este în mod necesar însoțită de acest fenomen. Conform acestei legi, atunci când întâlnesc un fenomen nou, sunt sigur că există un motiv pentru acesta, și caut din acest motiv, fac cercetări în acest scop; dar legea cauzalității nu spune nimic despre unde pot găsi această cauză și nici nu spune că căutarea mea trebuie să fie cu siguranță încununată de succes; dacă materialele cunoașterii constau numai din stările mele de conștiință, atunci sunt în mod natural forțat să caut cauza unui nou fenomen printre aceste stări de conștiință ale mele; această căutare a unui motiv poate fi nereușită, mai ales că viața mea mentală este foarte complexă, iar multe elemente din ea rămân neobservate de mine multă vreme; din care rezultă că deseori sunt nevoit să-mi amân

cercetările sau, dată fiind starea actuală a cunoștințelor mele, să o abandonez complet, dar să ajung la ideea că cauza căutată este în afara mea, dacă nu am orice materiale pentru ideea „lumii externe”, nu aș putea în niciun caz1 2).

1) Hume, Tratat de natură umană, trad. S. Tsereteli, p. 82.

2) Cia. despre aceasta N. Lossky, Justification of intuitionism, ed. a II-a. pp. 31-35.

Solipsismul este un rezultat logic inevitabil, dar în același timp contradictoriu al empirismului individualist, dezvăluind astfel inconsecvența premiselor sale de bază. De fapt, dacă cunoașterea despre lumea exterioară este un produs al unei influențe cauzale din exterior asupra subiectului (vezi diagrama de la pagina 16), atunci subiectul își observă doar propriile stări mentale individuale; dar dacă subiectul își observă doar stările mentale individuale, atunci el nu poate cunoaște și nici măcar să-și asume existența unor influențe cauzale din exterior.

Impasul fără speranță în care am ajuns se datorează caracterului naturalist al empirismului individualist, și anume presupunerea că cunoașterea despre un obiect exterior este creată de o interacțiune cauzală între obiectul lumii exterioare și corpul subiectului. Prezența acestei interacțiuni cauzale este atât de neîndoielnică (efectul razelor de lumină asupra ochiului, tremurarea timpanului de către undele sonore etc.) și este atât de esențială pentru apariția cunoștințelor încât pare imposibil să nu fii de acord cu principiile de bază. ipoteze ale empirismului individualist. Dar nu trebuie decât să-i accepti schema și, ca urmare, va trebui să ajungi la solipsism. Gândirea umană se luptă în strânsoarea acestei capcane epistemologice de mai bine de 2000 de ani și nu poate oferi o soluție complet satisfăcătoare a problemei.

Conștientizarea tragediei situației îi determină uneori pe filosofi să exprime expresii de disperare. Un exemplu pot fi afirmațiile lui R. Avenarius, fondatorul empiriocriticii din „Prefața” la lucrarea sa „Conceptul uman al lumii”. „Am fost condus la discuția dacă vechea cale este într-adevăr în același timp calea cea bună”, spune Avenarius, „de convingerea inevitabil a inutilității idealismului teoretic filosofic” 1). Chiar și studiul fenomenelor psihice s-ar dovedi a fi mai fructuos, spune Avenarius, „dacă ar fi posibil, cu o bază completă - din punctul de vedere al teoriei cunoașterii -, să se pătrundă în domeniul relațiilor dintre mediu și organul nervos central al omului, pentru a „porni” de acolo. Dar calea către această zonă a fost blocată de descoperirea idealistă a „realității imediate a conștiinței” *).

„Adevărat, în timp ce vorbim doar de psihologie, chiar și un filosof idealist nu este atât de exagerat de scrupulos încât să nu implice uneori, uneori, starea creierului pentru a „explica” „fenomenele conștiinței”; dar dacă vorbim despre teoria cunoașterii! Dar, 12

1) Prin idealism, Avenarius înseamnă aici doctrina epistemologică conform căreia lumea exterioară cognoscibilă nu este altceva decât o reprezentare a subiectului.

2) Prin descoperirea idealistă a „datelor imediate ale conștiinței”, Avenarius înseamnă doctrina că „datele conștiinței” sunt stările mentale interne ale subiectului.

Din fericire, teoria cunoașterii în sensul școlar al cuvântului a încetat de mult să mai fie sarcina mea; și eram deja atât de pregătit încât discuția despre calea cea bună m-a făcut să mă gândesc la punctul de plecare natural al oricărei cercetări științifice și puteam să mă întorc la el și, de dragul experienței pure, să abandonez punctul de plecare școlar al imaginarului. „darea imediată a conștiinței”, cel puțin rezultatul „de încredere” al unei teorii, al cărei adevăr trebuia încă testat” 1).

Avenarius afirmă, în continuare, că „Critica experienței pure” a stabilit viitorului sistem filosofic sarcina de a determina ce anume poate fi luat drept conținut al experienței pure și pune cu îngrijorare întrebarea: „Dar dacă, atunci când discutăm această sarcină principală a sistemului , trecerea consecventă a unei noi căi mă duce din nou de la punctul natural de plecare până la locul din care m-am întors fericit înapoi spre Kritika? Acest lucru era în concordanță cu propria mea părere că idealismul filosofic a apărut (chiar dacă el însuși nu mai era conștient de el) pornind de la un punct de plecare natural; Știam foarte bine că idealismul este o consecință complet inevitabilă tocmai a considerației fiziologice a relației dintre „senzațiile” noastre cu iritare și, în consecință, a conștiinței noastre” cu mediul. Și dacă, prin raționament consecvent, am ajuns din nou la idealism și la „conștiință” ca „dată imediat”, și, prin urmare, la singurul punct de plecare permis, atunci se dovedește că m-am rotit într-un cerc real și, în cele din urmă , m-am regăsit din nou în „pășunea slabă” a idealismului filozofic și în jurul meu s-a întins, din nou blocată de mine, „lunca verde” a așa-zisului realism, în care științele naturii înfloresc atât de magnific.”

"Ce! Dacă aceasta este soarta filosofiei, atunci așa ar trebui să fie!”

„Dar să fie așa? Este oare lumea într-adevăr structurată în așa fel încât doar la o privire superficială să pară unificată și lipsită de contradicții, dar oricine ar dori să o înțeleagă mai profund în ansamblu este indus în eroare - și cu cât gânditorul înaintează cu mai multă rigoare mai exact? în concluziile lui? Sau, poate, lumea este cu adevărat unită și lipsită de contradicții și doar un „geniu rău”

„conduce în cerc” doar acel curajos gânditor care încearcă să fie consecvent ? În primul caz, care este baza pentru inevitabilitatea contradicției, la care încă conduce orice înțelegere cu adevărat generală a lumii? În al doilea caz, cine este acest „geniu rău”?

1I Prin „punctul natural de plecare al oricărei cercetări științifice”, Avenarius înseamnă doctrina realistă conform căreia datele experienței exterioare sunt mediul extern însuși, și nu stările mentale ale subiectului.

cine îi chinuiește pe cei flămânzi și însetați de cunoașterea lumii? Acestea au fost întrebările pe care am încercat să le clarific pentru mine în acest eseu” 1).

Aceste afirmații se află în prefața însăși cărții lui Avenarius, în care dădea o cale de ieșire din dificultăți extrem de simplă și eliberată de toate contradicțiile. Ea constă în învățătura lui Avenarius „despre coordonarea fundamentală” dintre sine și mediu, adică în predarea despre relația non-cauzală dintre subiect și obiect care stau la baza cunoașterii. Acesta este același concept de coordonare care a fost prezentat mai sus din punctul de vedere al intuiționismului. Aparent, lui Avenarius i s-a întâmplat ceva ce se întâmplă des în istoria descoperirilor: a găsit o nouă cale, dar a făcut-o atât de inconștient încât el însuși nu a putut să-i determine exact direcția și să pătrundă în toate acele zone pe care a condus-o.

Și nu este de mirare: doctrina coordonării dintre subiectul și obiectele lumii exterioare provoacă o serioasă nedumerire, printre altele, pentru că respinge interacțiunea cauzală dintre lumea BHeDJHHM și corpul subiectului, care, însă, fără îndoială. există. Pentru a depăși acest obstacol, este necesară construirea unei noi ipoteze privind rolul simțurilor și proceselor fiziologice pentru cunoaștere, ipoteză care să clarifice cum este posibil ca, deși procesele fiziologice să participe la apariția cunoașterii, ele nu creează conținutul cunoașterii și, prin urmare, rolul lor în cunoaștere din punct de vedere epistemologic este secundar. Sarcina dificilă de a construi o astfel de ipoteză a fost îndeplinită de filozoful francez Bergson. Aici ideea principală a acestei ipoteze va fi subliniată pe scurt, fără a încerca să adere în detaliu la forma exactă în care este prezentată de Bergson 1 2).

§ 8. Dacă o lampă arde în cameră, atunci razele ei cad pe retina ochiului meu, atunci procesul fiziologic se răspândește de-a lungul nervului optic până la sistemul meu nervos central și, în final, după o serie de modificări în centrii, procesul fiziologic merge din nou de la centru la corpul de suprafață și se va exprima într-o acțiune, de exemplu. este că mă voi duce la lampă și o voi stinge. Examinând această serie de cauze și acțiuni fizice și fiziologice, este imposibil să găsim în ea procesele cognitive de percepție a unei lămpi sau judecata „există o lampă care arde la două brațe de mine”: întreaga

serie de procese descrise constă numai de mişcări şi incapabil să creeze ceea ce este interesant pentru un epistemolog – afirmaţii adevărate sau false. Cu toate acestea, înainte de a comite actul, a existat o percepție sau o judecată în mintea mea despre o lampă aprinsă. Cum a apărut? – Conform unei noi ipoteze

1) Avenarius, Conceptul uman al lumii, p. JX p., trad. Samsonova.

2) O prezentare populară a sistemului filozofic al lui Bergson și în special a învățăturii sale despre rolul corpului pentru viața spiritului este dată în broșura mea „Filosofia intuitivă a lui Bergson”.

acest fenomen suplimentar se explică astfel: procesul de mișcare, răspândindu-se de-a lungul nervului optic către centrii nervoși, este impulsul care incită eu-mi, adică pe mine, ca ființă spirituală, să-mi îndrept atenția în afara mea către acel obiect exterior. în sine, care mi-a atins corpul cu influența sa. Ca urmare a acestei direcții de atenție, a acestui act pur spiritual, se obține cunoașterea, și anume contemplarea celui mai autentic obiect al lumii exterioare, așa cum este exprimat în diagrama atașată.

E - I; AB–obiect al lumii exterioare; arc - sfera corporală a subiectului; săgeți - influențe cauzale ale unui obiect asupra corpului subiectului, provocând procese fiziologice a și b; caracteristică de la E la obiectul AB - coordonarea dintre subiect și obiect, datorită căreia atenția subiectului poate fi îndreptată nu asupra propriilor procese subiective, ci asupra obiectului lumii exterioare în sine în original.

Tot ce rămâne acum este să eliminăm următoarele neînțelegeri. Presupunând schema schițată, adică teoria intuiționismului, pare necesar să se afirme că diferiți observatori percep același obiect în toate detaliile exact în același mod; Mai mult, se pare că fiecare observator trebuie să perceapă stimularea externă exact în același mod atât atunci când îi afectează ochiul, cât și când îi afectează pielea mâinii etc. În realitate, nu este așa, iar acestea sunt doar faptele de acest fel1) sunt explicate cu succes mai ales de susținătorii empirismului individualist și, în general, de acei filozofi care cred că conținutul senzațiilor este determinat cauzal de influențe externe asupra corpului sau sufletului subiectului. Întrebarea este cum explică intuiționismul aceste fapte? - Un susținător al intuiționismului va sublinia, în primul rând, că orice percepție este contemplarea nu a întregii compoziții a unui obiect, ci doar a unei părți nesemnificative a acestuia, care ne-a atras atenția în conformitate cu interesele noastre. Lumea conține întotdeauna infinit mai mult decât percepem noi. Percepția este doar o selecție din compoziția unui obiect a unora dintre aspectele sale. De aici nu este greu de explicat, de exemplu, de ce doi stimuli diferiți, atunci când sunt acționați asupra aceluiași organ de simț, sunt percepuți în mod egal (de exemplu, când un fascicul

de lumină acționează asupra ochiului, se obține o senzație de lumină, dar și simpla apăsare cu un deget pe globul ocular

ɪ) Vezi pagina 15 de mai sus.

dă percepția unui cerc de lumină). Fasciculul de lumină care acționează asupra retinei și presiunea asupra ochiului sunt procese complexe. În general, ele sunt diferite unele de altele, dar este posibil să existe o latură omogenă a compoziției lor. Hanp., este posibil ca procesul luminii să fie constituit din fenomenele ab c, iar presiunea asupra ochiului - a lui am η. În ceea ce privește iritația ochilor, percepem atât în primul cât și al doilea caz latura a, adică lumină. Nu este greu de admis că fenomenul luminii are loc sub presiune asupra unui corp solid, bazat tocmai pe învățăturile moderne ale fizicii: presiunea asupra unui corp solid trebuie să fie însoțită de perturbații electromagnetice, iar lumina este tocmai un fenomen care are loc sub perturbații electromagnetice. . Deci, omogenitatea percepției în ambele cazuri de mai sus nu servește deloc ca dovadă a subiectivității luminii1).

Fenomenul opus se explică în mod similar: eterogenitatea percepțiilor de la același stimul atunci când acesta acționează asupra diferitelor organe de simț. De fapt, dacă compoziția transsubiectivă a iritației este complexă, iar orice percepție este percepția doar a unei părți din această compoziție complexă, atunci este posibil ca în ceea ce privește acțiunea sa asupra retinei ochiului să percepem o latură a acestuia, în ceea ce privește acțiune asupra pielii - cealaltă parte etc etc. Astfel, presiunea asupra ochiului dă percepția luminii, iar pe pielea mâinii - percepția atingerii. Fenomenele daltonismului sunt explicate în același mod. Obiecte precum frunzele sau fructele plantelor aruncă toate razele de lumină în cantități mai mari sau mai mici și, în consecință, se poate presupune că sunt colorate trans-subiectiv în toate culorile posibile, astfel încât bogăția colorată și splendoarea lumii din jur. noi depăşeşte infinit tot ce ne ştie din ale noastre.percepţii. Noi percepem o singură culoare în fiecare obiect, doar suficient pentru a ne satisface nevoile practice, și anume pentru a distinge un obiect de altul; Această selecție a culorii percepute este făcută diferit de diferite persoane, în funcție de structura ochilor lor. În toate cazurile discutate mai sus, diferențele de percepție nu dau dreptul de a supune conținutul percepției sau de a afirma că o percepție a fost corectă și cealaltă incorectă. Întrebarea este rezolvată în același mod ca și în glumă, рассказанПо1М din Introducerea în filosofie a lui Paulsen. - „Doi cavaleri s-au certat despre culoarea unui scut; unul a spus că este alb, celălalt a spus că este negru. După o ceartă aprinsă, lucrurile au ajuns la o luptă sângeroasă. Cel de-al treilea, trecând, aflând ce era, a remarcat: „Nu vezi că scutul este într-adevăr alb pe o parte și negru pe cealaltă” 1 2).

1) Analog, considerente vezi în carte. H. Schwarz, Das Wahrnehmungsproblem vom Standpunkte des Physikers, des Physiologen und des Philosophen, 337-380.

2) Paulsen, Introducere în filosofie, Prefață la ed. III, p. XIV.

3· Structura obiectului și cunoștințele despre acesta.

§ 9. Având în vedere problema relației dintre subiect și obiect (subiect), putem trece acum la a doua sarcină importantă a epistemologiei: studiul structurii subiectului și cunoștințele despre acesta.

Enumerarea celor trei elemente de conștiință de mai sus (subiect, obiect și coordonare epistemologică între ele) nu epuizează încă întreaga compoziție a cunoașterii. Orice exemplu concret de cunoaștere va dezvălui acea latură a cunoașterii care nu a fost încă luată în considerare. Să presupunem că, în timp ce ne plimbăm prin grădină toamna, am observat ceva întins pe potecă. Ce este asta? – După ce am acordat atenție obiectului în modul cel mai superficial, ne dăm seama că este o „frunză” și trecem pe lângă. Dacă acum apare întrebarea „ce frunză este aceasta?”, va trebui să revenim la ea din nou și, observând, de exemplu, forma ei spațială, vom afla că este o frunză de „arțar”. Este posibil ca acum să apară întrebarea: „care este culoarea acestei frunze, este toată aceeași culoare?” etc și pentru a răspunde va trebui să efectuăm un nou act de cunoaștere, după care vom putea spune că „această frunză de arțar este galbenă, păstrând culoarea verde doar la bază”. – Din cele de mai sus reiese clar că coordonarea epistemologică a unui obiect cu un subiect îl face accesibil conștiinței, dar nu creează încă cunoașterea lui. Pentru a înțelege un obiect, subiectul trebuie să efectueze o serie de acte de concentrare a atenției, de distingere în diferite direcții etc.; datorită acestor acte, obiectul devine cunoscut, dar nu în totalitate, ci de fiecare dată numai sub un anumit aspect (forma spațială, culoare), astfel încât se pot realiza un număr infinit de acte de cunoaștere cu privire la același obiect: un obiect este un segment. a lumii, infinit de însemnat și inepuizabil în cunoașterea umană. Distincția este o analiză care izolează din compoziția complexă a unui obiect doar acele aspecte ale acestuia, a căror identificare oferă un răspuns la întrebările care apar în mintea subiectului despre obiect. Să numim fiecărui aspect individual al unui obiect, recunoscut prin atenție și discriminare, conținutul cunoașterii și acum să exprimăm compoziția cunoștințelor cu următoarea diagramă.

Ego - subiect; α β - activităţi ale subiectului, atenţie, discriminare etc., care vizează obiectul; obiectul este desemnat ca un segment deschis al lumii; ABC - continuturi identificate; linie punctată - multe alte conținuturi, neidentificate.

Atenţia, discriminarea etc. a activităţilor subiectului constituie latura subiectivă a cunoaşterii, iar subiectul şi conţinutul cunoaşterii formează latura obiectivă a cunoaşterii. Latura subiectivă a cunoașterii constă în activitățile subiectului; prin urmare poate fi numit și un act de cunoaștere.

Există o diferență puternică între latura subiectivă și obiectivă a cunoașterii. Latura subiectivă, actul de cunoaștere, este întotdeauna ceva mental, este întotdeauna un proces (adică are loc în timp), și, mai mult, are loc în subiect, ca acest individ specific; pe scurt, este un proces mental individual. În ceea ce privește latura obiectivă a cunoașterii (subiectul și conținutul său), aceasta poate fi nu numai existență mentală, ci și materială, nu numai individualitatea subiectului, ci și orice altă individualitate sau chiar super x-in div și existență duală. , nu numai existență reală (temporală), ci și ideală (atemporală).

Distincția dintre laturile subiective și obiective ale cunoașterii este de o importanță capitală în epistemologie. Foarte multe concepții greșite în epistemologie apar în principal ca urmare a identificării acestor două laturi ale cunoașterii și a transferului proprietăților laturii subiective (adică, individual-psihice) a cunoașterii la obiectiv: astfel, de aici ia naștere convingerea că materia în experiență nu este dată, ceea ce este ideal , nu există existență atemporală etc. 1).

Laturile subiective și obiective ale cunoașterii se contopesc pentru multe minți într-un întreg inseparabil, presupus omogen, pentru că sunt mereu în conștiință împreună: este imposibil să cunoști un obiect fără ajutorul unui act mental individual de cunoaștere (atenție, discriminare, reamintire). , etc.). În același timp, unele minți predominant nu observă actul cunoașterii (această tendință este adesea însoțită de o tendință către o viziune materialistă asupra lumii), în timp ce alte minți tind, dimpotrivă, să evidențieze actul cunoașterii și, prin urmare, să atribuie întreaga compoziție a cunoașterii proprietățile inerente actului mental individual de cunoaștere. Această ultimă tendință este promovată în special de terminologia psihologiei și chiar de utilizarea cuvintelor în vorbirea de zi cu zi. Toate cuvintele precum reprezentare, percepție, memorie, judecată, inferență, gândire etc., sunt folosite atât pentru a desemna actul de cunoaștere (latura subiectivă), cât și pentru a desemna subiectul și conținutul cunoașterii (latura obiectivă). Ca substantive verbale, sunt mai potrivite pentru a îndrepta atenția către latura subiectivă. Între timp, în epistemologie și logică, și în psihologie însăși, de multe ori trebuie să vorbim despre latura obiectivă. În cele din urmă, pentru a evita confuzia, uneori este necesar să se facă complet

1) Despre aceste erori, vezi „Introducerea în filozofie”, partea mea, pp. 249-254.

apar din termenul reprezentare și spuneți „reprezentare” (latura subiectivă, act de reprezentare) și „reprezentat” (latura obiectivă), „act de aducere aminte” și „amintit”, „act de gândire” și „gândit”, etc.

§ 10. Acum rămâne să ne întoarcem la latura obiectivă a cunoașterii și să ne familiarizăm mai detaliat cu structura acesteia. Constă dintr-un obiect de cunoaștere, adică ceea ce a fost învățat despre obiect prin discriminare, prin analiza obiectului sau a realității care îl înconjoară.

Subiectul (de exemplu, „această frunză de arțar”) și conținutul cunoștințelor (de exemplu, „galben”) sunt legate între ele printr-o relație specifică, astfel încât latura obiectivă a cunoașterii este compusă din trei elemente: subiectul , conținutul și relația dintre ele. Un astfel de sistem cu trei membri se numește judecată. Prima parte a acesteia este subiectul; a doua parte, conținutul identificat într-o judecată dată, se numește predicat. Relația dintre un obiect și un predicat este că, dacă există un obiect, atunci trebuie să existe un predicat. Fiecare exemplu de adevăr pe care îl apărăm conține o astfel de conexiune necesară de apartenență: în propoziția „o linie dreaptă este distanța cea mai scurtă dintre puncte” există o legătură necesară între „dreptul dreptei” și „cea mai scurtă distanță”; în propoziție „un corp scufundat în apă pierde în greutate la fel de mult ca greutatea apei pe care o deplasează”; există o legătură necesară între „imersia unui corp în apă” și „o scădere a greutății sale” etc.; chiar şi judecăţile despre un singur fapt, bazate pe percepţia senzorială, conţin legătura necesară a obiectului cu predicatul şi numai în măsura în care constituie necesarul sistem tri-membri, au caracterul de adevăr apărat de fiinţa cunoscătoare ; deci, în exemplul de mai sus „această frunză de arțar este galbenă” vorbim despre „această frunză”, care, având în vedere prezența unei stări fiziologice a țesuturilor sale și a unui mediu fizic existent acum, nu poate decât să fie galben (acum).

Legătura constând în faptul că, dacă există un element imaginabil S, atunci există în mod necesar un alt element P, vom numi legătura dintre rațiune și consecință.

Într-o judecată, o astfel de legătură există între subiect și predicatul judecății. De obicei, însă, nu întreaga compoziție a obiectului, ci doar o parte a acestuia servește, în sensul exact al cuvântului, ca bază a predicatului. Acest nucleu al obiectului, care joacă rolul cel mai important în judecată, ar trebui desemnat printr-un termen special, să-l numim subelementul judecății 1).

1) Deci, în viitor, atunci când întâlniți cuvântul subiect, trebuie să fiți atenți dacă vorbim despre subiectul conștiinței (individul care cunoaște) sau despre subiectul judecății.

Deci, subiectul judecății este baza predicatului; În ceea ce privește subiectul judecății, despre acesta, având în vedere complexitatea sa mai mare, adică având în vedere faptul că conține și elemente care nu sunt implicate în justificarea predicatului, vom spune că conține temeiul pentru predicatul.

Un obiect de cunoaștere este un segment al lumii infinit de bogat în conținut. Prin primul act de cunoaștere, îndreptat către un obiect nou pentru noi, se obține o judecată în care obiectul nu poate fi încă exprimat în niciun cuvânt sau poate fi desemnat doar prin pronume demonstrative „acest”, „acea”, etc. Aceasta este ceea ce este dat mai sus. În exemplul de mai sus, judecata „aceasta este o frunză”. Schematic poate fi exprimat astfel:

: : : : - S

Un semn nedefinit, care servește ca primă parte a schemei, indică faptul că subiectul hotărârii are un conținut complex, dar neidentificat.

În acte ulterioare, cunoștințele despre același subiect de conținut, identificate în judecățile anterioare, pot fi folosite pentru a desemna subiectul, de exemplu. „această frunză este de arțar”, „această frunză de arțar este galbenă”, etc. Schematic, această serie de judecăți poate fi exprimată după cum urmează:

. S. . n. . S.P. .   . .SPM. . ŋ

......-P.M; .—R etc. 1).

Adesea, conținuturile identificate în actele anterioare de cunoaștere sunt exprimate într-o judecată nu numai pentru a desemna clar obiectul, ci și pentru un motiv mult mai important, tocmai ca acele părți ale obiectului care servesc ca bază a predicatului, adică ca părți ale obiectului judecății. Hanp., „această apă, încălzită la WO0C, fiartă”.

§unsprezece. Pe lângă compoziția obiectivă, judecata are o latură mentală subiectivă individuală. Constă în acte de atenție, discriminare etc., care vizează subiectul și conținutul cunoașterii. Caracteristic în mod deosebit laturii mentale (subiective) individuale a judecății este actul de acord (afirmare): numai atunci când este prezent se poate spune că individul care cunoaște (eu) apără ceva ca adevăr. Acest adevăr însuși se află în componența obiectivă a judecății; nu este altceva decât alcătuirea obiectivă a hotărârii în sine, către care se îndreaptă actul de consimțământ și care dă sensul actului de consimțământ.

1) Datorită naturii greoaie a acestei scheme, vom recurge la ea doar ocazional și mai des vom exprima componența judecății numai cu literele „S este P°”.

În implementarea cunoștințelor sunt implicate nu numai actele mentale individuale, ci și cele fizice, de exemplu. procesul fiziologic de rostire a cuvintelor, dând din cap ca semn de afirmare a adevărului etc. Aceste acte fiziologice sunt în aceeași relație cu alcătuirea obiectivă a judecății ca și actele mentale: primesc sens datorită concentrării lor asupra obiectivului. alcătuirea judecății, asupra adevărului.

Conform intuiționismului, alcătuirea obiectivă a unei judecăți nu este altceva decât obiectul însuși în original și aspectele lumii care sunt în mod necesar legate de el și de baza sa. Prin urmare, putem spune că adevărul se realizează în cunoaștere, întregul conținut al căruia constă din diverse aspecte ale subiectului însuși și din consecințele care decurg din acesta. Dimpotrivă, o minciună apare în cazul în care un conținut străin subiectului și consecințelor care decurg din acesta este introdus în componența obiectivă a judecății (în sfera de sens a judecății). Obiectul însuși nu poate introduce în componența unei judecăți elemente străine de obiect: nu poate, ca să spunem așa, să se falsească. În consecință, vinovat de eroare nu poate fi decât un individ cunoscător care exprimă într-o judecată ceva ce nu a găsit în obiect și nu este în legătură cu acesta, care nu este obținut din realitatea cognoscibilă prin analizarea acesteia, ci se adaugă la ea prin sinteză. Așadar, să presupunem că cineva, venit de la Moscova, începe să asigure că „un templu care se înalță maiestuos deasupra Moscovei a fost construit pe Dealurile Vrăbiilor în memoria Războiului Patriotic din 1812, conform celebrului design al lui Vitberg". În mintea unei astfel de persoane, Dealurile Vrăbiilor, văzute de el, și designul templului întocmit de Vitberg, apar ca elemente ale realității, dar combinația lor este o construcție subiectivă a imaginației sale.

Deci, cunoașterea este cea mai puțin activă activitate; se reduce doar la contemplare și discriminare (analiza), iar ceea ce este contemplat și distins este dat de obiectul însuși. Prin urmare, cel mai important criteriu logic al adevărului este prezența unui obiect cognoscibil, cu informații proprii despre sine. Există și un criteriu psihologic al adevărului: el constă în faptul că actele mentale de cunoaștere, atenție, discriminare, rostire etc. sunt efectuate cu caracter de subordonare față de „cererile", „sugestiile" lor emanate din obiect și din el. conexiuni; pe scurt, actul corect de cunoaștere este însoțit de un sentiment de constrângere obiectivă.

Desigur, criteriul psihologic nu este de încredere: un sentiment de conexiune poate apărea la un individ care cunoaște nu numai sub influența „sugestiilor" de la obiect, ci și din orice alte motive. Acest criteriu ar trebui indicat numai pentru a

subliniază încă o dată diferența dintre latura obiectivă și cea subiectivă a cunoașterii.

§ 12. După ce am diferențiat latura subiectivă și obiectivă a cunoașterii, putem determina aria de jurisdicție a două științe - psihologia cunoașterii și epistemologia.

Psihologia cunoașterii studiază latura subiectivă a cunoașterii, adică actele de cunoaștere - activitatea de atenție, discriminare, percepție, reamintire etc., precum și dependența acestora de procesele non-intelectuale, și anume de sentiment și voință.

Epistemologia sau teoria cunoașterii este știința proprietăților adevărului. Dar adevărul nu este altceva decât latura obiectivă a cunoașterii, deoarece se află în orizontul conștiinței, adică se află în relație cu latura subiectivă a conștiinței. În consecință, teoria cunoașterii studiază latura obiectivă a cunoașterii și relația acesteia cu latura subiectivă. Astfel, epistemologia nu este o știință bazată pe psihologie. Centrul său de greutate se află în studiul laturii non-psihologice a cunoașterii și chiar și atunci când studiază relația dintre latura obiectivă și subiectivă (mentală individuală) a cunoașterii, este angajată în analiza compoziției conștiinței, i.e. , studiul unui subiect mult mai complex decât zona experiențelor mentale, conținând mentalul individual doar ca o parte nesemnificativă a compoziției sale. Putem spune că epistemologia, prin analiza compoziției conștiinței, fundamentează mai întâi psihologia, întrucât, izolat mentalul de conștiință, indică psihologiei subiectul studiului ei. În același timp, se deosebește de psihologie prin faptul că stabilește următoarea poziție negativă importantă: actul mental de cunoaștere nu creează latura obiectivă a cunoașterii, doar o „găsește", „o are în minte", și este îndreptată în mod intenționat către aceasta.

Din doctrina dezvoltată mai sus despre alcătuirea conștiinței, reiese și faptul că epistemologia nu depinde de fiziologie. Ipotezele, precum cele dezvoltate de Bergson, despre rolul sistemului nervos și al organelor de simț arată clar cum este posibil ca procesele fiziologice, deși însoțesc fiecare act uman de cunoaștere, să nu creeze totuși latura obiectivă a cunoașterii și, prin urmare, nu determina proprietatile adevarului.

Este de la sine înțeles că dezvoltarea unor științe precum psihologia cunoașterii sau fiziologia organelor de simț și a centrilor nervoși implicați în activitatea cognitivă este necesară și extrem de valoroasă. Numai pe baza acestor științe se poate explica, de exemplu, originea concepțiilor greșite, se poate înțelege istoria dezvoltării cunoașterii etc. p. Delimitarea epistemologiei de aceste științe nu are scopul de a le discredita, ci doar de a arăta că oricâte informații valoroase oferă despre proprietățile cunoașterii, ei sunt singuri.

ele nu pot oferi bazele teoriei adevărului; această sarcină este rezolvată de epistemologie fără asistența pozitivă a altor științe.

Din păcate, denumirea de epistemologie și mai ales traducerea în rusă a acesteia „teoria cunoașterii” 1) dă naștere la neînțelegeri. Fără îndoială, fiecare știință a cunoașterii și psihologia cunoașterii și istoria cunoașterii etc., este o teorie a cunoașterii, adică o teorie a unui aspect al compoziției complexe a cunoașterii. Adevărat, epistemologia este o teorie a cunoașterii prin excelență, deoarece studiază cel mai important aspect al cunoașterii - adevărul, dar acest lucru nu îi dă dreptul să uzurpe denumirea de „teoria cunoașterii” în întregime în favoarea ei.

§ 13. Ca exemplu de explicare a caracterului unic al problemelor epistemologiei și a posibilității de a le rezolva, eliberate de psihologism și fiziologism (naturalism în general), putem cita întrebarea dacă adevărul este absolut sau relativ, adică oare oare. contează numai în legătură cu un anumit subiect de cunoaștere sau este obligatoriu pentru orice subiect.

Filosofii care apără relativismul, adică doctrina relativității adevărului, se referă la faptul că, de exemplu, pentru o persoană sănătoasă propoziția „mierea este dulce” este adevărată, dar pentru un pacient cu ficat este falsă și el afirmă că propoziţia „miere” ca adevărată. amar”. În același mod, o persoană daltonică susține că frunzele și fructele cireșelor sunt colorate în aceeași culoare, în timp ce o persoană cu vedere normală constată că sunt colorate în două culori diferite. Într-un cuvânt, ne aflăm în fața întrebării deja discutate mai sus despre subiectivitatea imaginară a conținuturilor percepției. Revenind la ea pentru a ne familiariza cu doctrina adevărului, putem spune că fiecare reprezentant al empirismului individualist, fiind consecvent, trebuie să ajungă la relativism.

Intuiționistul își imaginează proprietățile adevărului în mod diferit. Dacă cunoașterea se realizează prin contemplarea unui obiect în original (vezi diagrama alcătuirii conștiinței conform intuiționismului, 12 pagini), atunci este clar că indiferent de modul în care subiecții cunoscători se schimbă și indiferent de cât de mulți sunt, obiectul pe care îl au. au în minte rămâne același - același, literalmente numeric același. Deci, adevărul este universal obligatoriu, are sens absolut. Mai mult, din aceeași diagramă reiese clar că fiecare adevăr este numeric identic. Dacă zece persoane exprimă în mod semnificativ teorema „aria unui triunghi dreptunghic este egală cu jumătate din produsul picioarelor”, atunci zece acte mentale diferite de atenție, amintire etc., zece acte fiziologice diferite de rostire a cuvintelor etc. , sunt realizate, dar adevărul înțeles prin acestea

1) În rusă, această știință este și mai des numită „teoria cunoașterii.” Cu toate acestea, un astfel de termen este deja complet nereușit: dă motive să credem că gneoseologia studiază actul cunoașterii, adică latura subiectivă a cunoașterii.

acte, nu există în zece exemplare: este unul, literalmente numeric unul și același în conștiința tuturor subiecților care îl văd 1).

Dacă există un dezacord între doi subiecți care exprimă adevărul, atunci indică doar că acestea înseamnă obiecte diferite sau aspecte diferite ale aceluiași obiect. S-a explicat mai sus cum în acest sens se poate concilia, de exemplu, afirmația unei persoane cu vedere normală și a unei persoane care suferă de daltonism.

§ 14. Latura obiectivă a unei hotărâri este, după cum s-a stabilit mai sus (§ 10), un sistem cu trei membri format dintr-un obiect care conține subiectul judecății, un predicat și relația dintre acestea, constând în faptul că subiectul al judecății este temeiul, iar predicatul este consecința o consecință a acesteia. Datorită acestei legături, fiecare judecată are un caracter necesar. Această proprietate foarte valoroasă a judecății trebuie explicată luând în considerare natura consecinței predicatului din subiect. Cea mai răspândită (și încă, și mai ales în filosofia prekantiană) a legăturii dintre rațiune și consecință afirmă că aceasta este o legătură care decurge din legea logică a identității sau, exprimând același gând din partea negativă, din cea logică. legea contradicției (și legea mijlocului exclus). 1 2) Astfel, în judecata „un pătrat este dreptunghi” există o identitate parțială între subiect și predicat, deoarece conceptul „dreptunghi” este deja conceput în conținutul conceptului „pătrat” însuși.

Schematic, compoziția unor astfel de judecăți poate fi exprimată prin formula: „SP este P”. În ele, predicatul face parte din conceptul de subiect (deci, parte a laturii identificate a subiectului) și se numesc judecăți analitice. Predicatul în judecățile analitice decurge în mod necesar din subiect în virtutea legii identității. Pe de altă parte, această necesitate devine clară și pe baza legii contradicției. De fapt, oricine ar încerca să nege o judecată analitică, de exemplu, admite că „un pătrat nu este un dreptunghi”, ar încălca legea contradicției, deoarece ar exprima o judecată contradictorie în interior: „un pătrat, adică un dreptunghi echilateral, nu există dreptunghi.”

Această necesitate de a urma, în baza legii identităţii sau, pe de altă parte, a legii

1) Vezi despre identitatea numerică a adevărului Husserl, Logische Untersuehungentc I. τ., ed. I, p. 43 p.

2) O introducere epistemologică în logică presupune familiaritatea cititorului cu un curs elementar de logică și, în consecință, cu legile logice ale gândirii.

contradicții (și a treia exclusă), suntem de acord să numim analitice.

Claritatea acestei necesități și transparența ei pentru gândire este atât de mare încât, dacă ar fi posibil să se reducă la ea orice nevoie de trecere de la un gând la altul, s-ar obține o satisfacție deplină. Așadar, de exemplu, unii filozofi din perioada pre-kantiană de dezvoltare a noii filosofii credeau că matematica constă în întregime din judecăți analitice (fără totuși să folosească acest termen kantian) și au explicat astfel stricta necesitate a tuturor prevederilor sale. Cu toate acestea, Kant a arătat inconsecvența unei explicații atât de ușoare a necesității judecăților științifice. Judecățile analitice se repetă în partea predicată a conținutului care ne este deja cunoscută din conceptul de subiect. În consecință, ele nu extind cunoștințele și, prin urmare, este deja de neconceput că o întreagă știință ar putea consta din ele. Extinderea cunoașterii se realizează numai dacă predicatul judecății comunică ceva nou despre obiect care nu este conținut în partea recunoscută a subiectului judecății. Astfel de judecăți sunt numite sintetice și formula lor este următoarea: „S este P” sau (pentru a desemna mai clar legătura sintetică, subiectul cu predicatul) „unde este S, există P”.

Kant a arătat clar că știința constă în primul rând din judecăți sintetice. De exemplu, afirmația „o linie dreaptă este cea mai scurtă distanță dintre puncte” are un caracter sintetic. „Într-adevăr”, spune Kant, „conceptul meu de linie dreaptă conține doar un semn de calitate, dar nu spune nimic despre mărime. În consecință, conceptul de distanță cea mai scurtă este în întregime atașat conceptului de linie dreaptă din exterior și nu poate fi extras din acesta prin nicio analiză” 1).

Fiecare teoremă a matematicii, fiecare lege a fizicii, chimiei etc. este în mod clar de natură sintetică. În judecățile „zăpada se topește de la căldură”, „cu cât coarda este mai scurtă, cu atât mai înaltă, celelalte lucruri fiind egale, tonul produs de ea”, etc., predicatul nu este gândit în mod explicit în conținutul conceptului de subiect. . Rezultă că ele nu pot fi justificate prin raportare la legea identității sau la legea contradicției, iar epistemologia se confruntă cu dificila sarcină de a explica cum este posibil ca o judecată, fiind sintetică, să aibă în același timp și caracter de necesitate. .

Într-adevăr, care ar putea fi necesitatea, datorită căreia, dacă S există, trebuie să existe și P1 puternic diferit de S, deloc asemănător cu S? Odată ce ai formulat această întrebare, vine răspunsul. Aceasta este necesitatea

ɪ) Kant, „Critica rațiunii pure”, trad. N. Lossky, p. 32. — În viitor voi apăra ideea că știința constă în întregime din judecăți sintetice și că nici în știință nu există judecăți analitice. sau în gândirea de zi cu zi, vezi § 52 și § 59 despre aceasta.

datorită căruia conținutul bogat și variat al lumii nu formează haos, ci cosmos, adică un întreg ordonat, sistematic. Legătura cauzală dintre diferitele aspecte ale lumii este unul dintre cele mai importante

tipuri ale acestei necesități, dominând tocmai printre procesele de schimbare a lucrurilor în timp, deci acesta este un exemplu deosebit de clar al faptului că o legătură necesară poate avea caracterul a unei tranziții de la S la unul nou în comparație cu acesta P (Dacă efectul P nu ar fi ceva cel puțin parțial nou, diferit de cauza sa S, atunci procesul cauzal nu ar avea caracter de schimbare). Vom fi de acord să numim o astfel de necesitate, al cărei exemplu este o legătură cauzală, necesitatea sintetică a consecinței. .

Fiecare minte umană, mai ales una cultivată, este capabilă să-și imagineze cosmosul ca pe un sistem ordonat în spiritul necesității sintetice de a urma. Dar întrebarea este: dacă un astfel de sistem de ființă există, este el accesibil cunoașterii? Este posibil și în ce condiții este posibil ca mintea cercetătorului să descopere nu numai necesitatea „A este A”, ci și necesitatea „unde este A, inevitabil este B”?

Să vedem ce răspuns la această întrebare este dat de intuiționism, empirism individualist și critică.

§ 15. Potrivit intuiţionismului, un obiect intră în conştiinţa observatorului în original în toată completitatea sa, cu toată sistematicitatea sa, cu toate relaţiile care leagă diferitele sale aspecte între ele şi cu restul lumii. De fapt, chiar și în percepția senzorială mediul din jurul nostru apare în fața noastră nu ca haos, ci ca ceva ordonat. Nimeni nu va nega faptul că ordinea spațială, relațiile la dreapta, stânga, sus, jos etc., fac parte integrantă din reprezentarea vizuală a biroului meu, a camerei, a străzii etc. Mai mult, relații mult mai profunde sunt incluse în compoziție. de percepție. Mediul ni se pare a fi format din lucruri, iar un lucru este ceva căruia îi aparțin multe proprietăți, de exemplu. culoare, duritate, răceală etc.; astfel, relațiile de apartenență, unitate, pluralitate (unitatea multor proprietăți), etc. fac parte din reprezentarea unui lucru. Chiar și relația cauzală este inclusă, ca element constitutiv, de exemplu, în percepția unei rafale de vânt și a frunzelor uscate pe care le suflă de-a lungul drumului; în același mod, relația de interacțiune face parte din percepția unui raft de bibliotecă aplecat sub greutatea cărților sau a unui grup de copii care stau pe o bancă lungă, a cărei scândură se îndoaie și se legănă sub ele.

Tot ceea ce datorită căruia ansamblul conținuturilor perceptuale are caracter de sistem, de exemplu. ideea unui lucru ca purtător de proprietăți, ideea de substanță, aproape de acesta, precum și tot felul de relații

sunt ceva cu totul diferit de evenimentele specifice care au loc în spațiu și timp și de conținutul evenimentelor. De fapt, elementele enumerate ale ființei nu sunt nici spațiale, nici temporale: de exemplu, unitatea proprietăților unui măr, galbenul, răceala,

duritatea, rotunjimea sa etc., este ceva care se află deasupra exteriorității spațiale a părților sale și îi conferă caracterul întregului. La fel, o dispută care durează un sfert de oră în timp este o unitate de întrebări, răspunsuri și obiecții; Fiecare eveniment din cadrul unei dispute este un proces temporar, format dintr-un număr nenumărat de părți situate una în afara celeilalte în timp, dar însăși unitatea disputei este ceva transtemporal în ea, exprimându-și caracterul de integritate. Trebuie doar să concentrezi atenția pe această latură a unui anumit proces, să-i distragi atenția și să o pui clar în gândirea cuiva pentru a te convinge imediat că relațiile sunt ceva cu totul diferit de sentimente, dispoziții, mișcare în spațiu etc.: nu există flux de timp. în ele . Chiar și relațiile spațiale și temporale în sine (dreapta-stânga), (înainte-după etc.) sunt supra-temporale și supra-spațiale, altfel nu ar combina multiplicitatea spațio-temporală.

Să fim de acord să numim procesele spațio-temporale specifice ființă reală, iar latura supra-temporală și supra-spațială a acestora ființă ideală.

Tot ceea ce aparține domeniului idealului, de exemplu. relaţia de unitate este subiectul contemplaţiei non-senzoriale. De fapt, mărul vizibil și tangibil de mine este unitatea unor proprietăți precum galbenul, duritatea, răceala etc.; despre galbenitate putem spune că o văd, despre duritate că o ating, dar este imposibil să simți unitatea de duritate și galben sau să vezi o astfel de unitate deoarece aceste două calități sunt percepute cu participarea a două simțuri diferite. Cu toate acestea, unitatea este un aspect integral al percepției unui lucru. În consecință, chiar și percepția senzorială a unui lucru nu este în întregime senzorială: are o latură ideală, cognoscibilă cu participarea contemplației mentale (intuiția intelectuală), cu participarea speculației.

Ființa reală are caracter de sistem numai în măsura în care are o latură ideală. Datorită acestei naturi sistemice a ființei, un segment de lume care a intrat în orizontul conștiinței și este supus analizei poate fi descompus în două laturi, legate între ele, ca bază pentru o consecință; Astfel, natura sistematică a ființei în sine formează un sistem al laturii obiective a unei judecăți sintetice. Întrucât natura sistematică a cosmosului este compusă din conexiuni sintetice necesare între diferitele sale aspecte, judecățile sintetice au și ele un caracter necesar.

Până acum am vorbit despre judecăți sintetice unice. Dar unele judecăți sintetice, de exemplu, judecata „3 + 5 = 8” sau judecata „două cantități, egale separat cu o treime, sunt egale între ele” aparțin numărului de judecăți generale. Și această proprietate a lor este explicabilă și prin latura ideală a existenței. De fapt, ființa ideală

este supertemporală și superspațială, prin urmare este posibil ca aceeași formă ideală (de exemplu, numărul trei) să aibă sens pentru tot felul de lucruri și evenimente situate în locuri diferite în spațiu și timp.

Partea ideală a lumii, fiind o condiție pentru sistematicitatea lumii, este și o condiție pentru cunoașterea lumii în judecăți, adică o condiție pentru posibilitatea adevărului despre lume. De fapt, natura sistematică a ființei însăși, intrând în orizontul conștiinței, formează un sistem al laturii obiective a judecăților și concluziilor despre lume. Fundamentele ideale ontologice ale lumii, intrând în orizontul conștiinței, joacă rolul fundamentelor logice ale cunoașterii (definiția exactă a conceptului „logic” va fi dată mai târziu).

Natura sistematică a lumii este, de asemenea, o condiție pentru posibilitatea bunătății și frumuseții în lume. Adevărul, bunătatea și frumusețea dau lumii un caracter de sens și raționalitate. Prin urmare, baza ideală a lumii poate fi numită termenul Logos Lumii, fără a-i conferi doar o semnificație intelectuală, întrucât principiile ideale nu formează doar zona gândirii și cunoașterii: ele sunt esența ființei însăși, sau , mai exact, acel moment al fiintei, care determina nu numai adevarul, ci si totul.alte aspecte sublime ale lumii.

§ 16. Să vedem acum cum empirismul individualist răspunde la întrebarea necesităţii şi universalităţii judecăţilor. Vom lua în considerare această direcție aici aproximativ în forma în care a fost dezvoltată de Hume și, mai mult, în principal în relație cu problema cunoașterii lumii exterioare.

Empirismul individualist susține că toată cunoașterea se bazează pe experiență, iar prin experiență înseamnă senzații („impresii”, în terminologia lui Hume) care apar la o persoană în primul rând sub influența unor cauze necunoscute și apoi i) reproduse în memorie sub forma mai mult sau copii mai puțin palide ale a ceea ce Hume numește „idei”.

Deci, conform învățăturilor lui Hume, o persoană nu cunoaște lumea exterioară în sine în original, ci doar impresiile sale, și anume, doar senzații - căldură, frig, lumină, întuneric 2). Aspectul ideal, sistematic al obiectelor, conform acestei teorii, nu poate fi dat în experiență. Acest lucru poate fi ilustrat folosind exemplul unei relații cauzale.

Să presupunem că în cea mai autentică lume exterioară există o legătură cauzală între diferitele sale aspecte și un proces

ɪ) Hume, Tratat, Despre natura umană, I, trad. S. Tsereteli, p. 12.

2) Ibid., p. 67.

tu. Hanp., x este motivul y. Ce pot învăța despre aceste fenomene și conexiunile dintre ele? - Conform acestei teorii, observ, în primul rând, nu x însuși, ci doar senzația mea a, care apare dacă x îmi afectează sistemul nervos; în plus, când x produce y, voi observa din nou nu y însuși, ci senzația mea β, care apare dacă y la rândul său îmi afectează sistemul nervos. Desigur, senzația mea a nu este cauza senzației care o urmează; ele sunt conectate între ele doar prin relația de succesiune temporală și numai această relație se află în orizontul conștiinței mele, în timp ce conexiunile mai profunde, și anume cele cauzale. relația dintre x și y, precum și influența cauzală X și y asupra sistemului meu nervos au rămas în afara limitelor conștiinței mele, în afara a ceea ce puteam observa. Schematic, aceste relații pot fi exprimate după cum urmează:

Cercul este sfera a ceea ce sunt conștient; x și y – obiecte ale lumii exterioare; a și β sunt senzațiile pe care le-au provocat în mine; săgețile indică relații cauzale, liniile punctate indică o secvență de timp simplă.

Din diagramă reiese clar că legătura cauzală, care este extrem de valoroasă pentru cunoașterea despre sistemul lumii, este înlocuită în conștiință, conform empirismului individualist, printr-o legătură foarte nesemnificativă a unei secvențe temporale sau coexistență temporară a senzațiilor.

Cât de puțină valoare are această conexiune este evident din faptul că poate fi accidentală, de exemplu. când, în urma impresiei de alb (aripa unei păsări care zboară pe lângă fereastră), am impresia unui trosnet de lemne de foc care se aprinde în sobă, în urma scârțâitului condeiului, văd chipul unui prieten care intră. camera etc. Coexistența temporară și succesiunea unesc senzațiile într-un mod atât de superficial încât, acceptând teoria lui Hume, trebuie să considerăm compoziția conștiinței în percepția externă ca fiind extrem de incoerentă și nesistematică. Hume spune asta: „toate fenomenele sunt complet separate și izolate unele de altele, un fenomen urmează altuia, dar nu observăm niciodată legătura dintre ele; sunt legate, dar nu sunt legate între ele. Și din moment ce nu putem avea nicio idee despre nimic pe care nu le percepem cu simțurile noastre externe sau interne, pare necesar să ajungem la concluzia că nu avem deloc idee despre conexiune sau forță, că aceste cuvinte sunt complet lipsit de

sensuri, nu contează dacă sunt folosite în discuții filozofice sau în viața de zi cu zi” 1).

În acest caz, se pune întrebarea: cum dezvoltă o persoană ideea unei conexiuni cauzale, de ce cel puțin un adult percepe natura nu ca un haos de senzații, ci ca un întreg strict ordonat. De ce o astfel de pereche de fenomene precum căderea unei pietre pe sticlă și apariția unei crăpături pe sticlă ies imediat în evidență pentru mine din haosul evenimentelor din jur și sunt considerate de mine ca impactul unei

pietre pe sticlă , adică nu ca o simplă secvență în timp (de exemplu, ciripitul unei lăcuste și intensificarea murmurului unui pârâu învecinat), ci ca efectul căderii unei pietre pe sticlă, adică ca o pereche de evenimente conectate printr-o legătură mult mai strânsă, mai intimă decât pur și simplu adiacente unul altuia în timp?

Hume, desigur, observă aceste diferențe între perechile de fenomene care există pentru conștiința unui adult și își propune să le explice, fără a renunța la ideea că în însuși conținutul percepției sunt date numai relații în timp. El rezolvă această problemă dificilă extrem de inteligent, referindu-se la acele procese mentale care au loc în sufletul subiectului cunoscător atunci când o pereche de fenomene este adesea întâlnită în experiență. Căderea unei pietre pe sticlă și apariția ulterioară a dungilor întunecate, radiante pe sticlă sunt o pereche de fenomene care se întâmplă foarte des împreună în experiența noastră și, prin urmare, succesiunea lor ne-a devenit familiară. Cu alte cuvinte, sub influența experienței trecute, conform legilor memoriei, tocmai conform asocierii contiguității, în mintea noastră intră în contact ideea căderii unei pietre și ideea crăpăturilor pe sticlă. , iar acum, văzând o piatră apropiindu-se de sticlă, îmi amintesc crăpăturile de pe sticlă din experiența trecută și mă aștept să apară, iar când apar efectiv, urmărirea căderii pietrei îmi pare ceva familiar. O astfel de asociere și astfel de emoții nu pot fi create de perechi de fenomene care se întâlnesc rar în experiență care se urmăresc, de exemplu, ciripitul unei lăcuste și intensificarea murmurului unui pârâu; Le considerăm că nu sunt legate cauzal între ele, ci legate printr-o simplă succesiune în timp.

Deci, diferența dintre o legătură cauzală și o simplă secvență temporală se explică pur psihologic, nu printr-o diferență în însăși natura faptelor, ci doar prin adăugarea la percepția proceselor mentale subiective, și anume amintiri și sentimente de așteptare și familiaritate. Astfel, conform teoriei lui Hume, o relație cauzală nu este altceva decât succesiunea obișnuită de evenimente în timp * 2)

ɪ) Hume, An Inquiry into Human Understanding, p. 82 p.

2) Din „Introducerea în filosofie, partea 1. Introducere în teoria cunoașterii”, p. 74 p.

Deci, ideea de cauzalitate, potrivit lui Hume, nu este o formă ideală cosmică, este doar o idee subiectivă care apare în mintea umană conform legilor psihologiei, tocmai conform legilor unei astfel de activități mentale subiective precum memorie; iar întreaga sa direcţie în epistemologie este psihologismul tipic1).

Exact în același mod, el reduce ideea de substanță la coexistența obișnuită a unui grup de fenomene în timp. Sinele (sufletul) uman, conform lui Hume, nu este dat în experiență, ca o substanță identică și unică, distinctă de experiențele individuale și servind drept purtător

al acestora; el crede că sinele nu este altceva decât un mănunchi de experiențe coexistente și succesive.

Așadar, întreaga lume de care suntem conștienți se reduce, conform acestei învățături, doar la o multitudine de senzații și la coincidența sau alternanța lor în timp. Acesta este un minim de sistematicitate, o incoerență aproape completă a datelor experienței, în orice caz, absența conexiunii interne și cuplarea necesară între ele. Într-o astfel de experiență, nu este dat nicio raționalitate a lumii, nici un Logos. Prin urmare, scepticismul în epistemologia lui Hume este inevitabil. Adevărata lume exterioară, conform învățăturii sale, este de necunoscut; nu numai că proprietățile ei ne sunt necunoscute, dar nici măcar faptul existenței sale nu poate fi dovedit: ceea ce luăm pentru lumea exterioară și legile ei este de fapt doar totalitatea impresiilor noastre subiective și ordinea lor. Dar nici această cunoaștere a impresiilor, atunci când încearcă să stabilească o lege și, prin urmare, este exprimată în judecăți generale, nu poate fi niciodată de încredere. De fapt, exprimarea unei judecăți generale asupra faptelor, de ex. „zăpada se topește de la încălzire” este posibilă numai dacă, spune Hume, există o relație cauzală între fapte (încălzire - topire). Dar legătura cauzală nu este dată în percepție; sursa acestei idei este deprinderea subiectivă creată în experiența mea personală și cea a contemporanilor mei de a experimenta, în urma impresiei de încălzire, impresia de topire. Un astfel de obicei nu conține nicio garanție a unei legături obiective între aceste două fenomene și nu justifică credința că am descoperit o lege imuabilă a naturii. Fiecare judecată generală despre fapte, stabilită de fizică, chimie etc., nu este, după Hume, altceva decât o credință bazată pe obișnuință. Deci, fiabilitatea completă este inerentă numai judecăților individuale despre fapte, de exemplu. judecata „acest bulgăre de zăpadă care se încălzește se topește”.

Aceasta, potrivit lui Hume, este cunoștințe bazate pe experiență. Dar pe lângă percepție, o persoană are și o minte, activitatea de gândire. Pot fi

1) Psihologismul în orice știință (de exemplu, în teoria dreptului, în sociologie etc.) este o direcție care afirmă că toate fenomenele studiate de această știință sunt doar procese mentale și, în consecință, se străduiește să reducă toate legile lor la psihologie. legi; prin urmare, în epistemologie, psihologismul este o direcție care încearcă să derive toate proprietățile adevărului din legile procesului mental.

Poate că este capabil să justifice cunoștințe de tip superior? La această întrebare, un susținător al empirismului individualist va răspunde că nu există așa ceva ca gândirea pură; gândirea este activitatea subiectului, care vizează datele experienței și supunându-le doar analizei, ghidată de legea identității și a contradicției. . Deci, rațiunea nu conține niciun conținut nou și nicio formă nouă, cu

excepția legii identității și a contradicției. Tot ce este logic, tot ce este rațional se reduce, conform empirismului individualist, doar la identitate și contradicție; prin urmare, nu poate decât să admită necesitatea analitică de a urmări.

Rolul gândirii, chiar redus la acest minim, rămâne totuși extrem de util. De fapt, orice judecată, chiar și o singură afirmație sintetică despre un fapt, de exemplu, „această zăpadă se topește”, necesită forme logice precum identitatea și consistența, deoarece, de exemplu, zăpada trebuie concepută tocmai ca zăpadă și deoarece este imposibil de afirmat și în același timp de negat topirea acestuia. Cu toate acestea, este evident că știința faptelor nu poate primi nicio expansiune dintr-o astfel de gândire. Tot ce rămâne este să ne gândim dacă există un fel de știință, cel puțin nu despre fapte, ci despre un alt subiect, care ar putea fi creat printr-o astfel de gândire. Hume credea că există o știință atât de specială, și anume matematica. Matematica, în opinia sa, studiază nu faptele (nu impresiile), ci relațiile dintre „idei” (prin „idee” el înseamnă reprezentare, nu ființă supratemporală), și anume relații cantitative de egalitate sau inegalitate. Aceste relații (de exemplu, egalitatea dintre pătratul ipotenuzei și suma pătratelor catetelor sau între „de trei ori cinci” și „jumătate de treizeci”) sunt în întregime determinate de ideile comparate și există indiferent dacă există sunt obiecte din lumea din afara minții mele care corespund ideilor mele. „Judecățile de acest fel”, spune Hume, „pot fi descoperite prin simpla activitate a gândirii, fără referire la ceea ce există oriunde în univers. Chiar dacă nu ar exista un singur cerc sau triunghi în natură, adevărurile dovedite de Euclid și-ar păstra pentru totdeauna autenticitatea și dovezile”1).

În mod evident, Hume consideră că matematica constă în întregime din judecăți analitice despre ideile noastre și, prin urmare, consideră că este posibil să construim matematica prin gândire și să recunoască judecățile ei ca fiind cu adevărat generale și necesare.

De pe vremea lui Kant, o asemenea justificare a matematicii a devenit imposibilă; Kant a arătat că nu numai toate teoremele, ci și multe axiome ale matematicii sunt în mod clar de natură sintetică;

1) Hume, O anchetă asupra înțelegerii umane, trad. Tsereteli, p. 25.

În consecință, este imposibil să se fundamenteze judecățile matematicii cu ajutorul unei simple analize a ideilor (conceptelor) și a trimiterii la legile analitice ale gândirii (legea identității și a contradicției). Reprezentantul empirismului individualist, care vede această împrejurare, este astfel forțat să admită că până și judecățile matematicii nu sunt altceva decât credințe bazate pe obișnuință. Acesta este John Stuart Mill. Potrivit învățăturii sale, judecata „doi și unu sunt egali cu trei” nu este altceva decât o considerație a faptului că, de exemplu, „trei pietricele în două grupuri separate și trei pietricele într-un grup nu produc aceeași impresie asupra sentimentele

noastre”, dar poți schimba poziția pietricelelor în așa fel încât impresia în ambele cazuri să fie aceeași. „Acest adevăr”, spune Mill, „ne este cunoscut prin experiența noastră timpurie și constantă și este de origine inductivă.” Este o „generalizare” din experiență 1).

Deci, chiar și în judecata „trei este doi și unu”, Mill nu vede nicio legătură mai profundă între subiect și predicatul său decât succesiunea în timp a impresiei mai întâi de la OOO și după ce le-a îndepărtat de la 00 și 0 * 2.).

Oricine nu vede în această judecată nicio formă ideală de bază mai poate spune că astăzi pe pământ adăugarea unui obiect la două dă un grup de trei obiecte, iar într-un alt sistem solar sau peste miliarde de ani, poate, adăugarea de un obiect la doi va da patru obiecte și acolo propoziția „doi și unu este patru” ar trebui considerată adevărată.

Deci, un reprezentant consecvent al empirismului individualist este forțat să recunoască fiabilitatea strictă numai a judecăților individuale. Cu toate acestea, în înțelegerea proprietăților acestor judecăți există o diferență profundă între intuiționist și empirist individualist. Intuiționistul, recunoscând diverse forme ideale de sistematicitate, așa cum sunt date în contemplație, crede că ele fac parte dintr-o singură judecată și îi conferă caracterul unui sistem. Între subiect și predicatul unei singure judecăți există, pe lângă coexistența sau succesiunea temporară, o relație de fundament și consecință, o relație de legătură necesară de un tip sau altul; Astfel, în judecata „soarele încălzește această piatră”, sub cuvântul încălzește se gândește relația de cauzalitate; în judecata „frunzele inferioare ale palmierului s-au îngălbenit”, galbenul este considerat ca o proprietate a inferioarei. frunze, inerente aici și acum acestor frunze.

Empiriştii îşi imaginează altfel compoziţia acestor judecăţi. Propoziția „soarele încălzește această piatră” conține, potrivit acestora

'1) Mill, System of Logic, trad. editat de V.I. Ivanovsky, ed. a II-a, p. 229 p. (Cartea II, Capitolul VI, § 3).

2) Ibid., p. 230.

predare, afirmând doar că simt lumină și apoi simt căldură (atingând piatra cu mâna); incoerența aici este la fel de mare ca în a afirma că simt lumina (a soarelui) și apoi lătratul (al câinelui).

O doctrină care afirmă o asemenea incoerență a datelor conștiinței este clar dubioasă. De asemenea, reducerea tuturor judecăților sintetice generale, chiar și a judecăților matematice, la un nivel de pur și simplu întărit de obiceiul de asociere a ideilor dă impresia unei

întinderi. În alcătuirea conștiinței, pe lângă identitate și contradicție, există în mod clar și alte elemente sistemice non-senzoriale. Prezența lor dă speranța că judecățile sintetice ale matematicii și științelor naturii pot conține conexiuni profunde și, prin urmare, pot avea un sens cu adevărat general și necesar. Meritul studierii acestor forme sistemice de conștiință și al construirii unei noi teorii care să explice modul în care sunt posibile judecățile sintetice generale și necesare îi aparține lui Kant și direcția pe care a creat-o în epistemologie, numită critică.

§ 17. Critica lui Kant este cea mai influentă și mai răspândită direcție în epistemologia modernă. Dar tocmai de aceea el este supus unei mari varietăți de interpretări și transformări și fiecare comentator și reformator consideră că el și teoria lui au surprins adevăratul sens al epistemologiei lui Kant. Prin clasificarea acestor interpretări se pot stabili două tipuri principale de ele: psihologic-fenomenistice și transcendental-logice.

Ambele interpretări ale Criticii rațiunii pure a lui Kant recunosc că Kant a căutat și a descoperit condițiile logice pentru posibilitatea științei, și anume posibilitatea judecăților sintetice generale și necesare; le-a găsit stabilind că în sfera conștiinței există forme de sistem ideale care au fost neobservate de Hume. Dar mai departe, aceste interpretări diferă unele de altele în principal prin următoarele: susținătorii interpretării psihologico-fenomenaliste recunosc că Kant a subiectivizat și psihologizat formele ideale (le-a luat drept forme subiective ale gândirii și susceptibilității umane); dimpotrivă, susținătorii interpretării transcendental-logice se străduiesc să elimine trăsăturile psihologismului și subiectivismului din Critica rațiunii pure a lui Kant. Mai departe, primii găsesc la Kant doctrina a două lumi: lumea fenomenelor (fenomenelor), accesibilă cunoașterii umane, și lumea lucrurilor în sine (noumena), necognoscibilă de om; dimpotrivă, cei din urmă se străduiesc să interpreteze învățătura lui Kant despre lucrurile în sine în așa fel încât să piardă sensul unei lumi speciale dincolo de conștiință.

Interpretarea psihologic-fenomenalistă a epistemologiei lui Kant, în opinia mea, corespunde exact textului „Cree”

ticurile rațiunii pure” și momentul istoric al apariției filozofiei sale după monadologia lui Leibniz și psihologismul lui Hume; dimpotrivă, interpretarea transcendental-logică este o reformă contemporană a kantianismului. Aici voi prezenta critica în spiritul unei interpretări psihologico-fenomenaliste, ca teorie, a cărei comparație cu intuiționismul și empirismul individualist explică foarte clar trăsăturile acestor direcții.

Interpretarea transcendental-logică a criticii este mai valoroasă pentru dezvoltarea ulterioară a logicii; ea caută să revigoreze idealismul platonician pentru a justifica teoriile logicii și, în acest

sens, intuiționismul evidențiat mai sus este legat de acesta. Totuși, idealismul transcendental-logic nu se distinge prin contururi clare, întrucât se află într-o stare de dezvoltare, aparent în direcția unei viziuni organice asupra lumii în spiritul metafizicii lui Fichte sau Hegel 1); dimpotrivă, intuiționismul stă deja destul de clar pe baza unei astfel de viziuni organice asupra lumii 1 2).

Având în vedere starea de tranziție a idealismului transcendental-logic, nu o voi prezenta aici și voi trece direct la prezentarea criticii lui Kant într-o interpretare psihologico-fenomenalistă 3).

§ 18. Conform teoriei lui Kant, condiţia necesară cunoaşterii este receptivitatea senzorială (Sinnlichkeit ca Receptivitate4) a subiectului; datorită iritației sale, senzațiile (Empfindungen) iau naștere în conștiință, constituind diversitatea (Mannigfaltigkeit), care nu rămâne haotică în conștiință, deoarece este ordonată prin forme inerente conștiinței însăși și este tocmai turnată în formă de ordine temporală și spațială. 5).

Această doctrină a lui Kant despre alcătuirea conștiinței diferă încă puțin de doctrina lui Hume, cel puțin în sensul că nu oferă încă un mijloc de justificare a judecăților sintetice generale ale științei naturale.

Cu toate acestea, Kant merge mai departe și constată că senzațiile sunt ordonate în conștiință nu numai prin formele senzoriale.

1) Despre starea de tranziție a idealismului transcendental-logic, vezi articolul lui S. A. Alekseev „The Internal Crisis of Transcendental Idealism44” (Vopr. Phil., 1915, cartea 125) și articolul lui S. JI. Frank „Criza filozofiei moderne” (Gândirea Rusă, septembrie 1916).

2) Vezi N. Lossky, The World as an Organic Whole.

3) Din cauza dezacordurilor în problema înțelegerii epistemologiei lui Kant, critica a fost prezentată de mine în „Introducerea în filozofie” (Partea 1, Introducere în teoria cunoașterii) de două ori: mai întâi într-o interpretare psihologico-fenomenalistă, apoi într-o interpretare transcendentală. cel logic (p. 128-d231).

4) Vezi Kant, Critica rațiunii pure, Tranets, Estetica, § 1, trad. N. Lossky, p. 41.

e) Corectitudinea acestei prezentări a conceptelor de bază ale „Criticii rațiunii pure” este confirmată de cele mai detaliate studii ale lui Vaihingefa în „Commentar zu Kants Kritik der4reinen Vernunlt”, vol. Il, pp. 6-26.

receptivitatea (adică formele de spațiu și timp), dar și prin activitățile unificatoare (sintetizatoare) ale minții subiectului cunoscător.

Astfel, datorită activității de sinteză a minții, senzațiile sunt unite în grupuri care au caracterul lucrurilor cărora le aparțin proprietăți; mai departe, aceste lucruri, datorită din nou legilor activității de sinteză a minții, sunt corelate în conștiința subiectului între ele în ordinea succesiunii corecte, numită legătură cauzală, legătură de interacțiune etc.

Astfel, din materia primă a senzațiilor, capacitatea cognitivă a subiectului însuși construiește un sistem de lucruri, un sistem al naturii. Adevărat, toate aceste lucruri există doar în percepția umană, în experiență, adică numai în mintea umană: acestea sunt lucruri ca fenomene (fenomene). Ființa adevărată însăși, așa cum există în afara minții umane (în afara experienței umane), rămâne, după Kant, de necognoscibilă; acesta este regatul lucrurilor în sine (noumena).

În alcătuirea conștiinței, Kant, așa cum am văzut, găsește două laturi: datele experienței (senzațiile), primite a posteriori, și ordinea lor, nu dată de experiență, ci introdusă de conștiința însăși a priori. Elementele a posteriori ale conștiinței formează materialul cunoașterii; elemente a priori ale conștiinței dau această formă materială. Dacă conștiința nu ar introduce forme a priori, senzațiile ar forma un haos fără sens și, prin urmare, nu ar constitui experiența ca bază a cunoștințelor științifice despre natură (știința naturii). De aceea se poate susține că formele a priori sunt elemente ale conștiinței care nu sunt create de experiență a posteriori (cum credea Hume despre ideea de cauzalitate), ci, dimpotrivă, servesc ca o condiție a posibilității experienţă. Aceste forme sunt spațiu, timp și sinteze ale înțelegerii. Spațiul și timpul au caracterul reprezentărilor vizuale (Anschauung); sunt forme de sensibilitate. Dimpotrivă, sintezele minții se exprimă sub forma unor concepte non-senzoriale (legătura cauzală, legătura dintre o substanță și o proprietate care îi aparține etc.); sunt forme de gândire. Kant le numește categorii de înțelegere și le numără douăsprezece, corespunzătoare celor douăsprezece forme de judecată stabilite de logică. De fapt, logica clasifică judecățile în funcție de diferențele lor de cantitate, calitate, relativitate și modalitate. După cantitate, judecățile sunt individuale, particulare și generale; prin calitate - afirmativ, negativ, nesfârșit; prin relativitate - categoric, conditionat, divizionator; dupa modalitati - problematic, asertoric, apodictic1). Fiecare dintre aceste forme de judecată este posibilă numai

1) Vezi Kite, Critica rațiunii pure, traducere de N. Lossky, p. 70.

datorită categoriei corespunzătoare de rațiune; prin urmare există douăsprezece categorii. Categoriile de cantitate sunt unitate,

pluralitate, universalitate; categorii de calitate – realitate, negație, limitare; categorii de relativitate – apartenență, cauzalitate, interacțiune; categorii de modalitate–posibilitate (imposibilitate, existenţă (inexistenţă), necesitate (accident)1).

Fiecare judecată are formă de calitate, cantitate, relativitate și modalitate; prin urmare, în cadrul fiecărei hotărâri există patru categorii. Astfel, următoarele patru categorii iau parte la structura judecății „zăpada este albă” - universalitate, realitate, apartenență (albul aparține zăpezii), existență. Categoriile, conform terminologiei pe care am adoptat-o mai sus, aparțin domeniului ființei ideale. Întrucât sunt necesare pentru structura judecății și, mai departe, pentru sistemul cunoașterii științifice, Kant le consideră elementele logice ale judecății. Predecesorii lui Kant și logica formală în general au clasificat doar formele analitice, și anume identitatea și consistența, ca forme logice ideale, în timp ce categoriile sunt forme sintetice. Prin urmare, Kant poate fi considerat fondatorul unui nou departament de logică, pe care l-a numit logică transcendentală. Aceasta este ştiinţa formelor logice sintetice ale cunoaşterii1 2).

După ce ne-am familiarizat cu învățătura lui Kant în termeni generali, să recurgem la o diagramă vizuală pentru a descrie compoziția acesteia. Să presupunem că subiectul observației (experienței) noastre poate fi descris astfel: o flacără albastră strălucitoare a unei lumânări a ars și a carbonizat o foaie albă de hârtie. Schematic, compoziția și condițiile acestei experiențe, conform învățăturilor lui Kant, pot fi exprimate după cum urmează:

Zona cercului este conștiința; în afara cercului - lucruri incognoscibile în sine, transcendentale conștiinței, xy și zt; ‰ β, γ, o, sunt elementele posterioare ale conștiinței (senzațiile) care alcătuiesc materialul experienței; linia punctată, parantezele și săgeata sunt elemente a priori ale conștiinței care formează forma experienței (mulțumită acestora, senzațiile sunt ordonate în conștiință); întregul cuprins în paranteza de sus este un singur lucru, ca fenomen

1) Ibid., p. 75.

2) Cu cuvântul transcendental Kant înseamnă „toată cunoașterea care se preocupă nu atât de obiecte, cât de capacitatea noastră de a percepe obiectele, deoarece trebuie să fie posibilă a priori.” Critica rațiunii pure, Introducere VI, p. 36, tradusă de N. Lossky.

(flacără de lumânare albastră strălucitoare); întregul cuprins în paranteza de jos este un alt lucru, ca un fenomen (o foaie albă de hârtie); săgeată – relație cauzală între lucruri; totalitatea lucrurilor, ca fenomene în conștiința umană, este natura, ca fenomen; totalitatea lucrurilor în sine în afara conștiinței umane (xyzt) este lumea existenței adevărate, inaccesibilă cunoașterii umane ɪ).

Din diagramă reiese clar că sistemul naturii studiat de știința naturii există, după Kant, numai în mintea umană, în experiența umană. Este construit de capacitatea cognitivă a unei persoane, în special de rațiunea sa, care organizează datele senzoriale (senzațiile). Dar tocmai de aceea este accesibilă cunoașterii științifice: de fapt, subiectul cunoaștetor poate nu numai să enunțe evenimente individuale de această natură, așa cum credea Hume, ci și să își stabilească legile, deoarece cele mai elementare legi ale naturii, formele sale cele mai elementare. sunt formele capacităţii însăşi cognitive a subiectului (sinteze categorice). Prin urmare, indiferent în ce țară fără precedent se află o persoană, el poate spune a priori că, din experiență, natura acestei țări i se va părea a consta din lucruri care au proprietăți (categoria de apartenență), că schimbările în aceste lucruri vor fi legate între ele prin relații cauzale (categoria cauzalității), etc. Fiecare dintre aceste legi este simultan atât legea activității noastre cognitive, cât și legea naturii însăși; formele logice (ideale) de gândire sunt în același timp forme ale lucrurilor. Acest lucru este posibil pentru că lucrurile cunoscute în experiență nu sunt lucruri în sine, ci fenomene construite de mintea observatorului din senzații. Formele logice sunt condiţiile de posibilitate ale unui sistem de cunoaştere; ele sunt şi condiţiile de posibilitate ale naturii însăşi, ca întreg sistematic. „Condițiile posibilității experienței în general", spune Kant, „sunt în același timp condițiile posibilității obiectelor experienței"1 2). Asa de. de exemplu, propoziția „orice schimbare are o cauză" servește atât ca expresie a condiției structurii sistematice a naturii (universalitatea legii cauzalității), cât și a condiției logice a posibilității științelor naturale (legea cauzalității). , ca o condiție de posibilitate, de exemplu, a inferențelor inductive). O astfel de judecată are un caracter sintetic și totuși se exprimă cu caracter de universalitate și necesitate: toate, fără excepție, obiectele experienței noastre și natura dată în experiență trebuie să se supună inevitabil acestei legi, deoarece este condiția care creează însăși posibilitatea experienței și în același timp posibilitatea naturii. Astfel de judecăți aparțin, după Kant, numărului de judecăți a priori. Toate

1) Că schema mea exprimă corect sensul doctrinei lui Kant despre senzație este clar din studiul lui Vaihingefa „Commentar zu Kants Kritik der reinen Vernunft," P, pp. 28-29, 35-55.

2) Kant, Critica rațiunii pure, traducere de N. Lossky, p. 128.

sarcina „Criticii rațiunii pure" se rezumă la a afla cum este posibilă universalitatea și necesitatea judecăților sintetice, iar Kant a vrut să dea răspunsul la această întrebare cu doctrina sa despre judecățile a priori, ca forme ale conștiinței noastre și în același timp natura însăși, care se construiește în mintea noastră sub forma unui fenomen.

Această teorie a cunoașterii este o teorie a experienței, care afirmă că experiența este posibilă numai ca produs al unei combinații de elemente (senzații) iraționale a posteriori cu forme (categorii) raționale (logice) a priori. Cu alte cuvinte, experiența, după Kant, nu poate fi niciodată experiență pură, nu poate fi doar o colecție de date a posteriori: conține întotdeauna și elemente de gândire.

După cum sa spus deja, potrivit lui Kant, mintea umană este capabilă să cunoască natura pentru că ea însăși o construiește: soarele, luna, pământul, oceanele, munții etc., în general, toată natura observată de noi este construcția minții noastre. . Totuși, de aici nu rezultă că Kant ridică omul la nivelul lui Dumnezeu. Dumnezeu creează natura ca un lucru în sine, complet, adică atât din partea formei sale, cât și din partea conținutului ei; El este Creatorul lumii. Puterea creatoare a omului este mult mai modestă: mintea umană primește senzații din experiență și prin activitatea ei nu face decât să le organizeze, să le confere o formă (spațial-temporală și categorială); prin urmare, conform teoriei lui Kant, mintea umană nu este creatorul naturii, ci doar un arhitect (arhitect). Desigur, natura, construită de mintea umană, nu este un lucru în sine, ci doar un fenomen, nu existență adevărată, ci doar o idee. Lumea adevărată, ca totalitate a lucrurilor în sine, create de Dumnezeu, este complet de necunoscut de mintea umană; existența și proprietățile sale pot fi doar o chestiune de credință, nu de știință.

§ 19. În comparație cu empirismul individualist al lui Hume, doctrina lui Kant despre structura obiectului cunoașterii reprezintă un pas major înainte: după Hume, datele conștiinței sunt aproape complet incoerente, în timp ce Kant vedea ordonarea lor după formele ideale de cauzalitate, substanțialitate etc.

Cu toate acestea, pe de altă parte, rămâne încă o afinitate profundă între critica kantiană și empirismul individualist. De fapt, Kant, la fel ca empirismul individualist, crede că tot ceea ce este imanent în conștiință este imanent și în subiectul conștiinței: tot ceea ce este conștient pentru el este doar „starea interioară” a subiectului cunoscător, un flux în fluxul vieții mentale a subiectului1.).

ɪ) „Toate ideile, indiferent dacă au ca obiect sau nu lucruri exterioare, aparțin în sine, ca determinări ale sufletului, numărului de stări interne”, Kp. curat, o dată, transl. I. Lossky, p. 50.

El consideră conținutul ideilor a fi senzații, iar forma ideală a ideilor (ordinea categorială) este un produs al actelor rațiunii, ca o manifestare a „activității independente” („spontaneitatea”) gândirii umane 1). Astfel, Kant subiectivizează chiar și latura ideală (transcendental-logică) a cunoașterii; Mai mult, o psihologizează (consideră formele ideale stări mentale ale subiectului); mai rău, el antropologizează chiar formele a priori ale sensibilității, spațiului și timpului. De exemplu, el susține că „numai din punct de vedere uman putem vorbi despre spațiu, entități extinse etc.”1 2); „aceleași obiecte care ne apar nouă, oamenii ca fiind în schimbare, pot fi

prezentate fără caracter de schimbare altor ființe, dacă receptivitatea senzorială a acestor ființe nu conține o formă de temporalitate”3).

Astfel, lumea spațio-temporală este, după Kant, un produs subiectiv, mental, care există doar în mintea umană. Prin urmare, putem vorbi pe bună dreptate despre antropologismul teoriei cunoașterii lui Kant.

§ 20. Să comparăm acum critica lui Kant (în interpretarea psihologic-fenomenalistă), intuiţionismul şi empirismul individualist (de exemplu, Locke).

1. Adevărul, conform empirismului individualist (Locke), se realizează atunci când în minte apare o imagine a unui obiect corespunzătoare obiectului. Potrivit intuiționismului, cunoașterea adevărată este deținerea obiectului autentic în sine în conștiință. În sfârșit, conform criticii lui Kant, adevărata cunoaștere este crearea unui obiect, ca fenomen, în conștiință. Criteriul logic al adevărului, conform intuiționismului, este prezența ființei în conștiință, iar conform criticii, modelul de gândire care creează ființa în conștiință.

Atât critica, cât și intuiționismul resping dihotomia unui obiect și cunoașterea despre acesta: ambele teorii susțin că obiectul cognoscibil este prezent personal în conștiință, dar această afirmație are în ele un sens profund diferit: conform criticii, subiectul construiește obiecte în conștiința sa ca fenomene, și Conform intuiționismului, subiectul contemplă realitatea însăși, independent de el, ființa autentică însăși. Intuiționismul distinge clar între latura subiectivă și obiectivă a cunoașterii, dar critica lui Kant nu poate face acest lucru, deoarece consideră întregul conținut și întreaga formă a cunoașterii ca fiind starea sufletului subiectului.

1) Vezi, de exemplu, ibid. p. 88.

2) Ibid pagina 46.

ή Ibid pagina 52.

2. Aceste trei teorii reprezintă relația dintre subiectul conștiinței și subiectul (obiectul) în moduri profund diferite: intuiționismul o înfățișează ca coordonare (combinație) între subiect și subiect; empirismul individualist presupune subordonarea (subordonarea) subiectului față de subiect; dimpotrivă, critica afirmă subordonarea obiectului (ca fenomen) faţă de subiect.

Mai precis, întrucât, după Kant, elementele a posteriori ale cunoașterii depind de obiect, ca lucru în sine, iar elementele a priori sunt introduse de subiect, putem spune că Kant afirmă, pe de o parte, subordonarea subiectul obiectului, ca lucru în sine, iar pe de altă parte, subordonarea obiectului, ca fenomen, subiectului.

Cu alte cuvinte, intuiționismul, având în vedere legătura dintre subiect și subiect (obiect) în cunoaștere, constată că nu este de

natură cauzală. În consecință, teoria cunoașterii intuiționismului este liberă de naturalism. Dimpotrivă, empirismul individualist este complet impregnat de naturalism: el derivă toate proprietățile adevărului din asumarea influenței cauzale a unui obiect asupra corpului sau asupra vieții mentale a subiectului.

Nici măcar teoria lui Kant nu a fost eliberată de naturalism. Pentru a demonstra ceea ce ea nu spune deschis, trebuie să admitem că ea folosește conceptul de cauzalitate pentru a explica adevărul, nu o dată, ci de două ori: în primul rând, deoarece explică senzațiile „afectând” senzualitatea subiectului cu lucruri în sine și, în al doilea rând, deoarece explică formele a priori prin activitatea de sine a subiectului.

Naturalismul în epistemologia empirismului și Kant determină diferența dintre aceste teorii ale cunoașterii și intuiționism în următorul (al treilea) punct cel mai important pentru logică:

3. Empirismul individualist nu a găsit fundamente sintetice ideale ale lumii și, prin urmare, nu a putut justifica necesitatea și universalitatea judecăților sintetice; El consideră că întreaga latură sintetică a judecății este irațională. Meritul lui Kant constă în faptul că a descoperit latura rațională sintetică (adică ideală) a judecății, a fundamentat un nou departament al logicii, și anume logica transcendentală, și a arătat cât de posibile sunt posibile judecățile sintetice universale și necesare.

Totuși, ca urmare a naturalismului său epistemologic, Kant a slăbit semnificația fundamentelor ideale ale cunoașterii descoperite de el: a relegat elementele a priori ale cunoașterii la nivelul formelor de cunoaștere doar subiective, mentale, chiar antropologice. Prin urmare, Kant scade valoarea cunoașterii: obiectele cognoscibile, conform învățăturii sale, sunt doar fenomene, și nu lucruri în sine. Esența teoriei sale este exprimată în formula: condiții de posibilitate

cunoasterea sunt conditiile de posibilitate a lucrurilor (ca fenomene).

Intuiționismul este liber de naturalismul epistemologic; bazându-se pe doctrina sa despre relația pur contemplativă a subiectului cu obiectul, el apără poziții direct opuse celor kantiene: 1. Formele ideale nu sunt fundamente subiective, nici psihice, cu atât mai puțin antropologice, ci cosmice, supra-temporale ale naturii. (Logurile lumii)1); 2. Obiectele cunoscute, subordonate acestor forme, nu sunt fenomene, ci ființă autentică (lucruri kantiene în sine); 3. Condițiile posibilității lucrurilor (ființa adevărată), adică sistemul lumii, sunt în același timp și condițiile cunoașterii.

§ 21. Pentru a da măcar o idee despre interpretarea transcendental-logică a criticii lui Kant, îi vom dedica câteva rânduri. Această interpretare urmărește să elibereze Critica rațiunii pure de

psihologism și naturalism. Un exemplu al modului în care face acest lucru este explicația conceptului de „lucruri în sine” oferită de Cohen în cartea sa Kant’s Theorie der Erfahrung.

Conform interpretării lui Cohen, „lucru în sine” al lui Kant înseamnă o idee, a cărei bază este faptul că mintea noastră gândește nu numai obiectele individuale ale experienței, adică lucruri individuale, ci și experiența în sine ca un întreg, iar experiența devine subiect. a gândirii noastre. Dar există o diferență enormă între obiectele individuale ale experienței și experiența însăși ca obiect. „Pentru un obiect individual, categoria trebuie combinată cu forme de reprezentare vizuală pură, care, însă, în final sunt și rămân matematice. Prin urmare, experiența sau natura însăși, este adevărat, este gândită ca un obiect, dar nu cognoscibil, deoarece nu poate și nu trebuie să devină un fenomen, să devină o problemă de reprezentare vizuală matematică, altfel ar deveni un obiect de experiență în loc de reprezentând experiența însăși, ca obiect.” „De aceea, lucrul în sine nu poate fi gândit ca un obiect, după asemănarea acelor obiecte care sunt formate de categoria în reprezentarea vizuală; de fapt, deși categoriile în totalitatea lor sunt în slujba acestui obiect unic, el nu poate fi reprezentat vizual și, prin urmare, lucrul în sine nu poate deveni niciodată obiect. Cu toate acestea, lucrul în sine este un fel de lucru și, prin urmare, aparent, și un obiect. Astfel, putem spune că există un lucru care nu este reprezentabil vizual, ci doar imaginabil, care își realizează sensul prin serviciile sale, ca concept. Acesta este sensul lucrului în sine, ca idee”* 2).

ɪ) Vezi I. Lossky, The World as an Organic Whole - doctrina Logosului abstract.

2) Cohen, Kanfs Theorie der Erfahrung, ed. a II-a, p. 504 p.

O modalitate mai simplă de a exprima aceste gânduri este aceasta. „Când ne gândim la întregul volum și la întreaga conexiune a percepțiilor noastre posibile, care nu pot fi reprezentate vizual, atunci un lucru în sine ni se pare ca conține și denotă acest volum și această legătură.” „Astfel, lucrul în sine este totalitatea cunoștințelor științifice.” Dar această totalitate nu se realizează niciodată; este întotdeauna un scop nesfârșit spre care ne străduim. Prin urmare, lucrul în sine este o „sarcină”1).

Dar chiar și fiecare subiect individual de cercetare este inepuizabil. Prin urmare, „și pentru fiecare întrebare individuală se poate considera lucrul în sine ca o sarcină, se poate considera sarcina ca un lucru necunoscut în sine, ca un semn de întrebare.” „Toate cunoștințele noastre sunt fragmentare; numai lucrul în sine este întregul, întrucât sarcina cercetării este nesfârșită”1 2).

Nu se poate spune că această interpretare a conceptului de lucru în sine este complet clară și lipsită de ambiguitate. Mai mult, nu este deloc confirmată de textul Criticii rațiunii pure.

Dar cel mai rău lucru este că nu oferă un răspuns la învățăturile caracteristice ale lui Kant despre „afacerea” senzualității, despre „darea” elementelor a posteriori ale cunoașterii etc. Cohen încearcă să interpreteze toate aceste concepte ale lui Kant într-un mod extrem de important. cale artificială 3). Nu este de mirare că însuși Cohen nu a rămas mult timp un susținător al kantianismului și a trecut la crearea propriei teorii epistemologice, și anume la fundamentarea unuia dintre tipurile de idealism transcendental4). Procesul de dezvoltare a acestei direcții în ambele modificări principale, atât în școala Marburg lui Cohen, cât și în școala Freiburg a lui Rickert 5) merge cu fiecare pas mai clar pe calea renașterii idealismului platonician și este înclinat către o nouă doctrină a conștiinței, asemănătoare celei care de la bun început este exprimată decisiv și fără echivoc de intuiționism.

După cum sa menționat deja mai sus, diferite tipuri de idealism transcendental și posibile căi pentru dezvoltarea logicii pentru acesta nu vor fi prezentate aici. Aceste întrebări aparțin înseși domeniului modernității vii și, prin urmare, a intra în ele ar însemna a aglomera sistemul logic cu polemici și a ascunde conținutul acestuia, luând în considerare probleme subtile, insuficient diferențiate.

1) Ibid. p. 518, 519.

2) Ibid. p. 520. - Vezi mai multe despre aceasta în „Introducerea în filozofie” mea p. 223-226.

9) Pentru mai multe detalii, vezi „Introducerea în filozofie”, partea I. „Introducere în teoria cunoașterii”, pp. 214-231.

4) Cohen, Logik der reinen Erkenntniss.

δ) Rickert, Gegenstand der Erkenntniss.

4. Definirea psihologiei cunoașterii, epistemologiei și logicii.

§ 22. Se iau în considerare aspectele epistemologice necesare definirii conceptului de logică, se stabilește relația dintre subiectul cunoaștere și obiect, se disting laturile subiective și obiective ale cunoașterii și, în final, structura laturii obiective a judecății, bazat pe formele ideale ale Logosului Lumii, este considerată. S-a stabilit și un criteriu al adevărului – logic și psihologic. Criteriul logic al adevărului este prezența obiectului cognoscibil însuși în

latura obiectivă a cunoașterii, iar criteriul psihologic este sentimentul de constrângere, obligând subiectul să urmeze „cererile” obiectului.

Acum rămâne să trecem la întrebări care duc direct în domeniul logicii și, în primul rând, la întrebarea ce este dovada.

Foarte des, gândul exprimat este acceptat de conștiința unei persoane ca un adevăr de încredere, iar o altă persoană, deși îi înțelege sensul, nu vede dacă are sau nu caracter de adevăr. O astfel de persoană trebuie să demonstreze adevărul gândului. A dovedi un gând unei persoane înseamnă a pune acea persoană în asemenea condiții în care vede prezența subiectului enunțului, astfel încât gândul exprimat să dobândească pentru el caracterul de constrângere obiectivă.

Pentru a afla cum se face o dovadă, să ne uităm la câteva exemple. Să presupunem că unul dintre cunoscuții mei, care nu a mai fost în Petrograd de mult timp, se îndoiește că „o moschee a fost construită pe partea Petrogradului, lângă Podul Trinității”. Pentru a-l convinge de adevărul acestei idei, este de ajuns să faci o plimbare cu el pe partea Petrogradului; acolo, pe baza percepției senzoriale vizuale, va fi de acord cu ea. Deci, percepția directă poate servi ca dovadă a unei judecăți. Cu toate acestea, calea către dovezi nu este întotdeauna atât de simplă. Adesea aceste sau alte aspecte ale subiectului sau legăturile dintre ele nu pot fi discernute direct; apoi pentru a dovedi judecata trebuie să apelezi la o metodă mai complexă decât percepția directă. Să presupunem că intrând într-o clasă plină de elevi, punem întrebarea: „câți metri cubi de aer sunt acum în această clasă pentru fiecare persoană din ea”? Profesorul ne informează că „în această clasă sunt zece metri cubi de aer pe față”. Cum să dovedești această judecată, cum să o faci obiectiv convingătoare pentru un subiect de gândire?

Pentru a face acest lucru, trebuie mai întâi să stabiliți o serie de alte judecăți, și anume, să numărați numărul de persoane din clasă (să spunem că sunt 32), apoi să măsurați lungimea, lățimea și înălțimea clasei (să spunem 10). , 8 și 4 metri) și, cunoscând adevărul dovedit în geometrie că volumul unui paralelipiped dreptunghiular este egal cu produsul celor trei dimensiuni ale acestuia, stabiliți că volumul clasei este de 320 de metri cubi. metri; în cele din urmă, împărțind 320 la 32, aflăm ca adevăr dovedit că „în această clasă există acum 10 metri cubi pentru fiecare persoană”. metri de aer”.

Această metodă de probă se bazează în mod evident pe următorul fenomen remarcabil: având în minte mai multe judecăți, le poți compara în așa fel încât să devină evident că este necesar să accepți o altă judecată nouă ca adevărată. Posesia cunoștințelor este solul pe care se naște noile cunoștințe. Această metodă de demonstrare se numește inferență.

Acele hotărâri pe baza cărora se dovedește o nouă judecată se numesc premise ale inferenței; o judecată care decurge din premise, adică dovedită de acestea, se numește judecată sau concluzie inferențială. În general, deducerea este determinarea adevărului unei judecăți pe baza uneia sau a mai multor judecăți care nu au fost deja recunoscute ca adevărate.

În inferență, ca și în judecată, ar trebui să distingem între latura subiectivă, adică latura mentală individuală și latura obiectivă. Astfel, în concluzia „diamantul este carbon, iar carbonul este inflamabil, deci diamantul este inflamabil” (schematic poate fi exprimat prin literele „S este M, iar M este P, deci S este P”), atenția mea când exprim ea, sentimentul despre b I - determinarea acordului cu concluzia etc. face parte din latura subiectivă a inferenței, iar obiectul S (diamantul), de asemenea MiR, și legătura KhiRsM, în virtutea căreia S și P sunt conectate între ele, ca bază și drept consecință, constituie latura obiectivă a inferenței.

Studiind latura obiectivă a concluziilor unei mari varietăți de științe, matematică, astronomie, fizică, fiziologie, istorie etc., tocmai prin examinarea naturii conexiunii premiselor între ele și cu concluzia, nu este dificil. pentru a vedea că, în ciuda diversității subiectelor din diverse științe în conținut, concluziile de formă, adică structura lor (relația părților) pot fi reduse la un număr mic de tipuri și exprimate în diagrame simple, ca formula de mai sus „S este /I și M este P, prin urmare, S este P.” Știința care studiază formele dovezilor este logica.

Acum putem distinge cu precizie unul de celălalt și putem defini sfera psihologiei cunoașterii, epistemologiei (teoria cunoașterii) și logicii.

Psihologia cunoașterii studiază latura subiectivă (mentală individuală) a cunoașterii. Ea explorează, în primul rând,

acte de cunoaștere (atenție, discriminare, amintire etc.) și, în al doilea rând, dependența lor de alte procese mentale, necognitive - de voință și sentiment.

Epistemologia (teoria cunoașterii) este o teorie a adevărului; explorează latura obiectivă a cunoașterii și relația acesteia cu subiectul, cu scopul de a cunoaște proprietățile adevărului (de exemplu, relația dintre cunoașterea adevărată și subiect, universalitatea adevărului, eternitatea acestuia etc.) și condițiile. de posibilitatea lor.

În cele din urmă, logica este teoria structurii laturii obiective a dovezilor.

S-a arătat mai sus că epistemologia nu se bazează pe psihologie. La fel, logica nu este o știință bazată pe psihologie, așa cum reiese din definiția ei, care subliniază că studiază latura obiectivă a dovezilor.

Din definiția conceptului de logică rezultă și sensul termenului „logic”: numai ceea ce aparține compoziției și proprietăților structurii laturii obiective a dovezilor poate fi atribuit domeniului logicii. Rezultă că logicul aparține întotdeauna domeniului idealului, deoarece structura oricărui obiect este existența ideală. Bineînțeles, această poziție ar trebui imediat limitată prin sublinierea că nu întregul tărâm al ființei ideale este logic, ci doar acele elemente ale acestuia care servesc drept condiție pentru posibilitatea de demonstrație în general.

Termenii logic și logic primesc uneori un sens mult mai larg. Asta fac adesea gânditorii, identificând fiecare ființă ideală cu gândirea. Ele aduc în componența logicii întregul set de probleme ale metafizicii. Un exemplu este „Logica” a lui Hegel, și „Logik der reinen Erkenntniss” a lui Cohen.

După cum se poate observa din considerațiile exprimate mai sus, vom urma sensul tradițional al cuvântului logic și, conform acestei definiții, considerăm logica ca fiind o știință cu un scop foarte modest și relativ îngust de a studia doar metodele generale de fundamentare a adevărului. .

5. Logica ca știință teoretică.

§ 23. Sigwart consideră logica tehnologia gândirii1). În același mod, ținând cont de semnificația practică a logicii, mulți gânditori susțin că logica nu este o știință teoretică, ci o știință normativă. Cu alte cuvinte, în opinia lor, logica este o știință nu despre ființă și legile ei imuabile, ci despre ar trebui: ea studiază nu ceea ce este, ci ceea ce ar trebui să fie (gândirea corectă), deși adesea nu este împlinită.

1) Sigwart, § 1.

este în realitate; stabilește norme de gândire, dă răspunsuri și instrucțiuni și conține aprecieri ale gândirii din punctul de vedere al scopului care trebuie atins prin aceasta. Lippe a contrastat aceste învățături despre logică cu următoarea remarcă scurtă și clară: „Întrebarea a ceea ce suntem obligați să facem se rezumă întotdeauna la întrebarea ce trebuie făcut pentru a atinge un anumit scop, iar această întrebare, la rândul ei, este echivalentă. la întrebarea cum este de fapt atins scopul „1).

Această problemă a fost examinată în detaliu de către Husserl, care a stabilit că fiecare știință practică și normativă se bazează pe una sau mai multe științe teoretice, „întrucât o normă trebuie să aibă un

conținut teoretic care să fie separabil de ideea de standardizare (ar trebui), iar studiul științific al acestui conținut este sarcina disciplinelor teoretice corespunzătoare.” 2).

În ceea ce privește științele practice, sfaturile și prescripțiile, corectitudinea afirmației de mai sus a lui Husserl este absolut incontestabilă. Sfatul chimistului „dacă doriți să obțineți dioxid de carbon, luați două particule de acid clorhidric pentru o particulă de sifon”, se bazează fără îndoială pe legea existenței exprimată prin formula următoarei reacții chimice: $Na_2 CO_3 + 2 H Cl = 2Na Cl + H_2O + CO_2$ și descoperit de știința teoretică, chimie.

Potrivit lui Husserl, științele normative, de exemplu, etica, au același caracter. Propoziţia „un războinic trebuie să fie curajos”, spune Husserl, înseamnă că un războinic curajos este un războinic „bun”3). La rândul său, cuvântul „bun” ascunde în sine definiția unei astfel de ordini de ființă sau a unei astfel de stări care provoacă o evaluare pozitivă (de exemplu, protejarea patriei etc.). Astfel, „orice judecată normativă de forma „D trebuie să fie B” include judecata teoretică „numai A9 care este B9 are proprietățile lui C”, cu C denotă conținutul constitutiv al predicatului „bun”4 * * * *) .

Când este aplicată logicii, gândirea lui Husserl poate fi ilustrată prin următorul exemplu. Injoncțiunea „nu trebuie să fie de acord cu o afirmație care conține o contradicție” se bazează pe o poziție evaluativă, care are caracter de lege imuabilă și precizează că „o afirmație contradictorie despre un obiect nu poate fi adevărată”, iar această dispoziție, la rândul ei , se bazează pe o lege teoretică „niciun subiect nu conține o contradicție”. Ținând cont de astfel de legi teoretice care constituie principalele

Ch Lippe, „Fundamentals of Logic”, trad. N. Lossky, p. 1.

2) Husserl, „Investigații logice” 4, Vol. I, trad. editat de S. Frank,

p. 32. Vezi, în general, despre această problemă, cap. I şi II, p. 6-41.

3) Vezi Husserl, ibid., p. 33.

4) Ibid pagina 39.

conținut al logicii, nu se poate să nu admită că logica este în primul rând o știință teoretică, dar că teoriile logicii sunt apoi folosite pentru a stabili norme de gândire corectă.

Măsura în care o normă (sau sfat, instrucțiune etc.) și legea care stă la baza acesteia se deosebește clar de faptul că o normă poate fi încălcată, dar legea care o justifică rămâne neîncălcată. Deci, dacă sunt de acord cu afirmația „un dreptunghi nu conține unghiuri drepte”, atunci aceasta înseamnă doar că fac o încercare cu adevărat subiectivă,

irealizabilă de a sintetiza definiții contradictorii, dar în realitate acest lucru nu va face ca un singur dreptunghi să nu fie dreptunghiular. .

Adeptul lui Rickert, Kroner, fiind de acord cu Husserl că prescripțiile practice se bazează pe legi teoretice, nu acceptă totuși să admită că logica este o știință teoretică: el distinge reglementările condiționate de normele necondiționate și susține că logica aparține tocmai numărului de științe care stabilesc norme neconditionate. Cele mai înalte adevăruri teoretice care stau la baza logicii, potrivit lui Kroner, sunt doar expresia a ceea ce ar trebui să fie gândibil. Adevărul, spune Kroner, „nu poate fi definit altfel decât ceea ce trebuie gândit doar pentru că trebuie să fie gândibil” 1).

Voi lăsa deoparte întrebarea dacă considerațiile lui Kroner sunt corecte atunci când sunt aplicate la etică și estetică.

Cât despre logică, voi observa doar că considerațiile lui Kroner sunt convingătoare doar pentru cei care acceptă teoria obiectivizării lui Rickert. Potrivit lui Rickert, obiectul cunoașterii nu este ființa, nu realitatea etc., ci un ar trebui necondiționat, sub îndrumarea căruia se formează judecăți care au o semnificație obiectivă. Obiecții la această învățătură a lui Rickert sunt date în cartea mea „Justificarea intuiționismului” (pp. 212-216), unde doctrina adevărului este dezvoltată ca prezența celui mai cunoscut obiect din original în conștiință. Din punctul de vedere al acestei învățături, legea contradicției și alte principii de bază ale logicii sunt recunoscute ca adevăr pentru că așa este, și nu pentru că ar trebui să se gândească așa; cu alte cuvinte, nu trebuie să gândim creează ființa, ci, dimpotrivă, prezența ființei creează trebuie să gândim.

Adevărat, principiile de bază ale fiinţei, cele fără de care lumea nu ar putea exista deloc, au semnificaţie nu numai teoretică, ci şi practică: ele trebuie inevitabil să existe şi de aceea sunt esenţa 1 2). Totuși, aceasta nu este deloc legătura dintre trebuință și ființă pe care o apără școala lui Rickert: aceasta este justificarea ființei prin ceea ce ar trebui să fie și nu prin trebuie să gândească.

1I Kroner, Ueber Iogische und asthetische Allgemeingnltigkeit, p. 7 p.

2) Vezi cartea mea despre asta mai detaliat. Lumea ca întreg organic”, Capitolul IX.

b. Logica ca știință a descoperirii și invenției.

§ 24. În concluzie, ar trebui să luăm în considerare întrebarea ce semnificație are logica în viața culturală umană. Fără îndoială dublu: teoretic și practic. Nu este nevoie să ne oprim asupra semnificației sale teoretice: prin explorarea formelor ideale de conexiune care stau la baza dovezilor, logica dezvăluie una dintre părțile lumii și

contribuie, împreună cu alte științe, la dobândirea celor mai complete cunoștințe despre lume. .

Este mult mai dificil să răspunzi la întrebarea despre semnificația practică a logicii. În primul rând, îmi vine în minte gândul că logica ar trebui să învețe o persoană să gândească corect și, deoarece cel mai înalt obiectiv al gândirii sunt descoperirile și invențiile produse de oameni geniali, atunci, s-ar părea, logica ar trebui să învețe o persoană cum să facă descoperiri și invenții; apoi studiul ei i-ar face pe oameni mediocri talentați și chiar genii. Cu toate acestea, trebuie doar să exprime acest gând pentru a-i vedea absurditatea și inconsecvența cu realitatea. Studiul logicii nu este deloc însoțit de o îmbunătățire vizibilă a capacității de a face descoperiri și invenții. De aici apare extrema opusă: opinia că logica nu este deloc știința descoperirilor și invențiilor și, prin urmare, nu contribuie la îmbunătățirea acestor activități.

Pentru a oferi un răspuns corect la întrebare, să ne întoarcem la exemple specifice. Să ne amintim cum a încercat astronomul grec antic Eratosthenes să determine lungimea meridianului alexandrin. Eratostene știa că în timpul solstițiului de vară razele soarelui pătrund în fundul celor mai adânci și înguste fântâni din Syene din Egiptul de Sus, prin urmare, soarele este la zenit în acest moment. Mai mult, Eratostene știa că Siena și Alexandria se află pe același meridian, că distanța dintre ele este de 5000 de stadii și că soarele se află în Alexandria la solstițiul de vară sub zenit la 7i/s0. Pe baza acestor date, el a realizat că arcul meridianului pământesc la 7Vs0 este egal cu 5000 de stadii, prin urmare, lungimea întregului meridian este de 250.000 de stadii.

Să dăm un alt exemplu de mică descoperire pe care s-a întâmplat să o facă fiecare persoană. Să presupunem că vrem să știm înălțimea unui copac; observăm că umbra unui stâlp vertical este egală cu o brată și că are jumătate din lungimea stâlpului însuși. De aici, după ce am măsurat lungimea umbrei copacului și am aflat că este egală cu 5 brațe, concluzionăm (pe baza proporționalității picioarelor corespunzătoare ale triunghiurilor dreptunghice similare) că înălțimea copacului este egală cu zece brațe.

Pentru a face descoperirea lui Eratostene și chiar pentru a determina înălțimea unui copac în modul descris, este evident necesar să avem

pentru a da niște cunoștințe de geometrie, trebuie să ai memorie, trebuie să ai ceva observație și, cel mai important, ai nevoie de acea inventivitate, datorită căreia mintea oamenilor deștepți și talentați smulge instantaneu din tezaurul cunoștințelor vechi și din observarea situației înconjurătoare tocmai un astfel de grup de judecăți, a cărui compoziție obiectivă, combinându-se într-o unitate organică, servește drept bază pentru o serie de concluzii, având ca rezultat o descoperire, invenție și, în general, o soluție la întrebarea pusă .

Desigur, studiul logicii nu poate înzestra pe nimeni cu toate activitățile mentale enumerate necesare pentru a face descoperiri și invenții, nici memorie, nici observație, nici inventivitate. Mai mult, studiază nu procesul mental subiectiv al descoperirii, ci formele generale de structură a laturii obiective a acelor combinații de judecăți care dau dreptul la inferență. De aici este clar că rolul practic al logicii în cele mai multe cazuri este modest și nu poate fi dezvăluit decât la sfârșitul procesului de gândire: atunci când descoperirea și dovada au fost deja realizate, când există deja o serie armonioasă de gata făcute. concluzii, este util să luăm în considerare compoziția obiectivă a acestora și să o supunem verificării critice. În această chestiune, ajutorul oamenilor care au studiat logica este de neînlocuit: cunoașterea formulelor generale de inferențe face posibil să se descopere relativ ușor și rapid dacă sunt îndeplinite cerințele unei dovezi corecte; în special, dacă se comit erori formale în concluzii, un cunoscător al logicii le poate expune cu o necruțătoare inexorabilă.

Desigur, această critică poate fi efectuată numai de cineva care nu numai că a studiat logica teoretic, ci și-a dedicat mult timp exercițiilor practice de logică, adică s-a angajat în analiza logică a problemelor elaborate special în acest scop, dând exemple de concluziile corecte și cele mai frecvente erori, precum și analiza a cel puțin fragmente din cercetarea științifică. Astfel de exerciții vă învață să acordați atenție firului coerenței logice în structura complexă a raționamentului și să dezvoltați o sensibilitate crescută la orice ruptură a acesteia și la orice incoerență logică. Este de la sine înțeles că această sensibilitate critică vizează în primul rând expunerea erorilor în raționamentul și cercetarea altor persoane; În ceea ce privește propriul nostru raționament, de obicei facem greșeli sub influența placerilor, antipatiilor și prejudecăților și ne pierdem autocontrolul necesar pentru a observa coerența și incoerența logică. Desigur, este posibil să-și ascuți vigilența față de incoerența logică într-o asemenea măsură încât până și propriile noastre salturi logice devin o iritare.

ochii noștri și atunci vom deveni și critici față de propriul nostru raționament 1).

Deci, logica este o știință aplicabilă în primul rând criticii? e. verificarea corectitudinii dovezilor dezvoltate cu privire la o descoperire deja realizată. Unii reprezentanți ai logicii susțin că logica nu poate avea o semnificație practică mai mare. Ele se bazează pe presupunerea că descoperirea și dovada unei descoperiri perfecte sunt net diferite una de cealaltă și insistă că logica este știința dovezii, și nu a descoperirii; prin urmare, studiul logicii nu poate fi util decât pentru tehnica demonstrației, dar nu și pentru tehnica descoperirii. Da, prof. Vvedensky în cartea sa „Logica ca parte a teoriei cunoașterii” vorbește despre logica descoperirii: „în final, s-

a dovedit că o astfel de sarcină este cu greu fezabilă și, cel puțin în prezent, trebuie să mulțumiți-vă doar cu logica verificării” (și prin verificarea gândirii prof. Vvedensky înțelege dovada gândirii)1 2).

Nu putem fi de acord cu această viziune a logicii. În primul rând, de foarte multe ori partea obiectivă a descoperirii și dovezii este aproape aceeași; Acestea sunt, de exemplu, ambele exemple de mai sus. Și, în al doilea rând, chiar și atunci când descoperirea adevărului și dovada prin care acesta este fundamentat în cercetarea științifică, în manuale și în conștiința publicului larg nu coincid, aceasta nu înseamnă că mintea unui geniu sau talent face un descoperire fără a utiliza nicio dovadă; înseamnă doar că dovezile cu ajutorul cărora s-a făcut descoperirea fie nu sunt suficiente pentru fundamentarea finală a adevărului (dacă descoperirea a fost făcută doar printr-o inferență probabilă), fie

1) Literatura rusă despre logică oferă în special mult material pentru exerciții de analiză logică. Multe cursuri de logică originale și traduse vin cu mici colecții de probleme. Iată o listă cu astfel de ghiduri:

Vvedensky, Logica ca parte a teoriei cunoașterii.

Vvedensky, Logica pentru gimnazii.

Chelpanov, Manual de logică.

Minto, logica deductivă și inductivă.

Whatley, Fundamentele logicii.

Există, de asemenea, colecții speciale de probleme:

Povarnin, Cartea problemelor logice: Lossky, Culegere de probleme în logică.

2) Vvedensky, „Logica ca parte a teoriei cunoașterii”, ed. a 3-a, pp. 2 și 4.

De remarcat că în Logică prof. Dovada cuvântului lui Vvedensky are un alt sens decât în cartea mea. Prof. Vvedensky numește cuvântul dovadă doar o astfel de justificare a judecăților, care include inferențe, în timp ce în cartea mea cuvântul dovadă se referă la toate tipurile de justificare a judecăților, inclusiv cele în care nu se folosește inferența, ci se folosește doar percepția directă.

dintr-un motiv oarecare nu este potrivit pentru diseminarea adevărului în cercurile largi ale umanității. Dar toate aceste metode de probă, desigur, sunt studiate în logică. Deci, susțin că latura obiectivă a descoperirii și a dovezilor sunt aceleași; în consecință, logica, fiind

știința dovezii, este și știința descoperirilor și invențiilor. Totuși, studiul logicii contribuie foarte puțin la îmbunătățirea capacității de a face descoperiri și invenții pentru simplul motiv că logica examinează doar latura obiectivă a descoperirii și invenției, în timp ce sofisticarea acestor activități depinde într-o măsură mult mai mare de latura subiectivă. dintre ele, despre inventivitate, memorie, atenție și chiar din procesele fiziologice din sistemul nervos și organele senzoriale ale individului. Studiul acestor factori este o chestiune de psihologie și chiar psihofiziologia descoperirilor și invențiilor.

Dacă aceste științe sunt vreodată dezvoltate, atunci se poate spera că pedagogia, bazându-se pe ele și pe logică, adică cunoașterea atât latura subiectivă, cât și obiectivă a descoperirii și invenției, va dezvolta tehnici pentru cultivarea unei persoane a capacității de a efectua aceste activități. , da și atunci numai în măsura în care factorii lor subiectivi se dovedesc a fi în puterea omului.

Să ne amintim, totuși, că pregătirea practică persistentă în analiza logică dezvoltă o mai mare sensibilitate la coerența și incoerența logică. Această sensibilitate, dacă este adusă într-un grad foarte înalt, ajută la îmbunătățirea însuși procesul de descoperire și invenție, deoarece învață să renunțe imediat la proiectele nesuportabile și să se concentreze doar pe ipoteze care nu implică eroarea 1).

Divizia I.

Hotărâre. - Concept.

Capitolul I.

Reprezentarea și conceptul ca elemente de judecată.

§ 25. Principalele trăsături ale doctrinei judecăţii sunt stabilite mai sus. Acum trebuie să trecem la câteva aspecte mai specifice, a căror luare în considerare este necesară pentru doctrina probei. Latura obiectivă a unei judecăți este formată din subiectul și subiectul judecății (obiectul cunoașterii), predicatul judecății (conținutul cunoașterii) și relativul

1) Vezi Vvedensky, ibid., p. 20.

relațiile dintre subiect și predicat; relația dintre subiect și predicat este legătura dintre cauză și efect.

Gramatica, atunci când analizează o propoziție, stabilește părți ale acesteia care seamănă cu un subiect, un predicat și relația dintre ele; ea este cea care vorbește despre subiect, predicat și conjunctiv. Prin urmare, este necesar să vă oferiți o explicație exactă despre care este

diferența dintre analiza logică și cea gramaticală. Aceste două științe profund diferite pot fi aplicate analizei gândirii exprimate în cuvinte. Logica examinează structura laturii obiective a gândirii însăși, fără a fi deloc interesată de ce cuvinte este exprimată. Dimpotrivă, gramatica studiază tocmai formele verbale de exprimare a gândirii. Prin urmare, deși gândirea și cuvântul sunt strâns contopite între ele, subiectul cercetării acestor două științe este încă profund diferit și, pentru a evita confuziile, este indicat să desemnăm obiectele acestor două științe prin termeni divergenți. Să fim de acord să desemnăm prin cuvântul judecată un gând care servește ca expresie a adevărului, iar învelișul său verbal îl vom desemna prin termenul propoziție. Vom desemna părțile judecății prin cuvintele subiect și predicat. A căuta obiectul și subiectul unei judecăți înseamnă a căuta baza din care urmează predicatul ca o consecință; a găsi subiectul unei propoziții înseamnă a căuta un cuvânt în cazul nominativ.

Diferența dintre elementele logice ale unei judecăți și elementele gramaticale ale unei propoziții este atât de enormă, încât ar părea imposibil de imaginat că cineva le-ar confunda între ele. Cu toate acestea, mintea umană avansează doar bâjbâind, iar dacă două elemente ale realității apar aproape constant împreună, atunci oricât de diferite ar fi ele în sine, mintea are dificultăți în a le distinge și a le izola. Prin urmare, nu vom fi surprinși când se va dovedi că în clasele inferioare ale gimnaziilor profesorul, dorind să se angajeze în analiza gramaticală a unei propoziții, oferă elevilor săi definiții ale subiectului și predicatului, care înseamnă de fapt subiectul, subiectul și predicatul. a judecății. Într-adevăr, a spune unui elev că subiectul este „obiectul despre care se vorbește în propoziție” înseamnă înlocuirea inconștientă a analizei gramaticale cu analiza logică. O astfel de substituire nu poate fi justificată subliniind că cuvintele servesc ca expresie a gândirii și, prin urmare, trebuie să existe o corespondență între structura judecății și structura propoziției. În multe cazuri, această corespondență este foarte imperfectă și incompletă, deoarece structura propoziției este determinată nu numai de scopul exprimării unui gând, ci și de motive estetice, fiziologice (comoditatea pronunției), istorice etc. Prin urmare, adesea, de exemplu, subiectul nu coincide deloc cu subiectul și subiectul subiectului.

propoziție, iar predicatul nu servește ca expresie a predicatului judecății. Deci, să presupunem că avem în fața noastră următorul pasaj din geometria lui Euclid: „să trecem acum la considerarea triunghiurilor isoscele. În triunghiuri isoscele, unghiurile de la bază sunt egale”... Subiectul în discuție aici, desigur, este „triunghiuri isoscele”. În consecință, obiectul și subiectul judecății sunt exprimate prin cuvintele „în triunghiuri isoscele”, iar predicatul prin cuvintele „unghiurile de la bază sunt egale”. Un școlar angajat în analiză gramaticală și căutând subiectul unei propoziții, ghidat de definiția falsă că „subiectul este lucrul despre care se spune propoziția”, va declara, desigur, că vorbim despre triunghiuri isoscele

și , prin urmare, cuvintele „în triunghiuri isoscele” constituie subiectul. Profesorul va fi iritat de „ignoranța” elevului, fără să-și dea seama că el însuși îl încurcă amestecând analiza gramaticală cu analiza logică. Ieșirea din dificultate se realizează într-un mod foarte irațional, și anume prin antrenament, prin multe exerciții care dezvoltă la elev obiceiul inconștient de a spune că caută „subiectul despre care se vorbește”, dar în realitate caută pentru un cuvânt în cazul nominativ.

Pentru a înțelege mai clar în ce măsură structura unei judecăți și structura unei propoziții nu pot fi paralele una cu cealaltă, să luăm în considerare mai multe tipuri de divergențe ale acestora. În primul rând, s-a arătat deja prin exemplu că subiectul și predicatul unei propoziții pot să nu corespundă subiectului și predicatului judecății. În al doilea rând, aceeași propoziție în situații diferite exprimă judecăți diferite. Astfel, propoziția „scopul lui Cato cel Bătrân a fost distrugerea Cartaginei” poate fi în unele cazuri un răspuns la întrebarea: „care a fost scopul lui Cato cel Bătrân?” apoi subiectul judecății este exprimat prin cuvintele „țelul lui Caton cel Bătrân”, iar predicatul prin cuvintele „distrugerea Cartaginei”; dimpotrivă, într-un alt context aceeași propoziție poate fi un răspuns la o întrebare despre condițiile distrugerii Cartaginei, iar atunci subiectul judecății este „distrugerea Cartaginei”, iar predicatul este gândirea exprimată de către cuvintele „a fost scopul lui Cato cel Bătrân”.

Deci, pentru a găsi subiectul unei judecăți, trebuie să determinați la ce cerere de gândire răspunde judecata. Această tehnică la prima vedere pare exterioară și chiar duce la înlocuirea unui punct de vedere logic cu unul psihologic, dar în realitate pătrunde profund în esența structurii logice a gândirii: de fapt, întrebarea la care un gând dat. servește ca răspuns conține o indicație a subiectului judecății, iar subiectul judecății conține fundamentul predicatului (subiectul judecății).

În al treilea rând, o propoziție servește adesea ca expresie

două sau mai multe hotărâri. Acestea sunt, de exemplu, propoziții cu cuvântul „doar”. Cuvintele „doar țările tropicale sunt potrivite pentru cultivarea orezului” exprimă cel puțin două propuneri: „unele țări tropicale sunt potrivite pentru cultivarea orezului” (nu toate, deoarece, pe lângă temperatura ridicată, trebuie îndeplinite o serie de alte cerințe) și „Toate nu sunt țările tropicale, nu sunt potrivite pentru cultivarea orezului.”

Conform învățăturilor lui Lipps, fiecare propoziție, deoarece conține definiții, completări etc., exprimă judecăți întregi cu aceste părți. Deci, de exemplu, a face propoziția „vârful Elbrus acoperit de zăpadă scânteie în soare” înseamnă nu numai a afirma judecata direct indicată

de aceste cuvinte, ci și a ști că „vârful Elbrusului este acoperit de zăpadă” , că „Elbrus are un vârf”, etc. itemul 1).

În al patrulea rând, propozițiile sunt uneori impersonale și lipsite de subiect, dar nu rezultă deloc de aici că judecățile pe care le exprimă sunt lipsite de sens și de subiect. S-a indicat deja mai sus (§ 10, p. 26 p.) că subiectul judecății este întotdeauna unul sau altul segment al lumii, infinit de bogat în conținut și legat de restul lumii. În actele primare de cunoaștere, obiectul nu poate fi încă exprimat în niciun cuvânt; prin urmare, judecățile primare trebuie exprimate în propoziții impersonale (de exemplu, când, după ce am observat ceva pe poteca parcului, îmi dau mai întâi socoteală despre ceea ce am văzut cu cuvântul „frunză!”). Mai mult, chiar și cunoștințele comparativ foarte dezvoltate se pot referi la un subiect atât de fluid sau puțin demarcat de restul lumii încât ne abținem să-l denotăm cu cuvinte determinate sau nu dezvoltăm deloc cuvinte pentru a-l indica, de ex. spunând „se face lumină”, „burniță”, etc.

Pentru a indica compoziția obiectivă a unor astfel de judecăți, mai sus a fost folosită o diagramă vizuală

........-S;(,,.........e o frunză").

§ 26. Alte acte de cunoaștere despre același subiect sunt exprimate astfel:

∧ - P (aceasta frunză este de arțar).

- M (aceasta frunză de arțar este galbenă).

SPM

- R (aceasta frunză galbenă de arțar este ruptă), etc.

eu Lippe. Focurile logicii, nu. N. Lossky st. 28. S 44.

Obiectul le introduce într-o formă identificată datorită judecăților anterioare, adică cu proprietăți mai mult sau mai puțin distinse.

Să luăm o astfel de judecată, bogată în elemente distinse, de exemplu. „această frunză galbenă de arțar este ruptă”, în întregime, atât cu latura ei obiectivă, cât și subiectivă (psihologică), și să o descompunem prin abstracție, izolând subiectul și predicatul de compoziția sa. Apoi, în câmpul nostru mental de vedere vor exista elemente de judecată exprimate prin cuvintele „acea frunză galbenă de arțar” și „sfâșiat (obiect sau lucru)”. Dacă sunt complexe, atunci pot fi extrase în continuare și pot obține, de exemplu, „frunză galbenă de arțar”, „frunză de arțar”, „frunză”. Aceste elemente de judecată sunt fie reprezentări, fie concepte. Care sunt aceste elemente ale judecății și cum diferă ele de judecată? Latura lor subiectivă nu conține un act

de consimțământ; constă numai în direcţionarea atenţiei asupra unui obiect fără o atitudine afirmativă sau negativă faţă de acesta. Prin urmare, unul în a cărui minte există o idee sau un concept separat, de exemplu, un „triunghi isoscel”, nu poate fi numit un susținător al adevărului sau al erorii; Numai din momentul în care exprimă o judecată, de exemplu, „un triunghi isoscel are unghiuri de bază egale” sau „un triunghi isoscel are unghiuri de bază inegale”, el exprimă adevăr sau eroare. Caracterul de adevăr sau eroare este inerent acestor afirmații nu numai datorită actului subiectiv de acord, ci și pentru că alcătuirea lor obiectivă este diferită de cea a ideilor și conceptelor. De fapt, smulgând predicatul de la obiect, pierdem în același timp și cel mai important element al judecății - legătura obiectivă a bazei și a consecinței. Se poate păstra întreaga componentă obiectivă a unei judecăți, cu excepția temeiului și a consecinței, și atunci nu vom mai avea o judecată, ci o reprezentare. Să luăm, de exemplu, propoziția „triunghiurile isoscele au unghiuri de bază egale” și să combinăm reprezentarea subiectului său cu reprezentarea predicatului „triunghiurile isoscele au unghiuri de bază egale”, fără a vedea legătura dintre bază și consecința dintre cele două părți ale acestui întreg. Din această cauză, un astfel de întreg își pierde deja caracterul de judecată, caracterul de adevăr și cade la nivelul de simplă reprezentare. Deci, reprezentarea (și conceptul) este percepția unui obiect într-o formă diferențiată, dar fără a indica ceea ce servește ca bază și care este consecința. Chiar și enunțul „A, legat de B prin legătura dintre cauză și efect”, este o reprezentare, și nu o judecată, dacă această formă gramaticală servește ca expresie a unui gând obținut doar prin fuziunea subiectivă a două reprezentări: „D „și conectat la B prin legătura dintre cauză și efect.”

Astfel, reprezentarea este un grup de elemente lipsite de cea mai importantă verigă de judecată, și anume legătura dintre rațiune și consecință.

Am primit ideea, ca pe ceva secundar în comparație cu judecata, făcând abstracție de la ea. Între timp, dimpotrivă, ei privesc de obicei o judecată ca pe un produs de idei și concepte, obținute prin combinarea lor. Întrebarea despre ceea ce vine mai întâi – idei și concepte sau judecăți – se referă la psihologie și istoria cunoașterii, dar o vom atinge ușor aici. Un sistem de judecată nu poate fi un produs al aplicării ideilor și conceptelor între ele, produse de un subiect cunoscător: în acest caz, structura judecății ar fi un element subiectiv al judecății. Judecata se bazează pe considerarea unui obiect și a sferei înconjurătoare a lumii ca pe ceva întreg, iar judecata ia naștere în conștiință prin distingerea acestui întreg și sub îndrumarea întregului și a structurii sale obiective. Cu alte cuvinte, insistăm că o judecată trebuie înțeleasă ca un întreg organic, în spiritul unei viziuni organice asupra lumii, și nu ca o sumă de elemente în spiritul unei viziuni anorganice 1). Prin urmare, judecata este întotdeauna ceva primar. În ceea ce privește ideile și, în orice caz, conceptele, multe dintre ele apar pentru prima dată ca parte a unei judecăți, ca produs

al acesteia. Dar nu se poate nega, desigur, că ideile pot apărea și în afara judecății, grație discreției obiectului și diferențierii acestuia, care nu a fost adusă până în punctul de a stabili legătura dintre rațiune și efect.

Vom lua în considerare întrebarea cum diferă conceptele de reprezentări și ce tipuri de concepte sunt mai târziu, iar acum să ne întoarcem din nou la studiul legăturii dintre subiect și predicat.

Capitolul II.

Legile logice ale gândirii.

§ 27. Latura obiectivă a judecății este derivată în întregime din obiectul și părțile lumii asociate cu acesta. În consecință, legătura dintre rațiune și efect între subiect și predicat este și ceva existent în mod obiectiv, obținut din structura proprie a obiectului și a lumii, și deloc adăugat din exterior de individul cunoscător. S-a arătat deja mai sus, comparând intuiționismul cu critica lui Kant (§ 20, p. 46), că astfel de conexiuni într-un obiect sunt forme ideale care servesc drept condiție de posibilitate atât pentru sistemul lumii, cât și pentru sistemul de cunoaștere despre lumea. Să vedem ce natură au aceste conexiuni și în ce termeni

1) Vezi N. Lossky, The World as an Organic Whole, Cap. I si II.

ele ar trebui desemnate, dacă le luăm, ca elemente ale lumii însăși, și nu ca elemente de judecată.

Când ne apropiem de această sarcină, să realizăm în sfârșit că fiecare element al laturii obiective a judecății este accesibil unei astfel de considerații bilaterale, din punctul de vedere a două științe profund diferite una de cealaltă. Potrivit intuiționismului, în timpul cunoașterii, unul sau altul segment al lumii intră personal, în original, în orizontul conștiinței individului cunoscător. În consecință, poate fi considerată din două puncte de vedere: ca element al lumii și ca element al cunoașterii. Ca element al lumii, ea este ființa (reală sau ideală, mentală sau materială etc.), iar ca element de cunoaștere, este un obiect de cunoaștere. Cea mai generală știință care studiază ființa este ontologia; principalele științe care studiază cunoștințele sunt epistemologia și logica; Deci, un segment al lumii care a intrat în orizontul conștiinței și a format latura obiectivă a judecății poate fi supus cercetării fie din punct de vedere al ontologiei (precum orice știință specială corespunzătoare a ființei, de exemplu, fizica, chimie, psihologie etc.) sau din punct de vedere al epistemologiei şi logicii. Structura unui astfel de segment este un ansamblu de toate conexiunile ontologice posibile, relațiile ontologice (formele ideale), de exemplu, spațiale, temporale, cantitative, cauzale etc. Aceste aceleași conexiuni ontologice (sau cel puțin unele dintre ele) formează și structura logica a judecatii. De aici se pune problema

găsirii pentru fiecare formă logică a sensului ei ontologic. Aici vom considera din această parte doar cele mai importante dintre formele logice, legătura dintre rațiune și consecință, care merită denumirea de legătură logică prin excelență. Luați, de exemplu, propoziția „zăpada încălzită se topește”; subiectul acestei judecăți „zăpadă încălzită” și predicatul „se topește” se raportează unul la altul ca bază și drept consecință: conținutul gândului „zăpadă încălzită” ne obligă în mod necesar să acceptăm și conținutul gândului „se topește” dacă cunoașterea. continuă și nu este înlocuită de alte activități. Dar, pe de altă parte, dacă considerăm „încălzirea zăpezii” și „topirea” nu ca conținut al gândirii, ci ca elemente ale ființei, ca procese de natură materială, legătura dintre ele trebuie numită cuvintele cauză și acțiune. . Deci, legătura cauzală ontologică care determină structura ființei poate, dacă această ființă intră în orizontul conștiinței și devine obiect al cunoașterii, să devină o legătură logică a judecății, o legătură a rațiunii și a consecinței între subiect și predicat. Orice altă legătură ontologică care are caracterul unei relații necesare între legăturile ființei poate juca un asemenea rol în judecată. Astfel, în propoziția „un pătrat cu latura a are o arie egală cu a2”, legătura logică a bazei

iar consecințele sunt determinate de relația funcțională matematică dintre două tipuri de existență ideală și anume între dimensiunea laturii pătratului și aria acestuia. Același rol poate fi jucat de legătura ontologică dintre scop și mijloace, precum și de legătura dintre motiv și acțiune. Pentru a avea un termen generic general pentru toate astfel de conexiuni ontologice, să le numim conexiuni de dependență funcțională.

Legăturile ontologice enumerate sunt de natură sintetică, adică natura trecerii de la o verigă a ființei la alta, nouă în comparație cu prima; Legătura logică are exact același caracter, adică legătura temeiului și consecinței dintre subiect și predicat și, prin urmare, judecățile cu o astfel de structură sunt sintetice.

§ 28. Legătura dintre rațiune și efect este de natură necesară. În acest sens, nu există nicio diferență între așa-numitele propoziții asertorice (judecăți care afirmă un fapt, de exemplu, „tufa de trandafir din acest pat rotund de flori este ofilit”) și propozițiile apodictice (de exemplu, propoziții matematice, cum ar fi „un triunghi dreptunghic are o arie). egal cu jumătate din produsele picioarelor"); ambele sunt la fel de necesare. Singura diferență dintre ele este că în primul, baza predicatului se află în aspecte neidentificate ale obiectului (structura țesuturilor tufișului etc.), iar în al doilea, este complet identificat1).

§29. Din punct de vedere subiectiv, enunțul unei judecăți se caracterizează prin convingerea că conține adevăr, adică încrederea că un obiect dat (real sau ideal) este însoțit de conținutul de ființă care este exprimat de predicatul judecății. ; Obiectiv, această

credință se justifică prin faptul că subiectul judecății conține în sine, fie într-o formă identificată, fie cel puțin într-o formă neidentificată, întregul ansamblu de condiții care stau la baza predicatului. Un ansamblu complet de condiții din care, datorită completitățîi sale, consecința decurge cu o necesitate imuabilă, se numește motiv suficient. Astfel, se poate stabili următorul punct important: în orice judecată, subiectul este o bază suficientă pentru predicat. Întrucât toate hotărârile, fără excepție, sunt supuse acestei poziții (judecățile probabile vor fi discutate mai jos în capitolul despre modalitate, în § 59), atunci aceasta este o lege, și anume legea rațiunii suficiente. Întrucât adevărul este exprimat într-o judecată, el poate fi formulat astfel: fiecare adevăr exprimat într-o judecată are o bază suficientă.

ɪ) Pentru mai multe detalii în acest sens, a se vedea § 59 de mai jos în legătură cu problema așa-numitei modalități de judecată.

În multe sisteme de logică există o afirmație conform căreia propoziția pe care am luat-o în considerare nu este o lege, ci o normă, care, prin urmare, poate fi încălcată și de fapt foarte des este încălcată atunci când ne exprimăm opiniile fără motiv. Reprezentanții acestei doctrine, de regulă, nu sunt susținători ai unei teorii care vede o bază suficientă pentru o judecată deja în limitele judecății în sine, și anume în subiectul hotărârii: ei consideră că orice judecată trebuie justificată din afară prin alte hotărâri. La prima vedere poate părea că au dreptate. Referindu-ne la exemple de afirmații precum „un elefant este un triunghi plat”, „când este încălzită, apa se transformă într-un diamant”, etc., se poate susține că toate acestea sunt judecăți fără temei suficient și, prin urmare, afirmația de mai sus. este norma, o prescripție pentru gândirea corectă și deloc o lege. Cu toate acestea, o astfel de obiecție este rezultatul unei neînțelegeri. Afirmația „când este încălzită, apa se transformă în diamant” are aceeași formă gramaticală ca și propozițiile; dacă este însoțit în mintea cuiva de un sentiment de acord, atunci compoziția psihologică (subiectivă) este parțial aceeași ca într-o judecată, cu toate acestea, latura logică, și anume sistematicitatea creată de legătura dintre rațiune și efect, este absentă, şi de aceea nu poate fi numită judecată . Chiar și din punct de vedere psihologic, cel mai important semn al judecății este absent în el: nu este un produs al gândirii, adică al contemplației suprasensibile, urmărirea formelor ideale de sistematicitate, ci o construcție subiectivă a fanteziei sau rezultatul altora mentale. proces (de exemplu, un obicei format sub influența unor caracteristici aleatorii ale experienței unei anumite persoane). Vom desemna astfel de enunțuri, care au o formă gramaticală și parțial psihologică de judecată, cu termenul vag enunț sau gândire, lăsând deschisă întrebarea căreia îi aparțin în ceea ce privește sursa lor psihologică.

Deci, conform doctrinei pe care o apărăm, o judecată este un sistem logic care conține o legătură obiectivă între rațiune și consecință. Prin urmare, judecata nu poate fi falsă. Orice eroare este exprimată nu

într-o judecată, ci într-o afirmație, imitând în exterior forma unei judecăți și fiind un produs nu al gândirii, ci al unei alte activități mentale. Gândirea nu poate fi greșită; nu poate fi decât sursa adevărului, la fel cum o explozie de gaz detonant poate produce numai apă și nu orice alt compus chimic.

Astfel, propoziția „în fiecare judecată subiectul este o bază suficientă pentru predicat” este cu adevărat o lege. Deoarece se referă la judecăți și la structura adevărului exprimată în judecată

nii, atunci aceasta este o lege logică (nu psihologică) a gândirii. Dar formele logice nu sunt altceva decât forme ontologice, adică forme de ființă care au intrat în orizontul conștiinței, individului cunoaștetor. Rezultă că legea logică a rațiunii suficiente trebuie să corespundă, ca ceva mai primar, unei legi ontologice, și anume legii dependenței funcționale, care constă în faptul că nicio ființă nu este izolată, fiecare ființă este legată printr-o legătură funcțională cu unele. altă ființă.

În sfârșit, în al treilea rând, pe lângă legea logică a rațiunii suficiente și legea ontologică a dependenței funcționale, există și o normă psihologică: „acceptați ca adevăr numai o astfel de afirmație suficient de justificată”, adică una în care există un subiect și un predicat legate între ele, ca bază și o consecință. Încălcăm această regulă la fiecare pas, fiind de acord în mod frivol cu poziții și combinații de gânduri care sunt lipsite de legătură logică. Prin urmare, această regulă este o normă pentru comportamentul nostru, dar nu o lege.

În concluzie, să atingem o problemă care nu este legată de domeniul logicii, dar care merită atenție pentru a evita neînțelegerile. Dacă orice adevăr are un caracter necesar, deoarece este supus legii logice a rațiunii suficiente și dacă, la rândul său, această lege se bazează pe legea dependenței funcționale, atunci aparent rezultă că orice ființă cognoscibilă este supusă necesității de fier. , iar libertatea în lume cunoștințe accesibile, nr. Tocmai pentru ca un obiect să fie cunoscut, adică exprimat într-o judecată, este necesar ca în structura sa sau în relațiile sale cu restul lumii să existe dependențe funcționale și acestea să aibă caracter de necesitate, adică aparent, sunt complet incompatibile cu libertatea.

,Ca răspuns la aceasta, trebuie reținut următoarele. Dacă există libertate, atunci aceasta înseamnă că unele legături ale lumii, de exemplu, A și B, nu sunt conectate între ele printr-o conexiune necesară. De aici rezultă că A și B nu pot juca rolurile de subiect și de predicat unul în raport cu celălalt într-o judecată, dar acest lucru nu le împiedică să fie elemente ale judecăților separate unul de celălalt; în același mod, A și B împreună pot fi subiectul sau predicatul unei propoziții, de ex. în afirmația „A și B nu sunt legate între ele printr-o legătură necesară”; de fapt, predicatul „liber” sau

predicatul „nu conține necesitate” este o definiție necesară a unei astfel de perechi de legături corespunzătoare în lume.

§ 30. Întrucât hotărârile sunt supuse legii motivului suficient, ele au caracter de necesitate, ceea ce

se dezvăluie în structura judecății, care necesită o trecere necesară de la obiect (și subiect) la predicat. Dar implementarea unei astfel de structuri este posibilă numai dacă cel puțin două elemente ale judecății, și anume legătura justificării și fie subiectul, fie predicatul, au o certitudine strictă. Această condiție a cunoașterii și gândirii este chiar mai originală decât legea rațiunii suficiente. Esența sa este exprimată în trei legi - legea identității, legea contradicției și legea mijlocului exclus. Aceste legi sunt formulate foarte diferit de diferiți reprezentanți ai logicii. Fără să mă ocup de istoria logicii aici, voi atinge aceste diferențe doar ușor, doar suficient pentru a clarifica învățătura pe care o dezvolt și pentru a elimina eventualele neînțelegeri.

Ca și legea rațiunii suficiente, fiecare dintre legile enumerate conține, de fapt, trei prevederi: o lege ontologică, o lege logică a gândirii și o normă psihologică. Să începem cu legile ontologice ale certitudinii. Ele sunt după cum urmează: fiecare parte a lumii accesibilă contemplării senzoriale sau raționale, fiecare parte a acesteia, element etc., este ceva specific, diferit de toate celelalte părți ale lumii. Să luăm orice A sau B sau C (galben, albastru, duritate etc.). Fiecare dintre ele este un „it” unic, definit prin conținutul său special (A’to-ness, sau B’to-ness, sau S’to-ness), care exclude restul lumii: galbenul, considerat în propriul conținut, nu este albastru, nu este duritate, nu este un punct etc., etc. Această excludere reciprocă a conținuturilor lumii nu este o luptă reală a conținuturilor de a fi unul împotriva celuilalt în spațiu și timp: nu este distrugerea unei ființe de către alta, nu este rezistență sau constrângere. Opusele în sensul descris al cuvântului nu interferează cu existența celuilalt în așa măsură încât să poată fi combinate în același spațiu, în același timp, în același lucru: același spațiu poate fi saturat cu lumină albastră și aromă de mignonette, unul și același lucru poate fi galben și dur; sufletul uman poate fi copleșit în același timp de tristețe și venerație etc. Și invers, indiferent cât de departe în timp și spațiu sunt cele două conținuturi ale ființei unul de celălalt, există o relație descrisă de excludere reciprocă între ele: galben și albastru sau duritate sau un punct etc. elementele sunt corelate negativ între ele indiferent de timp și spațiu. Prin urmare, opoziția descrisă poate fi numită ideală, spre deosebire de opoziția reală, care constă în lupta și distrugerea reciprocă a două conținuturi ale ființei în spațiu și timp, de exemplu, atunci când două corpuri A și B, se deplasează de-a lungul aceleiași drepte. linie în direcții opuse

în direcții opuse, se ciocnesc unul de celălalt și interferează cu mișcarea înainte a celuilalt. Opoziţia ideală a conţinuturilor fiinţei nu produce astfel de constrângeri reciproce; ea oferă doar elementelor lumii un caracter individual limitat, un fel de „această” limitată (haec-ceitas) şi contribuie astfel la bogăţia, complexitatea. și diversitatea lumii. Ținând cont de acest sens metafizic (ontologic) al opoziției ideale a conținuturilor ființei, ea poate fi numită și opoziție limitativă.

Certitudinea creată prin limitarea opoziției are mai multe proprietăți; expresia lor exhaustivă poate fi dată în următoarele trei legi, care sunt cel mai convenabil formulate folosind simbolul A, deoarece este dificil să găsești termeni scurti, lipsiți de ambiguitate, pentru a transmite astfel de gânduri abstracte: „fiecare element limitat al lumii este ceva definit, căci exemplu. A"; „nu A nu este A”; „Fiecare element limitat al lumii este fie A, fie nu A.” Prima dintre aceste legi este legea identității (de fapt, acest nume tradițional nu se aplică legii ontologice a certitudinii, ci legii logice a gândirii bazate pe ea și, de asemenea, normei corespunzătoare, care va fi discutată mai jos) , a doua este legea contradictiei si a treia este legea mijlocului exclus . Natura ontologică a acestor legi este evidentă: ele nu vorbesc despre proprietățile judecății sau despre proprietățile adevărului, prin urmare, acestea nu sunt deloc legi logice ale gândirii. Pentru a evita neînțelegerile cu privire la a doua și a treia lege, este necesar să se stabilească exact ce înseamnă termenul „nu A” și ce se înțelege prin cuvântul contradicție.

O opoziție ideală se numește opoziție contradictorie dacă conținutul unuia dintre obiecte exclude (ideal) o parte din caracteristicile celuilalt, iar caracteristicile excluse nu sunt înlocuite cu nimic pozitiv; deci, de exemplu, „număr întreg” și „număr non-întreg” (un număr care nu are atributul de totalitate) sunt într-o relație de opoziție contradictorie. Dacă negația „nu” elimină toate semnele obiectului A, atunci rezultatul este un concept extrem de general de „nu A”, care are o sferă foarte largă, dar este, prin urmare, extrem de lipsit de sens, caracterizat tocmai prin semnul lui. „nu A’ness”, de exemplu, spre deosebire de „triunghi” - „nu este un triunghi” (de exemplu, pătrat, minge, soare, dreptate etc., etc.) sau în contrast cu „număr întreg” - „ nu un număr întreg” (în acest caz, negația se aplică nu numai atributului „întreg”, ca în primul exemplu, ci și atributului „număr”).

Opusul ideal se numește opus

antiteză în cazul în care conținutul unuia dintre obiecte exclude (în mod ideal) o parte din caracteristicile celuilalt și, în același timp, caracteristica exclusă este înlocuită cu o caracteristică pozitivă incompatibilă cu aceasta, de exemplu, „număr întreg” - „ număr fracționar”; la fel, „triunghi” și „pătrat” sau „triunghi” și „sferă”, „triunghi” și „dreptate”, etc., etc. se află într-o relație de opoziție opusă; numai obiectele concepebile în concepte care subordonează conceptul de triunghi sau sunt subordonate acestuia sau se intersectează cu acesta (de exemplu, o figură, un triunghi isoscel, o figură înscrisă într-un cerc etc.) nu au legătură cu conceptul unui triunghi în raport cu opusul opus, deoarece nu conțin caracteristici incompatibile cu triunghiulare.

Pentru a evita neînțelegerile despre legea mijlocului exclus, conform căreia „fiecare element limitat al lumii este fie A, fie nu A”, trebuie să ne amintim că această formulă este corectă numai dacă prin „A” și „nu A” înțelegem concepte. despre -contradictoriu e-p opus, nu opus-opus, de exemplu. „NN este fie corect, fie nedrept”, „această apă este fie fierbinte, fie nu fierbinte”; afirmația „această persoană este fie corectă, fie nedreaptă” (părtinitoare), „această apă este fie caldă, fie rece”, desigur, nu corespund legii mijlocului exclus, deoarece între „echitate și nedreptate” (părtinire), între „răceală” și „fierbinte” Sunt posibili pași intermediari, de ex. caldă, căldută, rece etc., prin urmare, apa poate să nu fie caldă sau rece, ci altceva (de exemplu, caldă). Este de la sine înțeles că predicatele contradictorii-opuse, „fierbinte”, „nu fierbinte”, între care nu poate fi nimic al treilea, trebuie concepute clar și distinct, adică conținutul lor trebuie definit strict; de exemplu cuvântul „fierbinte” trebuie să desemneze o temperatură până la o limită precis definită, să zicem până la 800 C inclusiv.

§ 31. Certitudinea obiectelor gândirii, condiționată de subordonarea lor legii identității, contradicției și mijlocului exclus, are o mare importanță pentru activitatea cognitivă, într-un anumit sens chiar mai atotcuprinzătoare decât legea rațiunii suficiente. . De fapt, legile certitudinii determină atât forma elementelor, cât și a întregului sistem de conținut obiectiv al unei hotărâri, în timp ce legea rațiunii suficiente determină doar structura întregii judecăți sau a sistemului de judecăți.

Legile certitudinii, considerate în sensul lor pentru cunoaștere, capătă caracter de legi logice ale gândirii și pot fi formulate astfel: „în toate așteptările X, conținutul obiectiv A rămâne.

identic cu sine A” (legea identității); în nicio judecată (sau combinație a acestora) conținutul obiectiv al lui A nu este A” (legea contradicției), prin urmare, „orice gând care conține o contradicție este fals” și „două gânduri contradictorii unul cu celălalt nu pot fi ambele adevărate; „în sfârșit, în al treilea rând, „două gânduri contradictorii nu pot fi ambele false” (legea mijlocului exclus). Din

combinația dintre legea contradicției și legea mijlocului exclus se obține o regulă care servește drept ghid extrem de important în aflarea adevărului: „dacă sunt două gânduri care sunt contradictorii între ele, atunci unul dintre ele trebuie fi adevărat.” Adevărul în acest caz nu ne este încă cunoscut, dar, fără îndoială, se află doar în limitele unei perechi date de enunțuri. Hanp., dacă dintre două persoane care se dispută una susține că „în toate lichidele presiunea se extinde în toate direcțiile cu forță egală”, iar cealaltă insistă că „în unele lichide presiunea nu se extinde în toate direcțiile cu forță egală”, atunci, fără a merge ținând cont de disputa de fond și bazându-ne doar pe legea mijlocului exclus (întrucât aceste două gânduri sunt în relație între ele în opoziție contradictorie), putem spune cu absolută certitudine că adevărul nu se află altfel decât în această pereche de enunțuri (a treia nu poate exista un gând care ar putea înlocui simultan atât prima cât și a doua afirmație); mai departe, deoarece, conform legii contradicției, ambele gânduri împreună nu pot fi adevărate, atunci cu încredere absolută putem garanta că adevărul a fost exprimat fie prin buzele primului, fie al celui de-al doilea dintre disputanți. Desigur, legea contradicției și legea mijlocului exclus nu pot aduce soluția întrebării până la capăt și nu pot indica care dintre cele două gânduri este adevărul. Cu toate acestea, deja este bine că zona în care se află adevărul este limitată îngust și precis de granițele a două afirmații.

Legea rațiunii suficiente guvernează structura judecății în ansamblu. Prin urmare, dacă este posibil să se determine dacă o afirmație este supusă acestei legi, adică dacă conține un sistem în care există o legătură între rațiune și consecință, atunci în același timp o soluție finală la întrebarea adevărului său are fost realizat. Astfel, legea rațiunii suficiente ocupă o poziție specială în comparație cu celelalte trei legi logice ale gândirii. Să fim de acord să o numim legea logică sintetică a gândirii, deoarece ea determină necesitatea sintetică de a urma într-o judecată, iar legea identității, contradicției și mijlocului exclus va fi numită legile analitice și logice ale gândirii, deoarece certitudinea volum

proiectele de gândire, în funcție de acestea, este o condiție pentru posibilitatea analizei și necesitatea analitică a urmăririi.

§ 32. Legea logică, potrivit căreia „două gânduri contradictorii unul cu altul nu pot fi ambele adevărate”, datorită evidenței și simplității sale, poate fi folosită în mod deosebit convenabil pentru a o folosi pentru a explica diferența dintre logică și psihologie, în general între știința formelor ideale și știința faptelor reale și să arate că legile logicii nu sunt generalizări empirice obținute prin inducție. Această sarcină a fost îndeplinită cu brio de Husserl în primul volum al cărții sale „Investigații logice” („Prolegomene la logica pură”), în capitolul al cincilea, unde el, criticând învățătura lui Mill despre legea logică a contradicției, arată imposibilitatea unei concepții psihologice. interpretarea ei și, în general, inconsecvența sistemului

logic al empirismului individualist. Voi face aproape întreaga sa critică la adresa doctrinei psihologice a lui Mill despre legea contradicției. „După cum se știe”, spune Husserl, „John Stuart Mill învață (Mill, Logic, bk. II, cap. VII, § 4) că principium contradictionis este „una dintre cele mai vechi și mai apropiate generalizări ale noastre din experiență”. El vede baza inițială a acestei legi în „că credința și necredința sunt două stări diferite ale spiritului” care se exclud reciproc. Știm asta, continuă el la propriu, din cele mai simple observații ale propriei noastre vieți mentale. Și dacă ne întoarcem la lumea exterioară, atunci și aici aflăm că lumina și întunericul, sunetul și tăcerea, egalitatea și inegalitatea, anterioară și ulterioară, succesiunea și simultaneitatea, într-un cuvânt, fiecare fenomen pozitiv și negația lui (negativă) sunt diferite. unul de altul.unul de altul sunt fenomene care se află într-o relație de opoziție ascuțită, astfel încât oriunde unul este prezent, celălalt este absent. „Consider”, spune el, „axioma în discuție ca pe o generalizare a tuturor acestor fapte”.

În plus, Husserl indică locul în Review of the Philosophy of Sir William Hamilton în care Mill spune că „credința într-o astfel de judecată” (adică într-o judecată care conține o contradicție) „în structura actuală a naturii noastre este imposibilă ca un fapt mental.” . „De aici aflăm”, spune Husserl, „că incompatibilitatea exprimată în legea contradicției, și anume imposibilitatea adevărului a două judecăți contradictorii, este interpretată de Mill ca incompatibilitatea unor judecăți similare în credința noastră. Cu alte cuvinte, în locul impensabilității adevărului a două hotărâri contradictorii se substituie incompatibilitatea reală a actelor de judecată corespunzătoare. Acest lucru este, de asemenea, în armonie cu afirmația repetată a lui Mill că actele de credință sunt singurele obiecte care pot fi desemnate în mod corespunzător drept adevărate sau false. Doi contrarianți împotriva

Actele de credință opuse nu pot coexista – așa ar trebui înțeles acest principiu.” „Aici apar diverse îndoieli. În primul rând, formularea principiului este, fără îndoială, imperfectă. În ce condiții, ne întrebăm, nu pot coexista actele de credință opuse? La diferite personalități, după cum se știe, coexistența judecăților opuse este destul de posibilă. Astfel, este necesar – clarificând în același timp sensul conviețuirii reale – să spunem mai precis: la aceeași persoană, sau, mai exact, în aceeași conștiință, actele contradictorii de credință nu pot dura, nici măcar pentru cea mai scurtă perioadă de timp. Dar aceasta este cu adevărat legea? Îi putem atribui universalitate nelimitată? Unde sunt inducțiile psihologice care justifică acceptarea lui? Nu au existat și nu vor exista niciodată oameni care uneori, de exemplu, înșelați de sofisme, au considerat în același timp contrariul? A studiat știința judecățile nebunilor în această direcție? Nu se întâmplă ceva asemănător când există contradicții evidente? Dar stările de hipnoză, febră etc.? Este aceasta lege obligatorie si pentru animale?

„Poate că empiricistul, pentru a evita toate aceste întrebări, își va limita „legea” la adăugiri adecvate, de exemplu, va spune că legea este valabilă numai pentru indivizii normali din specia homo care se află într-o stare mentală normală. Dar este suficient să ridicăm problema perfidă a unei definiții mai precise a conceptelor de „individ normal” și „stare mentală normală”, și vom înțelege cât de complex și de imprecis este conținutul legii cu care trebuie să ne ocupăm aici. .”

„Nu este nevoie să continuăm aceste gânduri (deși ar merita să vorbim, de exemplu, despre relația în timp care apare în această lege); la urma urmei, ceea ce s-a spus este mai mult decât suficient pentru a fundamenta concluzia uimitoare, și anume că binecunoscutul principium contra-tradictionis, care a fost întotdeauna recunoscut ca o lege evidentă, absolut exactă și universal valabilă, se dovedește de fapt a să fie un exemplu de poziție extrem de inexactă și neștiințifică; și numai după o serie de amendamente care îi transformă conținutul aparent precis într-unul destul de vag i se poate atribui valoarea unei presupuneri plauzibile. Și într-adevăr, așa ar trebui să fie dacă empirismul este corect, dacă incompatibilitatea despre care se vorbește în principiul contradicției ar trebui interpretată ca inexistența reală a actelor de judecată contradictorii, iar principiul însuși - ca o universalitate empiric psihologică. Iar empiriștii tendinței lui Mill nici măcar nu se obosesc să limiteze și să fundamenteze științific poziția extrem de inexactă la care ajung pe baza interpretării psihologice; o iau așa cum vine, pe cât de inexacte ar putea fi

a fi „una dintre cele mai vechi și mai apropiate generalizări ale noastre din experiență”, adică o generalizare grosieră a experienței pre-științifice. Tocmai acolo unde avem de-a face cu fundamentele finale ale întregii științe suntem forțați să ne oprim asupra acestei experiențe naive cu mecanismul ei orb de asocieri. Credințe care, în afară de orice înțelegere internă, decurg din mecanisme psihologice, care nu au o justificare mai bună decât prejudecățile general acceptate, care, în virtutea originii lor, sunt lipsite de orice limitare stabilă sau de durată - credințe care, dacă sunt luate, ca să spunem așa , literalmente, conțin lucruri în mod clar false - aceasta este ceea ce, potrivit empiristilor, constituie fundamentul final pentru justificarea a tot ceea ce în sensul strict al cuvântului cunoaștere științifică.”

„Cu toate acestea, dezvoltarea în continuare a acestor considerații nu ne interesează aici. Dar este important să revenim la eroarea principală a învățăturii contrare pentru a ne întreba dacă poziția empirică indicată despre actele de credință – indiferent de modul în care este formulată – este cu adevărat legea contradicției folosită în logică. Se spune: în anumite condiții subiective (din păcate, nu sunt studiate mai precis și, prin urmare, nu pot fi pe deplin indicate) X în aceeași conștiință, două judecăți opuse de forma „da” și „nu” nu pot exista împreună. La asta se referă logicienii când spun: „două

propoziții contradictorii nu pot fi amândouă adevărate”? Este suficient să ne uităm la cazurile în care folosim această lege pentru a reglementa actele de judecată pentru a înțelege că sensul ei este cu totul altul. În formularea sa normativă, el afirmă clar și clar un lucru: orice perechi de acte de credință opuse sunt luate - aparținând aceleiași persoane sau diferite, coexistând în același timp sau separate în timp - tuturor fără excepție și în totalitatea lor absolută. Strict, este aplicabilă prevederea, din cauza căreia membrii fiecărei perechi împreună nu pot fi adevărați, adică să corespundă adevărului. Cred că nici empiriştii nu se vor îndoi de corectitudinea acestei norme. În orice caz, logica, unde vorbește despre legile gândirii, se ocupă doar de această lege logică, și nu de nehotărâtul menționat mai sus, cu totul diferit de conținut și încă neformulată „legea” psihologiei”1).

§ 33. Legea identității, contradicției și mijlocului exclus aparține numărului de norme sau legi, punerea lor în aplicare depinde sau nu de voința subiectului cunoscător? - Ca expresie a formei ontologice a certitudinii, aceste prevederi, desigur, sunt inviolabile prin voința oricui și sunt implementate peste tot fără nicio excepție.

1) Husserl, Investigații logice, partea 1, trad. editat de S. Frank, p. 67, 69-72.

În continuare, trecând la problema principiilor logice corespunzătoare acestor forme ontologice, pentru a decide dacă aparțin numărului de norme sau legi, trebuie să ne amintim de învățătura de mai sus despre gândire, și anume despre latura subiectivă și obiectivă a aceasta. Latura subiectivă a cunoașterii, adică activitatea mentală a individului care cunoaște, se reduce doar la acte de contemplare și comparare (discriminare, adică analiză). Latura obiectivă a cunoașterii raționale și senzoriale, adică spre ce se urmărește contemplarea și comparația, este obiectul însuși (un segment de lume) în original, întotdeauna și fără nicio excepție supus legilor enumerate ale certitudinii. Rezultă că gândirea, atâta timp cât rămâne gândire, adică contemplarea, nu poate încălca regulile logice enumerate mai sus: „în toate judecățile, conținutul obiectiv A rămâne același A”, „două gânduri care conțin o contradicție nu pot fi ambele adevărate” , etc. Cu alte cuvinte, aceste reguli sunt legi logice ale gândirii, și nu norme. Contradicția, neidentificarea lui A cu el însuși etc., apar, totuși, foarte des în afirmațiile noastre, dar ele apar pe scenă numai atunci când gândirea (adică contemplarea și analiza) este complicată în mod intenționat sau inconștient de un amestec de vreun fel. .sau altă activitate a subiectului, de exemplu, fantezia, rostirea de combinații pur asociative etc. Deoarece aceste activități sunt subiective, atunci, de exemplu, atunci când spunem „pătratul pe care intenționez să-l construiesc va fi rotund”, contradicția nu este există ca una intuită și ca sarcină de completare a sintezei „rotunzimii” și „non-circularității” - sarcină despre care înțeleg că constă în legarea primei cu a doua, dar care nu poate fi îndeplinită și, prin urmare,

este imposibil de contemplat „rotunda non-rotunda” realizată. Depinde de voința unei persoane dacă va îndeplini un act de gândire (adică, contempla și analizează) sau un act de fantezie etc. Prin urmare, nu este util să înveți voința unei persoane care caută adevărul o serie de norme. (sfaturi) care să-i fie mai ușor să se protejeze de înlocuirea involuntară a gândirii cu alte activități. Desigur, aceste norme se pot baza doar pe trăsăturile esențiale ale gândirii, adică pe astfel de trăsături ale acesteia care sunt exprimate în legile logice ale gândirii. Pe baza celor de mai sus, putem indica deocamdată trei norme care servesc drept criteriu necesar, dar încă insuficient pentru prezența gândirii și, prin urmare, se potrivesc doar ca criteriu indubitabil pentru absența gândirii: „afirma, adică, acceptă ca adevăr stabilit prin gândire, numai acele afirmații în care fiecare element obiectiv limitat este identificat cu el însuși, în care nu există nicio contradicție și nicio încălcare a legii mijlocului exclus.” Aceste norme, desigur, pot fi încălcate cu ușurință și, de fapt, sunt destul de bune

sunt adesea încălcate în toate enunţurile noastre cotidiene şi chiar în scrierile ştiinţifice şi filozofice.

§ 34. La prima vedere poate părea că cele trei legi ale certitudinii sunt de fapt o singură lege, exprimată în trei moduri diferite. În realitate, însă, acest lucru nu este adevărat. Adevărat, toate cele trei legi vorbesc despre aceeași formă a obiectelor limitate, și anume despre certitudine, dar fiecare dintre ele caracterizează această formă dintr-un unghi nou. Astfel, prima lege vorbește doar despre caracteristica auto-identică a fiecărui obiect; s-ar putea încerca să discerne o astfel de caracteristică în „A’s non-A’ness” (direct indirect, etc.), identică cu ea însăși, adică păstrată în toate actele de gândire, sub forma „A’s not A’ news”. Dar legea contradicției completează legea identității și respinge existența „non-A’ness-ului lui A”, iar legea terțului exclus introduce o altă adăugare, indicând că dincolo de „A’ness” și „nu A’ness” nu există a treia posibilitate.

Desigur, toate aceste trei laturi ale definiției sunt atât de indisolubil legate între ele încât, exprimând prima dintre legile logice care caracterizează partea pozitivă a definiției, și anume „A-ness-ul lui A”, inevitabil ne gândim și la noi înșine. a doua și a treia lege, care caracterizează această certitudine din alte părți și, prin urmare, apare iluzia că a doua și a treia lege sunt doar o repovestire a primei legi, cu alte cuvinte. Prin urmare, sunt necesare eforturi deosebite de analiză și abstractizare pentru a discerne nuanța specială de gândire exprimată de fiecare dintre aceste legi.

Datorită legăturii inextricabile a celor trei legi logice analitice ale gândirii, normele care le corespund sunt, de asemenea, indisolubil legate între ele, cu alte cuvinte, o încălcare a uneia dintre ele este inevitabil asociată cu o încălcare a celorlalte două . De fapt, să presupunem că un om de știință la începutul cercetării sale stabilește

că „S este P”, iar la mijloc, vorbind despre același subiect, el afirmă din neatenție că „S nu este P”. Norma de contradicție este încălcată aici. Dar acest lucru nu este suficient, norma de identitate este încălcată și aici: având în vedere același obiect exprimat în conceptul S, cercetătorul a încetat să identifice conținutul acestui obiect cu el însuși când l-a recunoscut în a doua afirmație ca nu P, întrucât în primul a fost stabilit ca P. În apărarea ideii că norma de identitate nu este încălcată aici, s-ar putea adăuga următoarea considerație: spunând că „S este P” și apoi admitând că „S nu este P” , nu anulez prima propoziție, prin urmare îndeplinesc identitatea de normă, ci doar lângă prima judecată exprim un gând nou, „S nu este P”. Cu toate acestea, această idee este incorectă. Pentru a ne asigura de acest lucru, să exprimăm mai simplu gândul criticat. Dacă perechea de enunţuri date pe

distruge norma de contradicție, asta înseamnă că se vorbește despre o proprietate a unui obiect considerat în același timp și în aceeași relație. Aceasta înseamnă că exprimând două astfel de propoziții ca fiind adevărate împreună, am recunoscut că P este P și în același timp nu P. Aici există iluzia îndeplinirii normei de identitate, deoarece primul predicat o satisface. Dar norma de identitate cere ca R'ness să fie afirmat, nu doar o dată, ci de fiecare dată, ca R'ness; prin urmare, datorită celui de-al doilea predicat, această normă este încălcată. A susține că s-a îndeplinit aici este același lucru cu a face două mutări cu un cavaler de șah, una corectă și cealaltă incorectă, iar la observația adversarului că regulile jocului au fost încălcate, obiectând: „nu, au fost. observat, din moment ce am făcut prima mișcare corect.” În cele din urmă, în exemplul de mai sus, „S este P și nu P”, norma de mijloc exclusă este, de asemenea, încălcată. Poate fi exprimat astfel: acceptați ca adevăr, stabilit prin gândire, doar un astfel de sistem de enunțuri în care fiecare concept fie este combinat, fie nu este combinat cu un alt concept, întrucât este imposibil să ne gândim la vreo a treia relație care să le înlocuiască pe ambele la o singura data. Cercetătorul nostru, deviind de la norma identității și contradicției, a încălcat în același timp norma terțului exclus, deoarece a inventat o a treia relație care a înlocuit separat negația și afirmarea, și anume, a inventat o combinație simultană de afirmare și negație.

§ 35. Legea identității provoacă cele mai multe neînțelegeri. Foarte des se exprimă prin formula „D este D” sau sub forma regulii „omne Subjectum est praedicatum sui” (fiecare subiect servește ca predicat pentru el însuși). Această expresie a acestei legi dă motive să se afirme că este o tautologie și poate servi doar ca bază pentru repetări goale ale aceluiași concept „un pod este o punte”, „un triunghi este un triunghi”, etc. Afirmația de mai sus a această lege arată că nu este în niciun caz o tautologie. Ca lege ontologică, este legea certitudinii obiectelor limitate, exprimând această proprietate a acestora din partea pozitivă. Și ca lege logică, indică faptul că acte diferite de judecată, care au A în latura lor obiectivă, conțin acest A, ca

literal, numeric identic. D. Deci, de exemplu, dacă douăzeci de oameni în momente diferite și în locuri diferite din spațiu exprimă adevărul „aria unui triunghi dreptunghic este egală cu jumătate din produsul picioarelor”, atunci actul de atenție, amintirea și , în general, latura mentală individuală în toate aceste douăzeci de cazuri de gândire prin adevăr este diferită, dar conținutul obiectiv către care sunt îndreptate aceste douăzeci de acte de gândire, adevărul însuși, înțeles prin douăzeci de persoane, și fiecare element al lui „ laterală”, „zonă”, etc.

există ceva literal, numeric același în toate cele douăzeci de cazuri. Dacă gândurile nu ar poseda această proprietate, ar fi complet imposibil ca nu numai persoane diferite să fie de acord între ele, ci chiar și pentru un gânditor să fie de acord cu el însuși chiar și în timpul unei pagini de cercetare sau atunci când exprimă premisele și concluzia unui silogism, unde fiecare termen apare pe scenă de două ori. Toată lumea recunoaște că aici trebuie să existe cea mai strictă identitate și, totuși, multe viziuni asupra lumii nu permit deloc posibilitatea reală a acesteia. Așa că, de exemplu, pentru mulți, fiecare gând, în cazul repetărilor sale repetate, este în existența sa de fiecare dată ceva absolut nou, unic, fără precedent. Susținătorii unor astfel de viziuni asupra lumii înlocuiesc legea identității cu legea acordului, o atribuie doar conceptelor, cerând păstrarea sensului lor precis definit, spunând că gândurile din diverse judecăți sunt supuse identificării etc. n. Este nevoie de o învățătură specială despre structura lumii și a conștiinței pentru a explica cum poate fi implementată exact legea logică a identității, și nu sub forma unor astfel de surogate ale identității. De aici este clar că această lege nu este deloc o tautologie, iar însăși propoziția care îi servește drept expresie, „în toate judecățile, conținutul obiectiv al lui A rămâne identic cu A însuși”, nu este o analitică, ci una sintetică. hotărâre.

O altă serie de neînțelegeri cu privire la legea identității este următoarea. Indiferent la ce oră ne gândim la A, acesta rămâne identic cu sine; Din aceasta ei concluzionează uneori că A trebuie să fie o ființă non-temporală și, prin urmare, limitează exagerat domeniul de aplicare a legii identității, și anume, ei afirmă că aceasta se aplică numai substanțelor, legilor, ideilor lui Platon etc. acest lucru era adevărat, atunci fluidul în timp nu putea fi subiect de inferență; nu se putea exprima nici un silogism despre el. Mai mult, nicio amintire a trecutului, nicio descriere etc. nu ar putea fi în concordanță cu realitatea și cu ea însăși în diferitele ei părți repetate dacă legea identității nu ar fi pusă în aplicare cu absolut exactitate. Din fericire, însă, un astfel de dezastru nu ne amenință deloc. Conform teoriei intuiționismului, atunci când cineva spune „iahtul cu vele pe care navigam ieri a fost aproape răsturnat de o rafală de vânt”, își îndreaptă privirea mentală către chiar evenimentul trăit ieri și îl are din nou în orizontul constiinta lui in original1) . Pentru o astfel de direcție a atenției asupra trecutului însuși, este necesar ca eul

cunoscător să fie supratemporal: numai în acest caz el este capabil să domine timpul și, nefiind nici aproape, nici departe în timp de evenimentul trecut, este capabil de repetat.

ɪ) Vezi despre această natură a amintirilor în cartea lui N. Lossky „The World as an Organic Whole” Capitolul Ili, p. 37 p.

îndreptați-vă privirea mentală spre ea și reintroduceți-o în orizontul conștiinței voastre, așa cum o domină un om care s-a ridicat într-un balon deasupra suprafeței unei câmpii și își poate îndrepta privirea corporală în orice punct de pe ea. Astfel, individul care cunoaște contemplă din nou evenimentul de ieri cu toată rapiditatea sa și nu trebuie deloc să-și piardă curgerea în timp și să înghețe: este literalmente același, pentru că nu acesta se repetă, ci activitățile atenției. , discriminarea etc. îndreptată către ea... individul care cunoaște. Condiția posibilității acestei viziuni multiple nu este supratemporalitatea obiectului cognoscibil, ci supratemporalitatea subiectului cunoaștetor.

§ 36. În sfârșit, a treia serie de neînțelegeri apare nu numai despre legea identității, ci, în general, despre toate cele trei legi ale certitudinii împreună și sfera de aplicare a acestora. Fără îndoială, legile certitudinii sunt aplicabile ființei numai în măsura în care ființa formează un sistem de aspecte ale cosmosului care se determină reciproc în mod ideal1). De aici rezultă că Absolutul, fiind sursa primară creatoare a lumii, însuși se află în afara sistemului și este ceva supra-sistemic1 2). Prin urmare, nu este supus legii identității, contradicției și mijlocului exclus. Din aceasta nu rezultă, desigur, că Absolutul conține contradicții etc. Independența sa față de legile certitudinii nu este o încălcare a acestor legi, ci stă în afara lor pur și simplu pentru că nu are condițiile pentru aplicarea lor, cum ar fi triunghiurile matematice, bile etc. sunt în afara legilor chimiei, deoarece nu conțin nicio substanță și nici un proces temporar. Este greu, desigur, să ne imaginăm cum se poate fi îndepărtat din sfera unor asemenea condiții generale precum legea identității sau legea contradicției, dar este necesar să se facă acest efort de gândire pentru a înțelege unicitatea Absolut. De fapt, Absolutul este supersistemic. Nu conține nicio multiplicitate și, prin urmare, nu conține niciun material pentru aplicarea legii contradicției. Mai mult, fiind supersistemică, este detașată într-o asemenea măsură de existența lumii, încât nu conține niciun aspect care ar fi identic cu orice aspect al lumii sau le-ar contrazice. Având în vedere acest lucru, conceptul de asemănare și diferență în sensul în care este aplicabil atunci când vine vorba de relația dintre diversele legături din lume, între diversele „acesta” limitate, nu este aplicabilă Absolutului. În toate cazurile în care se discută Absolutul, vine

1) Această natură sistemică a ființei, supusă legii certitudinii, este frumos conturată în cartea lui S. Frank „The Subject of Kwledge”, pp. 215-220.

2) Despre natura super-sistematică a Absolutului, vezi N. Lossky, „The World as an Organic Whole”, capitolul V, p. 59.

pentru a dezvolta categorii noi, complet unice. Deci, în acest caz, recunoscând că Absolutul este ceva „altul” decât lumea, trebuie să desemnăm această alteritate, așa cum subliniază S. L. Frank, cu termenul de disimilare metalogică1) în refluxul disimilarității logice care există în sistem. a lumii limitate „aceasta”, supus celor trei legi ale certitudinii.

Unii filozofi cred că nu numai Absolutul, ci și multe alte obiecte sunt excluse din sfera de aplicare a legii identității, a contradicției și a mijlocului exclus. Astfel, Hegel consideră că legile identității, contradicției și mijlocului exclus sunt expresia unor determinări reflectorizante1 2), care apar pe scenă atunci când luăm în considerare obiectele doar din punctul de vedere al rațiunii, care produce abstracții și diviziuni, adică ucide vii. fiind, primește „solide”, „neschimbabile”3) fragmente de existență și se oprește la a considera aceste fragmente înghețate („in seinen Trennungen beharrt”)4).

Acest tip extern de cunoaștere, inerent rațiunii umane obișnuite5), ne prezintă lucrurile ca „identice cu ele însele”, ca neconținând contradicții, în timp ce adevărul este „unitatea identității și a diferenței” (IV, 32), întrucât „toate lucrurile în sine sunt contradictorii” (IV, 65); o astfel de înțelegere autentică a naturii lucrurilor, ridicându-se deasupra limitărilor rațiunii, este accesibilă numai rațiunii și se realizează în gândirea speculativă (III, 28; IV, 67 p., 146, 157 etc.). „Experiența obișnuită”, spune Hegel, „însuși declară că există cel puțin o multitudine de lucruri contradictorii, instituții contradictorii etc., a căror contradicție stă nu numai în reflecția exterioară, ci în ele însele. Dar mai departe ar trebui considerat nu doar o anormalitate întâlnită ici și colo, ci negativ în definiția sa esențială, principiul oricărei mișcări de sine, constând în nimic altceva decât înfățișarea unei contradicții. Mișcarea senzorială externă în sine este existența ei imediată. Ceva se mișcă nu numai pentru că este acum aici și într-un alt moment acolo, ci pentru că este aici și nu aici în același moment, pentru că este aici și nu aici în același timp. Ar trebui, împreună cu dialecticienii antici, să recunoască contradicțiile pe care le-au semnalat în mișcare

1) S. Frank, „The Subject of Knowledge”, nota p. 237. Pentru diferența de înțelegere a Absolutului dintre Frank și mine, vezi articolul meu despre cartea lui Frank din „Questionary Philosopher and Psychic”. 1916, carte. 132-133. p. 155-178; Acest articol a fost publicat și în cartea mea „Probleme de bază ale epistemologiei”.

2) Hegel, Wissenschaft der Logik, I, Th., 2. Abth., adunat. op. vol. IV p. 26-71 (ed. a II-a)

3) T. III, p. 27 (ed. a II-a).

4j T. V, p. 47 (ed. a II-a); t, III, 27.

niya, dar de aici nu rezultă că nu există deci nicio mișcare, ci, dimpotrivă, rezultă că mișcarea este însăși contradicția existentă”1).

În același mod, procesul vieții este o adevărată contradicție. „Acest proces”, spune Hegel, „începe cu nevoia, adică cu momentul în care viu, în primul rând, se definește pe sine, poziționându-se astfel ca obiectivitate, supusă negației și, prin urmare, raportându-se la o altă obiectivitate, indiferentă ; dar în al doilea rând, nu se pierde în această pierdere a sinelui, se păstrează în ea și rămâne identitatea unui concept egal cu sine; astfel, este un impuls de a se egala cu sine și de a elimina acea altă lume pentru sine și de a se obiectiva. Drept urmare, autodeterminarea ei are forma unei aparențe obiective, iar faptul că este în același timp identică cu ea însăși este o contradicție absolută.” „Ființa vie este pentru sine această bifurcare și are un sentiment al acestei contradicții, care (sentiment) este durere. Prin urmare, durerea este un avantaj al ființelor vii, căci ele sunt un concept realizat, o anumită realitate a acelei puteri infinite, negativitatea lor în sine și această negativitate a stărilor lor pentru ei, care constă în faptul că se păstrează în alteritatea lor. . Dacă ei spun că contradicția este de neconceput, atunci tocmai în durerea celor vii are chiar și o reală realizare”1 2).

Proprietățile sufletului nu sunt mai puțin misterioase pentru minte, deoarece este omniprezent în corp și, în plus, este situat în fiecare parte a corpului, nu în părți, ci ca un întreg. „Omniprezența simplului într-o înfățișare diversă este o contradicție absolută pentru reflecție, și întrucât, în același timp, trebuie să o asimileze din percepția vieții și, prin urmare, să recunoască realitatea acestei idei, un secret de neînțeles, căci reflecția nu face. nu înțeleg conceptul, iar pentru conceptul Lui nu este substanța vieții”3).

Părerile lui S. L. Frank sunt asemănătoare cu învățăturile lui Hegel, care crede că orice ființă definită, adică fiind supusă legii identității, contradicției și terțului exclus, este ceva complet, nemișcat, închis în sine”4); S. L. Frank consideră totul subordonat legii identității și contradicției ca fiind alcătuit din conținuturi izolate s), adică, aparent, le consideră discontinue, întrucât subliniază cu insistență continuitatea în numărul de proprietăți găsite prin ascensiunea la sfera ființei absolute, ridicându-se deasupra legii identităţi şi despre

1) T. IV, 67; Traducere rusă de N. G. Debolsky (Proceedings of Pgr. Phil. General issue. ʌlɪɪ), p. 42.

2) T. V, 248 p.; în traducere rusă de N. G. Debolsky (numărul XIV), p. 155.

3) T. V, 240; în limba rusă (numărul XVI) 150.

4) S. L. Frank, Subiectul cunoașterii, p. 198 p., 364, 366, 405.

β) Ibid., 210.

contradicții1). Prin urmare, cunoștințele logice (adică cunoștințele despre conținuturile supuse legii identității și contradicției) în sine nu pot furniza informații despre conexiune, tranziție, mișcare etc., prin urmare, este în general imposibilă fără ajutorul intuiției, care oferă „cunoștințe metalologice”. ” ” despre „unitatea primordială care precede apariția certitudinilor individuale” * 2).

Dar, spre deosebire de Hegel, Frank consideră că „ființa integrală” metalogică nu conține contradicție, nu încalcă această lege, ci pur și simplu se află în afara sferei în care există material pentru aplicarea legii contradicției.

Consider că această doctrină a nesubordonării unei ființe vii, integrale, continue și fluide față de legile certitudinii este rodul unei neînțelegeri, atât în forma în care este exprimată de Hegel, cât și în forma în care este dezvoltată. de Frank. Că legea identității nu cere deloc atemporalitatea unui obiect, asta s-a spus deja mai sus. Așadar, acum să ne concentrăm doar asupra faptului că ființa, supusă legii identității și contradicției, nu trebuie deloc să fie constituită din piese discontinue, de sine stătătoare, ci poate fi o variabilitate fluidă continuă. Frank își explică gândirea după cum urmează, folosind exemplul unei schimbări cauzale care duce de la cauza D la acțiunea B. „În conexiunea AcB nu se poate gândi nici la A și la B ca conținuturi absolut identice (căci atunci nu există o apariție sau o generație autentică), nici ca absolut diferit (căci atunci A este non-B, adică B este absent din A și, prin urmare, nu este înrădăcinat în el); trebuie să ne gândim la ele, așadar, într-o relație care îmbrățișează identitatea și diferența”3).

Și într-adevăr, schimbarea este în fiecare moment unitatea contrariilor; totuși, trebuie doar să acordăm atenție faptului că aceste contrarii nu există de la sine, că schimbarea este de conceput doar în măsura în care se bazează pe un principiu supratemporal, și anume substanța (pe care Frank nu o neagă, vezi mai departe, la pagina). 405), ca subiect al schimbării, și atunci va deveni clar că deținerea unor definiții opuse nu înseamnă a fi în afara sferei legii contradicției. Într-adevăr, din D crește Bf, adică nu Af, dar însăși această creștere este postularea unui nou timp, prin urmare A și nu-D aparțin aceluiași subiect în momente diferite, ceea ce corespunde cerințelor legii contradicției. Diferența dintre schimbare, adică transformarea lui D în C dintr-o simplă schimbare, este, în primul rând, că baza lui D și C este întotdeauna același subiect și, în al doilea rând, că trecerea de la D la B are loc pe baza a unei acțiuni,

parte a cărei cauză este A și, în al treilea rând, și cel mai important, în faptul că

ɪ) S. L. Frank: „Subiectul cunoașterii” 240, 241, 336, 306 pp.

2) Ibid 204.

3) Ibid., p. 405.

mișcarea de la Λ la B este continuă, cu alte cuvinte, indiferent cât de mici împărțim timpul de schimbare, în fiecare astfel de perioadă de timp se produce o schimbare. Aceasta înseamnă că în schimbare se poate discerne cu mintea un număr infinit de faze, o mulțime care formează nu un potențial, ci o infinitate actuală, al cărei concept a fost stabilit de G. Cantor. Iluzia inconsistenței schimbării, afirmată de Hegel, sau super-contradicția metalogică a schimbării, Franksm, se obține în principal τbr-

da, când, analizându-l, ajung într-un moment în timp și având în vedere, de exemplu, mișcarea, ajung la ideea că un corp în mișcare este „în același moment aici și nu aici” 1).

Această contradicție ar fi într-adevăr inevitabilă dacă momentele de timp ar fi părți de timp, din suma cărora este compus timpul. Atunci, din moment ce nu este posibilă nicio schimbare și, prin urmare, nicio mișcare într-un moment de timp, ar fi necesar să se considere un corp în mișcare în același moment atât ca fiind într-un anumit punct în spațiu, adică să fie în repaus în asta și să nu fie. Dar, în realitate, timpul nu este alcătuit dintr-o sumă de momente, la fel cum spațiul nu este alcătuit dintr-o sumă de puncte; momentele și punctele aparțin unei sfere inferioare timpului și spațiului, derivate din ele. Prin urmare, este foarte posibil ca în timp corpul să se miște complet, dar în raport cu momentul de timp, acesta să fie nemișcat; Din aceasta, mișcarea nu se va transforma în suma pozițiilor de repaus, deoarece timpul nu este deloc suma momentelor de timp. Se va obiecta că în acest fel imobilitatea este atribuită și unui corp în mișcare. Suntem de acord cu aceasta, dar nu găsim o contradicție în aceasta, deoarece mișcarea și imobilitatea aici sunt inerente corpului în diverse privințe. Nu există aici nicio contradicție în aceeași măsură ca și în cazul în care, observând o mașină care rulează paralel cu un tren cu aceeași viteză, spunem că vagonul este în repaus în raport cu trenul, dar se mișcă în raport cu stâlpul mile. .

Hegel, desigur, știe despre această metodă de eliminare a contradicțiilor făcând referire la faptul că relațiile opuse aparțin unui lucru în relații diferite, dar constată că aceasta nu duce la scop. Să presupunem că două lucruri sunt egale între ele într-o anumită privință, dar nu sunt egale în altă privință. „Două lucruri”, spune Hegel, „sunt egale în aceeași măsură și inegale în aceeași măsură, sau pe de o parte și într-o privință sunt egale, pe de altă parte și în

altă privință sunt inegale. Astfel, unitatea egalității și inegalității este înlăturată din lucru și ceea ce ar fi propria sa reflectare a egalității și inegalității în sine este păstrată ca o reflectare exterioară a lucrului. Dar ca urmare, acesta din urmă într-unul și

ɪ) Hegel, IV, 67; Rusă traducere (numărul HP1), p. 42.

ale aceleiași activități distinge două laturi ale egalității și inegalității și, prin urmare, le conține pe ambele într-o activitate, le permite să se manifeste și se reflectă una în cealaltă. Tandrețea obișnuită față de lucruri, îngrijindu-se doar ca acestea să nu se contrazică, atât în aceste cazuri, cât și în alte cazuri, uită că în acest fel contradicția nu se rezolvă, ci este doar transferată în alt loc, la reflecția subiectivă sau exterioară în general, și că acesta din urmă conține de fapt ambele momente, care, ca urmare a unei astfel de îndepărtări și deplasări, sunt exprimate simplu, așa cum era de așteptat, ca sublate și legate între ele într-o singură unitate”1).

Nu se poate spune că obiecția lui Hegel este inteligibilă: cea mai strânsă unitate a definițiilor opuse nu le împinge unele împotriva celeilalte dacă sunt gândite în privințe diferite.

Contradicția nu se rezolvă întotdeauna în acest fel. Adesea, pentru a discerne absența unei contradicții, este necesar să ne ridicăm prin speculație în astfel de sfere ale lumii care sunt puțin cunoscute gândirii obișnuite și servesc drept subiect de cercetare în metafizică. Așa este, de exemplu, misterioasa proprietate a sufletului citată de Hegel, care constă în faptul că „anima est tota in toto corpore et tota in qualibet parte corporis” (sufletul este situat în întregime în tot trupul și în întregime în fiecare parte a corpului). Această proprietate ar fi contradictorie dacă sufletul ar fi extins și prezența lui în corp și organe ar trebui înțeleasă ca similară cu prezența aburului în cilindrul unei mașini cu abur. Dar nu trebuie decât să înțelegem că sufletul este complet neîntins și, în plus, nu ca un punct, care, fiind neextins, este totuși localizat în spațiu, deoarece este derivat din spațiu: sufletul este supra-spațial, adică este nu este „conținut” nicăieri în spațiu. De aceea este posibil ca acesta să domine asupra fragmentării spațiale a organelor corpului, care constă în faptul că este simultan complet în relație cu inima, creierul și ochiul, în ciuda distanței lor spațiale față de fiecare. alte.

Deci, afirmăm că toată existența limitată a lumii este supusă legilor certitudinii, adică legii identității, contradicției și mijlocului exclus. În afara domeniului de aplicare a acestor legi se află doar principiul supramundan, Absolutul și, în plus, în lume există indivizi concreti și ideali, substanțe, de exemplu. suflet, spirit, ca principii care stau deasupra capacităților și formelor limitate care le aparțin* 2).   ,

') Hegel IV, 45 p.; în limba rusă (numărul XII\ p. 28

2) Vezi articolul meu „Ideal-realism concret și abstract” (revista „Mysl11 nr. 1 și 2, 19 '2).

Capitolul Sh.

Teorii conceptului.

7. Esența conceptului.

§ 37. Prin analiză și abstractizare, elemente precum reprezentarea și conceptul pot fi izolate dintr-o judecată.

O idee este un gând despre un obiect, care conține orice trăsătură distinctă (laturile obiectului) în el. Un concept este o gândire despre un obiect, care conține doar acele trăsături distincte care formează un singur întreg, servind drept bază pentru un sistem de consecințe. Astfel, ideea unui cerc ca o figură delimitată de o curbă închisă, toate punctele care se află la distanțe egale de un punct de pe un plan din interiorul curbei, este un concept. În același mod, gândul la un cerc mare al unei mingi este un concept. Dimpotrivă, gândul la un cerc desenat pe tabla auditoriului Universității din Petrograd în ziua solstițiului de iarnă nu este un concept.

Unii filozofi, de ex. Shupe, susțin că cele mai valoroase concepte, și anume cele pe care el le numește „adevărate genuri” (eigentliche Gattung, οέκειον γένος)1), conțin în conținutul lor o lege din care se pot desprinde speciile subordonate unui concept dat, ca familie. Numai pe baza unor astfel de concepte, spune el, se poate construi o clasificare științifică a lucrurilor. De fapt, un lucru nu este o simplă sumă de „elemente” * 2); un lucru este un set de date definite în spațiu și timp, legate între ele cauzal, care se dezvăluie în mișcarea și odihna lor comună, precum și în schimbarea calităților în concordanță cu legea. În alcătuirea conceptului de lucru, rolul cel mai important este jucat de legea conexiunii cauzale a părților, și nu de „elementele” individuale. Prin urmare, construirea conceptelor generale despre lucruri pe baza „elementelor” individuale, de exemplu culoarea, dă numai genuri neautentice. Pentru a stabili adevăratele tipuri de lucruri, este necesar să se abstragă din componența lor legea legăturii cauzale a părților lor și imagini ale conceptelor specifice prin enumerarea modificărilor legii de bază. Conform acestei doctrine, un concept, de exemplu, un triunghi, este un gen autentic, deoarece conținutul său determină că există doar așa și astfel de tipuri specifice (de exemplu, triunghiuri dreptunghiulare, obtuz-unghiulare, ascuțite). Dimpotrivă, conceptul de „obiect rotund roșu”, „ou de Paște”

ɪ) Schuppe, Grundriss der Erkenntnisstheorie und Logik, p. 91.

2) „Elementele11 Schuppe numește calități senzoriale care nu pot fi descompuse în continuare (culoare, sunet etc.), precum și certitudini spațiale și temporale (unde, când).

dar”, etc. nu sunt genuri autentice, întrucât din conținutul lor este imposibil de dedus care specii le sunt subordonate 1).

O doctrină a conceptelor similară cu Schuppe este dezvoltată de Cassirer, care dedică cea mai mare parte a lucrării sale extinse „Substanz-begriff uπd Funktionsbegriff>> studiului conceptelor matematicii și științelor naturale. El numește concepte funcționale concepte care acoperă o serie nu pe baza unei relații de similitudine, ci pe baza principiului dependenței funcționale, care determină regula trecerii de la o legătură la alta 1 2). Astfel de concepte servesc drept bază pentru derivarea speciilor subordonate din ele. „Un concept autentic”, spune Cassirer, „nu ignoră particularitățile și particularitățile conținuturilor subordonate acestuia, ci se străduiește să arate necesitatea apariției și a conexiunii tocmai a acestor particularități. Deci, dintr-o formulă matematică generală, de exemplu. formula curbă de ordinul doi, putem ajunge la formațiuni geometrice speciale ale unui cerc, elipsă etc., considerând un anumit parametru din acesta ca o variabilă și forțându-l să ia o serie continuă de valori. Conceptul general se dovedește a fi și mai bogat în conținut aici; oricine o posedă poate deduce din ea toate relaţiile matematice inerente unei anumite probleme, dar, în acelaşi timp, pe de altă parte, nu izolează această problemă, ci o înţelege în continuă legătură cu alte probleme, deci, în adâncul ei. sens sistematic . Cazurile izolate nu sunt excluse din luare în considerare, ci sunt înregistrate și reținute ca pași bine definiți în procesul general de schimbare. Din nou aici se dezvăluie dintr-un unghi nou că momentul caracteristic al conceptului nu constă în „generalitatea” imaginii reprezentării, ci în valabilitatea universală a principiului seriei. Nu extragem nicio parte abstractă din varietatea dinaintea noastră, ci creăm o relație neechivocă pentru membrii săi, gândindu-i la ei ca fiind conectați printr-o lege atotcuprinzătoare”3).

Fără îndoială, Schuppe și Cassirer indică corect idealul către care știința se străduiește în dezvoltarea conceptelor. Cu toate acestea, trebuie avut în vedere că nu există niciun motiv să se ceară ca conținutul tuturor conceptelor să conțină o lege; Acest lucru este imposibil pentru că legea este întotdeauna complexă, iar elementele legilor trebuie să se dovedească în cele din urmă a fi concepte care nu mai conţin o lege în însuşi conţinutul lor. Deci, gândirea unui obiect merită denumirea de concept, conform definiției date mai sus, numai dacă servește drept bază pentru descoperirea legăturilor necesare, chiar dacă ea însăși nu conține astfel de conexiuni.

1) Schuppe, Erkenntnisstheoretische Logik, p. 181 p., 204, 559, 564-576, 581; Grundriss der Erkenntnisstheorie und Logik, p. 90-93, 146-154.

2) Pagina 21 p. Cartea lui Kassirer a fost tradusă în rusă.

3) Ibid., p. 25 p.

2. Teoria ideal-realistă a conceptelor generale,

§ 38. Unii filozofi cred că numai gândirea unei clase de obiecte poate fi numită concept; cu alte cuvinte, ei cred că conceptele nu pot fi decât generale. Dacă aderăm la definiția unui concept dată mai sus, atunci nu există niciun motiv să respingem posibilitatea unor concepte unice (individuale). Așa este, de exemplu, conceptul istoric al Reformei din Germania sau conceptul geografului despre Gama Caucazului etc. Este remarcabil faptul că teoria ambelor tipuri de concepte prezintă dificultăți extreme, iar logica încă nu are un nivel satisfăcător. doctrina a ceea ce este conceptul comun, nici despre ceea ce este un singur concept. Să ne ocupăm mai întâi de problema conceptului general.

Problema conceptelor generale din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre rămâne subiectul celor mai dificile cercetări și dezbateri acerbe ale mai multor științe și anume psihologia, epistemologia și metafizica. Aici această întrebare va fi formulată doar în măsura necesară pentru a înțelege diferența dintre sistemul logicii empirismului individualist, bazat pe doctrina nominalistă a conceptelor, și sistemul logicii intuiționismului, care recunoaște ființa ideală și, prin urmare, apără așa-zisul realism în doctrina conceptelor. În plus, este de asemenea necesar să arătăm aici, distingând latura psihologică și epistemologic-metafizică a problemei, că doctrina ființei ideale, odată cu introducerea unor rezerve, este de acord cu alte teorii care apar de obicei sub masca lui . adversarii. Pentru ambele scopuri, este suficient să oferim doar o scurtă privire de ansamblu asupra tipurilor binecunoscute de învățături despre general - realism, nominalism și conceptualism.

În doctrina conceptului, realismul este de obicei numit o doctrină care afirmă existența unei existențe ideale, supra-temporale și supra-spațiale. Termenul de realism este incomod pentru a desemna această învățătură, deoarece am convenit să folosim cuvântul real pentru a desemna existența spațio-temporală. Prin urmare, vom numi teoria în cauză ideal-realistă, adică prin cuvântul ideal-realism o direcție filozofică care afirmă că ființa reală există doar pe baza ființei ideale.

Un susținător al doctrinei ideal-realiste a conceptelor consideră că lumea este mult mai coerentă și unificată decât pare ochilor unei persoane care nu se adâncește în fundamentele ideale ale lumii. De fapt, dacă toată existența ar fi doar spațio-temporală, adică numai reală, atunci lucrurile situate în diferite părți ale spațiului și existente în momente diferite, de exemplu, Socrate, Descartes, Kant, ar fi complet, pe tot parcursul compoziției sale.

ființele sunt exterioare una față de cealaltă: întreaga compoziție a ființei lui Socrate s-ar încadra în întregime în spațiul pe care el l-a ocupat în Atena și în acea perioadă de timp care s-a scurs în secolul al V-lea și începutul secolului al IV-lea. la P. Xp. și întreaga compoziție a existenței lui Kant - în spațiul Prusiei de Est și perioada de timp a secolului al XVIII-lea. Oricât de profund am analiza existența fiecăruia dintre acești oameni, nu am întâlni niciodată aspecte din componența sa identice pentru toți. Dimpotrivă, un susținător al existenței ideilor consideră că existența lui Socrate, Descartes, Kant nu este epuizată de procesul spațio-temporal: examinând individualitatea lor spațio-temporală, trebuie inevitabil să discernem o bază mai profundă pentru aceasta, ridicându-ne în sfera supraspațialului și supratemporalului: acesta este Sinele lui Socrate, Sinele lui Descartes, eu sunt Kanta. Dar acest lucru nu este suficient, conform unor învățături filozofice, pătrunzând în straturi și mai profunde ale existenței, vom găsi în toate aceste sine baza lor comună, o ființă care fundamentează în egală măsură existența lui Socrate, și Descartes și Kant, astfel încât acestea trei oameni, atât de îndepărtați unul de celălalt în spațiu și timp, cu toate acestea într-un anumit aspect al existenței lor coincid unul cu celălalt, sunt una și aceeași persoană în sensul literal al cuvântului (Adam Kadmon din Cabala, le Grand Etre din Comte, Spiritul obiectiv al lui Hegel etc.).

O astfel de conexiune intimă între ceea ce este separat din punct de vedere spațial și temporal pare greu de înțeles doar pentru că, urmând nevoile practice ale vieții de zi cu zi, nu suntem obișnuiți să contemplăm această bază cea mai profundă a ființei noastre. „Privindu-ne în afară ή δ'θεν εξημμεθαu (din sursa noastră), spune Plotin, „nu știm că suntem una, ca multe fețe care sunt îndreptate spre exterior, dar în interior au o singură spate comună a capului” 1).

Un susținător al unor astfel de învățături, desigur, merge mai departe în această căutare a unui principiu unic și ajunge în cele din urmă la convingerea că universul în ansamblu este o ființă vie care are o bază supra-temporală, de exemplu. ceea ce unii filozofi o numesc Sufletul Lumii.

Principiile ideale enumerate, Sinele Socratic, Spiritul Obiectiv, Sufletul Lumii, fiind supratemporale și supraspațiale, pot fi găsite, ca ceva literal identic, în multe evenimente diferite, dar acest lucru nu le conferă caracterul unei concept general. De fapt, să luăm, pe de o parte, conceptul de Sine al lui Socrate și, pe de altă parte, 1) Sinele lui Socrate vorbind în închisoare cu studenții săi, 2) Sinele lui Socrate reflectând asupra binelui cel mai înalt, 3) Sinele lui Socrate luptă la Potidaea etc. etc., etc. etc. Nu există nicio relație de subordonare între conceptul de Sine al lui Socrate și celelalte trei concepte: nu există multe cazuri în care Sinele lui Socrate formează o clasă. Într-adevăr,

1) Plotin, Eneade, VI, 5, 7.

Sinele lui Socrate, conform idealului-realismului nostru, nu este o idee abstractă, ci o idee concretă: este o ființă individuală, revelată creativ în timp, și nu o formă lipsită de viață, precum ideea de egalitate sau ideea de un triunghi. Prin urmare, diferite idei și concepte despre Sinele lui Socrate sunt idei despre diferite aspecte și incidente ale vieții aceluiași individ, și nu indivizi diferiți. La fel, dacă Adam Kadmon există, atunci Socrate, Descartes, Toma, Petru etc. etc sunt, parcă, organele acestei ființe individuale, nu instanțe ale ei și, prin urmare, relația dintre conceptul lui Adam Kadmon și conceptul lui Socrate, Descartes etc. nu este o relație de subordonare1).

O idee abstractă, de exemplu, este o altă chestiune. ideea de triunghi. Adevărat, este și super-temporal și super-spațial; prin urmare, participă și, ca ceva literalmente identic, într-un număr nenumărat de încarnări ale sale, de exemplu, într-un triunghi format din linii drepte care leagă centrul Pământului, Soarele și Jupiter într-un anume moment de timp și într-un triunghi construit prin determinarea trigonometrică a distanței unor -sau a unui obiect inaccesibil etc., etc. la infinit. Cu toate acestea, prezența uneia și aceleiași idei abstracte nu transformă încă acest întreg grup într-o singură ființă; deși membrii acestui grup formează o acumulare, așa cum este ilustrat de diagrama de mai jos, ei rămân totuși în relație unul cu celălalt, dacă avem în vedere doar această metodă de unificare a lor, ca indivizi. Un grup de indivizi uniți printr-o idee abstractă este o clasă

Litera greacă ε înseamnă o idee abstractă (εtδος), identică pentru Trei indivizi Ai, A2, A3; semnul + arată că un individ Ai, sau Ar, sau Az nu poate exista fără ca idealul să fie ε ca bază.

Ființa ideală concretă, ca început supratemporal care rămâne identic în schimbarea proceselor temporale, este ușor acceptată de mulți oameni, chiar și cei puțin înclinați spre ideal-realism, de exemplu. folosind în viziunea sa asupra lumii ideea de suflet, și ideea de atom. Dar aceiași oameni consideră deseori doctrina ideilor abstracte și doctrina claselor care rezultă ca fiind complet de neînțeles. Într-adevăr, multe clase constau din indivizi atât de străini unul de altul

1) Vezi despre ființa ideală-concretă și ideală abstractă de H. Jlocsky. Lumea ca întreg organic, cap. II, p. 35-48.

unul pe altul (adică uniți printr-o idee abstractă de puțin conținut) că pare inacceptabil ca ei să formeze totuși o amalgamare, adică să aibă în compoziția lor un principiu literalmente identic. Sunt atât de multe idei abstracte, sunt atât de diverse și, prin urmare, stabilesc atât de multe legături versatile și cele mai bizare între lucruri care

sunt îndepărtate în toate celelalte privințe unele de altele, încât trebuie să ne asumăm unitatea lumii, aparent greu de înțeles de către mintea. Cu toate acestea, dacă integritatea lumii este deja asumată, care este determinată de principii ideale concrete și, în plus, în așa fel încât întreaga lume să fie recunoscută ca o singură ființă vie, atunci nu este greu de imaginat identitatea abstractului. idei. Acest lucru este mai ales ușor de înțeles când luăm în considerare anumite relații. Pentru clarificare, să ne întoarcem la un exemplu simplu și apropiat de noi, care nu necesită adâncirea celor mai intime profunzimi ale integrității lumii. Cine recunoaște substanțialitatea și supratemporalitatea sinelui său, de exemplu, observându-și bucuria când primește o scrisoare de la un prieten, apoi durerea când citește această scrisoare care transmite vești triste, apoi dorința de a răspunde la scrisoare, constată că toate aceste trei stări sunt asociat cu eu sunt o relație de apartenență; aceste stări apar și dispar în timp, iar relația de apartenență în sine este complet lipsită de caracterul de creștere temporară și ofilire; Multiplicitatea conținuturilor care se înlocuiesc unul pe altul nu forțează deloc această formă să se schimbe; ea rămâne literal, numeric aceeași, indiferent de ceea ce este unit prin ea.

Fiecare concept matematic, de exemplu, conceptul oricărui număr, trei, cinci etc., este o astfel de formă supertemporală care are sens pentru cele mai diverse conținuturi. Trei nuci, trei sunete, trei virtuți se bazează literalmente pe aceeași formă trei: pot exista multe triplete * nuci, dar triplicitatea în sine, forma abstractă „trei” nu există în multe exemplare, este ceva unic pentru aplicare la orice material, ca și cum, pentru a folosi o comparație brută și imprecisă, aceeași matrice este potrivită pentru baterea multor monede.

Aceste concepte abstracte pot fi numite formale. Ar trebui să distingem dintre ele concepte abstracte, cum ar fi, de exemplu, umanitatea (natura umană), fiul (relația unui fiu cu părinții săi) etc. etc., adică nu numai forma, ci și conținutul ființei. Ele pot fi numite concepte abstracte materiale. În ciuda conținutului lor, ele încă nu sunt în sine capabile să transforme multe evenimente sau ființe individuale într-o singură ființă vie; uniunea produsă de ei este doar unirea mai multor indivizi într-o singură clasă, a cărei structură este explicată prin diagrama de mai sus. Astfel, oamenii Thomas, Peter, Semyon etc. într-o privință, tocmai pentru că sunt uniți

ideea lor abstractă comună despre umanitate, ei constituie un grup de indivizi (instanțe) din aceeași clasă, dar în altă privință, tocmai pentru că fac parte din Le Grand Etre al lui Comte sau din Adam Kadmon din Cabala (dacă presupunem că astfel de o ființă există), ele nu sunt instanțe, ci organele (părțile) acestei ființe vii.

Nu trebuie, însă, să pierdem din vedere faptul că orice idee abstractă, după cum se poate observa din diagramă, este întotdeauna o entitate unică în lume; ca ceva unic, fiecare dintre ele se deosebește de orice

altceva în lume, are, ca să spunem așa, propria sa fizionomie individuală și, prin urmare, gândirea la aceasta este un singur concept; în acest sens, așadar, nu există nicio diferență între gândirea unei idei abstracte, de exemplu, despre trei (sau despre umanitate) și gândul la un singur eveniment, de exemplu, despre căderea clopotniței Sf. Ștampilă în Veneția. Dar diferența enormă dintre aceste două obiecte este că primul dintre ele îmbrățișează foarte mult într-un mod super-spațial și supra-temporal în același mod, în timp ce al doilea dintre ele, fiind un proces temporar, nu poate avea un sens atât de cuprinzător.

§ 39. Conexiunile multi-aglomerante ale unei idei abstracte explica multiplicitatea aplicatiilor si rolurilor unei astfel de idei in structura fiintei, iar de aici, la randul ei, devine clara diversitatea formelor de constiinta a generalului. Astfel, Husserl vorbește despre următoarele modificări ale conștiinței generalului: „fie se înțelege o specie în unitatea sa ideală (de exemplu, tonul nivelului c, numărul 3), apoi o clasă, ca o colecție de indivizi. implicat în general (toate tonurile unui astfel de nivel; în mod formal: tot A), apoi un individ nedefinit de un anumit tip (eip A) sau clasă (oricare dintre A), atunci acesta este un definit, individual, imaginabil , totuși, ca purtător al unui atribut (acesta este A aici), etc.” 1).

Limbajul nu poate ține pasul cu această varietate de tipuri de conștientizare și, prin urmare, același termen are multe semnificații diferite, care pot fi stabilite doar din contextul vorbirii. Astfel, formele gramaticale nu determină încă dacă avem de-a face cu un concept general abstract sau concret. Pentru clarificare, să ne întoarcem din nou la diagrama prezentată deja, presupunând că ε este ideea de umanitate (natura umană), adică o idee abstractă, iar Aι+ε, A2+ε, A3+ε sunt indivizi (Thomas , Petru, Ivan). Propoziția „este natura umană să greșești” (errare humanum est) poate servi la exprimarea unor gânduri foarte diferite. Astfel, cuvântul „om” poate însemna „umanitate” („este natura umană să greșești”), dar poate însemna și „orice persoană” sau chiar „toți oamenii” (întreaga clasă). In primul caz

ɪ) Husserl, Logische Untersuchungen (ed. I), II τ., departamentul II, 4 capitole, § 26, p. 170.

cuvântul „om” servește pentru a exprima un concept abstract, iar în al doilea și al treilea pentru a exprima un concept general concret.

Vom numi abstract (sau abstract) orice concept al cărui subiect este o ființă ideală abstractă și concret orice concept al cărui subiect este o ființă ideală concretă sau o ființă reală (o ființă sau un eveniment real), sau întruchiparea unei idei abstracte (de exemplu de exemplu, un triunghi , format prin intersecția unor linii drepte care leagă centrele Soarelui, Pământului și Jupiter într-un anume moment) sau o clasă de astfel de obiecte specifice (de exemplu, toate triunghiurile).

De aici rezultă clar că generalitatea conceptului, oricât de mare ar fi, nu creează încă abstractizarea conceptului. Atât conceptele individuale, cât și cele generale pot fi specifice; de exemplu, conceptul de animal, sau conceptul de ființă vie (toate animalele, toate plantele etc.), sau chiar o creatură (dacă dăm acestui termen același sens pe care îl are în expresia anterioară) sunt concrete. concepte. În același mod, dimpotrivă, conceptele abstracte pot fi atât generale, cât și individuale. Dacă obiectul conceptului este însăși ideea abstractă, de exemplu. ideea de umanitate (ε în schema noastră), apoi, având în vedere unicitatea acestui subiect, conform învățăturilor ideal-realismului, acest concept în sine este singular. Termenul „umanitate” (în sensul „fiecare caz de umanitate”) înseamnă un concept general abstract numai în cazul în care o clasă este concepută sub ea (fiecare caz de umanitate) (concepte mai specifice, cum ar fi umanitatea unui mongol). , umanitatea unui caucazian etc. îi sunt subordonate .); în sfârșit, umanitatea (natura umană) a unei anumite persoane, de exemplu Petru cel Mare, desigur, este un singur concept abstract 1).

Un concept poate fi considerat general doar în cazul în care obiectul este o clasă, fundamentată printr-o idee abstractă și, în plus, conceput separat, și nu colectiv, adică conceput ca o multitudine de indivizi (de exemplu, toți oamenii, de asemenea toate formele de umanitate), și nu ca un întreg de indivizi (umanitatea). În plus, termenul înseamnă un concept general în cazul în care orice reprezentant al unei clase este gândit sub el (de exemplu, sub cuvântul om - orice persoană, sub cuvântul umanitate - orice formă de umanitate).

§ 40. O clasă concepută separat, ca obiect al unui concept, se numește sfera conceptului. O idee abstractă, deoarece fundamentează conceptul general al unei clase de indivizi, caracterizează tocmai proprietățile oricărui individ, se numește conținutul conceptului.

ɪ) Despre faptul că termenii abstract și concret trebuie reveniți la sensul pe care le-au dat filozofii medievali, vezi considerațiile lui Mill în „Sistemul său de logică”, cartea I, capitolul II, §4.

Numărul de indivizi care alcătuiesc sfera unui concept general este uneori definit, limitat (de exemplu, conceptul apostolilor lui Isus Hristos), dar de foarte multe ori este nedefinit sau chiar infinit (de exemplu, conceptul de om, triunghi). Aceasta ridică întrebarea cum se poate gândi la un număr infinit de indivizi separat. Puteți răspunde în spiritul intuiționismului și al predării ideal-realiste, după cum urmează. A gândi la un set nu înseamnă a experimenta în suflet numărul de imagini corespunzător acestui set: setul transsubiectiv însuși în original, conform intuiționismului, devine obiect al contemplației și acest act de contemplare nu este multiplu, el este unul, ci este îndreptată direct către mulţime (cum s-a spus deja mai sus că nu este nevoie să transferăm proprietăţile obiectului cunoaşterii la actul

cunoaşterii: actul poate fi unul, dar pot fi multe obiecte). Unitatea contemplației în acest caz este, poate, chiar mai ușor de înțeles decât surprinderea cu o singură privire a multitudinii de diverse obiecte expuse în vitrina unui magazin: până la urmă, gândindu-ne la o clasă separat, ca la o mulțime, luăm această mulțime, ca să spunem așa, de la sfârșitul în care se contopește în unitate, Tocmai din partea ideii abstracte ε (vezi diagrama, pagina 89) și anexele acestui ε sunt nenumărate întruchipări ale ideii la indivizii A1, A2f A3, etc. apar în fața ochiului nostru mental ca totul unit de idee și în aceasta suntem toți. Nu contemplăm speciile și diferențele individuale ale individului A1, de la individul A2 etc., pentru că le luăm doar din partea întruchiparea ideii ε în ele. Astfel, remarca batjocoritoare a lui Bradley își pierde forța: „Presupun că prin clasă înțelegi un grup de imagini cu adevărat existente; dar când mă întorc la fapte și încerc să mă uit în spiritul meu și observ ce este în el, când rostesc cuvântul „mamifere" sau „triunghiuri" sau „pisici", nu reușesc niciodată să înțeleg grupul real de imagini. Ideea că mamiferele este numele pentru o mulțime de imagini de mamifere înghesuite în câmpul meu spiritual de vedere și că printre ele pot observa un mic grup de „câini" și toate pisicile stând împreună, șobolani, iepuri și elefanți, care avem semne curioase de relații între noi, precum și cu „patru picioare", „carnivore", „followers" (placentalia) și Dumnezeu știe ce altceva - nu, cred, toate acestea nu seamănă puțin adevărul. Aceste mulțimi și turme sunt ireale, sunt pură ficțiune" 1). Această remarcă afectează doar reprezentanții nominalismului, pentru care conceptul general de clasă este o colecție de imagini individuale, dar nu afectează realismul ideal, conform căruia conceptul general are

1) Bradley, Principiile logicii, 162; citat tradus de I. I. Lapshin în „Cercetarea epistemologică" p. 41.

și poate avea în vedere o colecție de indivizi fără a contempla încă fizionomia lor individuală.

Din diagramă și doctrina corespunzătoare este clar că sfera unui concept general este determinată de conținutul său. Prioritatea conținutului ar trebui să se reflecte și în teoriile logicii atunci când se rezolvă o mare varietate de probleme. Între timp, datorită clarității relațiilor de volume (și în prezent, datorită confortului prelucrării matematice a învățăturilor despre aceste relații), precum și datorită înclinației multor gânditori către nominalism, teorii bazate pe luarea în considerare a volume de concepte încă predomină în logică. În acest sens, putem vorbi despre două tendințe în logică - extensionalism (logica volumului) și compactitatea în dimensiune (logica conținutului). Diferența dintre aceste curente va fi clarificată mai târziu în legătură cu multe probleme deosebite, în rezolvarea cărora se va apăra aici punctul de vedere al logicii conținutului.

§ 41. Problema condiţiilor de posibilitate a conceptelor individuale (individuale) este poate chiar mai puţin clară în logică decât problema conceptelor generale. Un singur concept nu are scop, întrucât subiectul său nu este o clasă de indivizi, concepută separat, ci un singur obiect în lume. Înseamnă un obiect prin totalitatea laturilor sale distincte, adică prin semne (fiecare latură distinctă a unui obiect se numește semn), care constituie conținutul conceptului. Deci, un singur concept nu are volum, dar are conținut.

Conceptele abstracte, conform unei credințe larg răspândite, deși false, toate aparțin numărului de concepte generale. Acest lucru duce la nedumerire cu privire la modul în care conceptele individuale sunt posibile dacă conținutul lor constă în principal din trăsături abstracte. Mai mult, ființa individuală este considerată a fi o ființă cu semnificație inepuizabilă; Chiar dacă aparține domeniului ființei limitate, este totuși ființă, pe deplin determinată din toate punctele de vedere și există o infinitate de aceste relații. Prin urmare, din nou, apare nedumerirea cu privire la modul în care este posibil să epuizați un conținut infinit cu un număr finit de trăsături abstracte. Nu este de mirare că unii reprezentanți ai logicii resping existența conceptelor individuale și, în același timp, nu permit ca speciile infime (specii inferioare) să fie posibile.

Dezvoltând în mod constant doctrina idealului-realismului, se poate obiecta ca răspuns la aceste îndoieli că fiecare obiect este ceva unic în lume. Chiar și ceva comun multora, o idee imaginabilă într-un concept abstract (d în diagrama de la pagina 89), de exemplu, umanitatea, bunătatea, culoarea roșie etc., este ceva unic în lume și, prin urmare, constituie subiectul unei concept unic și numai în cazul în care prin acești termeni vrem să înțelegem ceva

plural, clasă, și anume toate modificările de umanitate, bunătate, culoare roșie etc., gândite separat, există un concept general în mintea noastră. Chiar și atunci când ne gândim la o clasă, dacă ne referim la ea nu separat, ci colectiv, de exemplu. Ruși în sensul poporului rus, animale în sensul regnului animal, se dovedește imediat că în mintea noastră există un individ, și nu un concept general.

Astfel, în mod paradoxal, se poate argumenta că în cele mai multe cazuri, mai ales când gândim în concepte abstracte, acestea se dovedesc a fi singulare. În ceea ce privește ființa concretă, fiecare ființă, fiecare eveniment și fiecare segment al lumii reale este într-adevăr ceva inepuizabil, dar pentru ca o astfel de ființă să fie subiectul unui concept care este definit în mod unic, adică singurul obiect din lume. , nu este deloc necesar să se epuizeze această existență: este suficient să existe în conținutul conceptului semne, a căror totalitate indică faptul că se înțelege un singur obiect; astfel, de exemplu, este conceptul de centru al lumii (exemplul lui Sigwart)1). Cu toate acestea, pentru unicitatea unui concept specific, nici măcar astfel de trăsături care definesc în mod unic obiectul nu sunt necesare, dacă

acceptăm teoria intuiționismului, conform căreia obiectul este înțeles în original. De fapt, dacă atunci când mă gândesc la un anumit obiect mă refer la „acest” obiect în original, atunci singularitatea conceptului este asigurată; este de la sine înțeles, pentru a ști că „acest” obiect este supus gândirii, de exemplu. „Oameni ruși”, nu trebuie să arăți cu degetul spre ei, este suficientă o concentrare mentală (intuitivă) asupra lor. Se poate obiecta că a gândi la poporul rus ca la un popor care a așezat marea câmpie a Europei de Est, care a format un stat, al cărui început datează din secolul al IX-lea etc., nu înseamnă încă a avea un singur concept. , cel puțin ținând cont de următoarea considerație a lui Mansel: „Nu există o obiecție logică la această concepție, că întreaga istorie a omenirii se repetă la anumite intervale și că numele și acțiunile lui Cezar pot fi găsite succesiv la diferiți indivizi, în perioadele corespunzătoare ale fiecărui ciclu:

Alter erit tum Tiphys et altera quae vehat Argo

Delectos eroas; Erunt etiam altera bella

Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achillesa 1 2)

Aceste considerații sunt însă valabile doar pentru acele teorii care separă obiectul și conceptul acestuia. Dacă admitem,

1) Sigwart, Logik, I, 359 (ed. a treia)

2) Mansel, Prolegomena logica, citatul pe care l-am luat din „Cercetări epistemologice” de I. I. Lapshin, vol. I, Logica relațională și silogism, p. 77.

întrucât intuiționismul afirmă că mintea, gândind un concept, este îndreptată spre obiectul însuși în original, este clar că, chiar și în cazul palingenezei, nimic nu ne împiedică să avem concepte individuale: de fapt, să presupunem că, pe lângă poporul rus existent acum, adică în ciclul de evoluție căruia îi aparține această viață actuală a mea, a existat într-un ciclu anterior un al doilea popor rus, într-un ciclu și mai devreme un al treilea popor rus etc., etc. În acest caz, reflectând asupra trecutului poporului rus, care a determinat revoluția actuală, îmi îndrept atenția către poporul rus din ciclul prezent și, prin urmare, am un singur concept; în minutul următor, fantezând în spiritul învățăturilor palingenezei, am în minte un nou obiect, poporul rus, pe care l-am atribuit, de exemplu, celui de-al doilea ciclu de dezvoltare și îmi îndrept atenția către acest nou obiect. , din nou având în minte un singur concept etc.

Conform învăţăturii enunţate, subiectul gândirii este mai des individual decât conceptele generale, chiar şi în matematică, mecanică şi fizică. Acest lucru se explică prin faptul că mintea angajată în cercetarea științifică caută nu atât legi, cât conexiunile necesare

între diversele aspecte ale existenței. Cunoscând conexiunile necesare, este ușor să treceți de la ele la gândirea la legi 1).

3. Nominalism.

§ 42. Nominalismul dezvoltă o teorie a conceptelor generale, profund diferită ca spirit de ideal-realismul. În alcătuirea ființei lui Socrate, Descartes, Kant, Toma, Petru, Ivan etc., conform nominalismului, nu există o esență identică supratemporală și supraspațială; Fiecare persoană individuală, cu întreaga sa ființă, este complet independentă în raport cu o altă persoană și numai idei unice, complet individualizate despre ei pot exista în mintea observatorului. Cu toate acestea, gândirea poate fi îndreptată nu numai către indivizi individuali, ci și către o întreagă clasă a acestora. Acest lucru se realizează datorită capacității de vorbire, tocmai datorită faptului că, observându-l pe Toma, Petru, Ivan etc., îi desemnăm pe fiecare dintre ei, datorită asemănării dintre ei, cu același cuvânt „om” (sau oricare alt semn senzual). Astfel, în mintea noastră se stabilește o asociere între cuvântul „om” și multe idei individuale despre indivizi individuali, despre Toma, Petru etc. Cuvântul „om” servește

1) Despre relația dintre nevoia de conectare și conformitatea conexiunii, vezi articolul meu „Ref of the concept of consciousness in modern epistemology and the role of Schuppe in this circulation”, în colecția articolelor mele „Basic Issues of Epistemologie”, pp. 194-203.

punctul de plecare pentru formarea unui întreg pachet extins (colecție) de reprezentări individuale. O clasă nu este tocmai nimic altceva decât o astfel de grămadă de reprezentări individuale; cuvântul (nume, nomen) joacă rolul unui mijloc unificator, ca un bast care ține împreună o grămadă de tije într-o mătură (având în vedere această semnificație remarcabilă a CJiOBa pentru formarea unui concept, această teorie se numește nominalism). A gândi în concepte generale, conform acestei învățături, înseamnă a gândi în pachete de idei individuale, complet individualizate. În același fel, o judecată generală, conform acestei învățături, este o grămadă de judecăți individuale; de exemplu, judecata „omul este o ființă cu două picioare” este o colecție de judecăți individuale „Toma este o ființă cu două picioare, Petru este o ființă cu două picioare” etc. După ce a luat calea negării generalului , nominalismul nu se oprește la transformarea ideilor generale în lucruri individuale. Este logic inevitabil ca lucrurile individuale în sine, de ex. Catedrala Sf. Isaac, transformati-va din punct de vedere al nominalismului intr-o gramada de reprezentari individuale corespunzatoare actelor de perceptie de azi, de ieri etc. ale subiectului cunoastere si care nu contin un element identic, fie ca doar pentru ca aceste acte de perceptie au fost savarsite. in momente diferite. Astfel, lumea se desparte în evenimente individuale (conținuturi ale percepției), fiecare cu propriul său conținut individual special.

Când rostiți un cuvânt sau rostiți o propoziție, nu este necesar să aveți în minte toate ideile sau judecățile individuale asociate cu acesta; este suficient dacă suntem conștienți de posibilitatea de a le aminti. „Din moment ce acest cuvânt”, spune Hume, reprezentantul clasic al nominalismului, „nu poate reînvia ideile tuturor acestor obiecte individuale, el atinge doar sufletul, dacă pot să-l exprim astfel, și trezește acel obicei pe care l-am dobândit luând în considerare aceste lucruri. idei . Acestea din urmă nu sunt într-adevăr, nu în fapt, ci doar potenţial prezente în spirit; Nu le imaginăm clar în imaginația noastră, dar ne menținem pregătiți să revizuim oricare dintre aceste idei dacă vreun scop sau necesitate prezentă ne îndeamnă să facem acest lucru.”1). Este necesar să se efectueze o revizuire reală a ideilor individuale atunci când este necesar să se verifice corectitudinea combinației de cuvinte pe care le-am exprimat. „Dacă, după ce am menționat cuvântul triunghi”, spune Hume, „formăm o singură idee despre un triunghi echilateral și apoi începem să afirmăm că cele trei unghiuri ale unui triunghi sunt egale între ele, celelalte idei unice ale unui triunghi isoscel. iar triunghiul scalen, pe care l-am ignorat la început, vor apărea imediat în fața noastră și mă vor forța

i ɪ) Hume, Tratat de natură umană, carte. Eu, Pe minte, trad. S. Tsereteli, p. 24 f

să sesizeze falsitatea acestei poziţii, deşi este adevărată în raport cu ideea formată de noi la început”1).

Privind în perspectivă, acum este necesar să luăm în considerare următoarea dificultate pentru nominalism. Judecățile generale au sens pentru un număr infinit de obiecte individuale; dar este imposibil să trecem în revistă un număr infinit de indivizi unul după altul, să obținem o idee individualizată despre fiecare dintre ei și apoi să le punem cap la cap însumând o grămadă infinit de mare; Aceasta înseamnă că dezvoltarea consecventă a nominalismului ar trebui să creeze o atitudine sceptică față de judecățile generale, și anume, ar trebui să conducă la negarea posibilității unei justificări absolut sigure a judecăților generale. Pentru învățătura ideal-realistă, această dificultate nu există: o grămadă de indivizi nu este rezumată de mintea subiectului cunoscător, ci există în mod obiectiv datorită aceleiași idei care stă la baza tuturor indivizilor, astfel încât mintea contemplativă nu poate face decât o o privire de ansamblu instantanee asupra acesteia și, în plus, să ia în considerare indivizii nu într-o formă individualizată, ci doar pentru că fiecare dintre ei este întruchiparea unei idei. Desigur, ființa ideală, precum și unitatea încarnărilor sale, nu pot face obiectul unei contemplații senzuale, vizuale; pătrunderea în această zonă este disponibilă unei persoane numai în măsura în care dezvoltă în sine capacitatea de speculație, adică rațiunea, spiritualitatea în general. Nu este, așadar, surprinzător că nominaliștii, care neagă existența ideală și încearcă să reducă generalul la o colecție de individualități clar date, se

consideră gânditori treji, bazându-se pe experiența vizuală neîndoielnică, iar idealiști - visători. Dezgustat de Platon, Antisthenes a declarat: „Văd un cal, dar nu văd calitatea”. La această critică, Platon a obiectat vehement: „nu este surprinzător că ai ochi cu care poți vedea un cal, dar îți lipsește aceia prin care poți vedea ecvalitatea” (minte).

Orice încercare de a expulza orice element de bază din lume și de a construi o teorie care să-l reducă la nivelul a ceva derivat din alte elemente fie implică o petitio principii, fie duce la un regres la infinit. În această poziție se află și nominalismul, deoarece încearcă să nege ființa ideală, supertemporal și supraspațial identică cu multe lucruri. Într-adevăr, pentru a explica gândirea în termeni generali, el se referă la faptul că multe idei individuale pot fi asociate cu același cuvânt, de exemplu. cu cuvântul om. Cu toate acestea, conform învățăturilor nominalismului însuși, cuvântul „om” nu există altfel decât procesul de pronunțare a sunetelor „om” care are loc în timp, un proces, fiecare

Ibid., pagina 25.

odată realizat într-un mod unic, individual, mai irepetabil și spune că ideile individuale ale lui Toma, Petru, Ivan etc. au fost asociate în mintea noastră cu același cuvânt; aceasta înseamnă că nu ne referim la evenimente individuale ale rostirii cuvântului om, ci la ideea comună a cuvântului om. Astfel, nominalistul, deși neagă existența ideilor, în același timp, pentru a explica apariția în mintea noastră a unei colecții de idei individuale, pune în liniște o idee în centrul acestei colecții; Astfel, în exemplul dat, nominalistul refuză să admită ideea unei persoane, dar în schimb, imperceptibil pentru el însuși, admite ideea cuvântului „om”. Dacă nominalistul ar încerca să evite această petitio principii, ar trebui să explice cum s-a format conceptul general al cuvântului „om”; urmând spiritul teoriei sale, el ar trebui să admită că acest concept general este, de asemenea, o grămadă de idei despre cazuri individuale de rostire a cuvântului om și că s-a format în mintea noastră prin asociere cu un alt semn senzorial. ; Bineînțeles, aceeași întrebare s-ar pune și în ceea ce privește acest al doilea semn senzorial etc. la infinit 1).

4. Conceptualismul.

§ 43. Conceptualismul, ca și nominalismul, respinge existența ideală supertemporală și supraspațială, dar nu reduce conceptele generale la nivelul unei simple colecție de reprezentări individuale individualizate. Potrivit conceptualistului, reprezentările individuale pot fi supuse unei astfel de prelucrări de către mintea subiectului cunoaștere, datorită căreia ele sunt obținute, cel puțin ca produs subiectiv, un concept general, un singur gând (concept), care în unele privințe. servește ca expresie a oricărui obiect unic din orice clasă. Pentru a obține acest produs, spun ei, este suficient să supunem

reprezentărilor individuale analizei (descompuserea lor în elemente) și apoi să abstragi din ele acele elemente care se dovedesc a fi asemănătoare. Astfel, ideea generală a unei case se obține din idei individuale astfel: indiferent cât de diverse sunt casele ca arhitectură, material, construcție, dimensiune, totuși fiecare casă are un acoperiș, ferestre, uși etc.; Abstragând aceste caracteristici, care sunt comune tuturor caselor, ne facem o idee generală a casei.

Deci, idealismul, pentru a explica conceptul general, permite existența unui regn special al ființei, iar conceptualismul crede

l) Despre neajunsurile nominalismului, vezi, printre altele, studiile lui Husserl în Logische Untersuchungena, Jl dept., cap. 3-5 și anexa, Moderner Humanismusu, vezi și G. Gompertz, Weltanschauungslehre vol. 1, Methodologie, în special critica opiniilor lui Cornelius (există o traducere în limba rusă).

că acest lucru nu se cere: el speră să obțină ceva la fel de unic ca un concept general de la negeneral. Simplitatea extremă a conceptualismului sugerează că există un fel de defect ascuns în el și, de fapt, acest defect nu este greu de detectat: un acoperiș, o fereastră, o ușă etc. etc., întrucât semnele inerente tuturor caselor sunt deja generale, și deloc idei individuale, prin urmare, referindu-ne la ele, ni s-a arătat doar cum se poate crea o idee generală mai complexă din idei generale relativ simple, ni s-a arătat cum se pot construi cărămizile un zid, între timp întrebarea cum au apărut mai întâi ideile generale din cele negenerale, cum au apărut cărămizile, a rămas complet nerezolvată și nu poate fi rezolvată în acest fel: de fapt, această explicație conține o petitio principii, iar dacă pentru a o elimina să explicăm în același mod apariția ideilor generale de acoperiș, fereastră etc. (referitor la comparație și abstractizare), atunci vom obține o nouă petiție de principii, pentru a o elimina trebuie să recurgă la aceleași reflecții etc. la infinit. O prezentare elementară a conceptualismului dezvăluie prea grosolane deficiențele acestei teorii. De asemenea, este posibil să puneți întrebarea în așa fel încât să se ascundă profund. Se poate argumenta că diferite lucruri (și idei) conțin elemente indistinguibil asemănătoare (identice) în conținut, dar diferite numeric, existente în locuri diferite în spațiu, în momente diferite (în acest sens, nu sunt identice, deci există un lucru în multe lucruri nu, nu există existență ideală); prin abstracția acestor elemente din reprezentările individuale, obținem o reprezentare (sau concept) care servește ca proxy (teoria conceptualistă a reprezentării) pentru multe reprezentări individuale. Această teorie se bazează pe conceptul de elemente indistinguibile asemănătoare, adică identice ca conținut, dar diferite din punct de vedere numeric. Dar aici se pune întrebarea dacă existența asemănării conținutului este posibilă fără identitatea conținutului în vreun sens.

La aceasta intrebare trebuie sa raspundem ca conceptul de asemanare si chiar conceptul de asemanare in general conduce inevitabil la o

referire la conceptul de asemanare sau, in cazul reticentei de a recurge la acest concept, contine o problema care se repeta la nesfarsit. Husserl în Logische Untersuchungen spune următoarele despre aceasta: „Oriunde există asemănarea, există și asemănarea în sensul strict și adevărat al cuvântului. Nu putem numi două lucruri la fel fără a indica partea în care sunt aceleași. Partea aceea, am spus, și aici se află identitatea. Orice asemănare are o relație cu genul căruia îi sunt subordonate lucrurile comparate, iar acest gen nu este din nou ceva identic numai de ambele părți, deoarece altfel ar apărea un regressus contradictoriu în iπιinitum.

(regresie la infinit). Când notăm latura comparată, indicăm, folosind un termen generic mai general, cercul de diferențe specifice în care se află latura identică a lucrurilor comparate. Dacă două lucruri sunt identice ca formă, atunci tipul corespunzător de formă este același element în ele; dacă sunt aceleași în ceea ce privește culoarea, atunci genul de culoare este același în ele etc. Adevărat, nu orice gen poate fi desemnat precis în cuvinte și, prin urmare, adesea nu găsim o expresie potrivită pentru a desemna partea de lucrurile fiind comparate, uneori ne este greu să o indicăm clar; cu toate acestea, o avem în vedere, astfel încât ea determină afirmarea noastră asupra asemănării lucrurilor. Dacă cineva, chiar dacă numai în relație cu latura senzorială a percepțiilor, ar începe să definească identitatea ca un caz limită de asemănare, atunci aceasta ar fi o perversiune a adevăratei relații dintre concepte. Nu asemănarea, dar asemănarea este ceva absolut indefinibil. Asemănarea este relația dintre obiecte subordonate aceluiași gen. Dacă nu s-ar putea vorbi despre asemănarea genului, despre latura cu care există asemănarea, atunci nu s-ar putea vorbi despre asemănarea” 1).

Se poate încerca să scape de aceste considerații făcând referire la faptul că asemănarea nu are nimic de-a face cu identitatea, deoarece asemănarea indistinguită este așa pentru noi și, în realitate, conține și diferențe. Cu toate acestea, această obiecție este inacceptabilă în teoria imanentă a cunoașterii, care nu bifurcă lumea în idei despre lucruri și lucruri reale: ceea ce este prezentat ca nu diferit unul de celălalt nu este de fapt diferit, ci identic; dacă cercetările ulterioare dezvăluie o diferență în care am văzut anterior doar identitate, atunci identitatea nu va înceta să fie identitate, ea va fi doar completată de diferențele văzute.

Folosind un argument similar celui la care a recurs Husserl pentru a respinge teoria lui Hume de a distinge semnele lucrurilor 1 2), putem evidenția un alt dezavantaj inerent tuturor teoriilor conceptualiste și constând din nou în faptul că problema se dovedește a fi fie nesfârșită. , sau pentru a-l pune capăt este necesar recurgerea la realismul ideal. Asemănarea (în cazul diferenței numerice, în absența identității) nu poate fi baza finală pentru apariția unei idei generale, pur și simplu pentru că fiecare lucru este asemănător cu multe alte lucruri în diverse privințe. Să presupunem că un lucru a

este asemănător cu lucrurile b, c și d într-o privință și cu lucrurile k, 1 și m într-un alt aspect, astfel încât a, b, c și d constituie o clasă și a, k, Ii t o altă clasă; dacă clasele sunt formate pe baza unui sentiment de similitudine, atunci, în consecință, clasificând lucrul a într-unul

1) Husserl, Logische Untersuchungen, II, p. 112 p.

2) Ibid. p. 194 p.

în raport cu prima clasă, iar în alta cu a doua, trebuie să disting între două sentimente diferite de asemănare, două cercuri diferite de asemănări, adică trebuie să am deja o clasificare a asemănărilor; În ceea ce privește această clasificare, întrebarea este de unde a venit și dacă ca răspuns la aceasta ne referim din nou la sentimentul de similitudine, atunci problema se va dovedi a fi nesfârșită, dar dacă, pentru a evita infinitul, ne referim undeva la identitate, atunci teoria conceptualistă se va transforma într-una ideal-realistă 1).

Un conceptualist nu poate evita toate aceste obiecții atâta timp cât este convins că, prin analiza reprezentării unui singur obiect, îl descompune în elemente care sunt echivalente în existența lor. Dacă această convingere nu există, atunci se poate întâmpla cu ușurință ca o persoană care se recunoaște în cuvinte conceptualist să se dovedească, de fapt, a fi un susținător al realismului ideal. De fapt, să presupunem că analiza reprezentărilor individuale Ali A2i A3 le descompune în semne εab, εcd9 εef9, cu litere latine marcând laturile reale ale unui singur obiect, iar litera greacă ε - latura sa ideală ; apoi abstracția, izolând ε de reprezentările individuale, conduce la perceperea în forma sa pură a ideii ε care stă la baza obiectelor A19 A2i A3. O astfel de învățătură, desigur, nu este conceptualism, ci ideal-realism: ea afirmă că analiza și abstracția sunt tehnici psihologice subiective care vizează un obiect doar pentru a izola o idee supratemporală de compoziția sa, în timp ce conceptualismul afirmă că analiza și abstracția sunt unice. scoate în mintea subiectului un concept temporal care servește ca reprezentant în locul oricărei alte instanțe din aceeași clasă, așa cum o rublă de argint, la plata unei datorii, servește ca reprezentant al oricărei alte ruble de argint.

§ 42. În fine, trebuie menționată și teoria numită conceptualism moderat sau nominalism moderat. Potrivit acestei învățături, rolul unui concept general este jucat în mintea noastră de o singură reprezentare individualizată, concepută, însă, în așa fel încât atenția noastră să nu se concentreze asupra întregii sale compoziții, ci să scoată în evidență doar o parte din caracteristicile sale, și anume , caracteristici similare cu caracteristicile altor lucruri care formează clasa. . Astfel, conform acestei teorii, conceptul general de triunghi nu poate fi gândit în nici un alt mod decât imaginând cutare sau cutare un singur triunghi, de exemplu. un triunghi ascuțit cu unghiuri de 300, 70° și 80° și așa și așa dimensiunea laturilor, dar acordând atenție

doar faptului că aceasta este o zonă limitată de trei linii care se intersectează. Asemănările și diferențele dintre conceptualismul extrem și conceptualismul moderat sunt următoarele: ambele teorii recunosc că în fiecare idee individuală a lucrurilor care pot fi

ɪ) Vezi „Justificarea intuiției”, capitolul VIII, general și individual.

atribuit aceleiași clase, există un nucleu, care, fiind izolat prin analiză și abstractizare, joacă rolul de reprezentant al oricărei instanțe a aceleiași clase; dar conceptualismul extrem consideră că capacitatea de abstractizare este atât de puternică încât să izoleze complet acest nucleu dintr-o singură reprezentare și să se gândească la el separat de caracteristicile individuale, iar conceptualismul moderat consideră că capacitatea de abstracție nu are suficientă putere pentru aceasta, că nu poate decât să sublinieze acest nucleu, dar nu să-l smulgă din componența unei reprezentări unice individualizate. Astfel, nu există nicio diferență fundamentală între conceptualismul extrem și moderat; conceptualismul moderat acordă atenție doar particularității, într-adevăr inerente, dacă nu în toate, atunci poate în unele minți, de a forma o asociere atât de strânsă între toate semnele unei singure idei și de a avea o imaginație atât de vie încât, gândindu-ne la un general concept, ei găsesc inevitabil în mintea lor reprezentări unitare mai multe și individualizate. Dimpotrivă, diferența dintre conceptualismul moderat și nominalismul extrem este principială: nominalismul extrem respinge existența unui nucleu omogen în diverse reprezentări individuale și reduce conceptul general doar la o colecție de reprezentări individuale individualizate. Prin urmare, credem că această teorie nu trebuie numită nominalism moderat.

Conceptualismul moderat, ca și conceptualismul extrem, se poate dovedi a fi un ideal-realism inconștient, opunându-se ideal-realismului doar din cauza unei neînțelegeri. De fapt, să presupunem că analiza unei singure reprezentări A1 o descompune în atribute εαό, cu literele latine marcând laturile reale ale obiectului, iar litera greacă ε latura ideală a acestuia; atunci abstracția, care nu constă, cel puțin în evidențierea lui ε, ci doar în sublinierea lui cu atenție, duce totuși la luarea în considerare a ideii care stă la baza atât Alf, cât și 42, și A3 etc. Acesta este ideal-realismul, care afirmă că nu suntem în stare să contemplăm ideea în forma ei pură, că o putem observa doar atunci când suntem cufundați în sfera ființei reale. Și într-adevăr, unii oameni întotdeauna, în timp ce alții, cel puțin în cazul gândirii la obiecte mai puțin familiare, nu se pot lipsi de reprezentări senzoriale vizuale. Cu toate acestea, cercetările recente, de ex. experimentele desfășurate de școala de psihologi din Würzburg arată că gândirea fără reprezentări vizuale este un fenomen foarte des întâlnit în viața noastră mentală1).

ɪ) Vezi, de exemplu, articolul lui Külpe, „Modern psychology of thinking” (în „New Ideas in Philosophy” nr. 16), articolul lui A.

Kpornyca „The Würzburg School of Experimental Research of Thinking” (ibid.), articolul de K. Biih-Ier a ,,Tatsachen und Probleme zu einer Psychologie der Denkvorgange (în Ar-chiv für die gesamte Psychologie, 1907, IX și XП), Messer - Empfindung und Denken, O. Selz, Ueber die Gesetze des geordneten Denkverlaufs etc.

5. Asemănări și diferențe între nominalism și conceptualism

și ideal-realism.

§ 43. În concluzie, comparăm învățăturile ideal-realiste, nominaliste și conceptualiste între ele pentru a clarifica asemănările și deosebirile lor: 1. Ideal-realismul afirmă că generalul există în realitatea cognoscibilă și intră în original în conștiința subiect cunoscător; conceptualismul susține că există doar în mintea subiectului cunoscător, dar nu și în realitatea cognoscibilă, iar nominalismul susține că nu există nici în realitate, nici în mintea subiectului cunoscător.

2. Conform învăţăturii ideal-realismului, generalul este original (nu derivat din alte elemente ale lumii), iar conform învăţăturii conceptualiştilor şi nominaliştilor, generalul sau un surogat pentru general este derivat din individ.

3. Nominalismul nu poate considera de încredere judecățile generale, iar conceptualismul trebuie să admită în mod inevitabil transcendența obiectelor cognoscibile în raport cu judecățile generale despre acestea, întrucât judecățile generale constau din concepte generale create subiectiv, iar lucrurile sunt individuale. Numai realismul ideal poate construi o teorie a cunoașterii care ar fi complet imanentă și ar fundamenta pe deplin fiabilitatea judecăților generale.

4. Ideal-realismul recunoaște aproape toate tipurile de conștiință a generalului, permise separat de alte teorii. De fapt, conceptualismul extrem susține că a fi conștient de general înseamnă a avea în minte o idee neindividualizată; ideal-realismul găsește acest tip de conștiință a generalului, de exemplu, în judecata „este obișnuit ca fiecare persoană să facă greșeli”. Conceptualismul moderat susține că a fi conștient de general înseamnă a avea o idee individualizată în minte, subliniind nucleul neindividualizat din ea; ideal-realismul recunoaște că mulți oameni, datorită caracteristicilor psihologice individuale ale gândirii lor, reprezintă cel mai adesea sensul afirmației de mai sus „este obișnuit ca orice persoană să se înșele” tocmai în acest fel. În cele din urmă, nominalismul afirmă că a fi conștient de general înseamnă a avea în minte un mănunchi de idei individuale; ideal-realismul este de acord cu nominalismul, adăugând, totuși, avertismentul că această legătură (de exemplu, în judecata „toți oamenii se înșală”) constă din idei individuale neindividualizate și este unită nu printr-un cuvânt, ci printr-o idee.

Flexibilitatea și versatilitatea predării ideal-realiste este un avantaj important al acesteia. Nu este de mirare că în epistemologia modernă Vf logica renașterea idealismului platonician se realizează pe o scară largă și în moduri foarte diverse, de obicei într-o formă modernizată. A da de pomana

înțelegeți acest lucru, este suficient să comparăm, de exemplu, „Logische Unter-suchungen” (Volumul II) a lui Husserl cu teoriile idealismului transcendental ale școlii de la Marburg (Cohen, Natorp etc.) sau ale școlii de la Freiburg (Rickert etc.), precum și cu idealismul -realismul în literatura filozofică rusă (de exemplu, în cartea lui Florensky „Stâlpul și temeiul adevărului”, Frank „Subiectul cunoașterii”, Bulgakov „Lumina non-seară”, Lossky „ Lumea ca întreg organic”).

6. Distragerea atenției care deschide idei.

§ 44. Doctrina ideal-readetică enunţată presupune că ideile pot fi izolate prin abstracţie din componenţa existenţei direct observabile, chiar percepute senzual. Cu toate acestea, unele idei pot fi puse la îndoială că se găsesc în acest fel. Deci, de exemplu, o linie dreaptă sau un punct aparent nu este dat nicăieri în existența observabilă. Dificultatea nu constă în faptul că toate lucrurile extinse percepute senzual sunt tridimensionale, iar linia dreaptă este unidimensională: dacă în natură au existat trunchiuri de copaci, păr, fire de păr etc., având forma exactă a unui cilindru, atunci sarcina simplă a abstractizării s-ar reduce la: a face abstracție din două dimensiuni și a ține cont doar de lungime. Cu toate acestea, deja un cilindru precis din punct de vedere geometric este o formă ideală, aparent nu este dată nicăieri în obiectele materiale. Cu cât percepem mai exact un obiect material, cu atât găsim mai multe nereguli în el și chiar și contururile obiectelor întunecate, clar conturate pe cerul albastru, nu corespund niciodată cu ceea ce geometrul numește linie dreaptă. De aici, aparent, rezultă inevitabil că conceptele de linie dreaptă, punct etc. nu pot fi abstrase din percepția unor obiecte specifice și trebuie considerate construcții ale minții noastre, creații libere ale activității noastre mentale, apărute în legătură cu datele percepției, dar profund diferite de conținutul lor. Acestea sunt învățăturile idealismului psihologic, care este puternic diferit de idealismul lui Platon ; de fapt, conform acestei învățături, ideile nu sunt momente super-temporale și supra-spațiale ale existenței transsubiective, ele sunt relegate la nivelul unui proces mental subiectiv temporar în mintea unui individ gânditor. Știința, constând din astfel de idei, poate oferi cunoștințe despre natură numai în măsura în care natura însăși este redusă la nivelul simplei apariții în mintea umană.

Spre deosebire de considerațiile de mai sus, realismul ideal poate încă insista că ființa ideală este trans-subiectivă și că cunoașterea ei poate fi realizată pe baza percepției senzoriale prin abstracție din ea. De fapt, drept

o linie, de exemplu, deși nu există nicăieri lucruri rectilinii, totuși nu poate fi un produs al idealizării și construcției psihologice care apare după percepțiile senzoriale, deoarece ideea de linie dreaptă este condiția oricărei percepții senzoriale a unui lucru extins. . Se poate percepe un copac ca ridicându-se înalt doar trasând în întregul beton o direcție uniformă de la pământ până la vârf; privind în jurul câmpului, percepem întinderea acestuia de la orice graniță până la pârâu ca fiind mai lungă decât de la orice altă graniță până la drum; iar o asemenea percepție a formei, împreună cu judecata corespunzătoare, este posibilă numai pentru că extinderea unui obiect conține direcții în lungime, lățime etc., iar fără ele nu ar fi deloc extensie. Astfel, ideile non-senzoriale sunt cufundate în compoziția unui obiect perceput senzual, conform căruia obiectul este format și, prin urmare, contemplarea unui obiect (intuiția) nu este niciodată complet senzuală; ea este întotdeauna însoțită de contemplarea suprasensibilă (intuiția intelectuală, speculație).

Elementele ideale sunt fuzionate cu cele reale atât de strâns și într-o astfel de întrepătrundere cu ele încât este nevoie de o mare cultură a minții pentru a le izola în forma lor pură. Le folosim în fiecare minut, dar o facem inconștient, astfel încât să poată rămâne nerecunoscute pe tot parcursul vieții noastre.

În concluzie, trebuie remarcat că nu orice act de abstractizare își evidențiază momentele ideale din compoziția unui anumit obiect. Latura abstractă, adică neindependentă a unui obiect poate fi totuși un element real al obiectului; Astfel, privind frunzișul galben-verde al unui mesteacăn primăvara, pot distrage atenția „acest” galben-verzui, rămânând la un asemenea nivel de distragere a atenției și efectuându-l într-o astfel de direcție încât să existe un element real al obiectului în conștiința mea. A afirma că orice distragere are ca rezultat o idee abstractă înseamnă să-ți imaginezi că un obiect real concret nu este altceva decât o grămadă de idei abstracte; în acest caz, diferența fundamentală dintre tărâmurile existenței ideale și reale ar dispărea. S-ar putea deci de acord să se desemneze o abstracție realizată în așa direcție încât să evidențieze o idee cu un termen special, de exemplu, pentru a o numi, așa cum face Husserl, abstracție ideatică)1).

1) Vezi Husserl, Logische Untersuchungen, II τ., II, cap. VI, § 42, p. 221 (ediția I).

Capitolul IV.

Domeniul de aplicare și conținutul conceptelor. Relații între concepte.

§ 45. O mulţime de obiecte individuale notate printr-un concept general se numeşte clasă. Setul de concepte individuale (sau idei individuale) care denotă aceste obiecte se numește sfera conceptului: de exemplu sfera conceptului om este format din conceptele individuale ale lui Socrate, Pericle, Shakespeare, acest Thomas, Semyon etc. , etc. (adică toți oamenii); în același mod, domeniul de aplicare al conceptului de triunghi plat este un singur concept (sau reprezentare) a unui triunghi format într-un anume moment de timp prin linii drepte imaginare care leagă centrul Pământului, Soarele și Jupiter, un singur concept (sau reprezentare) a unui triunghi imaginar construit la determinarea distanței unui obiect inaccesibil etc., etc. la infinit (toate triunghiurile). Volumul unui concept general poate fi obținut și din suma volumelor conceptelor mai specifice subordonate acestuia; Deci, de exemplu, volumul conceptului de triunghi plan este suma volumelor conceptelor de triunghi ascuțit, triunghi dreptunghic și triunghi obtuz. Desigur, se poate obține volumul unui concept dat din suma volumelor mai multor concepte particulare în multe moduri diferite; deci, de exemplu, volumul conceptului de triunghi este compus, după cum am văzut, din volumele conceptelor de triunghi acut, dreptunghic și obtuz, dar același volum, evident, poate fi obținut prin însumarea volumele conceptelor de triunghi scalen, triunghi echilateral și triunghi cu două laturi egale între ele. Setul de caracteristici imaginabile într-un concept, identice la toți indivizii unei clase, se numește conținutul unui concept general. Hanp., conținutul conceptului de triunghi plat constă din caracteristici precum limitarea unei părți a planului cu trei drepte, faptul că aceste linii sunt drepte și că se intersectează.

Tot ceea ce s-a spus despre domeniul de aplicare și conținutul conceptelor generale se aplică și ideilor generale. Conceptele (și reprezentările) individuale nu au volum, deoarece înseamnă un singur obiect și nu o clasă de obiecte, dar au conținut: atunci când gândim și imaginăm un singur obiect, desigur, avem în vedere atributele acestuia 1) .

l) În literatura engleză despre logică, de obicei vorbim nu despre volumul și conținutul conceptelor și ideilor, ci despre semnificația și co-semnificația numelor. Aceasta explică unele dintre trăsăturile învățăturilor logicienilor englezi. A se vedea, de altfel, considerațiile interesante ale lui Bozanquet privind co-semnificația (conținutul) numelor proprii (Foundations of Logic, 1914, pp. 93-99).

Numărul de indivizi incluși într-un concept general poate fi limitat, dar poate fi și infinit de mare sau nedefinit de mare. În primul caz, conceptul se numește înregistrare (ar fi posibil să se creeze un registru de indivizi care să se potrivească conceptului), iar în al doilea caz vom numi conceptul infinit. Astfel, conceptele de Apostolul lui Iisus Hristos, statul secolului al XIX-lea, soldatul francez care a participat la războiul din 1914-1918 se numără printre cele înregistrate, iar conceptele de triunghi, om, stat, soldat sunt printre

infinit. De regulă, prezența trăsăturilor spațio-temporale în conținutul unui concept îi conferă acestuia caracterul unui concept de înregistrare.

Volumul unui concept general (și al unei reprezentări) este reprezentat simbolic, de obicei prin intermediul unui cerc sau prin intermediul unei părți a unui cerc. În consecință, ar trebui să fie de acord să reprezinte simbolic sensul unui singur concept (și reprezentare) printr-un punct. Acestor simboluri li se poate da următoarea semnificație: pe zona cercului A, exprimând volumul unui concept dat, de exemplu, om, s-au adunat toți indivizii care formează omul clasa, astfel încât în afara circumferinței acestui cerc nu a mai rămas o singură persoană reală și posibilă nicăieri în lume.

Este posibil să plasăm toți indivizii pe aria unui cerc chiar dacă mulțimea lor este infinită reală sau potențială, deoarece îi notăm prin puncte, iar pe zonă poate fi plasat un număr infinit de puncte. Datorită clarității sale, acest simbol este un mijloc excelent de exprimare a anumitor relații logice între concepte, precum și a relațiilor ontologice corespunzătoare dintre clase sau clase și indivizi: nu trebuie să uităm că fiecare relație logică are și un sens ontologic, conform teorii ale sustinatorilor idealului metafizic.realism.

§ 46. Cele mai importante relații dintre concepte sunt determinate de gradele de relație dintre conținutul și volumele lor. Din acest punct de vedere, comparând concepte în perechi, toate pot fi împărțite în două clase: concepte concordante și discordante sau opuse.

Două concepte sunt numite concordante, în conținutul cărora nu există trăsături care să fie incompatibile între ele, adică astfel de trăsături care, având conținuturi diferite, în același timp ar trebui atribuite obiectului în același sens. Prin urmare, este logic posibil să existe obiecte care să fie incluse atât în domeniul unuia cât și al celuilalt concept, adică domeniile a două concepte compatibile să coincidă cel puțin parțial. Simbol, această relație de concepte este exprimată prin două cercuri, a căror zonă coincide cel puțin parțial sau care ating cel puțin într-un punct.

Dimpotrivă, două concepte sunt numite incompatibile sau opuse, al căror conținut conține trăsături care sunt incompatibile între ele. Prin urmare, este imposibil din punct de vedere logic să existe un obiect care să fie inclus atât în sfera unuia, cât și a celuilalt concept. . Simbolic, această relație este exprimată prin două cercuri, a căror zonă nu are un singur punct comun.

Sunt posibile trei grade de rudenie și, prin urmare, trei tipuri de relații între conceptele convenite: identitate (de volum), subordonare și încrucișare. Aceste trei relații, dispuse în grade descrescătoare de rudenie, sunt descrise prin cercuri care coincid (identitate), sunt incluse unele în altele (subordonare) și se intersectează.

Conceptele identice au același volum, dar conținutul lor constă în trăsături diferite între ele, legate, totuși, printr-o legătură necesară reciproc, ceea ce explică identitatea volumelor. Acestea sunt, de exemplu, conceptele de „sfert de rublă” și „douăzeci și cinci de copeici”. Simbolul acestei relații este două cercuri care coincid A și B.

Între conceptele A și B există o relație de subordonare dacă conținutul conceptului A este în întregime inclus în conținutul conceptului B, formând parte din acesta, iar sfera conceptului B, dimpotrivă, este în întregime inclusă în sfera conceptului. A, făcând parte din acesta. Conținutul conceptului A este mai sărac decât conținutul conceptului B, dar volumul său este mai bogat: deoarece conține mai puține caracteristici, mai mulți indivizi îl pot potrivi. Deci, unul dintre aceste concepte este mai general, iar celălalt este mai specific. -Cât mai general se numește subordonat, iar mai specific se numește subordonat. Un exemplu sunt următoarele perechi de concepte: vertebrat—mamifer; culoare albă; filozof - Socrate.

În cazul în care există o relație de subordonare între două concepte generale, unul dintre ele, cel mai general, se numește gen, iar cel mai specific se numește specie. Din cauza importanței extreme a acestui caz de subordonare, este util să-l desemnăm printr-un termen special - relația gen-specie. Expresia sa simbolică este două cercuri, dintre care unul este inclus în celălalt.

Relația de subordonare este imposibilă între doi nyag-uri individuale, deoarece ambele nu au volum. Dar între conceptul general și individ este posibilă o relație de subordonare cu singura diferență nesemnificativă față de subordonarea generic-specifică că aici nu este inclusă în clasă o altă clasă mai mică, ci un individ, iar această relație trebuie să să fie exprimat simbolic nu prin două cercuri, ci printr-un punct plasat pe aria cercului. Aceasta este, de exemplu, relația dintre conceptele om și Socrate 1).

Două sau mai multe concepte de același grad de generalitate, inconsistente între ele, dar subordonate aceluiași concept general, se numesc subordonate; de exemplu, Great Russian, Little Russian, Belarus sunt concepte care sunt subordonate în raport cu conceptul Russian.

Conceptele de încrucișare sunt acelea al căror conținut conține caracteristici distincte, dar compatibile (adică, caracteristici care pot aparține unui obiect în diferite privințe) care nu sunt legate legal între ele. Sfera de aplicare a acestor două concepte coincide parțial; cu alte cuvinte, sunt posibile obiecte care se potrivesc atât unuia cât și altui concept în același timp. Acestea sunt, de exemplu, conceptele: nevertebrat - parazit; chimist - compozitor (de exemplu, A.P. Borodin a fost compozitor și profesor de chimie); dificil - plăcut (deci, de exemplu, o mare descoperire științifică este dificilă, dar plăcută), etc. Relația de încrucișare a două cercuri care se

intersectează este exprimată simbolic (vezi diagrama de mai sus la pagina 109).

1) Unii reprezentanți ai logicii matematice (de exemplu, Peano) stabilesc o diferență semnificativă între includerea unei clase într-o clasă și subordonarea unui individ unei clase. Sunt corecte în ceea ce privește definirea acestor termeni. Dar considerațiile lui Peano nu se aplică doctrinei enunțate mai sus. De fapt, prin cuvântul clasă, ca concept general, înțelegem un ansamblu de indivizi, concepute separat; relația unui astfel de set de divizare la o clasă mai generală este aceeași cu relația individului la clasă.

Pentru a le stabili distincția, reprezentanții logicii matematice iau însă nu perechi de concepte abstracte, ci o pereche de concepte într-o judecată, și anume subiectul și predicatul judecății; de exemplu, ei afirmă că în propozițiile „toți oamenii sunt ființe raționale” și „Socrate este un om”, relația dintre clasa „om” și clasa „ființe raționale” nu este omogenă cu relația dintre individul „Socrate”. ” și clasa „om.” Și aici, totuși, dacă acceptăm doctrina pe care am expus-o despre conceptul general și, în plus, doctrina că legătura dintre subiect și predicat este legătura dintre bază și consecință. , relația din ambele judecăți se va dovedi a fi omogenă: în ambele judecăți aceasta nu este o relație de subordonare, ci o relație de consecință necesară (între conceptele „oameni” și „rezonabilitate” din prima judecată și conceptele „Socrate” iar umanitatea în a doua judecată), adică sub cuvântul „toți oamenii”, dacă judecata în cauză este considerată generală, este subsumată separator - aceasta", -acea" individ etc.. din care fiecare este în mod necesar azmna.

Relația dintre o astfel de pereche de concepte poate fi exprimată și prin patru judecăți particulare. Hanp., unele nevertebrate sunt paraziți, unii paraziți sunt nevertebrate, unele nevertebrate nu sunt paraziți, unii paraziți nu sunt nevertebrate.

§47. Opoziția de concepte este de două feluri - contradictorie și contrară.

Conceptele se numesc contradictorii în cazul în care în conținutul unuia dintre ele se neagă o parte din caracteristicile altuia și, în același timp, caracteristicile negate nu sunt înlocuite cu nimic pozitiv (acestea sunt conceptele: un număr întreg, nu un număr întreg). număr; în al doilea dintre aceste concepte, integritatea este negata, dar nu este indicată, dacă este un număr fracționar sau mixt).

Conceptele sunt numite opuse atunci când conținutul unuia dintre ele nu numai că neagă o parte din caracteristicile celuilalt, dar este și înlocuit cu caracteristici incompatibile cu acestea (acestea sunt conceptele: număr întreg, număr fracționar).

Un concept care contrazice un concept dat este de obicei notat cu același termen ca și conceptul dat, cu doar o negație atașată (de exemplu, un număr întreg, nu un număr întreg). Totuși, aici, ca

întotdeauna, limbajul nu servește deloc ca o expresie uniformă și precisă a formelor gândirii. Foarte des, un termen pozitiv în combinație cu negația „nu” este folosit în vorbire pentru a desemna un concept care stă în relație cu opusul, și nu numai contradictoriu, cu conceptul original (de exemplu, cuvântul urât denotă nu doar negarea frumuseții, dar și un anumit grad de urâțenie). Întrucât pentru analiza logică este necesar să distingem cu exactitate două etape de opoziție - negația pură fără nicio înlocuire a trăsăturilor negate cu ceva și negația însoțită de înlocuirea trăsăturii negate cu alte trăsături, vom fi de acord în acele cazuri când limbajul folosește același termen negativ atât pentru concepte contradictorii, cât și pentru cele opuse, deosebiți acești termeni unul de celălalt astfel: scrieți negația „nu” împreună cu termenul pozitiv în cazul opusului opus (frumos, urât) și separat în cazul opus contradictoriu (frumos, nu frumos).

Relația dintre volumele de concepte opuse între ele este reprezentată simbolic de cercuri, ale căror zone nu coincid în niciun moment.

Întrucât toate conceptele umane aparțin unui singur sistem de gândire umană, atunci toate conceptele, chiar și cele opuse unele cu altele, sunt mai mult sau mai puțin legate între ele. De fapt, în conținutul conceptelor opuse, doar unele dintre caracteristici se exclud reciproc, în timp ce printre caracteristicile rămase, unele nu se contrazic, iar altele sunt chiar identice între ele (de exemplu, sunt incluse caracteristicile numărului atât în conceptul de număr întreg cât și în conceptul de număr fracționar). Întrucât în conținutul oricărei perechi de concepte există un număr mai mare sau mai mic de elemente identice (cel puțin, de exemplu, semnul că orice lucru conceput în concepte este un obiect al gândirii), atunci teoretic este necesar să recunoaștem că pentru orice pereche dată de concepte se poate găsi un concept mai general la care ambele concepte se raportează ca specie la un gen, astfel încât relația dintre volumele lor trebuie să fie exprimată simbolic prin două cercuri, care nu coincid unul cu celălalt, ci închise într-un al treilea cerc. anexându-le:

În practică, o astfel de subsumare a conceptelor opuse într-un gen comun, desigur, nu este întotdeauna posibilă, deoarece conținutul multor concepte, în special cele mai generale (de exemplu, categorii), nu a fost încă supus unei analize suficient de profunde.

Cu cât conceptele opuse sunt mai apropiate unele de altele, adică cu cât elementele lor sunt mai identice în conținut, cu atât mai aproape de ele în grad de generalitate este conceptul generic care le acoperă, de exemplu, conceptele de șarpe și șopârlă sunt deja acoperite de cel mai apropiat concept mai general de reptilă.

Dimpotrivă, dacă sunt date concepte care sunt departe unele de altele, adică având prea puține elemente identice în conținut, atunci doar un concept foarte comun în comparație cu ele poate fi generic pentru ambele. Este nevoie de un cerc foarte mare, ca să spunem așa, pentru a acoperi două cercuri mici, care sunt îndepărtate. Astfel sunt, de

exemplu, conceptele de șarpe și asteraceae, pentru care doar concepte comparativ mult mai generale, cum ar fi, de exemplu, o ființă organizată pot servi ca concept generic general.

Conceptele opuse de același grad de generalitate, subordonate aceluiași concept generic, nu sunt prea departe de

stând din ele în grad de generalitate este de obicei numit s o p o d-ch și valoros i. Conceptele opuse rămase pot fi numite disparate.

Deci, am împărțit conceptele în următoarele grupuri pe baza relațiilor de rudenie dintre conținutul și volumele lor:

Consimțământ

Concepte"

identic

în relaţia dintre gen şi specie

încrucişat

Opus (dezagreabil)

contradictoriu

neplăcut

subordonatii

disparate

h

sau '

§ 48. Conceptele pot fi generalizate sau, dimpotrivă, limitate.

Generalizarea unui concept se realizează prin eliminarea oricărei caracteristici din conținutul conceptului (împreună cu caracteristicile care sunt în mod necesar asociate acestuia). În urma acestei operațiuni, se obține un concept care se referă la un concept dat ca gen la o specie; de exemplu, dacă semnul egalității unghiurilor unul față de celălalt este eliminat din conținutul conceptului de pătrat, atunci conceptul de pătrat se va transforma în conceptul mai general de paralelogram echilateral; Dacă semnul egalității laturilor este eliminat din conținutul conceptului de pătrat, atunci conceptul de pătrat se va transforma în conceptul de dreptunghi etc.

Limitarea unui concept se face prin adăugarea de noi caracteristici la conținutul său care nu decurg neapărat din caracteristicile deja conținute în acesta. În urma acestei operațiuni, se obține un concept care se referă la un concept dat, ca specie la un gen. Din conceptul de pătrat se pot obține prin restricție, de exemplu, următoarele concepte: un pătrat înscris într-un cerc; un pătrat cu latura egală cu un metru; partea cubului; baza superioară a unei piramide patruunghiulare regulate trunchiate etc.

Când se efectuează operații de generalizare și limitare, este ușor de observat că volumul și conținutul unui concept sunt într-o relație inversă, adică îmbogățirea conținutului este însoțită de o scădere a volumului și invers. Cu toate acestea, este de la sine înțeles că, dacă orice atribut b este în mod necesar conectat cu atributul a, astfel încât oriunde există a, există b, atunci în acest caz adăugarea atributului b la conținutul conceptului sau, dimpotrivă, non - menționarea acestuia nu schimbă domeniul de aplicare al conceptului.

Astfel, adăugarea atributului de echilateralitate la conceptul de triunghi echiunghiular nu schimbă domeniul de aplicare al conceptului și, prin urmare, nu duce la limitarea acestuia.

Făcând o serie de generalizări succesive ale unui concept dat și urcând astfel la concepte din ce în ce mai generale, obținem o scară de concepte în care fiecare treaptă nouă se raportează la cea anterioară, ca un gen la o specie. O astfel de serie nu poate fi infinită; mai devreme sau mai târziu vom ajunge la un concept atât de sărac în conținut sau are un conținut1 atât de nediferențiat în conștiința noastră încât nu poate fi descompus de noi în continuare și, prin urmare, conceptul nu poate fi generalizat. Astfel sunt, de exemplu, conceptele de lucru, ființă, calitate, stare, acțiune, relație etc. Ele sunt de obicei numite categorii. Întrebarea ce concepte ar trebui considerate categorii și câte există nu a fost încă rezolvată. Este posibil ca unele concepte extrem de generale care merită numele unei categorii să nu fi fost încă dezvoltate de gândirea umană. Prin urmare, nu ar trebui să încercăm cu orice preț să subsumăm orice concept dat în una dintre categoriile enumerate în logica tradițională.

Făcând o serie de restricții succesive asupra unui concept dat și coborând astfel la concepte din ce în ce mai specifice, obținem o scară de concepte în care fiecare nou nivel se raportează la cel anterior, ca o specie la un gen. O astfel de serie de concepte poate fi infinită dacă un concept infinit este supus limitării și dacă la conținutul său se adaugă noi trăsături, astfel încât conceptele de specie rezultate să fie și ele infinite. Hanp., de la conceptul de persoană se poate trece la o serie de concepte particulare – o persoană educată; o persoană educată cu o memorie excelentă; o persoană educată cu o memorie remarcabilă și voință puternică etc. la nesfârșit.

Dimpotrivă, dacă un concept de înregistrare este luat drept limitare, sau dacă în procesul de limitare se obține un concept de înregistrare din infinit, atunci seria actelor de limitare nu poate fi infinită: mai devreme sau mai târziu rezultatul va fi un singur concept. , care, neavând volum, nu poate conține specii și, prin urmare, nu poate fi limitat în continuare. Hanp., conceptul de rusă poate fi limitat la limită după cum urmează: scriitor rus, scriitor rus născut în 1828, scriitor rus născut în 1828 și a scris romanul „Război și pace".

Limita generalizării, după cum am văzut, apare din cauza imposibilității analizei ulterioare a conținutului conceptului, iar limita limitării poate apărea din cauza imposibilității unei fragmentări ulterioare a domeniului de aplicare a conceptului (când conceptul a nici un scop, adică atunci când domeniul de aplicare al conceptului este, ca să spunem așa, un punct matematic).

Capitolul V

Definiția conceptelor.

7. Claritatea este distincția ideilor și conceptelor.

§ 49. Segmentul de lume pe care îl avem în vedere este uneori văzut de noi insuficient de clar, adică în așa fel încât conținutul său să nu fie suficient delimitat (distins) de alte conținuturi care îi sunt adiacente calitativ, la fel ca, privind suprafața mării, uneori nu putem determina exact unde se termină și unde începe bolta cerului. Această trăsătură psihologică subiectivă a gândirii se reflectă și în alcătuirea ei obiectivă: ea este compusă din obiecte excesiv de eterogene, cu diverse caracteristici care nu pot fi reduse la unitate. Ghidați de definiția unui concept dată mai sus (§ 37), este necesar să recunoaștem că astfel de gânduri pot fi doar idei, dar nu și concepte.

Ideile generale cu conținut perceput atât de vag nu au un domeniu de aplicare precis limitat. Deoarece volumul lor nu are limite definite și conținutul lor nu este suficient izolat de conținutul adiacent, ele sunt numite neclare. Un exemplu este ideea unei „insecte" în mintea persoanelor care nu cunosc zoologia sau au avut puține studii în ea. Asemenea persoane, când sunt întrebate dacă o muscă, un fluture, o libelulă, un gândac de pământ, un purice etc., sunt printre insecte, de obicei răspund corect afirmativ, dar atunci când sunt întrebați dacă o insectă este un păianjen, un recoltator, un păduchi etc., aceiași încep să răspundă „da" și, în cele din urmă, devin confuzi, încep să ezite, observând că nu pot decide cu certitudine dacă obiectul indicat aparține sau nu numărului de insecte.

Fiecare persoană, dacă își supune sfera gândirii unei examinări riguroase, va fi obligat să admită că în mintea lui există foarte puține concepte - aproape toate sunt doar idei și, în plus, idei neclare. Numai pentru acea sferă de obiecte care servește ca subiect al

studiului nostru special și al activității noastre practice speciale sunt concepte sau cel puțin idei clare dezvoltate în mintea noastră. Deci, de exemplu, conceptul de argint, fosfor etc. este doar printre chimiști sau oameni bine familiarizați cu această știință, conceptul de drept este pentru avocați, conceptul de justiție este pentru oameni implicați în etică etc.

Semnele unei idei clare, clar delimitate de semnele adiacente calitativ ale altor obiecte, ele însele, la rândul lor, pot fi complexe, iar această complexitate poate rămâne nediferențiată pentru mintea subiectului cunoaștere, nedescompusă în părțile sale componente; în acest caz, subiectul care cunoaște nu va face confuzie

a unui anumit obiect sau clasă de obiecte cu alte obiecte sau clase, dar el nu va putea să o descrie sau să o definească. Astfel de reprezentări se numesc indistincte, de exemplu, reprezentarea înmulțirii numerelor întregi (raționale) pozitive în mintea unei persoane care nu știe să definească această operație asupra numerelor.

Ideile vagi sunt întotdeauna în același timp indistincte. În consecință, sunt posibile trei tipuri de idei: 1) neclare și neclare, 2) clare și neclare, 3) clare și distincte* Conceptele sunt întotdeauna clare, dar pot fi neclare, de exemplu. calitate, dimensiune, unghi. Se poate chiar argumenta că fiecare concept distinct este doar relativ distinct, adică nu este analizat complet, ci doar la un grad mai mare sau mai mic de profunzime.

Claritatea și distincția unui concept reprezintă o cunoaștere disecționată exactă a conținutului și a domeniului său de aplicare. Dezmembrarea acestor cunoștințe se exprimă în capacitatea de a defini un concept în ceea ce privește conținutul său și de a împărți conceptul în ceea ce privește sfera sa de aplicare. Să ne familiarizăm acum cu modul în care aceste două operații sunt efectuate pe concepte.

2. Definirea conceptelor.

§ 50. Definiția unui concept este o judecată care stabilește conținutul conceptului prin indicarea unui set de caracteristici necesare și suficiente pentru a distinge un obiect sau o clasă de obiecte notate prin concept de toate celelalte obiecte.

Intenționându-ne să definească, de exemplu, conceptul de metal, se poate porni, ca să spunem așa, de la elementele de bază și să indice semnele de extindere, impenetrabilitate, greutate etc., etc. Totuși, o astfel de cale ar fi nesistematică și, prin urmare ar duce cu ușurință la erori și neglijențe. Calea care duce direct la scop este conturată de la sine, dacă ne amintim că conținutul fiecărui concept conține în întregime conținutul unui concept mai general, adică conceptul care îl subordonează lui însuși. Dacă trebuie să definiți un concept general, atunci ar trebui să vă uitați să vedeți dacă în componența lui, ca

nucleu central, există cel mai apropiat concept generic, deja dezvoltat în secret de gândirea umană. În acest scop, să trecem în revistă acel segment al lumii și acel sistem de concepte subordonate și subordonate căruia îi aparține conceptul de metal din punctul de vedere al chimiei. Este cam asa:

τejιo

corp simplu

corp complex

metal

metaloid

După ce s-a stabilit că metalul este un corp simplu, adică subsumându-l în cel mai apropiat concept generic, a fost evident posibil să se distingă metalele de toate celelalte obiecte din lume, cu excepția clasei metaloizilor, care, împreună cu clasa de metale, sunt subordonate conceptului de corp simplu. Rămâne, așadar, să găsim un semn care să distingă tipul de metale de tipul aferent de metaloizi. Această caracteristică, stabilită de chimie, este capacitatea de a produce oxizi bazici cu oxigen. Deci, conceptul de metal poate fi definit astfel: un metal este un corp simplu care produce oxizi bazici cu oxigen.

Metoda descrisă de definire a unui concept se numește definiție prin conceptul generic cel mai apropiat și trăsătura distinctivă specifică (definido per genι |s proximum et differentiam specificam).

Din însăși esența acestei metode de definire rezultă că nu este întotdeauna aplicabilă. Astfel, conceptele cele mai generale, categoriile, nu pot fi descompuse într-un concept generic mai general (cu excepția celor lipsite de sens, cum ar fi, de exemplu, „obiect de gândire”, „ceva” etc.) și o trăsătură distinctivă specifică care nu ar repeta complet conceptele definite. Pentru a dezvolta cu acuratețe astfel de concepte, trebuie să parcurgem o cale unică, și anume, să exploreze interdependența categoriilor unele față de altele și să găsească locul fiecărei categorii într-un sistem unificat organic de fundații ideale ale lumii. Un exemplu al acestor studii cele mai dificile poate fi „Critica rațiunii pure” a lui Kant (doctrina categoriilor și principiilor rațiunii pure), „Știința logicii” a lui Hegel (trad. Debolsky) și mai ales scurta „Logica” a lui Hegel (trad. Chizhov) în prima parte a „Enciclopediei științelor filozofice”, „Logik der reinen Erkenntnis” de Cohen, „Logik der exakten Wissenschaften” de Haτopna, „Kategorien-lehre” Ed. F. Hartmann şi colab.

De asemenea, matematicienii urmează o cale similară în cercetările lor, despre care S. Bogomolov în cartea sa „Questions of the Justification

of Geometry” spune, referindu-se la Ressel, că ei văd esența definiției nu în împărțirea unui concept dat în părțile sale componente, ci „înțelegeți mai larg sarcina lor: ce - un obiect este considerat definit cu ajutorul unui sistem dat de idei de bază dacă este singurul care are o relație complet definită cu una dintre ele, care aparține și el acestui sistem. Acest singur obiect este desemnat prin numele corespunzător; întrucât uneori nici nu știm ce fel de obiect este, ci suntem doar siguri de existența și unicitatea lui, putem spune că este generat de relația de mai sus” 1).

ɪ) Ch Í, pagina 145. Vezi Russell „The Principies ot Mathematica (1903) стр. 111. Vezi, de asemenea, S. Shokhor-Trotsky „Experiența unei fundamentari comune a teoriei numerelor complexe reale și ordinare”1 (Kazan, 1917) pp. 1-3.

Pentru același concept este uneori posibil să se dea mai multe definiții diferite. Hanp., conceptul de axa pământului poate fi definit ca „o linie care leagă toate punctele globului care rămân nemișcate în timpul rotației zilnice a pământului” sau ca „o linie care leagă polii pământului” sau ca „ diametrul comun al tuturor meridianelor pământului” etc. Definiția cea mai valoroasă este cea care dezvăluie relațiile dintre conceptele care sunt cele mai importante pentru obținerea unui sistem de concluzii. Cu toate acestea, definițiile diferite se pot dovedi a fi valoroase în cazuri diferite, în funcție de scopul în care sunt date și ca parte a științei.

Definițiile genetice sunt de obicei foarte apreciate: ele indică „originea” unui obiect. Aceasta este, de exemplu, definiția unui cilindru rotund drept ca un corp format prin rotirea unui dreptunghi în jurul uneia dintre laturile sale, care rămâne nemișcat în timpul rotației.

3. Definiții nominale și reale, categorice și ipotetice.

§ 51. Logica distinge de obicei între definițiile nominale și cele reale, înțelegând prin prima definiția unui obiect (avem dreptul să ne exprimăm astfel deoarece definiția unui concept este definiția unui obiect înțeles). Oricum, indiferent de definiția reală pe care o luăm, se va dovedi întotdeauna că implică și o definiție nominală; Astfel, stabilind că „un metal este un corp simplu care produce oxizi bazici cu oxigen”, stabilesc în același timp că o astfel de clasă de lucruri se numește cuvântul metal. Și, invers, orice definiție nominală nici măcar nu implică, ci conține deschis în sine o definiție reală, adică o definiție a unui obiect. De fapt, luăm, de exemplu, definiția nominală: „cuvântul dragon înseamnă un șarpe care sufla foc”; Evident, sensul acestui cuvânt poate fi determinat doar prin stabilirea compoziției obiectului numit de acesta, adică prin darea unei definiții reale, ceea ce se face în judecata de mai sus. De aici rezultă clar că distincția dintre definițiile nominale și reale nu are o importanță semnificativă sau, mai degrabă, dacă te uiți cu atenție la istoria acestei probleme,

sub ea se află o distincție importantă, care, totuși, nu a fost făcută cu un grad suficient de acuratețe și este desemnată printr-un termen nefericit deoarece până acum reprezentanții logicii nu s-au obișnuit, pentru a stabili diferențe logice, să concentreze atenția doar pe latura obiectivă a judecății. De fapt, luând în considerare, de exemplu, argumentele lui Mill despre definițiile reale și nominale1), este ușor de observat că în scopurile

1) Sistem de carte de logică. eu, cap. VSh, §§ 5-7.

logică (mai ales că ar trebui să stea la baza teoriei științei), singura diferență importantă între definiții este următoarea: o definiție se poate referi fie la un obiect găsit (în lumea externă sau internă), fie la un obiect pus de către cunoașterea subiectului doar ca propoziție cu scopul de a afla ce consecințe trebuie recunoscute ca adevăr dacă presupunem existența subiectului definiției. Deci, de exemplu, după ce a presupus existența unui perpetuum mobile și a acceptat să numească cu acest nume o mașină capabilă să-și mențină mișcarea pentru o perioadă nedeterminată de timp și, în plus, să producă lucru mecanic fără a necesita sprijin pentru mișcarea din exterior de către vreun forță, din aceasta se pot trage o serie de concluzii; aceste concluzii, ca și baza lor, nu se vor referi la lumea despre care se știe că este reală, ci la lumea ipotetică.

Această diferență între definiții este cel mai bine indicată de termenii categoric și ipotetic, adică aceiași termeni care sunt utilizați pentru a desemna diferența de judecăți bazate pe relativitate (vezi mai jos § 60). Deci, credem că în logică trebuie să vorbim nu despre definiții nominale și reale, ci despre definiții ipotetice (condiționale) și categoriale.

4. Erori de definire.

§ 52. Definirea corectă prin gen și specie se exprimă într-o judecată în care conceptul de obiect și predicat sunt legate între ele într-o relație de identitate; de exemplu, „un pătrat este un dreptunghi echilateral”. Prin urmare, o afirmație care este inversă în raport cu definiția exprimă și adevărul și, în plus, păstrează aceeași cantitate (generalitate sau individualitate) care este inerentă definiției date; astfel, „fiecare pătrat este un dreptunghi echilateral” și invers, „fiecare dreptunghi echilateral este un pătrat”.

Astfel se explică esența celor mai importante două erori care pot apărea în definirea unui concept. Definiția poate trece cu vederea unele caracteristici necesare. Deci, de exemplu, judecata „poezia este artă” nu poate fi considerată o definiție a conceptului de poezie, deoarece această judecată nu indică diferența dintre poezie și muzică, pictură etc., adică vorbirea este mijlocul de exprimare. conţinutul acestui art. Astfel de definiții eronate sunt numite prea largi pentru că, în timp ce sărăcesc conținutul unui concept dat, ele extind domeniul de aplicare al acestuia. Ei înlocuiesc acest concept cu un concept mai general, generic în legătură cu acesta.

Opusul este adevărat pentru eroarea unei definiții prea înguste. Constă în atașarea unei trăsături care nu aparține compoziției conceptului dat. Deci, dacă cineva pune întrebarea „ce este poezia”? răspunde „poezia este artă, a cărei expresie este vorbirea măsurată”, atunci definiția ei se va dovedi a fi prea îngustă: semnul măsurătorii nu este deloc necesar; Astfel, romanele lui Tolstoi, Dostoievski etc. aparțin domeniului poeziei, deși nu sunt exprimate în formă poetică. O definiție prea restrânsă, complicând conținutul conceptului, îi restrânge domeniul de aplicare, adică înlocuiește acest concept cu un concept mai specific, mai specific.

Atunci când se dezvoltă o serie de definiții ale conceptelor legate între ele, trebuie să se țină seama de un cerc din definiție (circulus in definiendo), care apare atunci când conceptul A este definit prin conceptul Bi și conceptul B prin conceptul A. Un exemplu de un cerc este următoarea pereche de definiții: logica este o știință despre gândirea corectă; gândirea corectă este gândirea în conformitate cu regulile logicii. În fine, timpul de marcare și mai evident apare în cazul unei tautologii, adică a unei definiții în care predicatul repetă conținutul subiectului într-o formă necompusă; de exemplu, „magnitudinea este tot ceea ce poate fi crescut și micșorat” (adică, modificarea mărimii).

Uneori, o persoană căreia i se cere să definească un concept, nefiind capabilă să rezolve această problemă, înlocuiește definiția cu o listă de specii subordonate care se potrivesc conceptului dat. Deci, la întrebarea „ce este știința”? Ei răspund: „știința este matematică, fizică, chimie, fiziologie etc.” Esența acestei greșeli constă, așadar, în faptul că, în loc de o revizuire a conținutului conceptului, se oferă o privire de ansamblu asupra domeniului său de aplicare. O încercare de a realiza o definiție reală a științei, și nu o listă de tipuri de științe, ar trebui exprimată într-o judecată ca următoarea: știința este unitatea sistematică a cunoștințelor despre orice subiect. Socrate în dialogurile lui Platon își expune adesea interlocutorii pentru înlocuirea definiției cu enumerarea, de exemplu, în dialogul „Marele Hippie”, interlocutorul lui Socrate, în loc să răspundă la întrebarea ce este frumusețea, ia calea enumerarii obiectelor frumoase1).

Trebuie remarcat însă că, dacă avem de-a face cu un subiect puțin studiat, greu de definit și exprimat doar sub formă de reprezentare, atunci enumerarea se poate dovedi a fi un surogat foarte util pentru definire. Uneori poți începe în mod conștient cu o enumerare pentru a crea un cerc de obiecte în mintea ta și în mintea interlocutorului tău pentru expresia cărora trebuie să o dezvolți.

1) Platon, „Marele Hippie”, trad. V. Solovyov și Prinț. S. Trubetskoy, vol. II, p. 112 cc1

concept. Deci, la întrebarea „ce este un fenomen psihologic?” se poate răspunde că sentimentele, dorințele și actele cognitive sunt numite și fenomene mentale.” În continuare, însă, apare grea sarcină de a supune cele trei tipuri de fenomene indicate unei astfel de analize pentru a obține nu o listă, ci o definiție reală.

5. Definiție ca judecată sintetică.

§ 53. Să abordăm acum problema dificilă a faptului dacă credința larg răspândită că definițiile sunt judecăți analitice este corectă. Cine are această opinie crede că în predicatul definiției același lucru se exprimă în multe cuvinte care sunt deja recunoscute în subiectul definiției, dar exprimate doar într-unul sau câteva cuvinte. În acest caz, diferența dintre subiect și predicat s-ar reduce doar la diferența în învelișul lor gramatical și ar fi necesar să recunoaștem că definițiile nu ne extind cunoștințele, ci oferă doar o nouă prezentare a cunoștințelor gata făcute. . Această viziune asupra definițiilor este deja îndoielnică, deoarece toată lumea știe cât de dificil este să dai o definiție satisfăcătoare a multor concepte, cât de des se găsesc afirmații în literatura științifică conform căreia cercetarea științifică trebuie să înceapă doar pe definiții preliminare, iar definițiile perfecte nu pot fi decât rezultat al dezvoltării înalte a științei.

Astfel de observații sugerează că definiția este o realizare științifică care oferă cunoștințe noi, încă neexistente și, prin urmare, trebuie să fie o judecată sintetică. Și, de fapt, dacă un concept este o unitate organică de caracteristici care servește ca bază pentru un sistem de consecințe, atunci cunoașterea conceptelor nu cade din cer unei persoane gata făcute; trebuie să existe un moment în dezvoltarea științei atunci când se face descoperirea unui concept, iar această descoperire trebuie exprimată sub forma unor judecăți sintetice. O astfel de judecată nu este o definiție? Nu este posibil să se afirme că definițiile categorice conțin descoperirea unui concept, iar definițiile ipotetice conțin invenția (generarea) unui concept? Pentru a fundamenta această presupunere, este necesar să arătăm că subiectul și predicatul definiției, deși au același volum, nu sunt identice în conținut și, prin urmare, aparțin grupului judecăților sintetice, ca și judecata „toate triunghiurile echilaterale”. sunt echiunghiulare” este sintetic, deși volumul subiectului este predicat este același.

Pentru a simplifica problema, vom avea în vedere în cele ce urmează doar concepte generale. Dezvoltarea științifică a conceptelor generale provine dintr-o clasificare pre-științifică a lucrurilor, constând din reprezentări generale

în leni ⅛ |> neclar și neclar, deci exprimat în cuvinte, a căror semnificație și co-semnificație fluctuează în vorbirea cotidiană și în gândirea cotidiană. Un astfel de segment al lumii, care iese în evidență vag și indistinct pe fundalul întregii lumi, de exemplu, ca „acest”, numit metal pe baza unor caracteristici instabile și puțin valoroase, cum ar fi culoarea, densitatea, fractura etc. , este subiectul definiției, iar sarcina predicatului este de a evidenția în „aceasta” un sistem de trăsături valoroase, distinct și clar vizibile, care vor constitui tocmai conceptul, și căruia, după aceasta, termenul de metal. vor fi exclusiv limitate. Aceste semne, conform învățăturilor chimiei moderne, sunt următoarele: un corp simplu care produce oxizi bazici cu oxigen.

Ce fel de judecată se obține prin acest mod imperfect de a bâjbâi după adevăr? Este clar, în primul rând, că nu poate fi generală, deoarece utilizarea pre-științifică a cuvântului metal, care servește drept punct de plecare pentru definiție, poate, pe de o parte, să-l aplice substanțelor care nu se potrivesc. conceptul de metal, iar pe de altă parte, dimpotrivă, nu-l aplică substanțelor la care, după definire, sensul termenului va fi extins: la urma urmei, sarcina definiției este de a găsi în „aceasta” segment al lumii un sistem de semne care formează ceva unic, integral și orice altceva care se află în „acest” inițial aruncat. Ar fi deci posibil să se exprimă compoziția definiției categorice considerate astfel: unele obiecte existente în natură și numite metale sunt corpuri simple care produc oxizi simpli cu oxigen. Deci, definiția, cel puțin la prima etapă, este o judecată privată. De asemenea, este clar că aceasta este o judecată sintetică, care conține un concept doar într-un predicat.

Dacă definițiile sunt judecăți sintetice, atunci când le introducem în știință, este necesar să le dovedim. Între timp, în realitate, aparent, definițiile sunt introduse fără nicio dovadă, iar aceasta vorbește în favoarea opiniei conform căreia definițiile sunt judecăți analitice, justificate direct de legea identității sau, dacă se încearcă dezmințirea lor, de legea contradicţie. Ca răspuns la aceasta, observăm că definițiile categorice, desigur, trebuie dovedite, dar, deoarece sunt judecăți private, dovada lor este atât de simplă încât poate trece cu ușurință neobservată de ochiul neexperimentat.

De fapt, pentru a stabili, de exemplu, că în natură există obiecte care combină caracteristicile „un corp simplu” și „formarea de oxizi simpli cu oxigen”, una sau două observații sunt suficiente. Dacă trebuie să definiți un obiect ideal, de exemplu, conceptul de pătrat, conceptul de logaritm, atunci este suficient un act de contemplare mentală (intuiție intelectuală).

În fine, pentru a justifica o definiție ipotetică, este suficient să vedem că nu există nicio contradicție în predicatul ei 1).

Descoperirea unui concept are loc de obicei în legătură cu clasificarea pre-științifică) și cu sensul cotidian al cuvintelor. Cel mai adesea, aceste semnificații ale cuvintelor izolează un segment de compoziția lumii, exprimat în mai multe concepte diferite, dintre care unele sunt mai apropiate de uzul de zi cu zi, în timp ce altele sunt mai departe de aceasta. Deci, de exemplu, în uzul de zi cu zi, atât fructele unui mazăre, cât și fructele unei plante stângaci sunt numite păstaie, dar un botanist, care distinge fructele cu două lobi de acest tip de cele unice, numește doar primele. cu cuvântul păstaie, iar al doilea (de exemplu, fructe de mazăre, fasole, fasole etc.) p.) în cuvântul fasole.

Un om de știință, descoperind un concept, revizuiește segmentul de lume oferit de clasificarea preștiințifică, împreună cu alte segmente apropiate acestuia, și își stabilește scopul, în primul rând, de a găsi cel mai valoros concept pentru știință, dar, În plus, dacă este posibil, se străduiește să găsească un concept în acest material, cel mai apropiat de uzul de zi cu zi.

Metodele acestei căutări a unui concept, comparare și diferențiere a obiectelor identificate prin clasificare pre-științifică, între ele și cu alte obiecte adiacente acestora, pot fi foarte diverse în diverse științe, iar sarcina de a le considera nu ține de logică. , ci la metodologia generală și la științele metodologiilor particulare * 2).

Până acum am vorbit despre definiție ca o judecată privată. Acum voi înmuia natura paradoxală a acestei învățături subliniind că aceasta este doar prima etapă a definiției, adică descoperirea unui concept. A doua etapă duce la primirea unei definiții ca judecată generală, care servește, de exemplu, în geometrie, împreună cu axiome, ca premisă pentru cuceriri ulterioare ale gândirii, pentru demonstrarea unei teorii etc. De fapt, după ce am văzut că „anumite obiecte, găsite în lume (ideal) și numite cuvântul cerc, sunt figuri delimitate de o curbă închisă, toate punctele fiind la o distanță egală de un punct situat pe un plan din interiorul figurii” sau că „unele obiecte” găsite în natură (în lumea reală) și numite prin cuvântul metal, sunt corpuri simple care produc oxizi bazici cu oxigen”, nu este greu de stabilit în continuare următoarele judecăți: „toate obiectele (clasa de obiecte), pe care le voi numiți de acum înainte cuvântul cerc (fără a mai folosi acest cuvânt pentru a desemna alte obiecte, adică a da acestui cuvânt sensul unui termen științific) sunt cifre, limitate... etc.”

ɪ) Leibniz a cerut insistent justificarea tuturor definițiilor și a considerat că aceasta se rezumă la stabilirea posibilității unui concept prin critică, dezvăluind că nu există nicio contradicție în el.

2) A se vedea câteva considerații despre aceste metode în „Logica ca parte a teoriei cunoașterii” de Prof. A. I. Vvedensky, Capitolul XVIII.

sau „toate obiectele pe care le voi numi de acum înainte cuvântul metal (fixând acest termen doar cu sensul dat în predicat) sunt corpuri simple care produc oxizi bazici cu oxigen”.

Acum definiția noastră este o judecată generală și, în ciuda acestui fapt, demonstrarea ei nu prezintă nicio dificultate, deoarece se obține prin abstracția din compoziția unei judecăți adevărate dovedite și atribuirea unui termen clasei de obiecte care se extrage prin această abstracție. . Astfel, este, de asemenea, clar că fiecare definiție categorială conține atât o definiție a obiectului, cât și o definiție a termenului; cu alte cuvinte, fiecare definiție categorică combină atât o definiție reală (sau definiția unei idei) cât și o definiție nominală. În același mod, orice definiție ipotetică este simultan atât o definiție a obiectului propus, cât și atribuirea unui termen acestuia; în consecință, combină, alături de o definiție ipotetică, o definiție nominală. Aceste judecăți rămân în continuare sintetice: subiectul lor este „acest” segment al lumii, marcat într-o anumită judecată cu cuvintele „anumite obiecte etc.” și acum este desemnat printr-un termen fix, iar predicatul constă dintr-un sistem de atribute care formează conceptul.

Părerile mele despre definiții ca judecăți sintetice sunt similare cu opiniile lui S. L. Frank. Frank susține că inițial se face doar „determinarea obiectului”, adică derivarea certitudinii dintr-un obiect nedefinit (Cleterminatio). Ea ia forma propoziției tetice „X este D”, iar Frank o numește prima definiție 1). Abia după această judecată tematică devine posibilă definirea conceptului (defiπitio), a cărui sarcină este de a stabili conținutul obiectului vizat tetic, și anume de a găsi acel „set de caracteristici”, adică „acele părți ale unității prin care relaţia faţă de care este unic determinată loc în întregul părţii dorite”1 2). Deci, „conținutul unui concept nu este un obiect, ci rezultatul unei definiții; Nu avem mai întâi un conținut gata făcut pentru a-l determina, ci, dimpotrivă, din definiție conceptul se naște mai întâi ca conținut specific” 3).

Caracterul sintetic al definițiilor este apărat și de reprezentantul școlii de la Marburg a idealismului transcendental, Kasserer, în lucrarea sa „LeibnizJSystem in seinen Wissenschaftlichen Grundlagem>, cel puțin din moment ce vorbim despre un tip deosebit de valoros de definiții numite genetice sau, conform la

1) S. L. Frank, „Subiectul cunoașterii”, p. 243

2) Ibid., p. 273.

8) Ibid., p. 270.

Leibniz, cauzal. Un exemplu de definiție genetică sau cauzală este următoarea propoziție: dacă o linie dreaptă se mișcă pe un plan și un

punct final al acesteia rămâne nemișcat, atunci ea descrie o figură delimitată de o dreaptă, toate punctele care se află la distanțe egale de un punct intern 1).

În definiția genetică, baza este o combinație de concepte relativ simple, din care rezultă un concept nou, mai complex, ca o consecință necesară. Gândindu-se la o astfel de definiție, mintea noastră percepe, parcă, geneza conceptului sau, mai exact, obiectul corespunzător acestuia. Natura sintetică a acestor definiții este evidentă. Cassirer, dezvoltând această învățătură în spiritul idealismului lui Cohen, consideră această sinteză „a priori”, și vorbește despre posibilitatea subiectului realizat în aceste definiții ale „intuiției”; Prin intuiție el înseamnă „contemplarea metodică” a ideilor în spiritul lui Platon 1 2).

Rămâne de luat în considerare întrebarea de ce ideea că definițiile sunt judecăți analitice pare de netăgăduit pentru multe minți. Aparent, următoarele două motive înclină spre ea. În primul rând, definițiile sunt plasate ca bază a științei în mod conștient și într-o formă dezvoltată gramatical, de obicei într-un moment în care știința a atins deja un grad relativ ridicat de dezvoltare, iar un om de știință sau, chiar mai des, un profesor întreprinde o expunere a componenţa sa şi conceptele şi informaţiile dezvoltate în acesta în vederea diseminării cunoştinţelor în societate. În mintea lui, care prezintă cunoștințe care au fost deja dezvoltate și chiar i-au devenit familiare, poate apărea cu ușurință o confuzie a două puncte de vedere asupra subiectului: prezentarea cunoștințelor gata făcute și justificarea cunoștințelor. Această confuzie poate duce la ideea falsă că punctul de plecare în definiție este un concept gata făcut, al cărui conținut trebuie doar exprimat gramatical în multe cuvinte într-un predicat. Această eroare este cu atât mai gravă cu cât și prezentarea cunoștințelor gata făcute trebuie să fie în același timp un sistem logic în care primele prevederi de bază să servească drept premise pentru derivarea unor prevederi ulterioare; dar dacă definițiile ar fi judecăți analitice, ele nu ar fi potrivite pentru acest scop de justificare a cunoștințelor ulterioare. Afirmația ego-ului poate părea din nou paradoxală; Prin urmare, să aruncăm o privire detaliată asupra ei.

§ 54. Mulți reprezentanți ai logicii ar fi reticenți să se despartă de Tyslyo cu privire la natura analitică a definițiilor, de altfel, din cauza următoarei considerații. Judecățile analitice sunt absolut

1) Acest exemplu este conturat în scrisoarea lui Leibniz către Fouche, vezi Philosopher, op. Leibniz în ed. Gerhardt, I, 385.

2) Ibid., p. 114, 118, 119.

de încredere, întrucât pentru a le justifica este suficient să ne referim la legea identității sau la legea contradicției. Este imposibil

să se justifice judecăţile sintetice în acest fel; metodele de fundamentare a acestora, aparent, sunt întotdeauna mai puțin transparente pentru gândire și, prin urmare, mai puțin fiabile. Nu este de mirare că mulți filozofi și chiar unii reprezentanți ai științelor speciale (de exemplu, unii matematicieni) ar dori să bazeze știința, ca premisă cea mai înaltă a ei, doar pe definiții și să înlocuiască axiomele cu definiții, crezând că atunci știința va avea o soluție absolut sigură. fundație.

Vorbind împotriva acestei tendințe, pentru a evita disputele inutile, voi exprima subiectul discuției într-o formă complet precisă, lipsită de ambiguitate. Să presupunem că definițiile sunt judecăți analitice, adică subiectul lor conține un predicat, astfel încât între subiect și predicatul lor există o relație de identitate și, prin urmare, ele pot fi justificate pur și simplu prin referire la legea identității sau , în cazul încercării de a le nega, prin referire la legea contradicției. Așadar, temându-ne de multiplicitatea opiniilor asupra naturii unei judecăți analitice, să fim de acord să înțelegem prin acest termen doar următoarele: o judecată pentru a cărei justificare este suficient să ne referim la legea identității sau la legea contradicției. , deoarece la compararea subiectului său cu predicatul reiese că între ele există o relație de identitate.

Să arătăm acum eroarea ideii că fundamentarea științei numai pe astfel de judecăți, realizată prin transformarea axiomelor în definiții, poate fi realizată și poate oferi o fiabilitate deosebit de ridicată. Punctul de plecare pentru discutarea problemei poate fi axioma „o linie dreaptă (în spațiul euclidian) este cea mai scurtă distanță dintre două puncte” 1).

Întreaga valoare a acestei judecăți, ca premisă în geometria lui Euclid, constă în faptul că este: 1) o expresie a unei legături asemănătoare legii între două caracteristici, între rectitudinea unei linii (constanța direcției) și cea mai mare a acesteia. scurtitatea, și 2) căreia această lege se aplică întregii clase largi de obiecte, și anume liniilor drepte, adică prin cuvântul drept în subiectul judecății doar un semn al invariabilității direcției. Astfel, esența acestei legi este următoarea: este suficient ca direcția dreptei să rămână constantă, iar rezultatul va fi distanța cea mai scurtă dintre două puncte. Primul semn este baza, al doilea este consecința. De aici este clar că axioma „o linie dreaptă este cea mai scurtă distanță dintre două puncte” aparține numărului de judecăți sintetice, cel puțin în aceea

1) Matematicienii, de regulă, nu consideră această propoziție ca fiind o axiomă, constatând că poate fi dedusă din alte axiome despre dreapta. Totuși, pentru noi această întrebare nu contează: exemplul propus rămâne potrivit pentru a ne ilustra gândirea.

sensul că nu există nicio relație de identitate între subiect și predicatul său și, prin urmare, nu poate fi justificată nici prin raportare la legea identității, nici prin raportare la legea contradicției.

Se poate obiecta că am dezvoltat mai presus de doctrina subiectului judecății ca un segment de lume cu o semnificație inepuizabilă. Ca reamintire, poate fi dată o diagramă vizuală a judecății:

S

: : : : ------- P

Conform acestei scheme, aria nedefinită ::::: conține, alături de alte proprietăți ale unei drepte, scurtitatea acesteia; Aceasta înseamnă, ne vor spune ei, că există o relație de identitate între subiect și predicatul judecății. Nu este greu de respins această obiecție: subiectul judecății este acea parte a subiectului judecății (identificată sau neidentificată) care servește ca bază a predicatului. Deci, identitatea există între subiectul judecății și predicat, dar nu între subiectul judecății și predicat. În consecință, obiecția este rodul unei neînțelegeri, și anume, confuzia subiectului judecății cu subiectul judecății.

Să transformăm acum axioma într-o judecată analitică, și tocmai într-o astfel de judecată analitică care nu ar mai fi o axiomă, ci o definiție a conceptului de linie dreaptă. Să o exprimăm astfel: o dreaptă (în spațiul euclidian) este o dreaptă care are o direcție invariabilă și constituie cea mai scurtă distanță între două puncte (dacă cineva ar dori să înlăture din această definiție semnul invarianței de direcție, aceasta nu ar fi schimbă esența considerațiilor ulterioare, dar acestea ar deveni mai puțin clare, deoarece atunci ar fi mai dificil de comparat axioma și definiția). Să luăm această definiție drept o judecată analitică în sensul indicat mai sus; aceasta înseamnă că considerăm „o linie cu direcție constantă, constituind cea mai scurtă distanță între două puncte” drept subiectul judecății care fundamentează predicatul, iar predicatul (consecința) este conceptul „are o direcție constantă și constituie cea mai scurtă distanță dintre două puncte.” Diferența dintre o axiomă (judecata sintetică) și o definiție (judecata analitică) este enormă: o axiomă a dat cunoștințe despre o clasă vastă de linii cu direcție invariabilă, iar o definiție este, în comparație cu o axiomă, o judecată mai puțin generală: ea dă cunoștințe doar despre un anumit tip din clasa menționată și anume doar despre acele drepte care au direcția neschimbată și, în plus, constituie distanța cea mai scurtă între două puncte. Oponentul meu poate spune: „Nu știți că invariabilitatea direcției și cea mai scurtă distanță sunt legate în mod legal una de alta! Prin urmare, conceptele

„o linie de direcție constantă” și „o linie de direcție constantă care constituie cea mai scurtă distanță între două puncte” au același volum

și, prin urmare, axioma și definiția menționate mai sus sunt propoziții de același grad de generalitate. La aceasta voi răspunde: „Da, invariabilitatea direcției și distanța cea mai scurtă sunt legate legal una de alta, dar această lege (sintetică) îmi este cunoscută datorită axiomei pe care am recunoscut-o, adică datorită unei judecăți sintetice în care semnul „invarianță de direcție” (subiectul judecății) justifică consecința (predicatul) - distanța cea mai scurtă. Dar ați respins această axiomă și ați înlocuit-o cu o definiție, considerând definiția ca fiind o judecată analitică, în urma căreia nu vă poate oferi cunoștințe despre legea pe care o cunosc. De fapt, în judecata dumneavoastră analitică subiectul este o combinație de două caracteristici: „constanța direcției” și „cea mai mică distanță”; Acest subiect vă justifică predicatul „cea mai scurtă distanță”: o astfel de justificare este absolut de încredere, deoarece, strict vorbind, constă în faptul că „linia care alcătuiește distanța cea mai scurtă este linia care formează distanța cea mai scurtă” ; Dar nu este clar că această certitudine absolută este în același timp absolut sterilă, pentru că din judecata dumneavoastră nu este deloc clar ce rol joacă al doilea atribut „invarianța direcției” adăugat subiectului: până la urmă, chiar și fără el? predicatul este absolut justificat. Prin urmare, având doar definiția dvs. analitică în sistemul cunoașterii, nu este interzis să credeți că semnul „constanța direcției” este atașat extern, într-un mod nelegal, adică poate fi prezent în unele cazuri și absent. În altele. Cu alte cuvinte, nu este clar din forma judecății dumneavoastră analitice că conceptele „linie, cu direcție constantă” și „linie cu direcție constantă, constituind cea mai scurtă distanță (în spațiul tridimensional)” au aceleași domeniul de aplicare: deci, rămâne posibilitatea ca conceptul „linie, având o direcție invariabilă” să fie generic, iar conceptul „o dreaptă având o direcție invariabilă și care constituie cea mai scurtă distanță între două puncte” este specific. Deci, axioma mea din definiția dvs. analitică (dacă nu este completată de alte cunoștințe) este redusă la nivelul unei anumite judecăți: „anumite linii având o direcție invariabilă constituie cea mai scurtă distanță între două puncte”. Este clar că întreaga valoare a axiomei a fost distrusă atunci când a fost înlocuită cu o definiție analitică și, având doar o astfel de definiție, ar fi imposibil să tragem din ea concluziile pe care Euclid le trage dintr-o axiomă sintetică (dintr-o definiție sintetică). lege).

Situația de aici este literalmente aceeași ca și în cazul în care cineva, având hotărârea „trandafirii galbeni sunt galbeni”, ar începe să

Folosind această judecată analitică pentru a rezolva problema relației dintre clasa trandafirilor și caracteristica galbenului; este clar că nu are dreptul, în baza hotărârii anterioare, să îndrăznească să afirme că „toți trandafirii sunt galbeni”, și poate garanta doar pentru judecata privată „unii trandafiri sunt galbeni” (și anume, „trandafirii galbeni sunt galbeni”).

Din considerațiile anterioare rezultă că judecățile analitice în sensul dat acestui termen de mai sus sunt pură vorbă inutilă. De fapt, în gândirea vie, astfel de judecăți nu există deloc (chiar și judecata „A este D” are un caracter sintetic - semnificația sa este: „D, gândit de două ori, este identic cu sine”). Ele pot apărea doar pe paginile de logică și epistemologie, fie ca ficțiuni, fie ca expresie a unor false teorii ale judecății. Kant în Critica rațiunii pure, examinând teoriile predecesorilor săi, aparent mai ales Leibniz, le-a atribuit o asemenea teorie a judecăților generale și necesare ale matematicii și a avut în mare măsură dreptate: Leibniz vorbește într-adevăr adesea în spiritul acestei teorii false, deși , bineînțeles, întrucât nu o formulează cu o claritate absolută punând-o în contrast cu teoria judecăților sintetice (din lipsa unui adversar încă nenăscut), în scrierile sale se pot găsi destul de multe locuri în care se dovedește că întrebarea de justificare a judecăților generale și necesare era vag în mintea lui într-o formă mai complexă și mai corectă. Cu toate acestea, Kant nu a avut nevoie să se angajeze într-o investigație a acestei probleme istorice. A fost suficient ca mintea lui sistematică să găsească printre predecesorii săi posibilitatea unei astfel de teorii de fundamentare a matematicii și științelor naturii, iar meritul său constă în faptul că a dezvăluit inconsecvența acesteia, a stabilit conceptul de judecată sintetică și a încercat să decidă . cum a fost posibil ca judecățile sintetice să fie generale și necesare, forțând aproape Toți epistemologii ulterioare au văzut această problemă drept centrul de greutate al fundamentului științei. Dar în epistemologia sa, alături de judecățile sintetice, este încă recunoscută existența judecăților analitice. Acum nu mai rămâne decât să finalizezi lucrarea lui Kant asupra unui punct neimportant; pentru a elimina complet din epistemologie și logică toate învățăturile pozitive despre judecățile analitice și pentru a păstra prezentarea acestei probleme doar în măsura necesară istoriei epistemologiei, precum și pentru a preveni încercările viitoare de revenire la această teorie falsă. ~ '

§ 55. Problema încercărilor de a înlocui axiomele cu definiţii este atinsă aici, de fapt, numai de dragul problemei judecăţilor analitice. Dar, din moment ce l-am atins deja, să luăm în considerare o altă posibilă formulare a acesteia. Unii reprezentanți ai acestor încercări se pot apăra după cum urmează. Ei vor fi de acord că definițiile

sunt judecăți sintetice și, cu toate acestea, vor insista că axiomele ar trebui înlocuite cu definiții deoarece axioma pretinde a fi considerată o expresie a legii și totuși apare, aparent, fără nicio justificare, în timp ce definiția are un caracter mai modest: se inainta, ca in pozitia acceptata.

Este evident însă că o astfel de formulare a întrebării este dezavantajoasă și pentru știință, cel puțin prin aceea că în acest fel valoarea științei este redusă inutil. De fapt, dacă definițiile sunt

condiționate, dacă aparțin,. conform terminologiei pe care o propun, printre ipotetice, atunci toată știința bazată pe ele devine condiționată, ipotetică. Între timp, dacă nu întotdeauna, atunci foarte des, de exemplu, când vorbim despre obiecte ideale, contemplarea existenței lor este de netăgăduit; Astfel, atunci când un matematician dă definiția unui număr complex, când Hilbert în „Grundlagen der Geometrie” definește conceptul „între” prin intermediul unui grup de axiome, înțelegerea acestor concepte nu este altceva decât contemplarea obiectelor ideale. despre care vorbesc. Numai încarnarea unor astfel de idei în regatul nostru de existență poate fi pusă la îndoială și chiar și atunci aceste îndoieli sunt uneori doar temporare, așa cum sa dovedit, de exemplu, pentru numerele complexe. Dar știința unor astfel de obiecte nu este preocupată de întruchiparea lor, ci de structura lor ideală conformă cu legea și are un caracter categoric în același mod ca și definițiile acestor obiecte, bazate pe contemplarea lor mentală (pe intuiția intelectuală).

Axiomele despre conexiunile asemănătoare legii, de exemplu, axioma menționată despre o linie dreaptă (în spațiul euclidian), sunt date în aceeași contemplare mentală neîndoielnică și, prin urmare, stau în fiabilitatea și în valoarea lor (ca judecăți categorice) pe la același nivel ca astfel de definiții și, prin urmare, nu există niciun motiv pentru a le transforma în definiții.

O imagine complet diferită se obține atunci când definiția este cu adevărat ipotetică și atunci când, prin urmare, sistemul de concluzii bazat pe ea are aceeași valoare, adică constituie un sistem de cunoaștere, deși rezultă în mod necesar din premise, dar este totuși numai condițional. Astfel, putem presupune existența unui corp ceresc, pe care vom fi de acord să-l numim Terricida și va fi definit de următoarele caracteristici: o masă egală cu 1A din masa pământului, o temperatură de 20.000 C, așa și așa orbită și așa și cutare mișcare de-a lungul ei. Pe baza acestei definiții, un astronom poate trage multe concluzii, de exemplu, poate concluzia că la 6 august 1985 acest corp se va ciocni cu Pământul nostru, că înainte și după ciocnire astfel de schimbări în sistemul nostru solar vor avea loc sub influența Terricidului etc. Desigur, acest sistem de cunoaștere are un caracter puternic diferit de geometria lui Hilbert sau logica matematică a lui Peano.

Capitolul VI.

Diviziunea conceptului

§ 56. Stabilirea unei definiții este un act care urmărește găsirea conținutului unui concept și, astfel, descoperirea conceptului, având în conștiință atât conținutul, cât și domeniul de aplicare într-o formă distinctă și clară.

Acum trebuie să luăm în considerare un alt act de cunoaștere, care vizează conceptele generale (sau ideile generale), în special volumul lor, și numit împărțirea conceptului. Constă în faptul că acest concept general este considerat generic, iar întregul său volum este împărțit în tipuri subordonate. Hanp., conceptul de unghi liniar poate fi împărțit în trei tipuri: unghi ascuțit, unghi drept, unghi obtuz.

Speciile obţinute în urma divizării pot fi, la rândul lor, luate din nou ca genuri şi supuse unei divizări ulterioare în concepte şi mai particulare etc., astfel încât în acest fel să se poată construi un sistem foarte complex de concepte. Împărțirea conceptelor făcută în scopul științei sau activității practice se numește clasificare.

Problema împărțirii pare foarte simplă la prima vedere. De fapt, uneori poate fi foarte dificil să o faci cu precizie. Într-adevăr, domeniul de aplicare al conceptului divizibil trebuie să fie, ca să spunem așa, împărțit în părți; în acest caz, suma volumelor parțiale rezultate (suma volumelor specifice) trebuie să fie nici mai mică, nici mai mare decât volumul care se împarte. În plus, orice individ inclus în sfera de aplicare a unui concept divizibil trebuie inclus în sfera de aplicare a unuia dintre conceptele de specie, dar nu în două sau mai multe specii. Aceasta înseamnă că tipurile obținute prin divizare trebuie să fie concepte opuse între ele (opuse sau contradictorii), precum, de exemplu, conceptele de unghi ascuțit, unghi drept, unghi obtuz. În caz contrar, atunci când efectuăm divizarea, vom marca parțial, ca să spunem așa, timpul, adică, atunci când trecem la o nouă specie, vom captura în componența ei câțiva dintre indivizii deja incluși în specia menționată anterior. Aceasta ar fi situația, de exemplu, dacă, după ce am început să împărțim conceptul de unghi liniar, am indica tipul „unghi drept”, apoi tipul „unghi central”: acestea sunt tipuri compatibile, și anume intersectare, prin urmare, o parte din volumele lor coincid.

Toate cerințele enumerate pentru o împărțire (sau clasificare) corectă din punct de vedere logic pot fi îndeplinite cu ușurință dacă aplicăm în acest scop o metodă numită împărțire prin prezența și absența oricărui atribut. Hanp., numerele întregi raționale pot fi împărțite în două tipuri în funcție de prezența sau absența atributului „divizibilitate cu doi fără rest”: numere pare și numere impare.

9m

O singură aplicare a unei astfel de împărțiri dă nu mai mult de două specii< (dihotomie); dar aplicându-l în mod repetat, de exemplu, prin împărțirea în continuare în același mod a unui concept negativ, care de multe ori se dovedește a fi mai voluminos decât unul pozitiv, se poate obține un sistem de clasificare complex.

Împărțirea în funcție de prezența și absența unei caracteristici satisface strict cerințele de mai sus. Speciile astfel obtinute sunt

exprimate prin concepte opuse, si anume contradictorii! unul pe altul: nu poate exista un obiect care să aibă și să nu aibă același atribut, întrucât aceasta ar fi o încălcare a legii contradicției. Suma volumelor lor nu poate fi mai mică decât volumul conceptului de divizare: în caz contrar, aceasta ar însemna că, alături de cele două tipuri găsite, există și un al treilea tip, dar atunci s-ar încălca legea terțului exclus.

Cu toate acestea, oricât de ușoară ar fi această metodă de împărțire, nu merită întotdeauna să recurgeți la ea, pentru că uneori dă o clasificare de mică valoare științifică. Conceptul negativ obținut în acest fel se dovedește adesea a uni subspecii prea eterogene și, prin urmare, este potrivit pentru concluzii doar într-o zonă foarte limitată. Un exemplu este împărțirea tuturor vertebratelor în înaripate și nearipate.

Prin urmare, atât știința, cât și gândirea cotidiană recurg adesea la o altă metodă de împărțire, numită împărțire prin modificări (modificări) oricărui atribut. Un exemplu este împărțirea de mai sus a unghiurilor liniare în acute, drepte și obtuze sau împărțirea conceptului de „un număr rațional întreg exprimat în sistemul zecimal” în tipuri: cu o singură cifră, două cifre, trei cifre, mai multe număr cu cifre (însemnând prin cuvântul cu mai multe cifre toate numerele exprimate prin mai mult de trei caractere).

Esența acestei metode este următoarea: este selectată orice caracteristică care este inerentă tuturor indivizilor incluși în domeniul de aplicare al conceptului de împărțire, dar care este capabilă de modificări, o listă exhaustivă a căreia oferă împărțirea conceptului în specii. Astfel, în primul exemplu dat, este selectat atributul „raportul unghiului la mărimea unghiului de 90°”; toate modificările acestei relații sunt limitate la trei concepte: mai mult de 900, egal cu 90°, mai mic de 900; de aici obținem trei tipuri de unghiuri - obtuz, drept, acut.

Caracteristica prin modificare a căreia un concept este împărțit în tipuri se numește baza diviziunii (fundamen->tυm divisiónis).

Din exemplele date, este clar că această metodă de împărțire a unui concept are succes numai dacă baza împărțirii este un semn, care în sine este deja subdivizat în mintea noastră exact în tipuri care se exclud reciproc (concepte care sunt opuse fiecăruia). altele) și, în plus, subdivizată într-un mod evident exhaustiv (de ex. fie durere

mai mult, a fi mai puțin, a fi egal). O astfel de precizie și evidență a diviziunilor este inerentă în foarte puține semne, de exemplu. temporale, spațiale, numerice, în general, în principal astfel de caracteristici care pot face obiectul științelor matematice.

Împărțirea poate fi, de asemenea, efectuată imediat pe baza modificării a două sau mai multe caracteristici; Astfel, triunghiurile pot fi împărțite în funcție, de exemplu, de mărimea unghiurilor și de egalitatea laturilor: triunghiuri scalene cu unghi ascuțit, triunghiuri cu unghi ascuțit cu două laturi egale, triunghiuri echilaterale cu unghi ascuțit, triunghiuri scalene dreptunghiulare , etc. (7 tipuri).

§ 57. Greșelile care ar trebui evitate la împărțirea unui concept sunt deja subliniate mai sus. Diviziunea nu trebuie să fie îngustă; acesta este numele diviziunii în care se pierde din vedere o parte din volumul conceptului care se împarte; de exemplu, dacă cineva ar împărți oamenii în politeiști și monoteiști, împărțirea ar fi îngustă, deoarece ateii sunt lăsați afară.

De asemenea, împărțirea nu trebuie să fie largă, adică suma volumelor speciilor obținute din împărțire nu poate fi mai mare decât volumul conceptului care se împarte. Hanp., dacă cineva ar împărți plantele purtătoare de spori în alge, ciuperci, mușchi, coada-calului, mușchi, ferigi și gimnosperme, aceasta ar fi o diviziune largă, deoarece gimnospermele (molid, pin etc.) nu sunt purtătoare de spori. plantelor.

Cel mai periculos și cel mai frecvent tip de eroare este al treilea tip de eroare - diviziunea confuză. Constă în faptul că împărțirea începe în funcție de modificări ale unei caracteristici și apoi se rătăcește la modificări ale unei alte caracteristici. Deci, de exemplu, împărțirea numerelor raționale în numere întregi, fracții, numere numite și abstracte este confuză. Mai întâi, în ea, se formează tipuri în raport cu unitatea, iar apoi cu prezența și absența numelui obiectelor numărabile. Prin urmare, unele dintre tipurile rezultate sunt concepte consistente între ele, de exemplu. conceptele de număr întreg și număr numit (concepte de încrucișare). Diviziunea confuză conține, de obicei, un întreg cuib de erori; și anume, poate fi nu numai confuză, ci și îngustă sau largă, sau atât îngustă, cât și largă în același timp (în diferite privințe). De fapt, confuzia apare atunci când clasificatorul însuși nu este conștient de modificările ce atribut face împărțirea; în același timp, este ușor să pierdeți din vedere orice modificare sau, dimpotrivă, să adăugați o specie inexistentă în conceptul divizibil; Astfel, în exemplul precedent tipul care lipsește este numerele mixte.

Învățătura dezvoltată, tradițională, a logicii despre împărțirea conceptelor și, prin urmare, și despre clasificare pare simplă, clară și precisă. Problema, însă, este că acest ideal logic de clasificare se dovedește adesea a fi complet irealizabil în realitate. Când vorbim despre obiecte ideale abstracte, de exemplu, obiecte de matematică, este fezabil în majoritatea cazurilor, dar este adesea

de neatins atunci când este necesară clasificarea obiectelor reale care formează un sistem cu nenumărate forme și varietăți tranzitorii, mai ales dacă clasificarea nu este întreprinsă de dragul vreunei sarcini

înguste, speciale, ci se străduiește să fie „naturală”, cum ar fi, de exemplu, în zoologie sau botanică modernă . Problema dificilă a clasificării unor astfel de obiecte nu a fost aproape complet luminată de logica 1).

Capitolul VII.

Forma de judecată

1. Cantitatea de judecată. Hotărârile private.

§ 58. Înainte de a trece la sarcina centrală a logicii, la teoria probei, trebuie să ne familiarizăm și cu diferențele dintre judecăți care sunt importante pentru probă; acestea sunt diferențe de cantitate, calitate, relativitate și modalitate.

Timp de secole, patru clasificări ale judecăților, bazate pe modificări ale acestor patru caracteristici, au fost prezentate aproape în același mod. Totuși, logica modernă și aici începe să supună totul unor schimbări profunde și chiar constată în clasificarea tradițională încălcări ale regulilor atât de precis stabilite de logica clasică însăși. Remarci scurte și adecvate despre această problemă pot fi găsite, de exemplu, în „Fundamentals of Logic”2 de la Lipps. Pentru a nu sta prea mult asupra detaliilor, voi lua în considerare doar ceea ce este necesar pentru teoria demonstrațiilor dezvoltată în continuare.

În funcție de cantitate, logica împarte propozițiile în general, de exemplu, „toate corpurile sunt extinse”, în special, de exemplu, „unele corpuri plutesc pe apă”, și individuale, de exemplu. „acest corp (acest buștean) plutește pe apă.” În prima judecată, predicatul este atribuit întregului volum al conceptului general, în a doua - unei părți nedefinite a volumului, iar în a treia

- un singur individ.

Referitor la această clasificare, Lippe observă că este incorect dacă se afirmă, așa cum face adesea logica, că diferența dintre judecățile generale și cele particulare constă în faptul că în prima predicatul este atribuit întregului volum al subiectului, iar în al doilea

- nu tot volumul subiectului. Lippe spune că în fiecare judecată predicatul este atribuit întregului volum al subiectului; dar subiectul judecății „unele corpuri plutesc pe apă” nu este corpul de clasă, ci o clasă încă nedefinită de cunoaștere

ɪ) În legătură cu această problemă, vezi articolul lui Benno Erman despre clasificarea după tip, Theorie der Typen-Eintheilungenu Philos. Monatshefte, 1894.

2) Vezi p. 67, 83, 87, p., 278 p.

*unele corpuri" 1). Odată cu dezvoltarea ulterioară a cunoștințelor, o astfel de clasă poate deveni definită; Astfel, fizica a stabilit că corpurile plutesc pe apă, deplasând un volum de apă egal ca greutate cu corpul plutitor. Datorită acestui progres al cunoașterii, o judecată particulară se transformă într-una generală, de exemplu, în acest caz: „toate corpurile care, atunci când sunt scufundate în apă, deplasează un volum de apă egal ca greutate cu greutatea corpului scufundat, plutesc. .”

În cele mai multe cazuri, cunoștințele obținute în urma transformării unei anumite judecăți într-una generală au o sferă mai puțin generală decât judecățile generale despre conceptul cu care se adaugă cuvântul „unii”; Astfel, în exemplul dat, judecata generală a fizicii se aplică numai tipului de gen de corpuri. Aceasta înseamnă că hotărârile private apar în majoritatea cazurilor când subiectul identificat al hotărârii nu este un temei suficient pentru predicat; numai în combinație cu o anumită caracteristică x constituie o bază suficientă, iar acest X trebuie descoperit dacă dorim să transformăm o anumită judecată într-una generală.

Cu toate acestea, sunt posibile cazuri și atunci când o anumită hotărâre se transformă într-una generală, referitoare la întreaga sferă a conceptului, la care a fost adăugat anterior cuvântul „unii”. Deci, să zicem, căutând listele deputaților țărani aleși în Duma de Stat în 1905 din provincia N și știind că din această provincie au fost aleși doar 8 deputați țărani, voi găsi o listă incompletă care conține doar cinci nume; Dacă se dovedește că fiecare dintre acești cinci deputați este un Vechi Credincios, am dreptul să exprim o judecată privată: „unii (adică măcar unii) deputați țărani aleși la Duma de Stat în 1905 din provincie sunt Vechi Credincioși. .” Să presupunem în continuare că, după ce am găsit o listă completă de deputați, aflu din ea că fiecare dintre cei opt deputați este un Vechi Credincios; atunci voi avea dreptul la o judecată generală (de înregistrare): „toți deputații-1 țărani aleși la Duma de Stat în 1905 din provincia W sunt vechi credincioși”.

Și în acest caz, judecata privată a fost o expresie a cunoașterii imperfecte. Adevărat, în el subiectul „un deputat țăran ales în 1905 la Duma de Stat din provincia N” este suficient pentru a justifica predicatul; totuşi, această justificare nu este directă, ci printr-o serie de legături ascunse în viaţa politică, economică, religioasă etc. a ţărănimii provinciei N; Prin urmare, nu este de mirare că, având doar prima verigă a acestei serii de fundamente și consecințe identificate în mintea mea, nu am putut afirma o judecată generală; și după ce am vizualizat lista completă, după ce am primit dreptul la o judecată generală (mulțumită inducției complete), exprim cunoștințe, deși mai precise decât înainte, dar totuși fără să înțeleg că provincia a trimis vechii credincioși la Duma de la țărani.

1) Vezi Lippe „Fundamentals of Logic”, p. 45 p.

Deci, o anumită judecată este o expresie a celui mai scăzut nivel de cunoaștere în comparație cu o judecată generală și individuală: se deosebește de acestea prin incertitudinea sferei subiectului, ajungând în punctul în care subiectul „un S” (nu orice S) se poate dovedi a fi doar un tip de S, se poate dovedi, de asemenea, a fi întregul concept S și, uneori, chiar și un singur individ din clasa S. Pentru a exprima o astfel de cunoaștere vagă, trebuie luat cuvântul „unii” în sensul de „cel puţin unele {τ. ⅛. "nu orice"). Acesta este ceea ce este obișnuit în majoritatea sistemelor de logică, când cuvântului „unii” îi este dat sensul unui termen care exprimă o judecată privată. Uneori, acestui termen i se dă o semnificație care este mai comună în vorbirea de zi cu zi, și anume „doar unii”, ca în propoziție, „unii oameni au un ton absolut”. Astfel de propoziții servesc ca expresie a două judecăți deodată: „unii oameni au un ton absolut, în timp ce alții nu”.

Majoritatea logicienilor acceptă primul sens al cuvântului unii, în ciuda faptului că apare foarte rar în vorbirea de zi cu zi; și chiar și în știință, așa cum a subliniat N.A. Vasiliev, al doilea sens al acestui cuvânt este mai comun decât primul 1). Potrivit lui N.A. Vasilyev, logica nu indică „nici un temei” pentru aceasta (p. 5), în timp ce, în opinia sa, pot fi aduse argumente puternice în favoarea întemeierii sensului de clasificare al cuvântului „doar unii”. Într-adevăr, el atrage atenția asupra faptului că propoziția „cel puțin unii S sunt P” are sensul „unii S și poate toți S sunt P” (p. i), iar aceasta „poate arată că ne aflăm în fața unei propoziție problematică; de aceea, Vasiliev refuză să le considere chiar judecăţi, dar vede în ele doar „oscilaţia noastră subiectivă” între o judecată generală şi judecata „doar unii S sunt P” (p. 11). Astfel de „judecăți nedefinite” reprezintă, în opinia sa, „o formă mai degrabă psihologică decât logică a trecerii de la o judecată despre un fapt la o judecată despre o regulă” (p. 46). Dimpotrivă, spune el, judecata „doar unii S sunt P”, de exemplu, „unii oameni sunt blonzi” este o cunoaștere completă, o judecată asertorică conform căreia predicatul P nu este exclus, dar nu este cerut de natura lui. subiectul S, că predicatul „blond” » este compatibil, dar nu necesar pentru conceptul de „persoană”; indică „aleatorietatea conexiunii dintre conceptele S și P, relația de încrucișare între ele; Așadar, Vasiliev își propune să numească aceste judecăți accidentale (p. 18) și să alunge în general termenul de judecată privată din logică, întrucât în toate judecățile subiectul este luat în întregime: „judecăți despre concept.

1) N. A. Vasiliev, Despre judecăţile private, despre triunghiul contrariilor, despre legea celui de-al patrulea exclus (Kazan, 1910), p. 6.

iar despre un fapt, judecățile despre un singur obiect, grup sau clasă vor fi judecăți despre întregul concept și despre întregul fapt, despre întregul obiect, despre întregul grup, despre întreaga clasă. Nu există

o categorie anume. Subiectul este întotdeauna distribuit în judecată” (p. 46, 20). (Nu putem decât să fii de acord cu ultimul gând al lui N.A. Vasiliev, care coincide cu viziunea lui Lipps). În fine, ultimul argument al lui Vasiliev în favoarea „numai unora” (judecata accidentală) și împotriva „cel puțin unii” (judecata problematică) este următorul: „Diferenta dintre accidental și problematic este că accidentalul are întotdeauna ca subiect un concept și exprimă o regulă atemporală, o veșnică (precum, în general, afirmativă și în general negativă). În orice moment, „predicatul” blond va fi compatibil cu conceptul de „persoană”. Dimpotrivă, o judecată problematică se referă întotdeauna la fapte și exprimă întotdeauna o ipoteză despre o relație de fapt, care are în mod necesar un caracter temporal determinat” (p. 18).

Argumentele lui N. A. Vasiliev sunt dezvoltate foarte spiritual și semnificative, dar nu sunt suficiente pentru a se abate de la învățăturile logicii clasice, în favoarea căreia pot fi date următoarele motive. Propoziția „cel puțin unii S sunt P” are într-adevăr un caracter nedefinit în sensul că obiectul său „unii S” este o clasă încă nedefinită în cunoștințele noastre și, în acest sens, ne confruntăm cu o etapă psihologică specială a proces cognitiv; aceasta nu împiedică însă judecata în cauză să aibă o altă latură, precisă, obiectivă, dând cunoștințe asertorice: ea corespunde sensului cuvântului „unii”, exprimat prin cuvintele „nu unul”; Mai mult, chiar corespunde sensului deplin al cuvintelor „cel puțin unii”, adică toate cele puține pe care le-am luat în considerare sau despre care am concluzionat că sunt P; Prin urmare, nu este nevoie să introduceți cuvântul „poate” atunci când dezvăluiți sensul acestor judecăți. Opunând lui N.A. Vasiliev, I.I. Lapshin notează în mod destul de corect: „Cuvântul unii” nu conține nicio natură problematică: nu conține niciun gând clar despre „restul”. Nimeni nu-mi poate interzice să mă gândesc la aceşti ceilalţi, la fel cum nimeni nu mă poate forţa să judec: toţi oamenii sunt muritori - este imperativ să mă gândesc la mortalitatea insectelor, gândacilor etc. 1).

Fără îndoială, această cunoaștere, deși asertorică, are foarte puțin conținut, dar de aceea este cel mai interesant și important obiect de studiu al acelei științe (logica), care studiază diverse forme ale compoziției obiective a cunoașterii. Cunoașterea mai complexă corespunzătoare cuvântului „doar unii” este ca

1) I. I. Lapshin. Cercetări epistemologice, voi. 1. Logica relațiilor și silogismul, 1917, p. 52.

HA Vasiliev subliniază corect, iar înaintea lui prof. A. I. Vvedensky („Logica ca parte a teoriei cunoașterii”, ed. a 3-a, p. 74), o combinație de două judecăți („partea S este Pi și cealaltă parte nu este P”), exprimată într-o singură propoziție. Știința supune unui studiu special fie elemente, fie astfel de întregi, care, fiind o combinație de elemente, diferă totuși profund în natură de elementele

lor. N.A. Vasiliev subliniază că „judecățile accidentale” („doar unele S sunt P”) constituie, totuși, o combinație a două judecăți, dar „acesta este un compus ca unul chimic, elementele și-au pierdut proprietățile judecăților despre fapte, produsul lor a devenit o judecată cu privire la o regulă” (pagina 23). Este adevărat, dar regula despre care vorbește N.A. Vasiliev este exprimată în două judecăți unice: „S nu exclude, dar nu cere P” (considerăm aceste judecăți ca fiind unice conform doctrinei conceptelor dezvoltate mai sus); pe de altă parte, această cunoaștere complexă este exprimabilă sub forma unor astfel de judecăți complexe, care, în ciuda complexității lor, sunt supuse unui studiu special în logică, tocmai sub forma judecăților disjunctive, așa cum a subliniat însuși N. A. Vasiliev: „numai unele S sunt P” înseamnă că „toți S sunt fie P, fie nu P” (p. 17). Deci, cunoștințele exprimate în judecăți despre „doar unele S” nu sunt trecute cu vederea de logică, dar de dragul acesteia nu introduce o categorie specială de judecăți în principalele sale clasificări.

În concluzie, voi reține și că N.A. Vasiliev greșește deja complet în a afirma că aceste judecăți exprimă o relație de încrucișare între concepte. Ele sunt posibile și în cazul în care conceptele se raportează între ele ca gen și specie, de exemplu. „Doar unele plante sunt plante cu flori.”

N.A.Vasiliev greșește și el când susține că în cunoașterea rațională, de exemplu. în matematică, judecățile despre „cel puțin un S” sunt complet inaplicabile. I. I. Lapshin subliniază că o astfel de judecată „este presupusă de acea operație de gândire pe care Poincaré o numește le raisonnement mathématique par excellence - raționament prin recurență (concluzie de la η la ∏+1). Există multe astfel de cazuri în matematică. Hanp., problema lui Fermat: x∏ + y ∏ = z∏ este imposibilă pentru numere întregi (x, y, z) și pentru n>2. Această poziție nu a fost încă dovedită în formă generală, ci doar pentru unele valori. Euler a demonstrat-o pentru n = 3 și pentru η = 5, Dirichlet pentru n = 14, Kummer pentru η = unele numere prime. Putem spune:

Unii (x n + y n) nu sunt z n.

Această judecată este O, care se va transforma în E în momentul în care se găsește o soluție generală, dar va fi găsită vreodată? 1),

1) Lapshin, ibid., p. 53.

Întrucât N. A. Vasiliev, sub masca unor judecăți accidentale, consideră de fapt nu o judecată simplă, ci una complexă, nu este de mirare că, comparând-o cu judecăți simple, este nevoit să respingă multe tipuri de inferențe indicate de logica clasică pentru judecăți. „cel puțin un S este P”; Mai mult, este obligat chiar să respingă legea terțului exclus și să o înlocuiască cu legea terțului exclus. Există prea multă onoare pentru judecățile accidentale, adică judecățile despre caracterul aleatoriu al conexiunii dintre ShP.

Să ne întoarcem acum la întrebarea de ce logica supune unui studiu special propozițiile „cel puțin unii S sunt P”, deși s-a recunoscut deja, în primul rând, că ele conțin incertitudine, aparțin clasei nedefinite și, în al doilea rând, că chiar și acea latură a acestora, care constituie cunoștințe certe și asertorice („nici un singur S” și „toate acele unele S-uri pe care le-am luat în considerare sau despre care am concluzionat...”) are foarte puțin conținut.

În primul rând, constat că astfel de cunoștințe sunt extrem de răspândite atât în știință, cât și în gândirea de zi cu zi; ca parte a tot felul de afirmații cu cuvintele „uneori”, „deseori”, „multe”, „cel mai”, „mai multe”, etc., numai acea parte este complet de încredere și dovedită, care, atunci când este exprimată cu exactitate, ar trebui să fie exprimat cu cuvintele „cel puțin cel puțin unii S sunt Pi, dar despre restul voi rămâne tăcut până voi obține informații de încredere.” În gândirea cotidiană și chiar, din păcate, în gândirea științifică, de multe ori nu avem această informație sigură și spunem „des”, „uneori S este P”, ceea ce poate da naștere la opinia falsă că deja s-a stabilit că „ în unele cazuri S este Pi și în altele S nu este P.” Aceasta este, de exemplu, afirmația „bolile de isterie apar adesea pe baza traumei mentale”; în unele cazuri, prezența traumei psihice nu a fost dovedită, totuși, având în vedere dificultăți de a demonstra în mod credibil astfel de teze negative, trebuie să admitem că problema rămâne neclară, iar afirmația de mai sus este de încredere doar în sensul „la cel puțin unele cazuri de isterie sunt cauzate de traume mentale.”

Logica abstrage această mică parte semnificativă a cunoașterii din compoziția cunoașterii și, deoarece în cunoașterea concretă vie ea aproape niciodată nu apare într-o formă separată, dă impresia de ceva artificial. După cum știm, toate științele sunt adesea în această poziție, deoarece trebuie să studieze abstracțiile. De ce merită să producem această abstracție în logică și să o studiezi? - În primul rând, pentru că judecățile despre „cel puțin unele S” reprezintă adesea singurele cunoștințe complet de încredere într-un anumit domeniu; în al doilea rând, pentru că sunt ușor de demonstrat; În al treilea rând,

pentru că, datorită proprietăților lor anterioare, ele servesc adesea drept verigă inițială a cunoașterii și se știe cât de important este de la bun început să te agăți de ceva complet de încredere și, în cele din urmă, în al patrulea rând, fiind elementar, ca produs. de abstracție de anvergură, ele prezintă proprietăți specifice, care în diverse combinații au influențe diferite, foarte importante, uneori utile, alteori dăunătoare: de exemplu, se cunoaște semnificația lor unică într-un silogism, nefavorabile când servesc drept premise și benefice atunci când servesc drept concluzie. Este deosebit de important ca aceste judecăți să poată fi folosite pentru o infirmare ușor de realizat și totuși de încredere a unor dispoziții generale false (cu care este și N. A. Vasiliev de acord, sf. 31).

Judecățile luate în considerare se referă la o clasă nedefinită, prin urmare, subiectul lor este distribuit. Le putem numi judecăți private? – Să salvăm acest termen, în primul rând, pentru a nu ne abate de la terminologia obișnuită și, în al doilea rând, pentru că îi putem da următorul sens: în judecata „unii S sunt P” exprimăm cunoștințe despre o parte a clasei. S , lăsând deschisă întrebarea dacă întreaga clasă S va ajunge să fie înzestrată cu predicatul P.

Pe baza celor de mai sus, împărțirea judecăților după așa-numita cantitate ia forma următoare; judecățile sunt:

I. Cu un anumit continut al subiectului; UL cu conținut de subiect nedefinit. Hotărârile cu un conținut nedefinit al subiectului sunt private; judecățile cu un conținut specific subiectului sunt împărțite în continuare în 1) generale și 2) individuale.

Principala diviziune din această clasificare urmărește să facă distincția între două forme de cunoaștere, net diferite ca valoare: inferioară, mai puțin semnificativă și mai mare, mai semnificativă. Aceeași tendință va fi găsită aproape peste tot în clasificările ulterioare ale judecăților.

În cele din urmă, judecățile generale sunt împărțite în continuare în înregistrare și infinite. În primul, subiectul este un concept de înregistrare, de exemplu. „toate statele americane moderne au o formă reprezentativă de guvernare” și, în al doilea rând, un concept nesfârșit, de ex. „Toate corpurile electrizate de aceeași electricitate se resping reciproc.”

2. Calitatea judecatii. Relativitatea calității.

§ 59. După calitatea hotărârilor, ele se împart în afirmative și negative. Conform învățăturilor logicii clasice, o propoziție este numită afirmativă în care predicatul P

atribuit obiectului S, afirmat pentru obiectul S, de exemplu. „Șase este divizibil cu doi fără rest”; negativ este o judecată în care predicatul P nu este atribuit obiectului S, ci este negat în raport cu acesta, de exemplu. „Șapte nu pot fi împărțiți la doi fără un rest.”

Un sistem de logică care acceptă o asemenea doctrină a afirmativului și negativului unei judecăți trebuie, în același timp, să considere negația „nu” (precum și afirmația) ca să nu aparțină nici compoziției predicatului, nici compoziția obiectului și subiectului; conform unei astfel de teorii, ambele judecăți date despre numărul șase și numărul șapte au același predicat „divizibilitate cu doi fără rest”, dar relația predicatului cu subiectul din aceste două judecăți este diferită, ceea ce este exprimată prin prezența sau absența cuvântului „nu”. Ce fel de atitudine este aceasta? Unii reprezentanți ai logicii o

numesc o relație de separare (Aristotel, De interpretatione, il), alții spun că este o relație de „negație”, dar majoritatea nu indică exact ce fel de relație este aceasta. În orice caz, pentru toate, structura acestor două judecăți ar trebui exprimată prin diagrame:

S este P; S nu este P,

Această învățătură este evident incompatibilă cu teoria judecăților pe care o apărăm, conform căreia subiectul se raportează la predicat ca bază a consecinței: subiectul „numărul șase” duce la consecința „divizibilitate cu doi fără rest”, iar subiectul „numărul șapte” cu Aceeași necesitate duce la o altă consecință: „nedivizibilitatea cu doi fără rest”. Este clar că o astfel de teorie ne obligă să atribuim „nu” compoziției predicatului, adică să considerăm cele două judecăți date ca având predicate diferite „divizibilitate cu doi” și „indivizibilitate cu doi” și să exprimăm principiul de bază. structura judecății întotdeauna și peste tot în același mod:

S

: : : - P, adică prin P în unele cazuri pozitiv, iar în altele concepte negative.

Respingem doctrina logicii clasice despre judecata negativă nu numai pentru că este incompatibilă cu teoria noastră. Are, de asemenea, neajunsuri care încalcă consistența logicii clasice în sine. Calitatea „negativității” și „afirmativității” este, conform acestei învățături, o proprietate absolută a judecății, deoarece este condiționată de relațiile care există în cadrul judecății. Cu toate acestea, logica clasică însăși, atunci când are în vedere premisele inferențelor, consideră literalmente aceeași judecată fie afirmativă, fie negativă, în funcție de relația sa cu alte premise. Aceasta înseamnă că ea însăși consideră această proprietate a judecății ca fiind relativă. Așadar, să luăm două premise: „toate persoanele care au un certificat de înmatriculare au dreptul de a intra la universitate

site ca studenți efectivi” și „W nu are certificat de înmatriculare”; din aceste premise este imposibil să se tragă o concluzie despre NN din prima figură a silogismului (din moment ce este posibil ca, pe lângă cei care au certificat de bacalaureat, și alte categorii de persoane să aibă dreptul de a intra la universitate ca studenți validi); Logica clasică explică imposibilitatea obținerii unei concluzii valide prin faptul că în prima figură a silogismului premisa minoră trebuie să fie afirmativă, iar aici premisa minoră „NN nu are certificat de înmatriculare” este negativă. Să luăm acum aceeași judecată cu o altă premisă mai mare; „persoanele care nu dețin certificat de bacalaureat nu au dreptul de a intra în universitate ca studenți efectivi”, „NN nu are certificat de înmatriculare”; din aceste premise se poate desprinde concluzia din prima figură a silogismului („NN nu are dreptul de a intra la universitate ca student cu normă întreagă”). Logica clasică

explică dreptul la o concluzie prin faptul că hotărârea „NN nu are certificat de înmatriculare” ar trebui considerată afirmativă sub această premisă mai largă (într-adevăr, „NN este inclusă în clasa persoanelor care nu au certificat de înmatriculare). ” și, prin urmare, lipsit de dreptul de a intra în universitate, conform premisei mai mari). Deci, negativitatea sau afirmativitatea unei judecăți depinde de relația acesteia cu o altă judecată sau cu un concept găsit într-o altă judecată (subiect sau predicat). În consecință, calitatea unei judecăți este o proprietate relativă a acesteia.

Această concluzie este confirmată și de faptul că o simplă transformare gramaticală a unei propoziții elimină sau introduce în componența acesteia negația „nu” fără a schimba latura obiectivă a judecății, ceea ce este de înțeles dacă calitatea judecății este ceva relativ. Hanp., „Șase este împărțit în două fără rest” este echivalent în componența sa obiectivă cu hotărârea „Șase nu dă rest atunci când este împărțit la doi”.

Ambiguitatea predării logicii clasice despre ce fel de relație în cadrul unei judecăți determină afirmația sau negativitatea acesteia sugerează că aceasta, printre altele, confundă latura psihologică și cea logică a judecății, și anume, acceptă actul mental de afirmare sau negație. (actul de acord sau dezacord cu sensul enunțului) pentru sursa calității judecății. Întrucât fiecare act mental de afirmare, dacă nu este însoțit efectiv de lege, implică totuși în mod necesar un act de negație a unei afirmații care o contrazice, atunci devine clar de ce orice enunț poate, fără a-și schimba sensul, să fie transformat gramatical astfel încât oricare parte a noastră. acordul este subliniat, afirmații sau o latură a dezacordului, („șase este divizibil cu doi fără rest”, „șase nu dă un rest atunci când este împărțit la doi”); totuși, pentru aceasta, de cele mai multe ori nici măcar transformarea gramaticală nu este necesară

se dovedește că: intonația, expresiile faciale (de exemplu, mișcările capului), precum și legătura cu afirmațiile anterioare și ulterioare arată destul de clar dacă un act de acord sau dezacord se realizează în viața noastră mentală subiectivă. Potrivit actului subiectiv de acord sau a dezacordului, și în alcătuirea obiectivă a unei judecăți, pozitivitatea sau negativitatea care coexistă întotdeauna în ea, inerentă oricărui conținut specific, iese în prim-plan, așa cum s-a clarificat în capitolul referitor la legea identităţii şi a contradicţiei.

Abundența posibilelor amestecuri ale laturii gramaticale, psihologice și logice a afirmațiilor explică numeroasele învățături eterogene despre judecata negativă și natura completă nerezolvată a acestei probleme în logică. Doctrina pe care o apăr este expusă în articolul meu „Latura logică și psihologică a judecăților afirmative și negative”1); Aici voi transmite pe scurt conținutul acestuia, pregătit deja prin observațiile anterioare.

„1. Natura afirmativă și negativă a judecăților, care este importantă pentru teoria logicii, nu este absolută, ci relativă: se bazează nu pe relația dintre părțile unei judecăți unele cu altele, ci pe relația dintre întreaga judecată și un concept care face parte dintr-o altă judecată și îi servește drept subiect sau predicat. Comparând cele două premise „persoanele care au certificat de bacalaureat au dreptul de a intra în universitate ca studenți cu normă întreagă" și „NN nu are certificat de bacalaureat" și luând în considerare a doua dintre ele în raport cu subiectul primei „persoane". care au certificat de înmatriculare", este necesar să recunoaștem că este relativ negativ. În virtutea care este relația dintre sensul propoziției „NN nu are certificat de înmatriculare" și conceptul „o persoană care are certificat de înmatriculare"? Datorită relaţiei de contradicţie. Este o problemă diferită dacă premisele sunt după cum urmează; „persoanele care nu au certificat de bacalaureat nu au dreptul de a intra în universitate ca studenți valabili" și „NN nu are certificat de înmatriculare", aici există o relație între sensul hotărârii „MV nu are un certificat de înmatriculare" și subiectul „persoane care nu au certificat de înmatriculare" identitate (parțială) și deci hotărârea „NN nu are certificat de înmatriculare" este relativ afirmativă.

În alte cazuri, structura premiselor încurajează compararea unui predicat cu predicatul altuia. Hanp., judecata „amoniacul nu este un simplu corp" este negativă în raport cu predicatul judecății „metale sunt corpuri simple" (prin urmare, din două astfel de premise se poate trage o concluzie din figura a doua a silogismului); dar aceeași propoziție „amoniacul nu este un corp simplu" este afirmativă în raport cu predicatul judecății „sărurile nu sunt corpuri simple" (prin urmare, din

ɪ) În colecția articolelor mele „Probleme de bază ale epistemologiei * 4 1919, și mai devreme a fost publicată în revista „Logos" (în ediția rusă și germană), 1912-1913, cărțile 1 și 2.

două astfel de premise nu pot fi deduse din a doua figură a silogismului).

Atitudinea de opoziție este complexă: conține și contradicție. Prin urmare, o judecată ar trebui considerată relativ negativă chiar și în cazul în care sensul ei este în raport cu opusul subiectului sau predicatului unei alte judecăți. Propoziția „amoniacul este un corp complex" este negativă în raport cu predicatul propoziției „metale sunt corpuri simple" (prin urmare, două astfel de propoziții dau concluzia corectă „amoniacul nu este un metal" din a doua figură a silogismului, ceea ce impune ca una dintre premise să fie negativă).

Deci, afirmativitatea și negativitatea relativă se bazează pe conexiune sau separare, care este determinată de o astfel de relație, fără

îndoială, logică (și ontologică), ca aceeași sau opusă (contradictorie și opusă).

2. Relația predicatului cu subiectul în toate judecățile, atât afirmative, cât și negative, este o consecință necesară a predicatului din subiect, iar conceptul „nu” se referă la componența predicatului și nu se află între subiectul și predicatul. Această trăsătură a teoriei pe care o apăr duce la o serie de diferențe în doctrina inferențelor directe, silogismului etc. față de teoriile logicii clasice. Deoarece învățăturile corespunzătoare ale logicii clasice sunt încă extrem de ferm stabilite în literatura filozofică și au multe proprietăți respectabile, în secțiunea despre inferențe voi oferi întotdeauna cel puțin două prezentări - predarea logicii clasice și învățătura dezvoltată de mine.

3. Pe lângă afirmativitatea și negativitatea relativă a judecăților, putem presupune și afirmativitatea sau negativitatea absolută, dând acestui termen următorul sens. Luând în considerare perechile de concepte care sunt în relație între ele în opoziție contradictorie, de exemplu, „un om de stat nu este om de stat”, „un poet nu este poet”, vom fi de acord să le numim pe primele pozitive, pe al doilea negativ. În consecință, se pot numi judecăți în care un concept negativ servește ca predicat, de exemplu, „Shakespeare este un poet”, absolut afirmative și judecățile în care un concept negativ servește ca predicat, de exemplu. „Shakespeare nu este un om de stat” este absolut negativ.

Cu toate acestea, trebuie să observăm imediat că pentru logică această afirmativitate și negativitate absolută au foarte puțină semnificație. Într-adevăr, în teoria generală a judecății, problema relației predicatului cu subiectul este de o importanță esențială, dar această relație nu se schimbă deloc în funcție de faptul dacă predicatul este

concept negativ sau pozitiv. În același mod, această proprietate a predicatului nu se reflectă deloc asupra structurii inferențelor. Împărțirea absolută a judecăților în afirmative și negative este de mare valoare doar din punct de vedere metodologic, de exemplu, când se consideră complexitatea și dificultatea metodelor de demonstrare a anumitor propoziții cu predicatul pop - P, cum ar fi propoziția „există fără minereuri de aur în Caucaz”.

4. Având în vedere faptul că orice certitudine, fiind supusă legii identității și contradicției, conține atât o latură pozitivă, cât și una negativă (albastrul nu este roșu, nu este sunet etc., etc.), judecăți afirmative ca absolute. și rudele nu au prioritate față de judecățile negative1).

§ 60. În teoria inferențelor, la fiecare pas trebuie să se țină cont de cantitatea și calitatea judecăților. Prin urmare, se obișnuiește să se combine ambele clasificări de mai sus și să se desemneze calitatea și

cantitatea prin termenii afirmativ general, negativ general, afirmativ particular și judecată negativă particulară.

Desigur, există și judecăți unice afirmative și unic negative, dar acești termeni sunt foarte rari pentru că logica este încă puțin interesată de judecățile unice și, de exemplu, în teoria silogismului formulează toate regulile, adică doar generale și hotărâri speciale.

Pentru concizie, se obișnuiește chiar să se înfățișeze calitatea și cantitatea unei judecăți cu simboluri, și anume: afirmativitate generală - litera a, afirmativitate particulară - i (primele două vocale ale verbului latin affirmo, adică eu afirm), negativitate generală - e, negativitate particulară - o (două vocale ale verbului latin nego, adică neg). Astfel, simbolurile SaP, SiP etc. înseamnă: „toți S sunt P”, „unii S sunt P” etc. Putem folosi și aceste simboluri în viitor, amintindu-ne doar că atunci când vorbim despre teoriile logicii clasice, iar despre opiniile noastre, literele a, i, e, o înseamnă afirmativitate și negativitate relativă.

3. Relativitatea judecății.

§ 61. Pe baza modificărilor relativității, logica distinge trei clase de judecăți: categoriale, condiționate (ipotetice) și disjunctive (disjunctive).

1) Vezi, de exemplu, teoria judecăților negative a lui Sigwart și obiecțiile mele la aceasta în articolul „Latura logică și psihologică a judecăților afirmative și negative* din colecția „Probleme de bază ale epistemologiei”, pp. 130-135.

Potrivit celei mai răspândite învățături, o judecată condiționată (ipotetică) se caracterizează prin faptul că predicatul din ea este recunoscut ca aparținând subiectului în funcție de condiție, care „se indică sub forma unei alte judecăți, astfel încât obținem o pereche de judecăți categorice, din care adevărul unul determină adevărul celuilalt, de exemplu, dacă razele a două cercuri sunt egale între ele (o judecată categorică, care determină prin adevărul său adevărul următorului), atunci aceste cercuri sunt egale (o altă judecată categorică),” și într-o judecată categorică, de exemplu. „suma unghiurilor interne ale unui triunghi plan este egală cu două unghiuri drepte”, relația dintre subiect și predicat este considerată „independentă de orice condiții1).

Nu putem fi de acord cu o astfel de doctrină despre diferența dintre o judecată condiționată și una categorică. „Condiția” de care depinde legătura subiectului cu predicatul nu este altceva decât baza (sau o parte a bazei) din care rezultă predicatul ca urmare: asta înseamnă că, conform teoriei pe care o apărăm, face parte. a subiectului judecății

și a fiecărei judecăți, Atât condiționalul, cât și categorialul sunt un sistem care conține, pe de o parte, un set de condiții, iar pe de altă parte, consecința care decurge din acestea. În propoziția condiționată „dacă Coranul este de la Dumnezeu, atunci Mahomed este profetul lui Dumnezeu” (exemplul lui Mill, System of Logic, cartea I, capitolul IV, §3), inspirația divină a Coranului este o condiție din care Urmează caracterul profetic al lui Mahomed. Dar și în judecata categorică, de exemplu. „păsările granivore au un stomac puternic și musculos” granivoria este o afecțiune din care rezultă prezența unui stomac puternic și musculos. Evident, pentru a face distincția între propozițiile categorice și condiționale, este necesar să ne referim nu la condițiile termenului ambiguu în general, ci la un tip special de condiții. Nu este greu de găsit acest tip de condiții luând în considerare cel puțin următoarele două propoziții: „pământul și luna se atrag reciproc”, „dacă pământul s-ar ciocni cu luna, ambele corpuri s-ar transforma într-o substanță gazoasă. ” În prima judecată, „pământul și luna” este ceva găsit de individul cunoscător în alcătuirea lumii (chiar dacă era un element ideal sau, de exemplu, fantastic al lumii), iar în a doua judecată, obiectul. „Pământul și Luna se ciocnesc unul de celălalt” este ceva asumat doar de subiectul cunoaștere (mai târziu se poate dovedi că ceea ce se presupune este de fapt parte din lume). Doar această natură a subiectului face diferența între o propoziție categorică și una condiționată. În ceea ce privește celelalte aspecte ale structurii acestor judecăți, este la fel: în judecățile condiționate (ipotetice), ca și în cele categorice, predicatul decurge din proprietățile obiectului ca o consecință strict necesară. Aceasta este natura condiționalului (ipotetic)

1) Λ. I. Vvedensky, Logica ca parte a teoriei cunoașterii, ed. a III-a, p. 71.

judecăți pe care, după ce am făcut o anumită presupunere, uneori complet arbitrar, abandonăm apoi arbitrarul și urmăm ceea ce devine necesar să le acceptăm pe baza presupunerii. Mai mult, sunt posibile și astfel de propoziții condiționate în care doar un aspect al obiectului este ceva asumat, iar aspectele rămase se regăsesc în alcătuirea lumii 1). Desigur, diferența de valoare a judecăților categoriale și condiționale este încă foarte mare: primele reprezintă un nivel mult mai ridicat de cunoștințe și reprezintă scopul său, deoarece oferă informații despre adevărata compoziție a lumii, iar cele din urmă joacă adesea rolul rolul de doar un pas preliminar către cunoaşterea categorică. Semnul gramatical al condiționalității, cuvântul „dacă”, este extrem de nesigur: acest cuvânt servește atât pentru a desemna o condiție asumată, cât și o condiție găsită. Din aceasta rezultă clar că orice judecată poate fi exprimată folosind cuvântul „dacă”. Într-adevăr, propoziția categorică „păsările granivore au un stomac puternic muscular” poate fi exprimată perfect prin cuvintele „dacă păsările sunt granivore, au un stomac puternic muscular”. Legile conexiunilor ideale sunt exprimate mai ales ușor prin propoziții cu cuvântul „dacă”; totuși, acest lucru nu le împiedică în niciun caz să fie judecăți

categorice: astfel, teorema „dacă două drepte sunt paralele cu o treime, ele sunt paralele între ele” are aceeași semnificație ca cea exprimată prin cuvintele „două drepte paralele cu o treime”. sunt paralele între ele.”

Este foarte ușor, desigur, pe baza unor astfel de legi, să ajungeți la o propoziție condiționată reală. Să presupunem că mă uit la un desen geometric complex, care conține trei linii drepte AB, CD, EF și relația acestor linii între ele nu a fost încă studiată de mine. Înainte de orice examinare a desenului, pot face judecata „dacă AB și CD sunt paralele cu EF, atunci sunt paralele între ele”; Aceasta este o judecată cu adevărat condiționată (ipotetică). Lippe sugerează utilizarea expresiei complexe „în caz” pentru a denota condiționalitatea; dar în vorbirea vie nu este un semn de ipoteticitate, deoarece este adesea folosit în locul cuvintelor „oricând”.

Propozițiile condiționale sunt exprimate prin propoziții complexe; prin urmare, dacă îmbrăcămintea gramaticală a gândirii este supraestimată, apare convingerea că propozițiile condiționate ar trebui considerate o combinație de cel puțin două propoziții. De fapt, nu este nevoie de asta. Exemple precum „păsările granivore au un stomac puternic și musculos” arată cât de ușor este să exprimi aceeași propoziție gramatical, fie printr-una, fie prin două sau mai multe propoziții. Într-o propoziție condiționată, întregul său conținut de la cuvântul „dacă” la

1) O doctrină a propozițiilor condiționale similară cu cele de mai sus este dezvoltată în „Fundamentals of Logic” a lui Lipps, p. 83 p.

cuvintele „care” servesc ca expresie a obiectului și subiectului judecății; adesea partea din conținut care urmează cuvântului „care” face parte din subiectul judecății; de exemplu, propoziția „dacă Coranul este de la Dumnezeu, atunci Mahomed este profetul lui Dumnezeu” poate fi o expresie a unei judecăți în care întregul conținut „dacă Coranul este de la Dumnezeu, atunci Mahomed” denotă subiectul judecății („Mahomed, ca autor al Coranului, cartea despre care se presupune că este inspirată divin”).

Doctrina prezentată poate face să se gândească că fiecare judecată categorică conține, deși nu exprimă în cuvinte definite, o judecată existențială. De fapt, judecățile despre existența unui obiect se numesc existențiale, de exemplu. „Dumnezeu există”, „au existat animale cu structură parțial de șopârle, parțial de păsări”, și fiecare judecată categorică se referă la un obiect ca la ceva care se găsește în compoziția lumii. Cu toate acestea, exemplele date de judecăți existențiale, mai ales dacă le luăm nu în mod abstract, ci așa cum sunt realizate în sistemul de gândire, arată că „existența” („există”,

„este”, „se întâmplă”, „apare”. ”), despre care se discută vorbirea într-o judecată existențială nu coincide cu constatarea subiectului, suficient pentru caracterul categoric al judecății. Subiectul unei judecăți categorice poate fi găsit în împărăția lucrurilor reale, în regatul ideilor, în fantezia unui poet, în conștiința făcătoare de mituri a oamenilor etc., iar pentru judecata categorică nu are nicio diferență. care dintre aceste tipuri de „existență” a obiectelor (mai precis, apartenența obiectelor la compoziția lumii) a determinat descoperirea acesteia. Dimpotrivă, sarcina unei judecăți existențiale este tocmai aceea de a răspunde la întrebarea ce tip de ființă este inerent sau nu inerent subiectului în discuție: astfel, cine susține cu ardoare teza „Dumnezeu există” înseamnă a nu fi în mit- fantezie a oamenilor, nu sub formă de construcție individuală -subiectivă etc., ci indiferent de viața mentală umană.

Despre judecățile existențiale se spune uneori că structura lor este profund diferită de structura altor judecăți: aparent nu au un predicat sau subiect, prin urmare, nu sunt un sistem cu trei membri 1).

Cu toate acestea, învățătura pe care am prezentat-o arată că acestea se încadrează în schema generală. De fapt, dacă sarcina acestor judecăți este de a determina tipul existenței unui obiect, atunci subiectul lor este conceptul general al existenței unui obiect, iar predicatul determină tipul existenței sale; de exemplu, expresia verbală exactă a propoziției „Dumnezeu există” este: „Existența lui Dumnezeu este o existență transsubiectivă”.

1) Lippe le consideră lipsite de subiect, „Fundamentals of Logic”, § 99, p. 65c.

§62. Disjunctive (disjunctive) sunt judecăți în care mai multe predicate sunt atribuite unui obiect, care se exclud unul pe celălalt și în același timp se raportează între ele în așa fel încât fiecare dintre ele să aparțină în mod necesar obiectului dacă toate celelalte nu aparțin aceasta; asa, de exemplu. propoziția „raportul unghiurilor centrale AOB și COD, bazat pe arcele incomensurate AB și CD, este fie egal cu raportul arcelor AB și CD, fie mai mic decât acesta, fie mai mare decât acesta”. Făcând această judecată, nu știm care dintre cele trei predicate aparține subiectului, dar știm că împreună nu îi pot fi atribuite și că dacă două dintre ele nu aparțin subiectului, atunci treimea rămasă aparține în mod necesar. la el. Astfel, cunoașterea exprimată printr-o judecată disjunctivă este complexă și în același timp imperfectă: rămâne nerezolvată care dintre mai multe posibilități se realizează. Prin urmare, judecățile disjunctive au o valoare mai mică decât cele categorice și reprezintă unul dintre pașii preliminari pe calea dezvoltării cunoștințelor categoriale. Astfel, geometria, după ce a făcut judecata de mai sus, demonstrează în continuare că raportul unghiurilor AOB și COD nu este nici mai mare, nici mai mic decât raportul arcurilor AB și CD; De aici rezultă, după sensul judecăţii disjunctive, că rămâne doar o ultimă posibilitate, care trebuie

recunoscută ca realizată, şi anume egalitatea dintre raportul unghiurilor şi raportul arcelor.

O judecată disjunctivă nu este, de fapt, o judecată simplă, ci complexă, adică o combinație de mai multe judecăți. De fapt, o judecată poate fi numită simplă dacă are un obiect, un subiect, un predicat și relația de consecință necesară a predicatului de la subiect. Sunt necesare mai multe astfel de judecăți simple pentru a exprima sensul unei judecăți disjunctive. Hanp., afirmația de mai sus constă din următoarele propoziții condiționate: „dacă raportul unghiurilor centrale AOB și COD nu este mai mic și nici mai mare decât raportul arcelor, atunci este egal cu acesta”, „dacă raportul dintre unghiurile centrale AOB și COD nu este egală și nu mai mică decât raportul arcelor, atunci este mai mare decât raportul arcelor,” etc.; Mai mult, implică și o serie de judecăți categoric problematice: „este posibil ca raportul unghiurilor centrale AOB și COD să fie egal cu raportul arcurilor”, „este posibil ca raportul unghiurilor centrale AOB și COD este mai mic decât raportul arcelor” IT. d. 1).

Semnul gramatical al unei propoziții disjunctive, cuvântul „sau” între predicate, nu este, desigur, de încredere. Adesea, cuvântul „sau” apare între predicate care sunt compatibile între ele, de exemplu, „grâul produce o recoltă mare fie pe pământ negru, fie pe pământ bine fertilizat”. Astfel de judecăți se numesc conjunctive

1) Vezi Lippe „Fundamentals of Logic”, § 140, p. 89 p.

dezbinători, deoarece nu exclud posibilitatea combinării ambelor predicate (recoltă mare de grâu pe sol negru bine fertilizat).

Judecățile disjunctive nu pot fi considerate un tip de judecată care este subordonată celor categorice și condiționate, așa cum este obișnuit în multe cursuri de logică. Ele reprezintă un tip special de judecăți complexe care nu sunt legate de clasificarea generală a judecăților relativității și sunt menționate datorită semnificației lor remarcabile pentru teoria inferențelor.

4. Modalitatea judecăților.

§ 63. Prin cuvântul modalitate de judecată, mulți reprezentanți ai logicii înțeleg gradul de necesitate obiectivă de a gândi legătura subiectului cu predicatul și distinge din acest punct de vedere trei tipuri de judecăți: problematice (posibile) și sertorice . (actual) și apodictic (necesar).

Învățăturile despre esența acestor trei tipuri de judecăți sunt extrem de diverse și adesea confuze. Poate cea mai comună definiție este cea dată de Iberweg. „Caracterul problematic”, spune el, „constă în incertitudinea (un der Ungewiss-heit der Entscheidung) privind acordul îmbinării ideilor cu realitatea, caracterul asertoric constă în

fiabilitatea directă (pe baza percepției proprii sau a altcuiva) , caracterul apodictic constă în fiabilitatea indirectă (pe baza de dovezi, ἀπόδειξις)” 1). Potrivit acestei învățături, o judecată asertorică este o simplă declarație directă a unui fapt, bazată pe percepție, de exemplu. „Petru cel Mare a murit în 1725”; o judecată apodictică este o judecată justificată prin inferență și subliniind necesitatea de a urmări concluzia din premise cu cuvintele „necesar”, „ar trebui”, etc., de ex. „un triunghi echilateral este neapărat echiunghiular” (întrucât există unghiuri egale opuse laturilor egale ale unui triunghi), în ceea ce privește judecata problematică, lasă admisibilă o judecată care o contrazice și exprimă această incertitudine cu cuvintele „poate”, „poate”. ”, probabil”, etc.; de exemplu, în mintea cuiva care spune „în această noapte, poate, va fi îngheț” (judecata a fost exprimată în provincia Tver în seara zilei de 2, 19 iunie..., iar termometrul arăta 2 ° C, cerul era senin și batea vânt de nord-est) avertismentul rămâne: „dar este, de asemenea, posibil să nu fie îngheț în această noapte”.

ɪ) Ueberweg, System der Logik. a 5-a ed., § 69, p. 207s.

Nu există nimic ca o clasificare elaborată cu precizie în această învățătură. „Nu există unitate în baza acestei împărțiri”, spune Lippe: „cu întrebarea gradului de fiabilitate combină problema metodei de justificare a acesteia” 1).

În plus, alături de cele două tipuri de hotărâri se află declarații care nu au natura judecăților. Într-adevăr, esența unei judecăți este că subiectul este baza de la care urmează în mod necesar predicatul, astfel încât alături de el nu poate avea loc o poziție contradictorie cu acesta. Rezultă că afirmațiile problematice nu sunt judecăți 1 2).

În fine, diferența dintre judecățile asertorice și apodictice nu poate consta în faptul că în unele conexiunea predicatului cu subiectul este considerată necesară, în timp ce în altele pare lipsită de caracterul de necesitate: în toate judecățile predicatul. rezultă din subiect în mod necesar. „Așa-numita propoziție asertorică (simpla afirmație „D este B”)”, spune Siegwart, „nu diferă în esență de apodictică” (este necesar să afirmăm că A este B), deoarece în fiecare judecată exprimată cu conștiința deplină este implicată necesitatea exprimării acesteia 3). Prin urmare, Sigwart consideră că „diferența tradițională dintre judecățile asertorice și apodictice nu este deosebit de reușită” 4 *).

Lippe spune același lucru: „strict vorbind, conștiința fidelității sau a necesității obiective a reprezentării nu permite nicio diferență de grad. Ea există sau nu există deloc, iar odată cu ea judecata există sau nu există” b).

Termenul de certitudine apodictică este de obicei folosit pentru a desemna cel mai înalt grad de certitudine și este adesea exprimat „cu accent”, după cum notează Sigwart6), și așa cum a observat toată lumea,

fără îndoială. Cu atât mai insuportabilă este, așadar, încercarea de a distinge cunoașterea asertorică de cunoașterea apodictică, ca enunț direct al unui fapt și cunoașterea mediată obținută prin inferență: până la urmă cunoașterea mediată nu are un grad de fiabilitate mai mare decât premisele sale: 7).

Astfel, în logică refuzăm să împărțim judecățile după modalități, recunoscând toate judecățile ca având în mod egal caracterul de necesitate.

1) Lippe, Fundamentals of Logic, § 412, p. 278.

2) Vezi despre acest lucru Sigwart, Logik, ed. a 3-a, ɪ t., § 31, pp. 236-242

Ibid., p. 236.

4I Ibid., p. 242.

*) Lippe, Fundamentele logicii, § 413, p. 278.

•1 Sigwart, pagina 224.

7) A se vedea comentariile despre aceasta ale lui Siegwart (§ 31, p. 23, 244) și Lipps, § 414, p. 279.

Acest lucru nu ne împiedică, însă, să fim interesați de nivelurile inferioare de cunoaștere și chiar de prevederile care preced cunoașterea, să stabilim conceptul de enunțuri problematice fără a le recunoaște ca judecăți. Subiectul acestor afirmații nu conține o bază completă (insuficientă) pentru predicat, ci doar un număr mai mare sau mai mic de părți ale bazei (de exemplu, în afirmația de mai sus, o temperatură de 20C, un cer senin, un nord-est). vânt, ca parte a bazei gândirii despre înghețul nopții), sau cel puțin nu conține elemente care sunt incompatibile cu predicatul.

Prezența unor părți ale bazei sau cel puțin absența obstacolelor în calea implementării oricărui B este posibilitatea obiectivă a acestui B în prezența lui A. Prin urmare, alături de afirmația problematică despre A, avem și dreptul de a face o judecată despre posibilitatea lui B. Diferența dintre o astfel de afirmație și o judecată constă doar în aceea că obiectul primei este A, în timp ce obiectul celui din urmă este posibilitatea lui B, întrucât părțile identificate ale lui A sunt prezente. De exemplu. istoricul, după ce a afirmat că „Dmitri Pretendentul poate fi fiul lui Ivan cel Groaznic”, se consideră astfel în drept să susțină judecata: „există posibilitatea ca Dmitri Pretendentul să fi fost fiul lui Ivan cel Groaznic” ; subiectul afirmației problematice „Dimitri Pretenționul”, iar subiectul judecății corespunzătoare este „posibilitatea ca Dimitri Pretendentul de a fi fiul lui Ivan cel Groaznic, deoarece se referă doar la elementele

identificate ale lui Dimitrie și Ivan”. În rațiunea de posibilitate se păstrează întreaga compoziție obiectivă identificată a enunțului problematic, dar este doar rearanjată în așa fel încât să se extragă din aceasta legătura necesară dintre subiect și predicat. Vom fi de acord să numim astfel de judecăți despre posibilități problematice.

§ 64. În cele din urmă, deși am respins împărțirea judecăților după modalități, nu se poate să nu fie atenți la diferența dintre propoziții precum „tufa de trandafiri din acest pat de flori s-a ofilit” (judecata asertorică) și, de exemplu, judecățile de matematica, cum ar fi teorema „un triunghi dreptunghic are o suprafață egală cu jumătate din produsul catetelor”. Ambele hotărâri sunt la fel de necesare, dar această necesitate este recunoscută în prima și a doua judecată într-un mod foarte diferit. Pentru a înțelege care este diferența, trebuie să acordați atenție următoarei circumstanțe. În primul rând, conexiunile necesității sintetice de a urmări formează un lanț infinit în lume, format din nenumărate verigi: SMNPR... Chiar dacă smulgem din acest lanț două verigi neadiacente, de exemplu, S și R, atunci totuși relația dintre ele este relația necesară de cauză și efect; totuși, atunci când o exprimăm, „o facem orbește, supunând unui fel de necesitate „de neînțeles” pentru noi, întrucât legăturile intermediare nu sunt observate de noi.

Aceasta este tocmai natura judecăților perceptuale în majoritatea cazurilor. În al doilea rând, terenul este adesea un ansamblu foarte complex de circumstanțe SABC... și, avându-l în minte în ansamblu, recunoaștem în el într-o formă diferențiată doar latura S; Aceasta înseamnă că judecata noastră stabilește doar că „acel obiect în care există o latură S conține baza pentru P”, dar de aici nu este clar ce anume în obiect servește ca bază pentru P. Judecățile percepției senzoriale în majoritatea cazurile au exact această structură. De fapt, dacă, după ce ne-am plimbat prin grădină și am examinat plantele din ea, exprimăm judecata „tufa de trandafiri din patul rotund de flori s-a uscat”, atunci această judecată nu este mai puțin necesară decât judecata „suma unghiurilor”. al acestui triunghi ascuțit este egal cu două unghiuri drepte”: dacă mi se dau obiectele acestor judecăți, nu pot să nu le atașez predicatele. În consecință, atât în primul, cât și în cel de-al doilea caz, subiectul hotărârii conține temeiul predicatului. Atât în primul cât și în cel de-al doilea caz, obiectul este o parte a realității infinit bogată în conținut, recunoscută, adică distinsă în conștiința persoanei care cunoaște doar parțial, iar diferența dintre cele două judecăți date depinde numai de elementele care sunt. ale obiectului sunt recunoscute în ele. În subiectul primei dintre aceste judecăți, tot ceea ce se distinge este că este un „tuf de trandafiri” și că este situat „într-un pat rotund de flori”. Să luăm doar aceste definiții diferențiate dintr-un obiect viu, să le abstragem din întregul conținut al „acest tufiș” și să le plasăm în conștiință - și vom observa imediat că nu există nimic în ele care să ne oblige să atașăm predicatul „ ofilit” pentru ei. In consecinta, aspectele identificate ale acestui subiect nu contin in intregime baza

predicatului; Aceasta înseamnă că baza predicatului stă în adâncimea neidentificată a obiectului, trebuie să se afle acolo, pentru că altfel nu ar exista nicio constrângere de a atribui un predicat „acest tufiș”, și ar ieși la lumina cunoașterii dacă am ar putea examina structura tuturor țesuturilor acestui tufiș și toate procesele fiziologice din ele. A doua judecată are un caracter diferit. În ea, baza predicatului se află în latura distinsă a obiectului și, mai mult, obiectul se distinge în el mai mult decât este necesar pentru predicat: nu este nevoie ca triunghiul să fie acut sau acest triunghi; Dacă există un plan, există trei linii drepte pe el, care se intersectează între ele la orice unghi și limitează o parte a planului, atunci, în același timp, ar trebui să se dovedească că suma unghiurilor intersecțiilor lor este egală cu două drepte. unghiuri. Deci există două tipuri de judecăți. În unele judecăți, predicatul decurge din aspecte neidentificate ale subiectului (judecăți cu subiect neidentificat) și doar percepția conexiunii în ansamblu garantează că subiectul conține de fapt o bază pentru. predicat; concentrând atenția în aceste judecăți asupra laturii distinctive concepute în mod abstract a obiectului, simțim în mod clar că nu este încă

ne obligă să-i atașăm un predicat; majoritatea judecăților perceptuale sunt de această natură. În alte judecăţi, predicatul decurge din latura identificată a obiectului (judecata cu subiect identificat) şi de aceea, chiar concentrându-ne doar asupra lui, ca gândibil abstract, ne dăm seama că predicatul îi este ataşat în mod necesar; Acestea sunt câteva dintre judecățile din cele mai dezvoltate științe, de exemplu, în matematică. Mințile care tind să-și concentreze atenția în principal pe partea recunoscută a lucrurilor disprețuiesc și chiar nu au încredere în judecățile percepției; acest lucru este de înțeles dacă luăm în considerare faptul că un aspect recunoscut al lucrurilor în astfel de judecăți nu justifică predicatul. Dimpotrivă, o minte sensibilă la realitatea vie concretă în întregime, de exemplu, mintea unui artist, este mai probabil să vadă nevoia de judecăți ale percepției, mai degrabă decât de propuneri abstracte ale științei. De fapt, ambele judecăţi sunt la fel de necesare, iar diferenţa dintre ele constă doar în diferenţierea inegală a obiectului. Întrucât idealul cunoașterii necesită recunoașterea tuturor aspectelor realității, se poate susține că primele judecăți, deși conțin adevăr, se abat totuși de la ideal, deoarece sunt subdezvoltate: o judecată adevărată complet dezvoltată este aceea în care predicatul urmează din subiect, întrucât este identificat 1).

Putem fi de acord să numim astfel de judecăți apodictice, ținând cont nu numai că cuvântul grecesc απόδειξις înseamnă acțiunea de a arăta, ci și că înseamnă completare.

§ 65. Abstragând din alcătuirea unei judecăţi toate elementele sale logice, relaţia de consecinţă necesară dintre predicat şi subiect, precum şi calitate, cantitate şi relativitate, poate fi numită forma lor de judecată, iar restul. a compoziției – mama judecății.

Subiectul special al studiului logicii este latura formală a judecății, prin urmare, latura formală și nu cea materială a adevărului. Separând forma de materie prin abstracție, se poate stabili artificial conceptul de corectitudine logică formală în absența adevărului material. Deci, de exemplu, silogismul „o cămilă este un magnet, un magnet atrage obiecte de fier la sine, prin urmare, o cămilă atrage obiecte de fier la sine” este corect formal, deși material absurd: urmează regulile primei figuri a silogismul și, într-adevăr, dacă presupunem că „o cămilă este un magnet”, atunci cele două premise date justifică concluzia că „o cămilă atrage obiecte de fier”.

Un exercițiu de analiză a unor astfel de concluzii fictive, numai corecte din punct de vedere formal, poate fi chiar util pentru o înțelegere clară a

1) N. Lossky, Justificarea intuitionismului, p. 266 p.

adunând în minte forma logică din materie. Cu toate acestea, nu trebuie să pierdem din vedere faptul că, în realitate, forma este inseparabilă de materie, care, de exemplu. partea cea mai vitală a judecății - consecința necesară a predicatului de la subiect în astfel de enunțuri este doar asumată, dar este de fapt absentă și, prin urmare, nu este nevoie să exagerăm independența formei logice. Chiar și atunci când faceți exerciții selectate artificial de analiză logică, trebuie avut grijă să vă asigurați că, ori de câte ori este posibil, sarcinile (cu excepția problemelor care ilustrează erori) constau în judecăți autentice, nu numai corecte din punct de vedere formal, ci și adevărate din punct de vedere material.

5. Relaţiile dintre judecăţi.

§ 66. Judecățile, ca și conceptele, pot fi concordante sau incongruente, adică opuse unele în raport cu altele. Opoziția lor poate fi contradictorie sau contrară.

Atunci când construim o teorie a inferențelor, de multe ori trebuie să avem de-a face cu perechi de enunțuri care au aceeași materie S și P, dar diferă unele de altele ca formă, cantitate și calitate. Prin urmare, în logică se obișnuiește să se ia în considerare toate relațiile dintre perechi obținute prin compararea a patru judecăți, în general afirmative - A, în general negative - E, deosebit de afirmative - I, deosebit de negative - O: „toți S sunt P”, „nici un S este P”, „unii S sunt P”, „unii S nu sunt P”.

Pentru a aminti relațiile dintre aceste judecăți, se folosește tehnica mnemonică „pătrat al contrariilor” sau „pătrat logic”:

A.......Urâtos........E

.... Subnasty

Relația dintre perechile de judecăți de pe părțile din stânga și din dreapta pătratului (A și /, E și O) se numește subordonare. Relația dintre enunțurile legate de diagonala unui pătrat sau vârf

pe cealaltă parte (A și O, E și /, A și E), există un opus, și anume A și Of, precum și E și / sunt în relația cu opusul contradictoriu, A și E în relația cu opus opus.

Proprietățile esențiale ale enunțurilor care se află într-o relație de opoziție contradictorie între ele sunt următoarele: nu pot fi adevărate împreună (conform legii contradicției) și nu pot fi și false împreună (conform legii mijlocului exclus).); Deci, unul dintre ele este neapărat adevăr, iar celălalt este fals. Afirmațiile care sunt reciproc contradictorii nu pot fi adevărate împreună (conform legii contradicției), dar ambele pot fi false (legea mijlocului exclus nu se aplică). Astfel, ambele afirmații „toate păsările își construiesc cuiburi” și „nicio pasăre nu construiesc cuiburi” sunt false; adevărul constă în a treia posibilitate „unele păsări își fac cuiburi, unele păsări nu își fac cuiburi”. Poate că acest lucru se datorează faptului că afirmația „nicio pasăre nu construiește cuiburi” nu numai că neagă o parte din conținutul primei afirmații, și anume că toate păsările își construiesc cuiburi, dar adaugă și o nouă propoziție, și anume, insistă că nicio pasăre nu are acest instinct. Această creștere poate fi o minciună. De asemenea, este posibil, desigur, ca una dintre afirmațiile opuse să fie adevărată, iar cealaltă să fie o minciună, de exemplu. „toate metalele sunt conductoare de electricitate” este adevărat, „niciun metal nu este conductor de electricitate” este fals.

Enunțurile simple și generale cu obiecte identice și predicate opuse au aceleași proprietăți, de exemplu, „toți francezii sunt zgârciți” și „toți francezii sunt generoși”.

Afirmațiile „unii S sunt P” și „unii S nu sunt P” sunt numite contradictorii unul în raport cu celălalt. Ele nu pot fi false împreună. Dar, din moment ce subiectul lor este diferit, deși exprimat prin aceleași cuvinte „un S”f, atunci pot fi adevărate împreună.

Capitolul VSH.

Subdezvoltarea cunoștințelor și amăgirea

§ 67. Multe aspecte ale subiectului rămân neidentificate în judecată și chiar și elementul cel mai important al judecății, subiectul său, adică acea parte a subiectului care servește ca bază a predicatului, poate rămâne complet sau parțial neidentificat. . Aceasta, după cum am văzut, este diferența dintre judecățile asertorice și apodictice (§ 64).

Această subdezvoltare a cunoștințelor nu este o amăgire, dar poate duce cu ușurință la amăgire. Un exemplu va explica diferența dintre cunoștințe incomplete și minciuni. „Apa fierbe la IOO0C>> spunem noi. Se stie insa ca apa incalzita la o suta de grade Celsius nu va fierbe daca presiunea atmosferica este mai mare decat normal sau, dimpotriva, va fierbe la o temperatura mai mica daca presiunea este mai mica decat normal . Această cunoaștere mai exactă este exprimată în hotărârea „apa fierbe la presiunea atmosferică normală dacă este încălzită la IOO0C>>.

Afirmația anterioară a fost mai puțin exactă, dar nu se poate spune că este o minciună. Va deveni o minciună dacă îi dăm sensul propoziției generale „apa va fierbe la IOO0C în fiecare caz”, adică luăm „temperatura apei de 10O0C>> ca bază suficientă pentru predicatul „fierbe”.

În cele mai multe cazuri, afirmația este făcută cu atenție: subiectul judecății este gândit ca un astfel de segment al lumii, în care se disting și se indică unele aspecte ale temeiului predicatului, în timp ce alte aspecte ale temei nu sunt menționate sau chiar deloc identificate la nivelul modern de dezvoltare a științei. De obicei, ele devin recunoscute atunci când orizonturile de observație ale unei persoane se extind, de exemplu, atunci când fierberea este observată nu numai în condiții obișnuite, ci și pe munți înalți, adică într-o atmosferă rarefiată sau în vase închise sub presiune ridicată etc. „apa fierbe la IOO0C >> înseamnă presiune normală, fără a o exprima exact în cuvinte; strict vorbind, este o judecată privată, adică o judecată despre o clasă de cauze încă nedefinită (neidentificată); Aceasta este cunoaștere, nu falsă, ci subdezvoltată. Îmbunătățirea lui se va realiza atunci când sunt indicate elementele lipsă ale subiectului (fundamentului); atunci subiectul său va fi un concept mai specific decât „apa încălzită la 1OO0C>>, și va deveni clar că volumul său este mai puțin general decât ar putea părea cu cunoștințe subdezvoltate. Concepția greșită apare atunci tocmai atunci când generalizăm prematur o afirmație: conținutul subiectului său este sărac, din el lipsesc elemente necesare, prin urmare sfera enunțului este prea largă.

Nu trebuie, totuși, să ne lași înșelați de speranța că idealul cunoașterii exacte, pe deplin dezvoltate este ușor de realizat. Deci, de exemplu, hotărârea considerată mai sus, după ce i-a adăugat condiția „normalității presiunii atmosferice”, nu a devenit cunoaștere complet exactă. Apa încălzită la 1000C, chiar și la presiune normală, poate să nu fiarbă dacă conține săruri dizolvate; În plus, pentru fierberea normală, este necesar un amestec de gaze dizolvate în apă. Deci judecata noastră devine din ce în ce mai complexă, din ce în ce mai des -

nim: „apa încălzită la 10O0C, care conține gaze dizolvate și care nu conține săruri dizolvate, fierbe la presiunea atmosferică normală.” Este de la sine înțeles că nici acum idealul de acuratețe nu a fost atins. Un fizician modern poate indica o serie de alte condiții și nu există nicio îndoială că, extinzând gama observațiilor sale, explorând combinații mai complexe și mai rare de fenomene, fizica va găsi din ce în ce mai multe condiții suplimentare fără sfârșit. Toate judecățile științifice despre ființa reală sunt imperfecte și supuse acestui proces de dezvoltare. Dar acest lucru nu este suficient, judecățile despre idealul de a fi sunt și ele imperfecte: să ne amintim cel puțin ce restricții trebuie introduse în judecățile geometriei euclidiene de când matematica a început să studieze diferite tipuri de spațiu non-euclidian. Chiar și axiomele și postulatele, așa cum se va indica mai jos, în cele mai multe cazuri sunt în mod clar departe de perfecțiunea ideală. În consecință, întregul sistem de cunoaștere umană în ansamblu și în părți nu este atât de fals, ci imperfect și este în proces de dezvoltare, sporind acuratețea cunoașterii prin complicarea recunoașterii (discriminarea). Cine nu este de acord cu această doctrină a cunoașterii subdezvoltate va trebui să considere toate prevederile științei moderne ca fiind de-a dreptul false. Nu se poate accepta învățătura enunțată în nici un alt mod decât admițând că în alcătuirea unei judecăți elementele identificate sunt recunoscute pe fondul unei ființe neidentificate, care, în ciuda neidentificării (nediferențierii), dar datorită conștiinței sale, în general. termenii ghidează corect actul de judecată .

Pe lângă cea descrisă, există o altă formă de cunoaștere imperfectă, direct opusă primei. Constă în faptul că predicatul este atribuit unui obiect în care există elemente care nu sunt necesare pentru a justifica predicatul, adică care nu fac parte din subiectul judecății. Aceste elemente pot fi chiar identificate și indicate printr-o serie de cuvinte într-o propoziție pentru a desemna subiectul judecății, dar de foarte multe ori rămâne neidentificat dacă participă sau nu la justificarea subiectului. O astfel de judecată poate fi adevărul cel mai evident, și totuși este o cunoaștere subdezvoltată. Judecățile primare ale percepției sunt foarte înzestrate cu acest defect. Pe baza observațiilor unei anumite bucăți de sârmă de cupru, se poate face o judecată complet corectă: „acest fir de cupru este un bun conductor de electricitate”, totuși, dacă cercetările nu au fost încă efectuate sau nu îmi sunt încă cunoscute, stabilind că pentru o bună conductivitate a electricității nu este nevoie să fie și anume „cupru”, și, de asemenea, că are forma unui „fir”, atunci cunoștințele mele sunt subdezvoltate: în ea, elementele inutile sunt lipite de subiectul judecății , și nu știu cum să le separ de subiect. Cunoștințele vor deveni mai precise când voi deveni conștient de asta, împreună cu individul meu

prin judecată, am dreptul și la o judecată mult mai generală „toate metalele sunt bune conductoare de electricitate”. La rândul său, desigur, această judecată conține și elemente care nu sunt necesare

pentru predicat și vor deveni mai precise atunci când, alături de ea, fizica stabilește o lege și mai generală a bunei conductivitati a electricității.

O astfel de cunoaștere subdezvoltată este plină de pericole, deoarece de la imperfect se poate transforma cu ușurință în falsă: trebuie doar să spuneți că „doar firul de cupru este conducător de electricitate” și ne confruntăm cu o amăgire.

Una și aceeași judecată poate conține ambele neajunsuri opuse: pe de o parte, unele elemente ale subiectului pot rămâne neidentificate, iar pe de altă parte, unele elemente inutile nu pot fi separate de acesta. Dezvoltarea cunoștințelor, eliberând-o de aceste două neajunsuri, se realizează, așadar, în două direcții opuse, pe de o parte, prin recunoașterea limitărilor judecăților (mai puțină generalitate decât s-ar crede pe baza formei gramaticale a judecăților inițiale).), iar pe de altă parte, - prin stabilirea unor generalizări tot mai largi.

§ 68. Pentru a evita neînțelegerile, ar trebui spuse aici câteva cuvinte despre structura afirmațiilor false. Unele dintre ele conțin elemente inutile în subiect; dimpotrivă, la altele subiectul conţine prea puţine elemente pentru a justifica predicatul. Primele erori pot fi înțelese cu ușurință ca produsul unei sinteze efectuate de individul care cunoaște. Dar al doilea tip de eroare la prima vedere pare inexplicabilă din punctul de vedere al intuiționismului. Prin urmare, vom arăta că ele sunt explicate în același mod. Să presupunem că cineva susține: „toți oamenii cu un tip de față asimetric se nasc criminali”. Criminalitatea nu decurge din tipul asimetric de persoană și generalizarea de mai sus nu poate fi considerată dovedită nici inductiv, nici deductiv; cu toate acestea, pot exista persoane care o exprimă cu o convingere fermă a adevărului ei. Acest lucru poate fi explicat astfel. Să spunem că în mintea lui NN ideea unui tip de față asimetric provoacă un sentiment estetic neplăcut, sau să spunem că a existat un furt în apartamentul lui NN, iar criminalul s-a dovedit a avea o față puternic asimetrică etc.; astfel de sentimente sau astfel de accidente neplăcute ale experienței personale, alăturarea ideii de față asimetrică, servesc drept motiv pentru ca NN să combine de bunăvoie cu ea (sintetizează) și ideea unei proprietăți care discreditează astfel de oameni, de înnăscut. criminalitatea, sau cel puțin un astfel de complex de trăsături ale NN-ului mental servesc drept cauză a unei puternice asocieri (sinteze) în mintea lui a două idei de asimetrie facială și criminalitate. Asa de,

Avem în fața noastră o necesitate reală de a urmări, însă, nu în structura obiectului, ci în procesul mental NN. Expresia corectă a acestei conexiuni este judecata: „în mintea mea, ostilă persoanelor de tip asimetric, ideea de criminalitate înnăscută apare inevitabil în spatele ideii lor”.

Capitolul IX.

Legături univalorice și polisemantice în judecată.

L Comunicarea într-o direcție progresivă și regresivă.

§ 69. Legătura dintre rațiune și efect cuprinsă într-o hotărâre este esențială pentru deduceri. Proprietățile sale explică diferite tipuri de inferențe și principiile care stau la baza acestora.

Să considerăm, așadar, această legătură în judecată mai detaliat decât înainte; să o urmărim în două direcții - progresiv și regresiv, adică de la bază (de la subiect și obiect) la consecință (predicat) și, invers, de la consecința asupra bazei.

Să presupunem că sunt date trei propoziții: „lemnul este o substanță inflamabilă”, „alcoolii sunt substanțe inflamabile”, „grăsimile sunt substanțe inflamabile”. Aceste judecăți pot fi exprimate schematic după cum urmează:

S.

LA .

N.

— R;

— R;

— R;

Evident, legătura în direcția progresivă (de la subiect la predicat) este lipsită de ambiguitate, dar în direcția regresivă (de la predicat la subiect) este polisemantică. De fapt, atunci când un obiect este prezent, un anumit predicat este în mod necesar prezent; calea înainte de la subiect la predicat este strict definită. Dimpotrivă, predicatul nu este asociat doar cu un subiect specific; calea de întoarcere de la predicat la subiect nu este definită; în acest caz, de exemplu, în fața noastră se deschid trei drumuri și niciunul nu are un avantaj față de celălalt.

2. Polisemia legăturii dintre predicat și subiect.

§ 70. Este necesar să explicăm legătura inegală dintre elementele de judecată în direcţiile progresive şi regresive. Primul

răspunsul care vine în minte și este dat de logica cu adevărat clasică într-un caz similar, și anume în teoria inferențelor condițional categorice (când se explică imposibilitatea inferențelor din prezența unei consecințe la prezența unui motiv și din absența unui motiv). o

bază pentru absența unei consecințe), este aceasta: se poate presupune că legătura dintre bază și consecințe este neechivocă în direcția progresivă și ambiguă în direcția regresivă; cu alte cuvinte, un motiv conduce la un sistem specific de consecințe și nu poate da consecințe diferite în cazuri diferite; în ceea ce privește consecința, aceeași consecință poate fi obținută din motive diferite. Astfel, inflamabilitatea este o consecință a unor baze atât de diferite precum structura chimică a lemnului, sau structura alcoolului, sau structura grăsimilor etc., etc. Să numim o asemenea abundență de baze pentru aceeași consecință cuvântul multiplicitate de bazele.

Consider această învățătură ca fiind eronată și cred că duce la dificultăți fără speranță, dacă nu în logică, atunci în metodologia științelor. Legătura dintre fundație și consecință, după părerea mea, este clară nu doar într-o direcție progresivă, ci și regresivă. Îmi voi prezenta mai jos gândurile despre această chestiune, iar acum voi exprima direct învățătura pe care o consider corectă. O judecată, după cum se știe, conține o legătură între o rațiune și o consecință, dar în niciun caz nu se poate afirma că ea constă doar dintr-o bază și o consecință: prima verigă a unei judecăți este un obiect cognoscibil; conţine baza (subiectul judecăţii) pentru predicatul-consecinţă, dar, în plus, are de obicei mult mai multe proprietăţi care nu sunt importante pentru justificarea predicatului. De aici reiese că legătura dintre elementele unei judecăți trebuie să fie lipsită de ambiguitate în sens progresiv și polisemantică în sens regresiv, chiar dacă se dovedește, așa cum vom demonstra mai jos, că legătura dintre motiv și consecință . este lipsit de ambiguitate în ambele sensuri: de fapt, subiectul, conținând o bază, servește ca un indicator inconfundabil al prezenței unui predicat-consecință, dar predicatul nu poate fi invers un indicator al obiectului care l-a justificat, deoarece obiectul conține și el. elemente care sunt indiferente la predicat; Aceste elemente în cazuri diferite sunt atașate în moduri diferite miezului obiectului care justifică predicatul și, prin urmare, multe obiecte foarte diverse pot avea același predicat. Deci, explicăm polisemia conexiunii elementelor unei judecăți într-o direcție regresivă nu prin multiplicitatea temeiurilor pentru aceeași consecință, ci prin multiplicitatea obiectelor pentru același predicat.

3. Incoerența doctrinei pluralității cauzelor. Neechivocitatea legăturii dintre efect și motiv, acțiunea cu cauza etc.

§71. O legătură logică, așa cum s-a stabilit mai sus, nu este altceva decât o legătură ontologică care a devenit parte a laturii obiective a unei judecăți. Doctrina incorectă a conexiunii logice, și anume doctrina pluralității bazelor, a apărut în logică nu independent, ci sub influența unei idei false despre unul dintre cele mai importante tipuri de legătură ontologică pentru știință, legătura dintre cauză și acțiune. De fapt, mulți oameni de știință și filozofi admit

pluralitatea cauzelor, adică cred că același efect poate fi produs în cazuri diferite de cauze diferite. Aparent, unul sau două exemple sunt suficiente pentru a vă convinge de acest lucru; Astfel, încălzirea unui corp poate fi cauzată de apropierea unui alt corp cu o temperatură mai mare, dar poate fi produsă și din motive complet diferite, de exemplu, frecare, reacție chimică, curent electric etc.; explozia poate fi cauzată de descompunerea dinamitei, dar poate apărea și din fulgerul de benzină, praf de pușcă etc. Deci, aparent, multiplicitatea cauzelor este neîndoielnică; De aici rezultă că legătura dintre procesele din natură este lipsită de ambiguitate doar în direcția progresivă, de la cauze la acțiuni, iar în direcția regresivă, de la acțiuni la cauze, este polisemantică. Nu este greu însă să arătăm că într-un asemenea caz știința naturii ar fi imposibilă. De fapt, omul de știință este adesea forțat să descopere cauze doar pe baza efectelor pe care le produc. Dar dacă ar exista o pluralitate de cauze, atunci o astfel de cunoaștere nu ar putea fi niciodată sigură; ar fi doar mai mult sau mai puțin probabil. Asumarea unor cauze pe baza unui asemenea studiu ar avea doar caracterul de ipoteze, iar aceste ipoteze nu s-ar putea transforma niciodată în teorii: de fapt, dacă există o pluralitate de cauze, atunci trebuie să admitem că transformarea unui ipoteză într-o teorie se realizează numai atunci când reușește (de exemplu, datorită îmbunătățirii tehnicilor de observare) să observe în mod direct anterior doar cauza ipotetică a fenomenului care este explicat, sau cel puțin cauza cauzei sale.

Astfel, în primul rând, devine evidentă imposibilitatea științelor despre trecutul irevocabil. Un geolog care determină prin creșterea sau scăderea dimensiunii particulelor din diferite straturi ale aceleiași formațiuni dacă acest strat a fost depus pe fundul unui bazin de apă atunci când s-a uscat sau, dimpotrivă, când s-a adâncit și explică formarea a unei văi prin acţiunea de erodare a apei! etc., la fiecare pas forțat să deducă motive bazate pe acțiunile lor păstrate și dacă aceste inferențe sunt doar

sunt probabile, atunci aproape toată geologia devine un sistem de ipoteze care nu poate fi convertit într-o teorie cu vreun progres în știință. Toată istoria se află în aceeași poziție atunci când reproduce trecutul din ruinele orașelor antice, inscripții, monede etc. Chiar și atunci când istoricul descrie trecutul pe baza unor memorii de încredere ale unui martor ocular, el deduce de la efect la cauză, deoarece memoriile în sine sunt doar o consecință a evenimentelor descrise.

Nu trebuie să se liniștească cu gândul că mai există științe bazate pe observarea cauzelor și acțiunilor contemporane, științe care stabilesc legile legăturii progresive a uneia și a unei cauze cu așa și cutare efect. Și aceste științe ar deveni nesigure dacă ar exista o pluralitate de cauze. De fapt, fundamentarea științifică a oricărei legi a naturii necesită o serie de tehnici și dispozitive, care includ cunoașterea cauzelor acțiunilor pe care le produc. Așadar, de exemplu,

un zoolog, deoarece trebuie să se bazeze inevitabil nu numai pe percepțiile sale personale, ci și pe cercetările, desenele, descrierile și fotografiile altor oameni de știință, este forțat să admită că în mintea lui știința se bazează infinit în punctele sale de plecare. mai des pe cunoaștere, mergând de la acțiuni la motive, decât la cunoaștere progresivă, direcționată de la motive la acțiuni. Nu există nimic de spus despre viața practică: ea nu poate face un pas fără a încerca să afle cauza prin acțiunea ei. Să lăsăm, de exemplu, un judecător, atunci când investighează circumstanțele unei crime, să calculeze cât de des trebuie să restabilească trecutul în acest fel, sau să lase cititorul să se familiarizeze cu concluziile de acest fel de la Sherlock Holmes, eroul preferat al romancierul Conan Doyle.

Exemplele de mai sus arată deja clar că oricine recunoaște multiplicitatea cauzelor și, prin urmare, se îndoiește de posibilitatea unor inferențe sigure de la acțiune la cauză, subminează astfel fiabilitatea oricărei cunoștințe.

Această concluzie este un motiv suficient pentru a ne îndoi de multiplicitatea cauzelor. Să arătăm în primul rând că faptul multiplicării cauzelor nu a fost dovedit. Într-adevăr, se stabilește doar prin referire la exemple individuale. Dar aceste referințe nu sunt convingătoare, în primul rând, pentru că în ele acțiunea nu se desfășoară în toată completitudinea ei concretă, ci într-o formă abstractă, exprimată doar într-un concept general, de exemplu, o explozie în general, a cărei cauză. poate fi descompunerea dinamitei, sau fulgerul de benzină, praf de pușcă și etc. Dar dacă luăm acțiunea într-o formă mai individualizată, de exemplu, ținem cont de natura sunetului, determinăm forma fragmentelor unui rupt. carcasă metalică etc., atunci va fi posibil să ajungeți în punctul în care toate celelalte cauze, cu excepția dinamitei, vor fi excluse. Dacă trebuie să determinați care

cantitatea de dinamită a avut loc o explozie, atunci este necesar să studiem efectul și mai detaliat și să îl luăm într-o formă și mai concretă. Ne putem imagina că, cu o cunoaștere suficient de amănunțită a acțiunii, s-ar putea chiar stabili dacă explozia a avut loc dintr-o împingere sau dintr-un efect chimic asupra dinamitei etc. În fine, dacă luăm acțiunea în toată completitudinea ei concretă și individualitatea absolută. , atunci va fi imposibil de negat că cauza sa nu poate fi decât un complex de evenimente specific, absolut individual1). Astfel, o serie de evenimente determinate individual din natură sunt clare nu numai progresiv, ci și regresiv.

Mai mult decât atât, considerentele anterioare arată că acțiunea, imaginabilă fără trăsături individuale, i.e. exprimat într-un concept general, poate fi, de asemenea, limitat la un singur motiv specific, dar și lipsit de un anumit grup de trăsături individuale, adică, exprimat și într-un concept general. Cu cât este mai general conceptul de acțiune, cu atât mai general trebuie să fie conceptul de cauză care

îi corespunde. De exemplu, luând nu un caz izolat de explozie, dar nici cel mai general concept al unei explozii în general, ci concentrându-ne pe conceptul de „o explozie de acest tip și acel tip”, este necesar să recunoaștem „dinamita” în generală ca cauză (adică, fără a-i determina cantitatea etc.); Revenind la conceptul foarte general de explozie în general, trebuie să ne gândim și la cauza ei în cea mai generală formă, și anume ca o preponderență uriașă bruscă a presiunii produse de un corp asupra mediului înconjurător, în comparație cu presiunea acestui mediu pe corp.

Cu alte cuvinte, ori de câte ori este dat un exemplu de pluralitate de cauze, când se spune că efectul P este produs fie de cauza S, apoi Ki sau Ni, se dovedește că S, K și N sunt complexe și este foarte posibil ca, în ciuda diferențelor lor, să conțină și o latură comună identică di care este în sensul exact cauza lui P. De exemplu, S este defi K este drgi N este dmti și numai d este cauza lui Pi și efi gτi mt nu participă la generarea de P. Astfel, cele mai diverse cauze de încălzire a corpurilor - frecare, reacții chimice, curent electric etc. - pot conține o latură comună, care servește drept singura cauză reală a încălzirii în toate cazurile. Progresul științei confirmă această idee: de obicei, ea stabilește mai întâi o serie de legi relativ particulare ale cauzalității - „unde există S, acolo apare în mod necesar P”, „unde există K, P trebuie în mod necesar să apară”, „unde există Ni, P trebuie neapărat să apară”, iar ulterior descoperă o lege mai generală „unde există d, P apare în mod necesar”, o lege care generalizează toate prevederile stabilite anterior.

1) Ibid., p. 297.

Netemeinicia argumentelor în favoarea pluralității de cauze poate fi explicată în felul următor. Exact același tip de exemple care justifică doctrina pluralității cauzelor pot fi invocate și în favoarea afirmării pluralității de acțiuni, insistându-se deci că aceeași cauză poate produce unul sau altul efect. De exemplu, se poate susține că efectele pedepsei sunt foarte diferite: pedeapsa poate duce în unele cazuri la corectare, în altele la ipocrizie, în altele la amărăciune asociată cu depravarea obscenă deschisă etc. Cine ar deriva doctrina pluralității din asemenea exemple?acţiuni, el ar putea în acelaşi timp, în logică, să ajungă la doctrina pluralităţii consecinţelor. Atunci nu numai toată știința naturii s-ar prăbuși, ci și logica ar pieri.

Este de la sine înțeles că exemplul dat nu servește drept dovadă a pluralității acțiunilor – din considerente similare celor care au fost date împotriva pluralității de cauze. Pedeapsa A a dus la rezultate diferite în cazuri diferite - Di Ei F; cu toate acestea, nu se poate susține că cauza acestor rezultate se află în același A; motivul deplin al efectului observat constă în combinarea pedepsei cu proprietățile sufletești ale persoanelor pedepsite Bi Ci L; Deci, avem în fața noastră o conexiune progresivă non-ambiguă:

AD AE A-Ff o singură cifră:

AB-D AC-E AL –F.

§ 72. Consideraţiile de mai sus stabilesc cu certitudine numai că pluralitatea cauzelor nu a fost dovedită. Acum este necesar să le completăm cu dovada că într-adevăr nu există o pluralitate de cauze, că orice efect poate fi întotdeauna produs doar de una și aceeași cauză. Această poziție este la fel de fundamentală ca legea conform căreia aceeași cauză produce întotdeauna același efect. Asemenea principii nu pot fi justificate nici inductiv din fapte particulare, nici deductiv din principii mai generale. Ele nu pot fi stabilite decât direct, prin speculație. Având în vedere doctrina ideal-realistă a generalului dezvoltată mai sus, nu este greu de găsit o justificare pentru principiul în cauză; aceeași speculație, datorită căreia este evident că fiecare eveniment

are o cauză, servește ca garanție atât a neechivocității conexiunii dintre cauză și acțiune, cât și a neechivocității legăturii dintre acțiune și cauză. De fapt, conform doctrinei ideal-readie a generalului, o acțiune care este aceeași în cazuri diferite (în locuri diferite în spațiu și în momente diferite) există, deoarece este aceeași, nu în multe cazuri: este literalmente același lucru, ființă identică numeric și de aceea este imposibil ca acesta să aibă mai multe cauze diferite, la fel cum este imposibil ca aceeași persoană să aibă mai multe mame.

Considerații similare în favoarea unicității conexiunii ontologice în ambele direcții pot fi date pentru alte relații, pentru relația dintre mijloace și scopuri, pentru doi termeni de dependență funcțională matematică etc. De aici, mai departe, în logică este necesar să se ajung la ideea că motivele și consecințele conexiunii sunt lipsite de ambiguitate în ambele sensuri. Mai mult decât atât, speculația tocmai citată pentru a fundamenta ideea că orice acțiune poate fi întotdeauna produsă doar de una și aceeași cauză, se repetă într-o formă similară pentru a fundamenta principiul - fiecare efect poate fi obținut doar dintr-o singură cauză, adică din motive de pluralitate. este imposibil.

CUPRINS